

مناسک نوین

مطابق با فتوای امام خمینی و ۱۱ تن از مراجع تقلید

ویرایش چهارم

با آخرین فتاوا و اضافات

مصطفی آخوندی و عبدالرحمن انصاری

الله أكبر
الله أكبر

فهرست

مقدمه چاپ چهارم.....	۲۷
پیشگفتار.....	۲۹
شیوه‌نامه.....	۳۰

بخش اول

احکام عمره و حج

فصل اول: وجوب حج.....	۳۵
حج واجب (حجّة الاسلام).....	۳۵
وجوب فوری حج بر مستطیع.....	۳۵
ثبت‌نام و در نوبت ماندن مستطیع.....	۳۵
شرایط وجوب حج.....	۳۶
فصل دوم: استطاعت.....	۳۷
۱. استطاعت مالی.....	۳۷
پول قربانی م ۳۵.....	۳۸
ضروریات زندگی.....	۳۸
منزل غیر ملکی (سازمانی و...).....	۳۹
زندگی در منزل استیجاری و استطاعت زوجین م ۶۷.....	۳۹

- ۴۰.....نگه‌داری هزینه حج
- ۴۱.....فروش ملک
- ۴۱.....احتیاج به ملک در آینده
- ۴۲.....تبدیل منزل گران به ارزان، برای حج
- ۴۲.....وام و قرض گرفتن برای حج
- ۴۳.....تهیه منزل و لوازم زندگی با وام و پرداخت قسط
- ۴۴.....نیاز به ازدواج
- ۴۵.....ولیمه
- ۴۵.....۲- استطاعت بذلی
- ۴۶.....خدمه و روحانی کاروان
- ۴۸.....پزشکان و مأموران حج
- ۴۹.....داشتن مخارج عائله تا زمان بازگشت
- ۴۹.....۳و۴و۵- استطاعت بدنی، طریقی و زمانی
- ۵۱.....استنابه برای میت و انجام حج برای خود
- ۵۳.....ناتوانی و بیماری قبل از اعزام
- ۵۴.....خارج شدن از استطاعت
- ۵۵.....نیاز به پول حج
- ۵۶.....استقرار حج و فوت فرد
- ۵۶.....فروش فیش میت و گرفتن نایب
- ۵۹.....فصل سوم: نیابت
- ۵۹.....شرایط نایب
- ۵۹.....وظیفه نایب در تقلید
- ۶۰.....نایب شدن مستطیع
- ۶۱.....استطاعت با اجرت نیابت
- ۶۱.....استطاعت فرزند بدون استیجار
- ۶۲.....استطاعت فرزند بعد از استیجار

۶۳	نیابت افراد معذور.....
۶۵	عذر طاری.....
۶۶	ملاک معذور بودن.....
۶۶	نیابت معلول.....
۶۶	ناتوان در رمی یا رمی در روز.....
۶۷	نیابت با عدم صحت قرائت نماز.....
۶۸	نیابت زن‌ها.....
۶۹	نیابت خدمه کاروان همراه معذورین.....
۷۰	خروج نایب از مکه م ۱۳۵.....
۷۰	نیابت از امام عصر (عج) م ۱۳۸.....
۷۰	نیابت ضروره (سال اول حج).....
۷۱	نیابت از چند نفر م ۱۴۳.....
۷۱	نیت نیابت.....
۷۱	شک در نیت نیابت بعد از احرام م ۱۵۱.....
۷۱	نیت نایب در طواف نساء.....
۷۲	اجیر بلدی.....
۷۲	مقدار وظیفه نایب در انجام مستحبات.....
۷۲	عمره مفرده بر نایب بعد از اعمال حج م ۱۶۵.....
۷۳	فصل چهارم: عمره مفرده
۷۳	اعمال عمره مفرده:.....
۷۳	انجام عمره مفرده به نیت چند نفر.....
۷۴	انجام عمره مفرده به نیت خود و دیگران س ۱۷۵.....
۷۴	عمره مستحبی با نماز غلط.....
۷۴	انجام عمره مفرده بعد از عمره تمتع.....
۷۵	فاصله بین دو عمره مفرده.....
۷۶	فاصله عمره مفرده برای خود و دیگری م ۱۸۵.....

۷۷	فاصله بین عمره تمتع و مفرده
۷۷	ملاک فاصله یک ماه
۷۸	عمره تمتع بعد از عمره مفرده، با فاصله کم
۷۸	رها کردن عمره
۷۹	احرام قبل از غروب شب اول ماه
۸۱	فصل پنجم: خروج از مکه بعد از عمره
۸۱	خروج از مکه
۸۳	فصل ششم: عمره تمتع
۸۳	لزوم عمره تمتع و حج در ماه‌های حج
۸۳	رها کردن عمره تمتع استجابی
۸۴	اعمال عمره تمتع
۸۵	اول: احرام
۸۵	وجوب احرام برای ورود به مکه
۸۵	ورود بدون احرام به مکه، با عذر
۸۶	ورود بی احرام به مکه، بدون عذر
۸۶	علم به بطلان احرام بعد از میقات
۸۷	میقات (مکان احرام عمره تمتع)
۸۷	۱. مسجد شجره (ذوالخلیفه)
۸۸	احرام با نذر
۸۹	نذر نایب
۹۰	۲. جحفه و تنعیم
۹۰	واجبات احرام سه چیز:
۹۰	۱. پوشیدن احرام
۹۱	پوشیدن احرام قبل از نیت و تلبیه
۹۱	چند لباس احرام
۹۱	طهارت لباس احرام

۹۲	نجس شدن احرام یا بدن.....
۹۳	جواز بیرون آوردن لباس احرام.....
۹۳	استفاده از پارچه نمدوخته در زیر لنگ.....
۹۳	۲. نیت در پوشیدن احرام.....
۹۴	نیت ترک محرمات.....
۹۵	نیت حج تمتع به جای عمره تمتع.....
۹۶	احرام به نیت عمره مفرده به جای عمره تمتع م ۳۱۰.....
۹۶	۳. تلبیه.....
۹۶	و جوب صحیح گفتن تلبیه.....
۹۷	عجز از گفتن تلبیه.....
۹۸	فراموشی تلبیه.....
۹۸	وظیفه لال در تلبیه.....
۹۹	غلط گفتن تلبیه.....
۹۹	لکنت زبان و تلبیه.....
۱۰۰	وقف به حرکت و وصل به سکون.....
۱۰۰	زمان قطع تلبیه در حج.....
۱۰۰	غسل احرام.....
۱۰۰	زمان کفایت غسل احرام.....
۱۰۱	محرمات احرام.....
۱۰۱	محرمات با ارتکاب عمدی.....
۱۰۱	الف. محرمات مشترک مردان و زنان (۱۸ چیز).....
۱۰۱	۱. شکار صحرائی وحشی؛ مگر در صورت ترس از آزار آن.....
۱۰۲	ملخ.....
۱۰۲	۲. مسائل زناشویی (روابط زن و شوهر) بعد از م ۳۴۷.....
۱۰۳	وقوع جماع قبل از مشعر.....
۱۰۴	التذاذ از زن بعد از احرام.....

- ۱۰۴..... کفاره تقبیل و نگاه
- ۱۰۵..... ۳. عقد کردن زن و شاهد بر عقد برای خود یا دیگری م ۳۶۰
- ۱۰۵..... ۴. خواستگاری م ۳۶۲
- ۱۰۵..... ۴. استمناء
- ۱۰۵..... ۵. استعمال عطریات از قبیل مشک، زعفران، کافور، عود و عنبر؛ بلکه مطلق
- ۱۰۶..... عطر
- ۱۰۶..... خوردنی های خوش بو مثل زعفران و ...
- ۱۰۷..... میوه های خوش بو
- ۱۰۷..... نعنا
- ۱۰۸..... صابون و شامپوی بودار
- ۱۰۸..... گرفتن بینی از بوی بد
- ۱۰۹..... نداشتن حس بویایی
- ۱۰۹..... خلوق کعبه (ماده خوش بوکننده کعبه)
- ۱۱۰..... کفاره بوی خوش م ۳۸۱
- ۱۱۰..... ۶- سرمه کشیدن برای زینت
- ۱۱۱..... کفاره سرمه
- ۱۱۱..... ۷. نگاه در آینه و اجسام صیقلی
- ۱۱۲..... عدم اشکال نگاه سهوی به آینه
- ۱۱۲..... نگاه در آینه برای دیدن غیر خود
- ۱۱۳..... کفاره آینه م ۳۹۴
- ۱۱۳..... فیلم برداری م ۳۹۰
- ۱۱۳..... عینک زدن م ۳۸۹
- ۱۱۴..... ۸- فسوق
- ۱۱۴..... ۹- جدال گفتن «لا والله» و «بلی والله»
- ۱۱۴..... قسم به لفظ خدا و اسمای الهی
- ۱۱۴..... کفاره قسم خوردن م ۴۰۰ و ۴۰۱

- ۱۰- کشتن جانوارن ساکن در بدن ۱۱۵
- ۱۱- انگشتر برای زینت ۱۱۵
- حنا گرفتن برای زینت م ۴۱۰ ۱۱۵
- حنا گرفتن قبل از احرام م ۴۱۱ ۱۱۵
- کَفَّارَه حنا و انگشتر م ۴۱۲ ۱۱۶
- ۱۲- روغن مالیدن ۱۱۶
- مالیدن روغن خوشبو قبل از احرام، م ۴۱۴ ۱۱۶
- استفاده از کَرِم ۱۱۶
- کَفَّارَه روغن خوشبو م ۴۱۸ ۱۱۷
- ۱۳- ازاله مو از بدن خود یا دیگری، چه محرم باشد چه مُجَلَّ ۱۱۸
- اضطرار به ازاله مو م ۴۲۰ ۱۱۸
- کَفَّارَه ازاله مو ۱۱۸
- کَفَّارَه مو با دست کشیدن عمدی به سر و ریش م ۴۲۷ ۱۱۸
- ۱۴- بیرون آوردن خون از بدن خود ۱۱۹
- مسواک زدن و خاراندن بدن ۱۱۹
- تزریق آمپول و خون گرفتن از بدن ۱۱۹
- خون گرفتن از بدن با سرنگ ۱۲۰
- کَفَّارَه اخراج خون م ۴۳۵ ۱۲۰
- ۱۵- ناخن گرفتن ۱۲۰
- کَفَّارَه ناخن گرفتن م ۴۴۰ و ۴۴۱ ۱۲۰
- ۱۶- کشیدن دندان ۱۲۱
- ۱۷- کندن گیاه حرم ۱۲۱
- کَفَّارَه قطع گیاه حرم ۱۲۲
- ۱۸- حمل سلاح ۱۲۲
- ب. محرّمات مخصوص مردان (۴چیز) ۱۲۲
- ۱۹- ۱- استظلال (سایه گرفتن مردها) ۱۲۲

۱۲۲.....	استظلال در شهر مکه و منا و عرفات
۱۲۴.....	سایبان‌ها و پل‌ها
۱۲۴.....	احرام در مسجدالحرام و استظلال تا منزل
۱۲۴.....	استظلال از مسجد تنعیم
۱۲۵.....	حکم بین الطلوعین م ۴۸۱
۱۲۵.....	استظلال در شب و هوای ابری در روز
۱۲۷.....	استظلال با عذر
۱۲۷.....	استظلال در حال خواب
۱۲۷.....	کفاره استظلال م ۴۸۷ و ۴۸۸
۱۲۷.....	۲۰-۲. پوشیدن دوختنی؛ (لباس، کمر بند و همیان دوخته و...)
۱۲۹.....	اضطرار به پوشیدن لباس دوخته م ۵۰۰
۱۲۹.....	وصل کردن احرام با سنجاق و...
۱۳۰.....	پوشیدن دمپایی دوخته س ۴۹۲
۱۳۱.....	ساعت با بند دوخته س ۴۹۳
۱۳۱.....	همیان دوخته م ۴۹۴
۱۳۱.....	فتق بند دوخته م ۴۹۵
۱۳۱.....	استفاده از پتو س ۴۹۶/۲
۱۳۲.....	پوشیدن دستکش (قفازین) برای بانوان م ۴۹۷
۱۳۲.....	کفاره لباس دوخته م ۴۹۸ و م ۵۰۰
۱۳۲.....	پوشیدن کفش و جوراب و هرچه تمام روی پا را می‌گیرد م ۵۰۳
۱۳۳.....	اضطرار به پوشیدن جوراب و مانند آن م ۵۰۵
۱۳۳.....	پای مصنوعی
۱۳۴.....	کفاره پوشاندن روی پا م ۵۰۶
۱۳۴.....	۲۲- ۴. پوشاندن سر م ۵۰۷
۱۳۵.....	بعضسر م ۵۱۱
۱۳۵.....	زیر آب کردن سر

زیر دوش حمام.....	۱۳۶
گوش‌ها م ۵۱۳.....	۱۳۶
ماسک برای مردان و زنان س ۵۱۲.....	۱۳۶
بستن دستمال برای سردرد.....	۱۳۷
خشک کردن سر با حوله.....	۱۳۷
پوشاندن سر هنگام خواب.....	۱۳۸
پوشاندن سر دیگری در حال احرام.....	۱۳۸
کفّاره پوشاندن سر م ۵۲۷.....	۱۳۹
ج . محرّمات مخصوص بانوان (۲ چیز).....	۱۳۹
۲۳- ۱- پوشیدن زیور به جهت زینت.....	۱۳۹
زیورهای قبل از احرام.....	۱۴۰
کفّاره زیور م ۵۳۴.....	۱۴۰
۲۴- ۲- پوشاندن صورت با نقاب و روبند و برقع و بادبزن م ۳۵۵.....	۱۴۱
پوشاندن قسمتی از صورت م ۵۳۶.....	۱۴۱
پوشاندن چانه زنان م ۵۳۷.....	۱۴۲
خشک کردن صورت با حوله م ۵۳۸.....	۱۴۲
گذاردن صورت روی بالش برای خوابیدن م ۵۴۱ و دست گذاشتن روی صورت م ۵۴۰.....	۱۴۳
پوشش از نامحرم.....	۱۴۳
کفّاره پوشاندن صورت م ۵۴۴.....	۱۴۳
دوم: طواف.....	۱۴۴
واجبات طواف:.....	۱۴۴
ترک عمدی طواف.....	۱۴۴
ترک سهوی یا نقصان طواف.....	۱۴۴
انجام سعی قبل از طواف م ۵۵۹.....	۱۴۵
یادآوری ترک طواف در حال سعی.....	۱۴۵

- ۱- نیت ۱۴۵
- ۲- طهارت از حدث ۱۴۶
- بطلان وضو بعد از دور چهارم یا نصف ۱۴۶
- بطلان وضو قبل از دور چهارم ۱۴۶
- شک در طهارت بعد از طواف ۱۴۸
- شک در وضو در اثنای طواف ۱۴۸
- طواف با وضوی باطل ۱۴۸
- مبטون (خروج مدفوع) و خروج ریح ۱۴۹
- مسلوس (قطره قطره بول آمدن) ۱۵۰
۳. طهارت از نجاست ۱۵۱
- محمول متنجس س ۶۱۰ ۱۵۲
- خون قروح و جروح ۱۵۳
- نجس شدن بدن یا لباس در حین طواف ۱۵۴
- علم به نجاست بعد از طواف م ۶۱۶ ۱۵۵
- فراموشی نجاست ۱۵۵
- طواف با جهل و نسیان به نجاست ۱۵۶
- واجبات طواف: ۱۵۷
- شروع طواف قبل از حجرالأسود ۱۵۷
- شروع طواف از رکن یمانی ۱۵۷
- ختم به رکن یمانی م ۶۳۸ ۱۵۸
- ختم به حجرالاسود در دور هفتم ۱۵۸
۳. قرار دادن کعبه به سمت چپ ۱۵۹
- طواف با چرخ ۱۵۹
- ۴- طواف از داخل حجر م ۶۴۸ ۱۶۰
- طواف بعضی از دورها از داخل حجر ۱۶۰
- ۵- رعایت طواف بینخانه کعبه و مقام ابراهیم ۱۶۰

۱۶۳.....	نظافت مسجدالحرام در حین طواف
۱۶۳.....	طواف از طبقه دوم س ۶۶۸ و ۸۰/۲
۱۶۵.....	دست گذاردن به کعبه هنگام طواف
۱۶۶.....	دست گذاشتن روی دیوار حجر م ۶۷۱
۱۶۶.....	بوسیدن کعبه
۱۶۷.....	۷- طواف، هفت دور کامل
۱۶۸.....	قصدهشت دور از اول
۱۶۸.....	زیادتر از هفت دور
۱۶۹.....	قران در طواف
۱۶۹.....	موالات در طواف
۱۷۱.....	شکیات
۱۷۱.....	شک در صحت شوط
۱۷۱.....	شک بعد از طواف
۱۷۲.....	شک در زیاده (۷ و ۸) بعد از حجرالاسود م ۶۹۵
۱۷۳.....	شک بین در زیاده (۷ و ۸) قبل از حجرالاسود م ۶۹۶
۱۷۳.....	شک در نقیصه (۶ و ۷)
۱۷۴.....	کثیرالشک در طواف
۱۷۴.....	کسی که نمی داند چند شوط طواف کرده م ۷۰۳
۱۷۴.....	معیار کثیرالشک عرفی است م ۷۰۴
۱۷۵.....	اتمام عمل با ظن و یقین به صحت بعد از عمل
۱۷۵.....	قطع طواف
۱۷۵.....	قطع طواف واجب بدون عذر
۱۷۶.....	قطع طواف با عذر
۱۷۷.....	نیت قطع طواف
۱۷۷.....	قطع برای نماز
۱۷۹.....	قطع طوف برای استراحت

- ۱۸۰..... طواف بدون اختیار.....
- ۱۸۱..... نیابت در بعضی اشواط.....
- ۱۸۲..... طواف و اطافه.....
- ۱۸۲..... طواف مستحبی.....
- ۱۸۲..... مکان و ترک نماز طواف مستحبی.....
- ۱۸۲..... شک در طواف مستحب.....
- ۱۸۳..... سوم: نماز طواف.....
- ۱۸۳..... فاصله بین نماز و طواف.....
- ۱۸۳..... مکان نماز طواف.....
- ۱۸۴..... نماز طواف به هنگام ازدحام یا ممانعت.....
- ۱۸۶..... محاذات زن و مرد در نماز طواف.....
- ۱۸۶..... فراموشی نماز طواف.....
- ۱۸۶..... تقصیر بدون نماز و سعی.....
- ۱۸۷..... نماز بی وضو.....
- ۱۸۷..... ناتوان در قرائت صحیح نماز.....
- ۱۸۹..... چهارم: سعی.....
- ۱۸۹..... ترک عمدی سعی.....
- ۱۸۹..... فراموشی سعی و انجام تقصیر.....
- ۱۹۰..... تأخیر سعی تا شب.....
- ۱۹۰..... تأخیر سعی تا فردا بدون عذر.....
- ۱۹۱..... مسعای جدید س ۸۴۷/۲.....
- ۱۹۱..... سعی از طبقه دوم.....
- ۱۹۲..... سعی از طبقه زیرزمین مسعی.....
- ۱۹۲..... سعی از دامنه کوه صفا.....
- ۱۹۳..... شروع از مروه م ۸۵۳ و ۸۵۲.....
- ۱۹۳..... موالات در سعی.....

۱۹۴.....	توجه به صفا و مروه
۱۹۴.....	سعی سواره
۱۹۴.....	استراحت در اثنای سعی م ۸۶۵.....
۱۹۴.....	طهارت در سعی
۱۹۵.....	زیاده سهوی در سعی
۱۹۵.....	زیادی جهلی در سعی م ۸۷۴.....
۱۹۵.....	چهارده دور سعی
۱۹۶.....	برگشت برای هروله
۱۹۶.....	سعی را سهواً کم گذاشتن
۱۹۷.....	نقصان سعی بعد از تقصیر
۱۹۸.....	قطع سعی و از سرگرفتن آن
۱۹۹.....	شک در صحت اشواط
۱۹۹.....	شک در عدد سعی
۱۹۹.....	ادامه سعی با حال تردید م ۸۹۱.....
۱۹۹.....	پنجم: تقصیر
۲۰۰.....	مکان تقصیر
۲۰۰.....	آنچه با تقصیر حلال می شود
۲۰۱.....	تقصیر دیگری قبل از تقصیر خود س ۹۰۵.....
۲۰۱.....	فراموش کردن تقصیر
۲۰۲.....	فراموش کردن تقصیر در عمره مفرده
۲۰۲.....	پیدا بودن موی بانوان هنگام تقصیر س ۹۱۶.....
۲۰۲.....	ماشین کردن سر
۲۰۳.....	خروج از مکه بعد از عمره تمتع
۲۰۴.....	غار حراء
۲۰۵.....	خروج از مکه در محدوده حرم
۲۰۷.....	فصل هفتم: حج تمتع

- ۲۰۷..... اعمال حج تمتع:
- ۲۰۸..... احرام
- ۲۰۸..... زمان احرام حج
- ۲۰۸..... محل احرام حج
- ۲۰۹..... تقدیم اعمال مکه (موارد جواز) م ۱۱۷۵.....
- ۲۰۹..... کشف خلاف
- ۲۱۰..... تقدیم اعمال به خاطر ازدحام
- ۲۱۰..... جواز تقدیم اعمال برای نایب
- ۲۱۱..... تقدیم عمل با ویلچر
- ۲۱۱..... اجتناب از محرّمات تا حلق یا تقصیر
- ۲۱۱..... وقوف در عرفات
- ۲۱۱..... وقوف رکنی (به قصد قربت)
- ۲۱۱..... خوابیا بیهوش بودن در تمام وقت
- ۲۱۲..... زمان وقوف
- ۲۱۲..... تأخیر وقوف از ظهر
- ۲۱۳..... صعود به جبل الرحمه
- ۲۱۳..... خروج عمدی قبل از غروب
- ۲۱۳..... خروج سهوی قبل از غروب
- ۲۱۴..... وقوف اضطراری عرفات
- ۲۱۴..... وقوف در مشعر (مزدلفه)
- ۲۱۵..... بودن شب دهم در مشعر
- ۲۱۶..... زمان نیت وقوف مشعر
- ۲۱۷..... وقوف معذورین در مشعر
- ۲۱۷..... همراه معذورین و بازگشت برای وقوف اختیاری
- ۲۱۸..... کوچ قبل از طلوع آفتاب
- ۲۱۹..... زمان سه گانه وقوف مشعر م ۹۷۶.....

۲۱۹.....	وقوف اضطراری مشعر با عذر
۲۲۰.....	بازگشت نایب قبل از فجر به مشعر.....
۲۲۰.....	اقسام درک و قوفین م ۸- ۹۸۶.....
۲۲۱.....	رمی.....
۲۲۱.....	ترتیب اعمال منی (رمی، ذبح، حلق).....
۲۲۲.....	عمل بر خلاف ترتیب
۲۲۳.....	تأخیر ذبح از روز عید.....
۲۲۴.....	رمی جمرات با توسعه فعلی.....
۲۲۵.....	رمی از طبقه دوم جمرات م ۹۹۵.....
۲۲۶.....	زمان رمی.....
۲۲۶.....	رمی در شب
۲۲۶.....	فراموش کردن رمی
۲۲۷.....	جواز رمی در روز یازدهم با تأخیر ذبح و حلق.....
۲۲۷.....	زنها و معذورین.....
۲۲۸.....	الف) شرایط سنگ
۲۲۹.....	طهارت در رمی و سنگ‌ها.....
۲۲۹.....	ب) واجبات رمی (م ۱۰۰۵- ۱۰۱۰).....
۲۲۹.....	رمی بیش از هفت عدد.....
۲۳۰.....	شک در استعمال سنگ.....
۲۳۰.....	شک در حرمی بودن سنگ.....
۲۳۰.....	شک در عدد رمی
۲۳۰.....	شک در عدد بعد از عمل.....
۲۳۱.....	شک در صحت رمی.....
۲۳۲.....	شک در رمی روز قبل.....
۲۳۲.....	عدم اعتبار گمان.....
۲۳۲.....	غلط انجام دادن رمی روز عید.....

- ۲۳۲..... معذورین از رمی م ۱۰۲۱.....
- ۲۳۳..... استنابه در صبح با قدرت در عصر.....
- ۲۳۴..... برطرف شدن عذر.....
- ۲۳۵..... نایب باید روز رمی کند.....
- ۲۳۵..... جواز رمی نیایی قبل از رمی خود.....
- ۲۳۵..... ترک عمدی رمی جمرات.....
- ۲۳۶..... رمی روز سیزدهم.....
- ۲۳۶..... وجوب ترتیب رمی جمرات (اول، وسط و آخر).....
- ۲۳۷..... رمی در شب.....
- ۲۳۸..... رمی معذورین در شب یا گرفتن نایب.....
- ۲۳۹..... جواز رمی روز یازدهم با عدم ذبح و حلق.....
- ۲۳۹..... فراموشی رمی.....
- ۲۴۰..... قضای رمی جمره.....
- ۲۴۰..... زمان قضای رمی.....
- ۲۴۱..... غلط انجام دادن رمی جمره عقبه.....
- ۲۴۱..... از سرگرفتن رمی.....
- ۲۴۱..... قربانی.....
- ۲۴۱..... زمان قربانی.....
- ۲۴۲..... قربانی در شب.....
- ۲۴۳..... قربانی در مسلخ جدید (مکان).....
- ۲۴۴..... شراکت در قربانی.....
- ۲۴۵..... شرایط قربانی.....
- ۲۴۶..... شکاف و سوراخ گوش.....
- ۲۴۶..... شک در شرایط قربانی.....
- ۲۴۶..... نیابت در قربانی بدون وکالت.....
- ۲۴۷..... واگذاری ذبح به دیگری توسط وکیل.....

۲۴۷.....	نیت نایب در هنگام ذبح
۲۴۷.....	نیت و کیل برای قربانی نایب
۲۴۸.....	اعاده ذبح با اخلال شرایط
۲۴۸.....	ذبح و حلق، قبل رمی نایب
۲۴۸.....	شرایط ذابح
۲۴۹.....	محل ذبح کفاره
۲۵۰.....	شرایط کفاره م ۱۱۱۲
۲۵۰.....	خوردن گوشت کفاره
۲۵۱.....	مصرف کفارات م ۱۱۱۴
۲۵۱.....	عدم جواز صرف گوشت کفاره به واجب النفقه
۲۵۱.....	کفایت نیابت برای ذبح کفاره
۲۵۲.....	ذبح با کارد استیل م ۱۱۲۱
۲۵۲.....	قربانی با پول غیر مخمس م ۱۱۲۲
۲۵۲.....	نجس شدن لباس احرام هنگام ذبح
۲۵۳.....	حلق و تقصیر
۲۵۳.....	نیت حلق و تقصیر
۲۵۳.....	حکم نداشتن موی سر در تعیین حلق
۲۵۴.....	حکم صروه (کسی که سال اول حج او باشد) م ۱۱۴۳
۲۵۴.....	معذور از حلق
۲۵۴.....	نحوه حلق
۲۵۴.....	ماشین کردن قبل از حلق
۲۵۵.....	حلق در شب
۲۵۶.....	حلق دیگری توسط محرم
۲۵۶.....	مکان حلق و تقصیر
۲۵۷.....	زمان حلق و تقصیر م ۱۱۵۴
۲۵۸.....	حلق و تقصیر در صورت عدم رمی

- ۲۵۹.....عدم جواز طواف حج قبل از حلق.....
- ۲۵۹.....حلق قبل از قربانی نمودن و کیل.....
- ۲۵۹.....حلال شدن محرمات بعد از حلق.....
- ۲۶۰.....خروج از مکه بعد از انجام اعمال منی.....
- ۲۶۰.....بیتوته در منا.....
- ۲۶۰.....زمان بیتوته شب ۱۱ و ۱۲.....
- ۲۶۱.....محاسبه نیمه شب.....
- ۲۶۱.....کفاره ترک بیتوته.....
- ۲۶۲.....افرادی که شب سیزدهم باید بمانند م ۱۲۱۴.....
- ۲۶۲.....افرادی که بیتوته بر آنها واجب نیست م ۱۲۲۸.....
- ۲۶۲.....خواب بدل بیتوته.....
- ۲۶۳.....زمان کوچ از منا.....
- ۲۶۳.....رفتن به مکه قبل از ظهر.....
- ۲۶۴.....رفتن به مکه بعد از نیمه شب.....
- ۲۶۴.....اعمال مکه.....
- ۲۶۴.....طواف نساء.....
- ۲۶۵.....نیت نایب در طواف نساء.....
- ۲۶۵.....گفتن طواف رجال به جای طواف نساء.....
- ۲۶۵.....طواف نساء قبل از سعی.....
- ۲۶۶.....طواف نساء قبل از سعی سهواً یا جهلاً.....
- ۲۶۶.....فراموش کردن طواف نساء.....
- ۲۶۷.....شک در انجام طواف نساء بعد از مراجعت.....
- ۲۶۸.....ترک طواف نساء توسط نایب.....
- ۲۶۸.....زمان قضای طواف حج و نساء.....
- ۲۶۹.....ترتیب طواف نساء در عمره مفرده.....
- ۲۶۹.....طواف نساء قبل از تقصیر در عمره مفرده.....

۲۶۹.....	ترك طواف نساء در چند عمره مفرده.....
۲۷۱.....	فصل هشتم:مصدود ومحصور.....
۲۷۱.....	مصدود.....
۲۷۱.....	محصور.....
۲۷۲.....	حصر در احرام حج.....
۲۷۳.....	كسى كه تصادف كرده.....
۲۷۵.....	فصل نهم: احكام نماز.....
۲۷۵.....	نماز جماعت.....
۲۷۶.....	نماز استداره در مسجدالحرام.....
۲۷۷.....	عدم اتصال صفوف جماعت.....
۲۷۸.....	وقت نماز عشا.....
۲۷۹.....	نماز در پشت بام مسجدالنبى.....
۲۷۹.....	نماز جماعت در هتل م ۱۳۲۴.....
۲۸۰.....	آيه سجده دار در نماز.....
۲۸۰.....	اقتداء نماز قضاء.....
۲۸۱.....	سجده روى فرش.....
۲۸۲.....	نماز فرادى روى فرش هاى مسجدالنبى.....
۲۸۳.....	تخير بين قصر و اتمام.....
۲۸۴.....	قصد ده روز و رفتن به عرفات و منا.....
۲۸۵.....	نماز در هواپيما.....
۲۸۷.....	فصل دهم: روزه.....
۲۸۷.....	روزه ماه رمضان و حكم اول ماه.....
۲۸۷.....	روزه در مدینه.....
۲۸۸.....	اعتكاف در مسجد الحرام و نذر روزه.....
۲۸۹.....	فصل يازدهم: خمس حج.....
۲۸۹.....	نداشتن سال خمسى.....

۲۸۹.....	پرداخت خمس احرام و قربانی یا حساب سال
۲۹۰.....	پول حج مشکوک الخمس
۲۹۱.....	خرید احرام از پول مشکوک الخمس
۲۹۱.....	سپرده‌های حج و عمره
۲۹۳.....	حکم سود بانکی
۲۹۵.....	فصل دوازدهم: تقلید
۲۹۵.....	حج بدون تقلید
۲۹۵.....	رجوع در احتیاط واجب، بدون نیت
۲۹۶.....	بقاء بر تقلید میت
۲۹۹.....	فصل سیزدهم: متفرقه
۲۹۹.....	۱. لقطه حرم (اشیاء گمشده)
۲۹۹.....	۲. برداشتن خاک و ریگ حرم
۳۰۰.....	۳. عدم جواز برداشتن قرآن از حرم
۳۰۰.....	۴. شک در عمل سابق

بخش دوم

احکام بانوان

۳۰۳.....	استطاعت بانوان
۳۰۳.....	مهریه
۳۰۴.....	مهریه قرارداد حج
۳۰۴.....	رجوع به کفایت
۳۰۵.....	حج زن با زحمت افتادن شوهر
۳۰۵.....	اجازه شوهر در حج واجب
۳۰۶.....	نیابت زن‌ها
۳۰۶.....	احرام حائض در مسجد شجره
۳۰۷.....	احرام با نذر
۳۰۸.....	لباس احرام زن

۳۰۸.....	عدول زن حایض و... به حج افراد.....
۳۱۱.....	رضایت شوهر برای انجام عمره مفرده.....
۳۱۱.....	طواف
۳۱۱.....	حجاب در طواف و نماز.....
۳۱۲.....	پیدا بودن موی زنان در طواف.....
۳۱۳.....	پوشیدن دستکش (قفازین) برای بانوان م ۴۹۷.....
۳۱۳.....	مقدار پوشش دختر بچه در هنگام طواف.....
۳۱۴.....	طواف مستحبی برای زنان.....
۳۱۴.....	حیض
۳۱۴.....	تجاوز دم از عشره.....
۳۱۴.....	عدم تجاوز از عشره.....
۳۱۵.....	لک دیدن در غیر ایام عادت.....
۳۱۷.....	زنی که لک ببیند.....
۳۱۷.....	عروض حیض قبل از چهار شوط طواف.....
۳۱۸.....	عروض حیض بعد از چهار شوط.....
۳۱۹.....	حصول حیض قبل از نماز و طواف بعد آن.....
۳۲۰.....	انجام اعمال عمره با حیض.....
۳۲۱.....	حیض بعد از بطلان عمره.....
۳۲۲.....	علم به بقای حیض در اثنای سعی.....
۳۲۳.....	انجام عمره تمتع به گمان استحاضه.....
۳۲۴.....	سعی برای حائض.....
۳۲۴.....	حکم پوشش در سعی.....
۳۲۴.....	سن یائسگی.....
۳۲۵.....	استحاضه
۳۲۵.....	وظیفه مستحاضه کثیره.....
۳۲۷.....	قرص خوردن و لک دیدن.....

- ۳۲۸..... مستحاضه قلیله
- ۳۲۹..... خون دیدن مستحاضه در اثنای طواف
- ۳۲۹..... مستحاضه‌ای که خون او قطع نمی‌شود
- ۳۳۰..... رفتن مستحاضه به مسجد الحرام و انجام طواف مستحیی و.....
- ۳۳۱..... عبور از مسجد الحرام و مسجد النبی
- ۳۳۱..... نایب گرفتن برای رمی با احتمال قاعدگی
- ۳۳۲..... استلام حجرالاسود برای بانوان.....

بخش سوم

احکام کودکان (نابالغ)

- ۳۳۵..... صحت حج نابالغ، و عدم کفایت آن.....
- ۳۳۵..... لزوم حفظ طفل از محرّمات احرام.....
- ۳۳۵..... کفاره محرّمات طفل.....
- ۳۳۶..... کفاره احرام طفلی که بدون اذن محرم شده.....
- ۳۳۷..... وظیفه ولی در اعمال طفل.....
- ۳۳۷..... خواب کودک هنگام طواف و سعی.....
- ۳۳۸..... حکم طواف کودک از حیث طهارت و نجاست.....
- ۳۳۹..... ختنه.....
- ۳۴۰..... کودک ختنه نشده.....
- ۳۴۱..... مقدار پوشش دختر بچه در طواف.....
- ۳۴۱..... حکم طواف کودک در بغل.....
- ۳۴۱..... سعی کودک و به عقب برگشتن.....
- ۳۴۲..... خواب کودک هنگام سعی.....
- ۳۴۳..... قربانی طفل.....
- ۳۴۳..... حلق کودک.....

مقدمه چاپ چهارم

در سال ۱۳۸۲ چاپ سوم مناسک نوین که شامل مهم‌ترین مسائل عمره و حج به صورت کاربردی است، همراه با فتاوی‌ای مراجع معظم تقلید منتشر گردید. این اثر که حاصل تلاش حضرات حجج اسلام انصاری و آخوندی و در نوع خود مفید و سودمند و کاربردی است، مورد استقبال زائران، به ویژه روحانیون معظم کاروان‌ها قرار گرفت. نیاز روحانیون معزز کاروان‌های حج، مؤلفان محترم را بر آن داشت تا کتاب را برای چاپ چهارم آماده سازند. از این رو تلاش فراوانی کشیده شد و مسائلی حذف و مسائل بسیاری افزوده شد. از تلاش پدیدآورندگان این اثر سپاس گزاریم و توفیق همگان را از خداوند خواستاریم و همچنان از نظرات اصلاحی و پیشنهادی خوانندگان استقبال می‌کنیم.

معاونت آموزش و پژوهش

بعثه مقام معظم رهبری

پیشگفتار

الف. مناسک نوین، با ویژگی‌هایی همچون کاربردی و دسترسی سریع و آسان روحانیون معزز کاروان‌های حج به مسائل مورد ابتلاء، شکل گرفته است. ب. چاپ چهارم این اثر که تقریباً به همه مسائل مورد نیاز حج پرداخته، با سازمان‌دهی جدید طراحی شده است.

ج. منبع اصلی اثر، مناسک محشی، چاپ مشعر در سال ۱۳۸۷ می‌باشد.

د. فتاوی‌ای مراجع تقلید به صورت الفبا و حروف اختصاری عبارتند از:

۱. حضرت امام خمینی علیه السلام به عنوان متن و با علامت *
۲. حضرت آیت الله محمد تقی بهجت رحمته الله علیه: «بهج».
۳. حضرت آیت الله میرزا جواد تبریزی رحمته الله علیه: «تبر».
۴. حضرت آیت الله سید علی خامنه‌ای: «خا».
۵. حضرت آیت الله سید ابوالقاسم خویی رحمته الله علیه: «خو».
۶. حضرت آیت الله سید علی حسینی سیستانی: «س».
۷. حضرت آیت الله لطف الله صافی گلپایگانی: «صا».
۸. حضرت آیت الله سید محمد رضا گلپایگانی رحمته الله علیه: «گل».

۹. حضرت آیت الله محمد فاضل لنکرانی رحمته الله: «فا».
 ۱۰. حضرت آیت الله ناصر مکارم شیرازی: «مکا».
 ۱۱. حضرت آیت الله حسین نوری همدانی: «نور».
 ۱۲. حضرت آیت الله حسین وحید خراسانی، در برخی موارد: «وح».
- به علت تکرار اسامی آیات عظام، در تفصیل فتاوا به حروف اختصاری بسنده شده است. مثال: در خلاصه آمده: ۱. ... آیت الله بهجت و در فتوای تفصیلی آمده: ۱. بهج...
۱۳. اسامی آیات عظام حتی الامکان طبق حروف الفبا تنظیم شده است.

شیوه نامه

۱. به ترتیب، عنوان مطلب، خلاصه فتاوا و تفصیل فتاوا آمده است.
۲. فتوای امام خمینی به عنوان اصل با رمز* و سایر آیات عظام با اعداد مشخص شده است، هر عددی که در خلاصه آمده همان عدد در تفصیل فتاوا تکرار شده است. به عنوان مثال: *۱۲... - یعنی فتوای امام خمینی. پس هر جا علامت * بود یعنی فتوای امام خمینی است.
۳. هر جا مسأله‌ای به صورت سؤال آمده با حرف «س» مشخص شده است. مثال: س ۱۳۵۵.
۴. هر جا که در خلاصه جلوی فتوایی علامت ممتد «-» آمده یعنی تفصیل ندارد و فتوا همین است.
۵. هر جا فقط فتوای امام خمینی بدون خلاصه و حاشیه آمده، یعنی همه مراجع به جز آیت الله وحید، موافق امام هستند. و همچنین فتوای هر مرجعی که نیامده است، یعنی مطابق با فتوای امام خمینی است.

۶. برخی موارد نیازی به خلاصه نبوده، به اصل فتوا اکتفا شده است.
۷. هر جا فتوای آیت الله صافی آمده، فتوای آیت الله گلپایگانی رحمته الله علیه نیز همان است. لذا جز در موارد اختلاف؛ نام آیت الله گلپایگانی رحمته الله علیه حذف شده است.
۸. سعی شده تا حتی الامکان عدد سریال مناسک محشی به جز در برخی موارد حفظ شود.
۹. احکام بانوان و احکام کودکان در دو بخش جداگانه آورده شده است.
۱۰. برخی موارد فتوایی، تلخیص شده و بخش غیر مبتلابه حذف و با نقطه مشخص شده است.

مؤلفان

شهریور ۱۳۸۸ - ماه رمضان ۱۴۳۰

بخش اول

احکام عمره و حج

فصل اول: وجوب حج

حج واجب (حجّة الاسلام)

* ۱. حجّة الاسلام که بر مکلف مستطیع واجب است و در تمام عمر، فقط یک مرتبه واجب می گردد.

وجوب فوری حج بر مستطیع

* ۲. وجوب حج بر مکلف مستطیع، فوری است؛ یعنی باید آن را در سال اول استطاعت به جا آورد و اگر در ک آن متوقف بر تهیه مقدماتی باشد، باید فراهم نماید و در صورت تأخیر، حج بر وی مستقر می شود. (و تأخیر بدون عذر حرام است).

ثبت نام و در نوبت ماندن مستطیع

۱. واجب است. آیات عظام: بهجت ۲. خامنه‌ای ۳. سیستانی
۴. مکارم، نوری.
۵. واجب نیست. آیت الله صافی ۶. آیت الله فاضل.
۷. احتیاطاً اسم نویسی کند. آیت الله تبریزی.

س ۱۰. آیا کسی که استطاعت مالی دارد، واجب است اقدام به ثبت نام کند و در نوبت چند ساله قرار گیرد؟ یا آنکه به دلیل باز نبودن راه، می تواند در مال تصرف کرده و خود را از استطاعت مالی خارج کند؟

۱. به حج: در فرض مذکور، استطاعت محقق شده و باید از حالا ثبت نام کند؛ ولو بعد از سه سال نوبت او فرا رسد.

۲. خا: در فرض سؤال، واجب است ثبت نام کند و در موقع مقرر مشرف شود.

۳. س: شخص یاد شده، مستطیع است و حج بر او واجب است.

۴. مکا، نور: ثبت نام برای کسانی که استطاعت دارند، واجب است.

۵. صا: در فرض سؤال، چنانچه قبلاً حج بر او مستقر نشده باشد، اقدام به ثبت نام در سالی که استطاعت مالی برای حج پیدا کرده، ولی استطاعت طریقی نداشته باشد، واجب نیست.

۶. فا: در فرض سؤال، ثبت نام واجب نیست و می تواند مال مذکور را مصرف کند.

۷. تبر: احتیاطاً اسم نویسی کند و پول را پس نگیرد. در صورت نرفتن به حج در همان سال خمس آن را باید پردازد.

شرایط وجوب حج

* وجوب حج (حَجَّةُ الْإِسْلَام)، منوط به تحقق چهار شرط است...: عقل، بلوغ، استطاعت و حریت.

فصل دوم: استطاعت

۱. مالی

۲. بدلی

۳. بدنی

۴. طریقی

۵. زمانی

۱. استطاعت مالی

* ۳۴. استطاعت مالی؛ یعنی داشتن زاد و راحله که توشه راه و مرکب سواری است، یا داشتن پول یا کالایی که بتواند آن را در زاد و راحله صرف نماید؛ و شرط است که مخارج برگشتن را داشته باشد.

- آیات عظام: بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، خویی، صافی، فاضل، و سیستانی: داشتن هزینه بازگشت هنگامی معتبر است که مکلف قصد بازگشت به وطن خود را داشته باشد؛ اما اگر نخواسته باشد برگردد، یا خواسته باشد در جای دیگری غیر از وطن خود ساکن شود، باید هزینه رفتن به آنجا را داشته

باشد، و دارا بودن هزینه بازگشت به وطن لازم نیست. آیت الله خامنه‌ای: در صورتی که عازم بر بازگشت به وطن باشد. آیات عظام: تبریزی، سیستانی و خویی: همچنین اگر قصد رفتن به جایی که دورتر از وطن خود نباشد، دارد، هزینه بازگشت لازم است.

پول قربانی م ۳۵

* جزو استطاعت نیست. (امام خمینی و آیت الله خامنه‌ای، آیت

الله نوری)

- بدون پول قربانی، استطاعت حاصل است و به جای آن روزه

می‌گیرد. آیات عظام: تبریزی، سیستانی و مکارم.

- پول هدیه جزو استطاعت است. آیات عظام: خویی، فاضل،

صافی.

ضروریات زندگی

* شرط استطاعت است. (امام خمینی و سایر آیات عظام)

* ۳۶. در وجوب حج، علاوه بر مصارف رفت و برگشت، داشتن

ضروریات زندگی و آنچه که در معیشت بدان نیاز هست، شرط است؛ مثل

خانه مسکونی و اثاث خانه و وسیله سواری و غیر آن، در حد مناسب با شأن، یا

داشتن پول یا مالی که با آن، تهیه آنها ممکن باشد.

* ۳۷. اگر ضروریات زندگی یا پول آنها را، در حج صرف کند، حج او

حجّة الاسلام محسوب نمی‌شود.

- آیت الله بهجت: ضرورت زندگی شخصیه یا شأنیه باشد.

- آیت الله سیستانی، آیت الله صافی: ... و نداشتن آنها موجب حرج باشد.
- آیت الله مکارم: خواه منزل ملکی باشد یا اجاره‌ای که با شؤون او سازگار باشد.

منزل غیر ملکی (سازمانی و...)

س ۳۷/۲. کارمندانی که منزل مسکونی نداشته و در منازل سازمانی زندگی می‌کنند و سایر شرایط استطاعت را دارا هستند، آیا باید حجّة الاسلام به جا آورند یا نه؟

- آیت الله بهجت: مالک بودن منزل شرط نیست؛ بلکه تأمین بودن نیاز سکناى او میزان است.

- آیت الله خامنه‌ای: کسی که منزل ملکی از ضروریات زندگی او محسوب می‌شود یا مناسب شأن عرفی اوست یا سکونت در منزل اجاره‌ای یا عاریه‌ای یا وقفی باعث حرج یا خواری او می‌شود، داشتن منزل ملکی، از شروط استطاعت او به حساب می‌آید. در غیر این صورت اگر سایر شرایط استطاعت را دارا باشد، مستطیع است.

- آیت الله فاضل: اگر به منزل احتیاج ندارد و سایر شرایط را داراست، مستطیع است.

- آیت الله مکارم، آیت الله نوری: آری، مستطیع است.

زندگی در منزل استیجاری و استطاعت زوجین م ۶۷

✽ وجوب حج بر زن در صورت داشتن هزینه حج، و بر مرد با داشتن مایحتاج خود و عائله‌اش.

- اگر از جهت هزینه حج، مشقت نباشد، واجب است هر دو به حج بروند. آیات عظام: بهجت، تبریزی، خویی.
- حج بر هر دو واجب است. آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم.

نگهداری هزینه حج

* اگر در سال استطاعت بتواند به حج برود، نگه‌داری لازم است.

(امام خمینی)

* ۳۹. کسی که استطاعت مالی دارد، اگر در سال استطاعت، با ثبت‌نام یا غیر آن، می‌تواند به حج برود، باید هزینه را نگه‌داری نماید؛ ولی اگر در همان سال، از هیچ طریقی، رفتن به حج ممکن نیست، مستطیع نشده و نگه‌داری پول لازم نیست.

- آیت الله تبریزی: در صورتی که فقط از طریق ثبت‌نام می‌تواند به حج برود، چنانچه در این سال ثبت‌نام می‌شود و اطمینان دارد با ثبت‌نام می‌تواند در همین سال به حج برود، باید ثبت‌نام کند و به حج برود، و همچنین اگر توانایی رفتن به حج از طریق آزاد را دارد، مستطیع می‌باشد و باید به حج برود، و در غیر این دو صورت، مستطیع نیست و نگه‌داری پول لازم نمی‌باشد.

- آیت الله خامنه‌ای: کسی که مستطیع شده، نمی‌تواند بعد از رسیدن زمانی که باید مال را برای رفتن به حج، صرف کند، خود را از استطاعت خارج نماید؛ بلکه احتیاط واجب آن است که قبل از آن زمان نیز خود را از استطاعت خارج نکند.

- آیت الله خویی: به هر حال باید آن (پول) را تا زمان ثبت‌نام حفظ کند.

- آیت الله سیستانی: اگر احراز کند که در سال بعد واجد شرایط خواهد

شد لازم است پول را نگه دارد.

- آیت الله صافی: اگر اصل اعلام وقت و اجازه، از طرف دولت معلوم نباشد، نگه‌داری آن لازم نیست و اگر ثبت‌نام برای حج در امسال معلوم باشد، هر چند تاریخ آن هنوز معین نشده باشد، جواز صرف آن در راه دیگر، محلّ تأمل است.

فروش ملک

❖ در صورت عدم حرج واجب است. (امام خمینی و سایر آیات عظام)

❖ ۴۵. کسی که پول ندارد، ولی ملکی به اندازه هزینه حج دارد، باید - با دارا بودن دیگر شرایط - بفروشد و به حج برود؛ اگر چه به جهت کمبود مشتری، به کمتر از قیمت معمولی بفروشد؛ مگر آنکه فروش به این نحو، موجب حرج و مشقت برای او شود.

احتیاج به ملک در آینده

❖ فروش آن واجب نیست. (امام خمینی و سایر آیات عظام)

❖ ۴۶. اگر شخصی ملکی دارد که از نظر قیمت، برای سفر حج کافی است، ولی صاحب آن اطمینان عرفی دارد که از کار افتاده خواهد شد و باید از درآمد آن ملک، امرار معاش نماید و در آن زمان، راه دیگری برای امرار معاش ندارد، مستطیع نشده و فروش آن واجب نیست.

- آیت الله مکارم: اگر در حال حاضر و پس از بازگشت، زندگی او از طریق دیگری تأمین می‌شود، حج بر او واجب است.

تبدیل منزل گران به ارزان، برای حج

✽ با تبدیل و تحقق شرایط دیگر، مستطیع است (امام خمینی و سایر آیات عظام و بهجت، خوئی و سیستانی: اگر حرجی و ضرری نباشد.

✽ ۴۸. اگر کسی دارای منزل گران قیمتی است که از شأن او زاید است و می تواند با فروش آن و خرید منزل ارزان تر مطابق شأنش به حج برود، با تحقق شرایط دیگر، مستطیع است.

فروش ابزار کار و کتاب و... همین حکم را دارد. م ۴۹ و ۵۰

وام و قرض گرفتن برای حج

✽ مستطیع نمی شود. (امام خمینی. آیات عظام: مکارم و نوری ۱. صافی)

۲. تفصیل. آیت الله بهجت.

۳. اگر پرداخت آسان باشد، حج بر او واجب می شود. آیات عظام:

خامنه ای ۴. سیستانی ۵. تبریزی، خوئی، فاضل.

✽ ۵۲. با قرض، استطاعت حاصل نمی شود؛ هر چند ادای آن بعداً به سهولت ممکن باشد؛ و اگر کسی با قرض، حج به جا آورد، از حجة الاسلام، کفایت نمی کند.

۱. صا: کسی که نفقه حج را ندارد، اگر چه می تواند قرض کند و به راحتی دین خود را ادا نماید، حج بر او واجب نیست و همچنین اگر مالی داشته باشد که نزدش نیست و یا جنسی دارد که فعلاً نمی تواند وصول نماید...

۲. بهج: قرض گرفتن برای حج، تحصیل استطاعت است و واجب نیست؛ مگر آن که مالی بالفعل داشته باشد که می‌تواند پس از حج، با فروش و استبدال آن ادای دین کند، در این صورت قرض گرفتن با عدم تمکن از فروش آن قبل از حج واجب است و اگر مالی که با آن ادای دین می‌نماید، بعد از حج تحصیل می‌شود، پس در وجوب حج فعلاً تأمل است.

۳. خا: کسی که هزینه رفتن به حج را در اختیار ندارد، اما می‌تواند قرض بگیرد و سپس به سادگی قرض خود را ادا کند، واجب نیست که خود را با قرض گرفتن مستطیع کند، اما اگر بگیرد، حج بر او واجب می‌شود.

۴. س: مگر آنکه وقت پرداخت قرض آن قدر دور باشد که اصلاً عقلاً به آن توجه نکنند، که در این صورت حج بر او واجب خواهد شد.

۵. تبر، فا، خو: هرگاه کسی مقداری پول قرض کند که آن پول به مقدار مخارج حج باشد و قدرت پرداخت آن را بدون مشقت بعد از آن داشته باشد، حج بر او واجب خواهد بود.

تهیه منزل و لوازم زندگی با وام و پرداخت قسط

س ۵۵/۲. کسانی که با دریافت وام، منزل مسکونی ساخته‌اند و یا سایر لوازم زندگی را تهیه کرده‌اند و طی اقساط باید وام را بپردازند، اگر سایر شرایط استطاعت را دارا باشند، آیا باید حجة الاسلام به‌جا آورند؟

- آیت الله بهجت: بلی، اگر اطمینان به تمکن در وقت اداء دارند.

- آیت الله خامنه‌ای: اگر مطمئن است که در زمان پرداخت اقساط

وام می‌تواند آنها را ادا کند و سایر شرایط استطاعت را نیز دارد، حج بر

او واجب است.

- آیت الله فاضل: اگر برای بازپرداخت وام مشکلی نداشته باشند، مستطیع هستند و باید حج به جا آورند.
- آیت الله مکارم: آری، مستطیع است.

نیاز به ازدواج

* مخارج حج و ازدواج را داشته باشد. (امام خمینی)

۱. مشروط. آیات عظام: بهجت ۲. تبریزی، خوئی و سیستانی
۳. خامنه‌ای ۴. صافی ۵. فاضل ۶. نوری.
۷. ازدواج از شئون زندگی. آیت الله مکارم.

* ۵۷. در صورت نیاز به ازدواج و نیاز به پول برای [انجام] آن، در صورتی استطاعت حاصل می‌شود که علاوه بر مخارج حج، مخارج ازدواج نیز موجود باشد.

۱. بهج: اگر در ترک نکاح، مشقت غیر قابل تحمل به حسب عادت بود یا خوف مرض یا خوف وقوع در حرام بود، اظهار جواز صرف در نکاح است...
۲. تبر، خو، س: در صورتی که صرف آن پول در راه حج، سبب ناراحتی و مشقت در زندگی وی شود، حج بر او واجب نمی‌شود و چنانچه سبب ناراحتی نشود، واجب می‌شود. آیت الله خوئی اضافه فرمودند: بلی، اگر بنا بر صرف نکردن آن مال در نیاز خود داشت، حج بر او واجب است.
۳. خا: کسی که نیاز به ازدواج دارد و ترک ازدواج موجب مشقت یا حرج او شود و بتواند ازدواج کند، زمانی مستطیع می‌شود که علاوه بر مخارج حج،

هزینه‌های ازدواج را نیز داشته باشد.

۴. صا: اگر ترك تزویج، مستلزم حرج باشد، به نحوی که عرفاً بگویند مستطیع نیست، واجب نمی‌شود؛ والا حج بر او واجب و مقدم است.
۵. فا: به طوری که ترك ازدواج موجب مشقت یا ضرر باشد.
۶. نو: به طوری که اگر متأهل نشود، به زحمت می‌افتد یا به حرام افتد...

۷. مكا: منظور از نیاز این نیست که به خاطر ترك آن به عسر و حرج بیفتد؛ بلکه همین اندازه که ازدواج از شؤن زندگی او باشد، کافی است.

ولیمه

س ۶۱/۲. شخصی که مخارج حج را دارد، اما برای ولیمه مقروض می‌شود، آیا چنین شخصی مستطیع است؟
- آیات عظام: بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، صافی، فاضل و مکارم: داشتن مخارج ولیمه از شرایط استطاعت نیست.

۲- استطاعت بذلی

بخشش مال برای حج

*قبول [آن] واجب است. (امام خمینی و آیت الله خامنه‌ای)

۱. قبول [آن] واجب نیست. آیت الله بهجت.

۲. مشروط. آیات عظام: تبریزی، خویی، سیستانی ۳. صافی

۴. مکارم ۵. نوری.

* ۷۱. اگر مالی به اندازه هزینه حج، به کسی ببخشند تا حج به جا آورد، باید قبول کند و حج به جا آورد؛ و همچنین است اگر واهب بگوید: «بین حج و غیر آن مخیری» ولی اگر اسم حج را نیاورد و فقط مال را به او ببخشد، قبول واجب نیست. ۱. بهج: واجب نیست قبول نماید و در صورت قبول، استطاعت بذلیه محقق است...

۲. تبر، خو، س: و اگر واهب اختیار را به انسان بدهد و بگوید می خواهی با این مال حج برو، و نمی خواهی به حج نرو، یا مالی را ببخشد و نامی از حج نبرد، قبولش واجب نیست.

۳. صا: چنانچه مال کافی برای مؤونه حج باشد، و یا به مقداری است که به ضمیمه اموال خود شخص، استطاعت حاصل می شود، حج بر او واجب و کافی از حَجَّة الاسلام است.

۴. مکا: بلکه قبول واجب است؛ به شرط این که به هنگام بازگشت، زندگی او تأمین باشد.

۵. نور: مگر این که در قبول، ذلت و مهانت برای او باشد، که در این صورت قبول [آن] واجب نیست.

خدمه و روحانی کاروان

* رجوع به کفایت شرط است و روحانیون نیازمند به شهریه،

مستطیع نیستند. (امام خمینی)

۱. مستطیع هستند. (آیات عظام: بهجت ۲. تبریزی، خوبی،

سیستانی ۳. خامنه ای ۴. فاضل ۵. مکارم ۶. گلپایگانی)

۷- رعایت احتیاط. آیت الله صافی.

*۷۴. خدمه کاروان اگر سایر شرایط استطاعت - از قبیل داشتن وسایل زندگی بالفعل یا بالقوه و رجوع به کفایت، که بتوانند پس از مراجعت، زندگی خود را به نحو مناسب اداره کنند - را دارا باشند، مستطیع هستند؛ و چنانچه سایر شرایط را ندارند، به مجرد امکان رفتن به حج، مستطیع نمی شوند و حج آنان استحبایی است. حکم روحانیون کاروان نیز همین است؛ ولی اگر بعد از مراجعت از مکه، نیاز به شهریه حوزه دارند، مستطیع نمی شوند.

۱. بهج: اگر زندگی آنها با وجوهات، بر حسب عادت بدون مشقت مضمون و حتمی باشد، در صورتی که دارای مقداری پول گردد که وافی به هزینه حج و مخارج عیالش باشد، حج بر او واجب است. م ۷۶

۲. تیر، خو، س: کسی که از وجوه شرعیه، مانند خمس و زکات و امثال اینها زندگی خود را اداره می کند و بر حسب عادت، مخارجش بدون مشقت، مضمون و حتمی باشد، در صورتی که دارای مقداری پول گردد که وافی به هزینه حج و مخارج عیالش باشد، بعید نیست حج بر او واجب باشد، و همچنین است کسی که شخص دیگری در تمام مدت زندگی او، مخارجش را متکفل باشد و همچنین کسی که اگر آنچه دارد در راه حج صرف کند، زندگی بعد از حجش با قبل از آن تفاوتی نکند. م ۷۶

۳. خا: اگر بعد از مراجعت، زندگی آنها با شهریه اداره می شود، کفایت می کند و حج واجب است. م ۷۶

۴. فا: و همچنین اگر از طریق زکات یا خمس و یا استعطا، امور خود را اداره کند، کافی است و همچنین کسی که [اگر] آنچه دارد در راه حج خرج کند، زندگی او قبل و بعد از حج تفاوتی نکند، حج بر او واجب می شود و نیز

بر طلاب که با شهریه اداره می‌شوند، چنانچه هزینه حج و مخارج خانواده خود را داشته باشند یا به عنوان روحانی مشرف شوند، حج واجب است و از حَجَّة الاسلام کفایت می‌کند. م ۷۶

۵. مکا: در تمام مواردی که افراد به عنوان خدمه یا روحانی یا غیر آن، به حج می‌روند، چنانچه زندگی خانواده آنها در همان مدت تأمین باشد، حجشان حَجَّة الاسلام [است] و تأمین [بودن] زندگی آنها در بازگشت شرط نیست. م ۷۴
۶. گل: افرادی که از... وجوهات شرعی و نذورات استفاده می‌کنند، مانند طلاب و سادات... در صورتی که هزینه حج و مخارج عیالات را تا بازگشت داشته باشند، بعید نیست که حج بر آنان واجب باشد.
۷. صا: ولی رعایت احتیاط به اینکه به نحوی خود را واجد شرط استطاعت نماید، ترک نشود. م ۷۶

پزشکان و مأموران حج

❖ مستطیع هستند و باید حَجَّة الاسلام به جا آورند. (امام خمینی و

سایر آیات عظام)

❖ ۷۵. افرادی - مانند پزشکان و مانند آنها - که به عنوان مأموریت به میقات آمده‌اند و در میقات، شرایط استطاعت را دارا هستند، باید حَجَّة الاسلام به جا آورند.

- آیت الله بهجت: باید حَجَّة الاسلام به جا آورند؛ مگر آنکه مأموریت به گونه‌ای باشد که نتوانند به وظایف عمل کنند.

- آیت الله فاضل: مگر این که مأموریت آنها مشروط به عدم احرام برای حج تمتع باشد، یا عمل به مأموریت، مانع از انجام اعمال حج باشد که در این

دو صورت، حج واجب نیست. بلی، اگر مخالفت کردند و حج انجام دادند، هر چند مرتکب معصیت شده‌اند، ولی حج آنها صحیح است و کفایت از حَجَّةِ الاسلام می‌کند.

داشتن مخارج عائله تا زمان بازگشت

❖ واجب‌النفقة و غیر واجب‌النفقة شرط است. (امام خمینی

و ۱. آیت الله بهجت)

۲. غیر واجب‌النفقة شرعی شرط نیست. آیات عظام: تبریزی،

خویی، سیستانی.

۳. مشروط. آیت الله صافی.

❖ ۷۸. در استطاعت، دارا بودن مخارج عائله تا بازگشت از حج، شرط

است؛ هر چند عائله، واجب‌النفقة او نباشند.

۱. بهج: ... تحقق استطاعت (نسبت به غیر واجب‌النفقة) منوط به دارا بودن

مقداری است که اگر نباشد، لازمه اش عسر و حرج است.

۲. تبر، خو، س: داشتن مخارج عائله غیر واجب‌النفقة شرعی، شرط نیست؛

مگر این که با ترک انفاق بر آنها، خودش به حرج می‌افتد.

۳. صا: و عرفاً ملتزم به پرداخت نفقه آنها شده باشد؛ مثل خواهر و برادر،

باید نفقه آنها را هم داشته باشد.

۳ و ۴ و ۵ - استطاعت بدنی، طریقی و زمانی

❖ با عدم استطاعت، حج واجب نیست. (امام خمینی)

۱. با یأس از خوب شدن، نایب بگیرد. آیات عظام: بهجت

۲. خوئی ۳. سیستانی ۴. صافی.

۵. بنا بر احتیاط: تبریزی.

* ۸۲. شرط دیگر وجوب حج، استطاعت بدنی و استطاعت از جهت باز بودن راه، و استطاعت زمانی است. پس بر مریضی که قدرت رفتن به حج ندارد، یا بر او حرج و مشقت زیاد دارد، حج واجب نیست؛ و نیز بر کسی که راه برای او باز نیست، یا وقت تنگ است، به طوری که نمی تواند به حج برسد، واجب نیست.

۱. بهج: در صورت یأس از خوب شدن، استنابه می کند، به نحو فوری، بنا بر اظهر.

۲. خو: بر مریض یا شخصی که استطاعت مالی دارد، ولی از تمکن از رفتن به حج ناامید است یا بر او حرجی است، واجب است نایب بگیرد و وجوب آن فوری است.

۳. س: اگر امید به تمکن از حج بدون حرج و مشقت بعد از آن هم نداشته باشد، در این فرض، گرفتن نایب واجب است و وجوب آن فوری است.

۴. صا: اگر از جهت مالی قدرت دارد و از جهت صحت بدن، استطاعت ندارد و امید خوب شدن ندارد، واجب است نایب بگیرد؛ در صورتی که حج بر او مستقر شده، و اگر حج بر او مستقر نشده باشد، نایب گرفتن، مطابق احتیاط است؛ اگرچه امید به زوال عذر هم وجود داشته باشد.

۵. تبر: بنا بر احتیاط باید نایب بگیرد و وجوب آن فوری است؛ مگر این که اطمینان به تمکن از مباشرت در سال های بعد داشته باشد.

استنابه برای میت و انجام حج برای خود

س ۹۰. کسانی که با فیش میت، به نیابت از وی به حج می‌روند، اگر خود نیز شرایط استطاعت را دارا باشند - به جز باز بودن راه - که آن‌هم با فیش حج میت حاصل شده است، آیا می‌توانند - مثلاً در مدینه یا جده (قبل از میقات) - برای متوفی نایب بگیرند و خودشان حج واجب خود را انجام دهند؟
- آیت الله بهجت: مانعی ندارد، اگر اجازه مطلق بوده و شرط مباشرت نشده است.

- آیت الله تبریزی: اگر بتواند ورثه را راضی کند که با آن فیش، برای خود حج به‌جا آورد و برای میت نایب بگیرد.

- آیت الله خامنه‌ای: اگر راه با فیش مورد وصیت، برای پسر باز شده و یا اینکه ورثه فیش را به یکی از فرزندان بدهند که به نیابت از پدر به حج برود، باید حج را به نیابت از پدر به‌جا آورد و چنانچه وصیتی نبوده و از او خواسته نشده که نیابت کند، باید برای خودش حج به‌جا آورد و برای پدر نایب بگیرد.
- آیت الله سیستانی: اگر اجیر باشد و نیابت مشروط به آن سال باشد، باید حج نیابی را مقدم بدارد و اگر مشروط نباشد یا اجیر نباشد، باید حج خود را مقدم بدارد و می‌تواند برای میت نایب بگیرد؛ مگر این که مطمئن باشد در آینده می‌تواند حج خود را انجام دهد که در این صورت می‌تواند حج نیابی را انجام دهد.

- آیت الله صافی: در فرض مرقوم، استیجار شخص دیگری صحیح نیست. بلی، اگر برای انجام حج، اعم از مباشرت و تسبیب اجیر شده باشد و حج مورد اجاره، میقاتی باشد، باید خودش حجة الاسلام خود را به‌جا آورد و برای میت،

حج میقاتی استیجار کند.

- آیت الله فاضل: در فرض سؤال، وظیفه انجام حج نیابی است؛ گرچه اگر برای خود، حج انجام دهند صحیح است؛ هر چند معصیت کرده‌اند. و نایب گرفتن برای متوفاً در صورتی صحیح و مجزی است که مجاز در استنباه باشند؛ و الاً مجزی نیست.

- آیت الله مکارم: در صورتی که میت، وصیت برای حج بلدی نکرده باشد، این کار مانعی ندارد.

- آیت الله نوری: این قبیل افراد نمی‌توانند نایب باشند و حج نیابی انجام بدهند و بر این شخص هم لازم است حج خود را انجام بدهد و گرفتن نایب باید با نظر ورثه یا وصی یا حاکم شرع، که هر یک در مورد خود اختیار دارند، باشد.

س ۹۱. در فرض سؤال قبل، اگر میت مثلاً پسر بزرگ خود را برای انجام حج مشخص کرده باشد، یا تمام ورثه اتفاق کنند که یکی از آنها از طرف میت به حج برود، تکلیف او چیست؟

- آیت الله بهجت، آیت الله تبریزی: ر.ک. م ۹۰

- آیت الله سیستانی: در صورتی که وصیت به یکی از آنها کرده باشد، باید به جای او حج انجام دهد و خودش مستطیع نیست؛ ولی اگر بر یکی از آنها توافق باشد، مصداق مسأله فوق است.

- آیت الله صافی: با فرض آنکه استطاعت طریقی ندارد، جایز است از طرف میت حج به‌جا آورد.

- آیت الله فاضل: اگر وصیت کرده باشد، باید به جای متوفاً حج به‌جا آورد و خودش در آن سال مستطیع نیست و اگر تمام ورثه رضایت بدهند که

یکی حج به جا آورد، اگر بگویند به نیابت حج به جا آورد، باید به جای متوفا حج انجام دهد و اگر اجازه دادند برای خودش حج انجام دهد، برای خودش انجام دهد.

- آیت الله مکارم: هرگاه میت وصیت کرده، باید به وصیت او عمل شود و اگر ورثه توافق کنند، جایز است او به حج برود.
- آیت الله نوری: اگر خود آن فرزند مستطیع باشد، نمی تواند نیابت را قبول کند.

ناتوانی و بیماری قبل از اعزام

س ۹۲. کسی که از نظر مالی مستطیع بوده و برای حج ثبت نام کرده، ولی در سال جاری که زمان اعزام وی رسیده، پزشک حج به دلیل بیماری یا کهولت سن به او اذن حج نداده است، الف: آیا هنوز مستطیع است و حج بر وی واجب می باشد؟ ب: آیا تا وقتی زنده است، می تواند نایب بگیرد؟

- آیت الله بهجت: الف: اگر حج بر او مستقر نشده، حج واجب نیست ب: در صورتی که مستطیع بوده و از توانایی خود ناامید باشد، باید فوراً نایب بگیرد. (خلاصه)

- آیت الله تبریزی: چنانچه تمکن از رفتن به حج - ولو از طریق آزاد - را دارد، باید به حج برود و اگر به علت بیماری یا کهولت سن، نمی تواند به حج برود، بنا بر احتیاط واجب باید نایب بگیرد.

- آیت الله خامنه ای: الف: مستطیع نیست. ب: استنابه واجب نیست.
- آیت الله سیستانی: چنانچه از نظر بدنی مستطیع نباشد و از حصول

استطاعت تا آخر عمر مأیوس باشد، یا راهی برای رفتن به حج تا آخر عمر نداشته باشد، باید نایب بگیرد. (خلاصه)

- آیت الله صافی: احتیاط واجب، در صورت بقای استطاعت مالی، در حال حیات خود نایب بگیرد... و اگر استطاعت مالی او باقی نیست، و حج بر او مستقر نشده، حج بر او واجب نیست.

- آیت الله فاضل: الف) چنانچه قبلاً حج بر او مستقر نبوده، در فرض مزبور مستطیع نمی‌باشد و حج بر او واجب نیست. ب) نیابت گرفتن برای حجّ مستحیی مانعی ندارد؛ ولی کسی که قبلاً حج بر او مستقر شده و فعلاً توانایی انجام آن را ندارد، نمی‌تواند نایب بگیرد؛ مگر این که مأیوس از رفع عذر باشد.

- آیت الله مکارم: چنانچه استطاعت او تنها از طریق ثبت نام حاصل شده است و اکنون که نوبت او رسیده، از نظر جسمی توان ندارد، مستطیع نمی‌باشد؛ ولی اگر از طریق آزاد هم می‌توانسته به حج برود و نرفته، مستطیع است و باید نایب بگیرد.

- آیت الله نوری: الف) اگر در سال‌های سابق، حج بر او مستقر نبوده، مستطیع نیست. ب) نیابت لازم نیست.

خارج شدن از استطاعت

✽ در صورت عدم صحت بدن یا باز بودن راه می‌تواند. (امام

خمينی)

۱. عدم جواز. آیات عظام: خامنه‌ای ۲. تبریزی ۳. خوبی،

سیستانی.

۴. تفصیل. آیت الله صافی.

۹۴. اگر در سال استطاعت مالی، از جهت صحت بدن یا باز بودن راه، استطاعت نداشته باشد، می‌تواند در مال تصرف کند و خود را از استطاعت مالی خارج نماید؛ حتی اگر اطمینان داشته باشد که در سال‌های دیگر، از آن جهات استطاعت پیدا می‌کند.

۱. خا: پس از فرا رسیدن زمانی که صرف آن برای رسیدن به حج لازم است، شخص مستطیع نمی‌تواند خود را از استطاعت بیندازد و پیش از فرا رسیدن این زمان نیز احتیاط واجب آن است که خود را از استطاعت خارج نسازد.

۲. تیر: بنا بر احتیاط واجب، استطاعت خود را حفظ کند.

۳. خو، س: تصرف در مال جایز نیست و واجب است مال را حفظ کند و خود را از استطاعت خارج نکند.

۴. صا: اگر اطمینان دارد که در سال‌های دیگر از آن جهات استطاعت پیدا می‌کند، بنا بر احتیاط نمی‌تواند در مال تصرف کند.

نیاز به پول حج

* می‌تواند پول را پس بگیرد. (امام خمینی و سایر آیات

عظام)

۹۶. اگر کسی در اولین سال تمکن، برای حج ثبت‌نام نموده باشد، ولی قبل از انجام حج، از نظر مالی به آن پول محتاج شود، از استطاعت خارج شده و می‌تواند پول را پس بگیرد و حج بر او واجب نیست؛ هر چند در همان سال اول، نوبت اعزام او فرا برسد.

استقرار حج و فوت فرد

۹۹. اگر کسی حج بر او مستقر شود و به جا نیاورد تا فوت کند، باید از ترکه او در همان سال اول، برایش حج به جا آورند و تأخیر جایز نیست؛ و تا حج او را [انجام] ندهند، ورثه نمی‌توانند در ترکه تصرف نمایند؛ و در صورتی که ترکه نداشته باشد، بر وارث، حج او واجب نمی‌شود. در فرض مذکور، حج میقاتی کفایت می‌کند؛...

- آیت الله بهجت: تأخیر در ادای دَین بدون عذر جایز نیست.

فروش فیش میت و گرفتن نایب

س ۱۰۲. اگر فروش فیش حج متوفا به مبلغی ممکن باشد که به کمتر از آن مبلغ، بتوان برای حج میت نایب گرفت، آیا می‌توان از آن فیش برای رفتن به حج استفاده کرد؛ در حالی که مازاد قیمت آن، متعلق به ورثه است؛ مخصوصاً اگر میت، وارث صغیر داشته باشد؟

- آیت الله بهجت: مازاد قیمت را باید کبار ورثه از سهم خود اجازه دهند یا در صورت وصیت، از ثلث بردارند.

- آیت الله تبریزی: اگر به مبلغ کمتر می‌توان نایب گرفت، بدون اذن همه ورثه نمی‌توان از فیش برای حج استفاده کرد؛ مگر این که میت وصیت کرده باشد، که در این صورت، مابه‌التفاوت از ثلث حساب می‌شود.

- آیت الله سیستانی: فیش به ورثه منتقل می‌شود و اگر حج بر میت مستقر باشد یا وصیت کرده باشد، باید برای او نایب بگیرند و اگر بخواهند با آن فیش [به حج] بروند، باید با رضایت ورثه باشد و اگر صغیر در میان آنها هست، باید سهم او را پردازند.

- آیت الله صافی: نایب گرفتن برای متوفاً به کمتر از مبلغ ارزش و فروش فیش حجّ متوفاً مانعی ندارد و زاید بر مبلغی که صرف استیجار حج شده، متعلق به ورثه است و از خود فیش هم جهت استیجار، با توافق ورثه می شود استفاده کرد. بلی، چنانچه متوفاً ورثه صغیر داشته باشد، باید حق او ملاحظه شود.

- آیت الله فاضل: چنانچه میت وصیتی نسبت به آن فیش نداشته باشد، می توان برای میت در صورت استقرار حج برای او، استنابه کرد و فیش را در اختیار دیگری قرار داده و مابه التفاوت، بین همه ورثه،... تقسیم گردد... و در صورت نبودن وصیت و عدم استقرار حج با وجود صغیر، باید سهم صغیر از مجموع فیش به هر صورت رعایت شود.

- آیت الله مکارم: باید فیش را بفروشند و مازاد را به ورثه بدهند.

- آیت الله نوری: اگر حج بر متوفاً واجب بوده است و ورثه کبار نباشند، لازم است برای حجّ متوفاً نایب بگیرند و استفاده از آن فیش هم به نحوی که ذکر شده است اشکال ندارد و اگر همه کبیر باشند، با رضایت آنان می توان با آن فیش برای او حج به جا آورد.

فصل سوم: نیابت

شرایط نایب

※ ۱۰۴. در نایب، شرط است:

۱. بلوغ، بنابر احتیاط واجب؛
۲. عقل؛
۳. ایمان؛
۴. وثوق و اطمینان به انجام دادن او؛
۵. آشنایی نایب با احکام حج؛
۶. مشغول نبودن ذمه نایب، به حج واجب در سال نیابت؛
۷. معذور نبودن نایب از انجام اختیاری اعمال.

وظیفه نایب در تقلید

※ عمل به فتوای مرجع تقلید خود. (امام خمینی)

۱. تفصیل (آیات عظام: ۱. بهجت ۲. تبریزی و خویی
۳. سیستانی)

※ ۱۰۶. نایب باید اعمال حج را طبق فتوای مرجع تقلید خود انجام دهد و

میزان، وظیفه خود اوست؛ ولی اگر به کیفیت خاصی اجیر شده، باید طوری عمل کند که مراعات وظیفه خودش و کیفیت ذکر شده، بشود.

۱. بهج: در نیابت از میت، به وظیفه خودش عمل می‌کند و در نیابت صحیح از زنده، فی الجمله احتیاط می‌کند.

۲. تبر، خو: چنانچه منوب‌عنه زنده باشد، باید طبق تقلید منوب‌عنه عمل کند و چنانچه مرده باشد، اگر وصیت کرده، باید به تقلید او عمل کند. در غیر این دو صورت، مراعات تقلید منوب‌عنه لازم نیست.

۳. س: باید طبق تقلید خودش عمل کند؛ ولی اگر اجیر شده باشد که طبق نظر منوب‌عنه یا مستأجر عمل کند، چه به صراحت ذکر شده باشد و چه اطلاق منصرف به آن باشد، باید به همان نحو عمل کند؛ مگر در صورت یقین به فساد عمل.

نایب شدن مستطیع

❖ باطل است. (امام خمینی)

- حج نائب، صحیح است، ولی در صحت اجاره تفصیل است.

آیات عظام: بهجت، خوئی، تبریزی، سیستانی.

- در صحت حج غافل و جاهل اشکال است و احوط عدم اکتفا به

حج آن دوست. آیت الله صافی.

- نیابت او صحیح است هر چند گناه کرده است. آیت الله فاضل،

آیت الله مکارم.

❖ ۱۰۸. نایب شدن مستطیع و نیز کسی که حج بر او مستقر است، جایز

نیست و اگر نیابت کنند، باطل است؛ چه عالم به حکم باشند یا نباشند.

استطاعت با اجرت نیابت

❖ تقدم حج نیابی، اگر استیجار برای سال اول باشد. (امام خمینی)
- اگر حج نیابی مقید به همان سال نباشد، حج خود را مقدم بدارد.
آیت الله بهجت.

۱. تفصیل. آیت الله تبریزی ۲. آیت الله سیستانی.

❖ ۱۱۳. اگر اجیر به وسیله اجرت نیابت، مستطیع شود، در صورتی که استیجار برای سال اول باشد، باید حج نیابی را مقدم بدارد؛ و چنانچه در سال بعد مستطیع باشد، برای خودش در آن سال، حج به جا آورد.
۱. تبر: اما اگر مقید به همان سال نباشد و برای او محرز است که می تواند حج نیابی را در سال های بعد به جا آورد، حج خودش را مقدم کند؛ والا باید حج نیابی را مقدم بدارد.

۲. س: و اما اگر حج نیابی مقید به همان سال نباشد، باید حج خود را مقدم بدارد؛ مگر اینکه برای او وثوق حاصل شود که در سال های آینده حج را انجام خواهد داد، که در این صورت واجب نیست حج خود را مقدم بدارد.

استطاعت فرزند بدون استیجار

❖ حج برای خودش انجام دهد. (امام خمینی و آیات عظام:
۱. صافی، نوری)

۲. تفصیل. آیت الله سیستانی ۳. آیت الله مکارم.

❖ ۱۱۴. اگر پدری فرزندش را بدون استیجار، نایب قرار دهد و فوت کند و فرزند با ارضیه پدر یا غیر آن مستطیع شود، باید اول برای خودش حج به جا

آورد؛ و حتی اگر سهم الارث - مثلاً - کالایی باشد و بتواند آن را تبدیل به پول نماید، باید بر حج اقدام کند و برای پدر بعداً حج انجام دهد، یا دیگری را نایب بگیرد.

۱. صا، نور: اگر حج واجب بر عهده پدر بوده، در همان سال نایب بگیرد تا تأخیر در انجام وصیت نشود. (و برای خود حج به جا آورد)
۲. س: مگر اینکه وصیت شده باشد که حج را همان سال استطاعت انجام دهد؛ در این صورت اگر مطمئن باشد که سال بعد می تواند حج خود را انجام دهد، به وصیت عمل کند؛ وگرنه در آن سال حج خود را انجام دهد و حج از جانب پدر را سال بعد انجام دهد.
۳. مکا: اگر میت شرط مباشرت کرده، نمی تواند نایب بگیرد.

استطاعت فرزند بعد از استیجار

※ تفصیل. (امام خمینی)

※ ۱۱۵. اگر پدری فرزندش را برای حج اجیر نماید و فرزند بعد از فوت او مستطیع شود، اگر فرزند برای سال اول - با تصریح یا اطلاقی که منصرف به سال اول است - اجیر شده باشد و قبول اجاره قبل از استطاعت خودش باشد، باید در سال اول حج نیایی را انجام دهد؛ و اگر در این صورت، اول برای خودش حج به جا بیاورد، حج او صحیح است؛ هرچند در مخالفت اجاره، معصیت نموده است.

در فرض مذکور، اگر برای سال اول اجیر نشده، یا قبول اجاره، بعد از استطاعت خودش باشد، باید اول برای خودش حج به جا بیاورد و اگر اول حج

نیایی را انجام دهد، حج نیایی باطل است و برای خودش هم واقع نمی‌شود و حج بر وی مستقر می‌شود.

- آیت الله بهجت: در م ۳۳ گذشت که حج نایب، صحیح و ذمه منوب عنه بری می‌شود.

- آیات عظام: تبریزی، خویی، صافی: در صورتی که استطاعت او توقّف بر قبول استیجار داشته باشد، لازم است اول برای پدر حج انجام دهد؛ الا استطاعت بعد، کاشف از بطلان اجاره است.

- آیت الله سیستانی: اگر با پول نیابت مستطیع شده باشد؛ ولی اگر با پول دیگری مانند ارث مستطیع شده باشد، پس اگر مطمئن باشد که سال بعد می‌تواند حج خود را انجام دهد، اجاره صحیح است و باید در سال اول، حج پدر را انجام دهد و اگر مطمئن نباشد، اجاره باطل است و باید حج خود را انجام دهد.

- آیت الله فاضل: هر کدام از دو حج را سال اول انجام دهد، محکوم به صحّت است؛ هر چند در بعضی از صور عصیان کرده است.

- آیت الله مکارم: صحیح است؛ ولی به خاطر تأخیر حج خودش، معصیت کرده است.

نیابت افراد معذور

* صحیح نیست. (امام خمینی و آیات عظام: عذر اختیاری باشد).

* ۱۱۷. کسی که از انجام بعضی از اعمال واجب حج، معذور است، نمی‌توان او را برای حج اجیر کرد و حتی اگر چنین شخصی، حج تبرّعی انجام

دهد، اکتفا کردن به آن اشکال دارد.

۱. آیت الله بهجت: بنا بر احتیاط، با تمکن از استیجار غیر معذور، نمی‌توان معذور را اجیر نمود... بلی اگر در به‌جا آوردن کارهایی که بر مُحرم حرام است معذور باشد، مثل اینکه مضطرب به تظلیل زیر سایه رفتن باشد، اجیر گرفتن یا نایب گرفتن چنین شخص عیبی ندارد.

۲. آیت الله تبریزی: نیابت کسی که از ابتدا می‌داند از اتیان به حج اختیاری عاجز است، در حج واجب اشکال دارد.

۳. آیت الله خویی: اجاره کردن معذور برای حج جایز نیست؛ بلکه اگر خودش تبرعاً حج نیابی به‌جا آورد، اجزای آن از منوب‌عنه مشکل است.

۴. آیت الله سیستانی: بنا بر احتیاط واجب نمی‌شود کسی را که از پیش، عجز او از عمل اختیاری معلوم است اجیر کرد...

۵. آیت الله صافی: نیابت کسی که از اتیان بعض اعمال عمره و حج معذور است، اگر ترك عمدی آن عمل، از غیر معذور موجب بطلان حج یا عمره نباشد... اشکال ندارد.

۶. آیت الله فاضل: نیابت معذور، برای حج واجب حتی اگر تبرعاً و بدون وکالت باشد، صحیح نیست؛ ولی برای حج استیجاری و عمره مستحبی مانعی ندارد؛ هر چند بهتر است حج را برای خودش انجام دهد و ثواب آن را اهدا کند.

۷. آیت الله گلپایگانی: بنا بر احتیاط، نیابت معذور صحیح نیست.

۸. آیت الله مکارم: ولی عذرهایی که در خود حج تصادفاً به وجود می‌آید، مانند وقوف اضطراری، مانع نیست.

۹. آیت الله نوری: ولی عذری که تصادفاً پیش می‌آید و طاری است، مانع صحت نیست.

عذر طاری

❖ نیابت او محل اشکال است. (امام خمینی)

۱. صحیح است. آیات عظام: بهجت ۲. تبریزی ۳. سیستانی،

صافی، فاضل، مکارم.

۴. تفصیل. آیت الله خامنه‌ای ۵. آیت الله نوری.

❖ ۱۲۴. اگر نایب هنگام قبول نیابت، معذور نباشد، ولی بعد از استیجار - قبل یا بعد از احرام - معذور شود، نیابت او محل اشکال است؛ هر چند در مورد عذر، طبق وظیفه معذورین عمل نماید.

❖ ۱۲۵. ... و استحقاق اجرتشان محل اشکال است.

۱. بهج: اتمام عمل طبق وظیفه عذری نایب، کفایت می‌کند و مضرّ به صحت نیابت نیست.

۲. تیر: در عذر طاری نیابت معذور صحیح است و حج او از منوب^۱ عنه کافی است و [باید] در اجرت با مستأجر خود تراضی کند.

۳. س، صا، فا، مکا: عذر طاری اشکال ندارد.

۴. خا: ناییبی که در وقت قبول نیابت برای حج معذور نبوده است، لیکن بعد از عقد اجاره، در موقع عمل یا قبل از مُحرم شدن، جزو معذورین شده، اگر عذر او منجر به نقص بعضی از اعمال حج نشود، نیابت او صحیح است؛ مثل اینکه در ارتکاب بعضی از تروک معذور شود؛ ولی اگر عذر منجر به

نقص در اعمال حج شود، در این صورت بطلان اجاره بعید نیست و احوط، مصالحه بین نایب و منوب^{عنه} در اجرت و اعاده عمره و حج برای منوب^{عنه} می‌باشد.

۵. نور: اگر عذر او موجب نقص بعضی از اعمال شود، اشکال دارد.

ملاک معذور بودن

❖ ۱۱۸. نتواند اعمال اختیاری حج را انجام دهد؛ ولی مباشرت در ذبح، حتی در حال اختیار هم لزوم ندارد.

نیابت معلول

س ۱۲۱. معلولی که یک دست یا یک پا ندارد و به جز نقص در مواضع سجده، مشکلی از نظر اعمال اختیاری عمره و حج ندارد، آیا نیابت او برای حج کفایت می‌کند؟

- آیت الله بهجت: خلاف احتیاط است.

- آیات عظام: تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، نوری: کفایت نمی‌کند.

- آیت الله صافی و آیت الله مکارم: نیابت شخص مذکور اشکال دارد.

- آیت الله فاضل: برای حجی که بر منوب علیه واجب باشد، کفایت

نمی‌کند.

ناتوان در رمی یا رمی در روز

❖ نمی‌تواند در حج نایب شود. (امام خمینی و آیات عظام:

خامنه‌ای، فاضل و نوری)

- خلاف احتیاط است؛ مگر عذر طاری. آیت الله بهجت.

۱. اشکال دارد؛ مگر عذر طاری. آیت الله تبریزی.

۲. عذر طاری مانع نیست. آیت الله مکارم.

- عذر در رمی روز ۱۱ و ۱۲ مانع نیابت حج نیست. آیت الله

سیستانی.

- اشکال ندارد. آیت الله صافی. م ۱۱۷

* ۱۲۰. عاجز از رمی یا از رمی در روز، نمی تواند در حج نایب شود و

کسی که در رمی نایب شده، باید روز رمی کند.

۱. تیر: نیابت معذور اشکال دارد؛ لکن اگر ابتدا معذور نبود و بعد در زمان

عمل معذور شد، نیابت صحیح است و در اجرت باید با مستأجر خود تراضی کند.

۲. مکا: عذرهایی که به طور طبیعی، گاه در حج پیش می آید مانع نیابت

نیست.

نیابت با عدم صحت قرائت نماز

* اگر از قرائت صحیح معذور است، نیابت باطل است. (امام

خمينی و آیت الله خامنه‌ای و آیت الله نوری)

۱. احتیاطاً نایب هم بگیرد، صحیح است. آیت الله بهجت.

- نیابت او اشکال دارد. آیت الله تبریزی، آیت الله خویی.

۲. به احتیاط واجب، معززی نیست هر چند احرامش صحیح است.

آیت الله سیستانی.

۳. در حج مستحبی، صحیح و در حج واجب نمی‌توان به آن اکتفا

کرد. آیت الله فاضل.

۴. محل اشکال است. آیت الله صافی.

- بنابر احتیاط واجب، نیابت او باطل است. آیت الله مکارم.

* ۱۲۲. نایی که نماز او صحیح نیست، اگر از قرائت صحیح معذور است،

نیابت و احرام او باطل است؛ و گرنه باطل نیست و باید قرائت خود را درست کند.

۱. بهج: اگر احتیاطاً در موارد عذر نایب بگیرد تا عمل را صحیحاً به جا

آورد و خود نیز آن عمل را انجام دهد، نیابتش صحیح است؛ هر چند از اول نمی‌توانسته نایب شود.

۲. س: بنابر احتیاط واجب نیابتش مجزی نیست، ولی احرامش صحیح

است و باید عمل را تمام کند.

۳. فا: اگر برای حج مستحبی نایب شده، نیابت او قطعاً صحیح است و حتی

اگر برای حج واجب نیز نایب شده، احرام او صحیح است و باید اعمال را تمام کند؛ ولی در حج واجب نمی‌توان به آن اکتفا کرد.

۴. صا: اگر از قرائت صحیح معذور است، نیابت او محل اشکال است و

بنابر احتیاط، به قصد منوب‌عنه؛ مُحرم به احرام حج شود و اعمال را به جا آورد و نسبت به اجرت مصالحه نمایند و بنابر احتیاط واجب، حج دیگری برای منوب‌عنه استیجار نمایند.

نیابت زنها

ر.ک. به احکام بانوان.

نیابت خدمه کاروان همراه معذورین

❖ صحیح نیست (امام خمینی و آیات عظام: خامنه‌ای، نوری،

تبریزی)

۱. تفصیل. آیت الله بهجت ۲. آیت الله فاضل.

۳. صحیح است. آیت الله خویی ۴. آیت الله صافی.

- صحت نیابت در این فرض بعید نیست. آیت الله سیستانی.

- نیابتشان هم درست است. آیت الله مکارم.

❖ ۱۳۰. کسانی که باید همراه عجزه، وقوف اضطراری انجام دهند، حج

خودشان صحیح است ولی اگر نایب هستند، نیابتشان درست نیست.

۱. بهج: بنا بر احتیاط، با تمکن از استیجار غیر معذور، نمی‌توان معذور را

اجیر نمود... بلی، اگر در به‌جا آوردن کارهایی که بر مُحرم حرام است معذور

باشد، مثل اینکه مضطرباً به تظلیل زیر سایه رفتن باشد، اجیر گرفتن یا نایب

گرفتن چنین شخصی عیبی ندارد.

۲. فا: نیابت آنها در حج واجب در صورتی که از اول می‌دانسته‌اند که باید

همراه زن‌ها بروند و نمی‌توانند برگردند و وقوف اختیاری را درک کنند،

صحیح نیست.

۳. خو: اگر بتوانند ولو یک لحظه از وقوف اختیاری مشعر را درک کنند،

باید برگردند و اگر نمی‌توانند، باید قبل از ظهر روز عید به آنجا برگردند و در

فرض عجز از آن هم، حج آنان صحیح است و چنانچه این وظیفه را از روی

جهل به حکم ترک کرده باشند، حجشان صحیح است، ولی باید یک گوسفند

کفاره بدهند.

۴. صا: ... اگر ترك عمدی آن عمل،... موجب بطلان عمل عمره یا حج نیست، اشکال ندارد... و مبریء ذمه منوب عنه می باشد... (م ۱۱۷)

خروج نایب از مکه م ۱۳۵

✽ ضرری به نیابت وی نمی زند. (امام خمینی و سایر آیات عظام)

نیابت از امام عصر (عج) ۱۳۸م

✽ اشکال ندارد. (امام خمینی و سایر آیات عظام)

- مانع ندارد و احتیاط، در حج از نفس خود و اهدای ثواب برای آن حضرت است. آیت الله بهجت.
- به امید مطلوبیت، اشکال ندارد. آیت الله مکارم.

نیابت سروره (سال اول حج)

✽ اشکال ندارد (امام خمینی. و آیات عظام: خامنه ای صافی

فاضل مکارم و ۱. تبریزی - خویی)

- نایب گرفتن سروره مکروه است. آیت الله بهجت.

✽ ۱۴۰. سروره غیر مستطیع، می تواند برای دیگری نایب شود.

۱. تبر، خون، بلکه اگر منوب عنه مرد و زنده باشد که به خاطر عدم تمکن نمی تواند حجة الاسلام را به جای آورد، احتیاط لزومی آن است که مردی را که تاکنون به حج نرفته، به نیابت خود به حج بفرستد.

نیابت از چند نفر م ۱۴۳

* در حج واجب در یک سال، جایز نیست؛ ولی در غیر واجب،

مانع ندارد... (امام خمینی)

- مگر به نحو شرکت، بر آنها واجب شده باشد. آیات عظام:

بهجت، تبریزی، خویی، سیستانی، فاضل.

نیت نیابت

* قصد نیابت و تعیین منوب عنه در نیت کند. (امام خمینی و سایر

آیات عظام)

* ۱۴۸. نایب باید در انجام اعمال، قصد نیابت نماید و منوب عنه را

در نیت تعیین کند، ولو اجمالاً؛ و ذکر اسم او شرط نیست؛ گرچه مستحب است.

شک در نیت نیابت بعد از احرام م ۱۵۱

* به شک اعتنا نکند. (امام خمینی و سایر آیات عظام)

نیت نایب در طواف نساء

* به قصد منوب عنه. (امام خمینی و سایر آیات عظام)

* ۱۵۲. نایب باید طواف نساء را نیز به قصد منوب عنه انجام دهد؛ و احتیاط

استحبابی آن است که به قصد ما فی الذمه به جا آورد.

- آیت الله فاضل فرمودند: این احتیاط استحبابی لازم نیست.

اجیر بلدی

※ ۱۵۵. کسی که اجیر بلدی شده که از شهر خاصی - مثلاً قم - حج بلدی انجام دهد، باید از همان جا برای حج حرکت کند و اگر از موضوع غافل شده... حج صحیح است و بالنسبه استحقاق اجرت دارد.

※ ۱۵۶. اگر نایب قبل از سفر حج - ولو چند ماه قبل از آن - به بلد منوب^{عنه} برود و از آنجا به عنوان نیابت حج، به وطن خودش یا محل دیگری برود و در وقت حج، دیگر به بلد منوب^{عنه} نرود، کافی است.

※ ۱۵۷. بازگشت به بلد منوب^{عنه} بعد از حج لازم نیست؛ مگر شرط شده باشد.

مقدار وظیفه نایب در انجام مستحبات

س ۱۶۳. نایب، چه مقدار از مستحبات مدینه و مکه را باید به نیابت از منوب^{عنه} انجام دهد؟

آیات عظام فرمودند: ۱. به مقدار متعارف که حجاج انجام می‌دهند ۲. تابع عقد اجاره در صورت شرط.

عمره مفرده بر نایب بعد از اعمال حج م ۱۶۵

- استحباب دارد و مطلوب است. (امام خمینی و سایر آیات عظام)

- احتیاط واجب است. (آیت الله مکارم)

فصل چهارم: عمره مفرده

اعمال عمره مفرده:

۱. احرام؛
۲. طواف کعبه؛
۳. نماز طواف؛
۴. سعی بین صفا و مروه؛
۵. تقصیر؛
۶. طواف نساء؛
۷. نماز طواف نساء؛

انجام عمره مفرده به نیت چند نفر

❖ جایز است. (امام خمینی و سایر آیات عظام)

❖ ۱۷۴. انجام عمره مفرده به نیابت از چند نفر جایز است؛ و در اعمال آن

از جمله طواف نساء باید نیت همه بشود.

انجام عمره مفرده به نیت خود و دیگران س ۱۷۵

- مانعی ندارد. آیات عظام: بهجت، تبریزی، سیستانی، صافی، فاضل و نوری.
- احتیاط آن است که به نیت خود به جا آورد و هر مقدار از ثواب آن را که می خواهد، بر دیگران هدیه کند. آیت الله مکارم.

عمره مستحبی با نماز غلط

❖ صحیح است. (امام خمینی و آیات عظام: خامنه‌ای، سیستانی،

تبریزی، نوری و فاضل: (برای خودش یا دیگری)

- اگر بتواند استنابه هم بکند... آیت الله بهجت.

- بنا بر احتیاط، برای نماز نایب هم بگیرد. آیت الله صافی.

❖ ۱۷۶. انجام عمره مفرده برای هر کسی جایز است؛ حتی کسی که نمازش را غلط می خواند و وقت تصحیح آن نیز را ندارد، می تواند عمره مفرده به جا آورد.

انجام عمره مفرده بعد از عمره تمتع

❖ جایز نیست (امام خمینی و آیات عظام: خویی، صافی، مکارم

و نوری)

- محتمل است اشکال نداشته باشد. آیت الله بهجت.

- بنا بر احتیاط جایز نیست. آیت الله خامنه‌ای.

۱. تفصیل. آیات عظام: تبریزی ۲. سیستانی ۳. فاضل.

❖ ۹۱۸. انجام عمره مفرده بعد از عمره تمتع و قبل از حج تمتع، جایز نیست

و صحت چنین عمره‌ای، محل اشکال است؛ ولی به صحت عمره تمتع و حج،

ضرر نمی‌زند.

۱. تبر: عمره مفرده، بین عمره تمتع و حج تمتع مشروع نیست؛ مگر اینکه از حرم خارج شود و در ماه دیگر، غیر از ماهی که محرم برای عمره تمتع شده، با احرام عمره مفرده داخل مکه شود که در این صورت عمره مفرده او صحیح است و عمره تمتع او تبدیل به عمره مفرده می‌شود.

۲. س: اگر بین عمره تمتع و حج، عمره مفرده به‌جا آورد، ظاهر این است که موجب بطلان عمره تمتع خواهد شد و لازم است که آن را اعاده نماید. ولی اگر تا روز هشتم ذی‌حجه در مکه بماند و قصد حج کند، عمره مفرده اش تمتع به حساب می‌آید و می‌تواند برای حج محرم شود.

۳. فا: این در صورتی است که عمره مفرده را در همان ماهی که عمره تمتع انجام داده، به‌جا آورده شود، اما اگر در ماه دیگری انجام داده، عمره تمتع او باطل شده و اگر تا هشتم ذی‌حجه در مکه بماند، این عمره مفرده، عمره تمتع محسوب می‌شود و حج تمتع او با همین عمره صحیح خواهد بود.

فاصله بین دو عمره مفرده

❖ احوط در کمتر از یک ماه به قصد رجاء. (امام خمینی)

۱. فاصله لازم نیست. آیات عظام ۱. بهجت ۲. گلپایگانی، نوری

۳. خامنه‌ای.

۴. هر ماه قمری یک عمره. آیات عظام: خوئی، سیستانی، صافی،

فاضل، مکارم ۵. وحید.

❖ ۱۸۴. تکرار عمره - مانند تکرار حج - مستحب است و در مقدار فاصله

بین دو عمره، اختلاف فرموده‌اند و احوط آن است که در کمتر از یک ماه، به

قصده رجا به جا آورده شود.

۱. بهج: فاصله بین دو عمره لازم نیست بنا بر اظهار...

۲. گل، نور: فاصله انداختن بین دو عمره مفرده لازم نیست و می تواند هر روز یک عمره به جا آورد.

۳. خا: بین دو عمره وجود فاصله معین شرط نیست؛ ولی بنا بر احتیاط، در هر ماه فقط یک عمره برای خود می تواند به جا آورد و اگر دو عمره برای افراد دیگر انجام دهد یا یک عمره برای خود و یک عمره هم برای دیگری به جا آورد، فاصله مذکور شرط نیست.

۴. خو، س، صا، فا، مکا (با اختلاف در تعبیر): فاصله یک ماه شرط نیست؛ بلکه در هر ماه قمری می توان یک عمره انجام داد؛ مثلاً یک عمره در آخر ماه رجب و عمره دوم در اول ماه شعبان واقع گردد.

۵. وح: ... و اشکالی در جواز به جا آوردن یک عمره در یک ماه - ... نیست؛ ولی به جا آوردن دو عمره در یک ماه، در صورتی که هر دو از طرف خود یا شخص دیگری باشد، بنا بر احتیاط، جایز نیست؛ ولی به جا آوردن عمره دوم - در صورت مذکور - به قصد رجا مانعی ندارد و همچنین به جا آوردن یکی را از طرف خود، و دیگری را از طرف شخص دیگر، و یا یکی را برای شخصی و دیگری را برای شخصی و دیگری را برای شخص دیگر، اشکالی ندارد.

فاصله عمره مفرده برای خود و دیگری م ۱۸۵

✽ احوط یک ماه و در کمتر از یک ماه، به قصد رجا [به جا] آورد.

(امام خمینی)

۱. فاصله معتبر نیست. آیات عظام: تبریزی، خویی، خامنه‌ای،

سیستانی، صافی، فاضل و همچنین گلپایگانی، نوری و

وحید. م ۱۸۴

- فرقی نمی‌کند. آیت الله مکارم.

۱. تبر، خو، س، صا، فا: ... ولی انجام دو عمره، یکی برای خود و یکی برای دیگری و یا دو عمره برای دو نفر متفاوت، جایز است.

فاصله بین عمره تمتع و مفرده

س ۱۸۴/۲. آیا بین عمره تمتع و عمره مفرده، نیز فاصله معتبر است؟

- آیت الله بهجت: فاصله معتبر نیست.

- آیات عظام: تبریزی، خویی، فاضل: بین این دو عمره، فاصله معتبر

نیست.

- آیت الله سیستانی: در اعتبار فاصله بین عمره تمتع و عمره مفرده اشکال

است و احتیاط نباید ترک شود و اما انجام عمره مفرده بین عمره تمتع و حج،

موجب بطلان عمره تمتع می‌شود.

- آیت الله گلپایگانی: ... با فاصله کمتر از ده روز مکروه است و احوط،

ترک آن است.

ملاک فاصله یک ماه

✽ یک ماه. (امام خمینی)

۱. ماه قمری. آیات عظام: فاضل ۱. تبریزی، خویی، سیستانی،

صافی، مکارم.

- کمتر از ده روز مکروه است آیت الله گلپایگانی س ۱۸۴/۲

※ ۱۸۶. مقصود از فاصله‌ای که عمره در کمتر از آن، به نیت رجا انجام می‌شود، یک ماه است، نه سی روز؛ ولی اگر انجام عمره در بین ماه بوده، احتیاط مذکور تا سی روز، مراعات شود.

۱. تبر، خو، س، صا، مکا: در هر ماه قمری می‌توان یک عمره انجام داد؛ پس اگر یک عمره را در اواخر ماه انجام دهد و عمره دیگر را در اوّل ماه بعد، مانعی ندارد.

عمره تمتّع بعد از عمره مفرده، با فاصله کم

س ۱۸۶/۲. کسی که در کمتر از زمان مذکور، عمره مفرده انجام داده و هم اکنون برای عمره تمتّع محرم شده یا می‌خواهد محرم شود، چه تکلیفی دارد؟

- اشکال ندارد. (آیات عظام)

- آیت الله بهجت، آیت الله نوری: اشکالی ندارد.

- آیات عظام: خامنه‌ای، تبریزی، صافی، فاضل: رعایت فاصله مزبور بین عمره مفرده و عمره تمتّع لازم نیست.

- آیت الله سیستانی: اگر در ماه ذیحجه، عمره مفرده انجام دهد، می‌تواند در مکه بماند تا روز ترویه، یعنی هشتم ماه ذیحجه، به قصد انجام حج که در این صورت عمره مفرده‌ای که انجام داده، عمره تمتّع به حساب می‌آید و بعد از آن باید حج تمتّع به جا آورد.

رها کردن عمره

س ۱۸۷. آیا می‌توان عمره مفرده، ولو به نیت رجا را در حین عمل رها نمود؟

- آیات عظام: بهجت، خامنه‌ای، فاضل، صافی، سیستانی و نوری:
نمی‌تواند.

- آیت‌الله تبریزی: پس از احرام به عمره مفرده، ولو به نیت رجا، باید
اعمال عمره را تمام کند.

- آیت‌الله مکارم: خلاف احتیاط است.

احرام قبل از غروب شب اول ماه

س ۱۸۸. فردی قبل از غروب آفتاب شب اول ماه، به احرام عمره مفرده
محرم شده و طبعاً اعمال مکه را در ساعات اولیه ماه جدید انجام داده است؛
این عمره به حساب کدام ماه لحاظ می‌شود؟ در همین فرض اگر بعد از غروب
آفتاب محرم شد، چگونه محاسبه می‌شود؟

۱. انعقاد احرام میزان است، نه انجام اعمال. آیات عظام: بهجت

۲. سیستانی ۳. تبریزی، صافی ۴. نوری ۵. مکارم.

۶. ملاک ماهی است که اعمال در آن انجام می‌گیرد. آیت‌الله

فاضل.

۱. بهجت: انعقاد احرام، میزان است، نه انجام اعمال.

۲. س: به حساب ماهی که در آن ماه مُحرم شده، لحاظ می‌شود.

۳. تبر، صا: در فرض اول... عمره او از ماه سابق حساب می‌شود و در فرض

دوم که بعد از غروب آفتاب و شب اول ماه محرم شده، عمره او از ماه جدید
حساب می‌شود.

۴. نو: در این فرض، عمره به حساب آن ماهی می‌باشد که در آن احرام

بسته است.

۵. مکه: بعید نیست که معیار همان ماهی بوده باشد که احرام در آن بسته شده است؛ هر چند احتیاط آن است که عمره ماه بعد را به قصد رجا به جا آورد.

۶. فا: ظاهراً در هر دو فرض، اعمال عمره، مربوط به ماه جدید است و تا ماه آینده نمی تواند مجدداً عمره مفرده به جا آورد.

فصل پنجم: خروج از مکه بعد از عمره

خروج از مکه

* جواز بعد از عمره مفرده و احتیاط عدم جواز در عمره تمتع.

(امام خمینی)

۱. تفصیل. (آیات عظام: بهجت ۲. خامنه‌ای ۳. مکارم ۴. خوبی،

سیستانی و فاضل)

* ۲۰۰. خدمه کاروان و مانند ایشان اگر عمره مفرده به جا آورده باشند، هر

دفعه که از مکه خارج می‌شوند و به جده می‌روند و برمی‌گردند، لازم نیست

محرم شوند؛ ولی اگر عمره تمتع به جا آورده‌اند، بنا بر احتیاط، نباید از مکه

خارج شوند؛ مگر در صورت حاجت، در حالی که به احرام حج محرمند.

۱. بهج: در صورتی که اعمال حج تفویض نشود، خروج از مکه مانعی

ندارد، می‌توانند... بدون احرام بروند و برگردند.

۲. خا: جایز است برای کسی که اطمینان دارد با خارج شدن از مکه،

حج او فوت نمی‌شود، بعد از انجام عمره تمتع و قبل از احرام حج، از

مکه بیرون رود؛ اگرچه احتیاط مستحب آن است که فقط در مورد ضرورت

و نیاز خارج شود.

۳. مکا: حرام است خارج شوند؛ مگر اینکه مطمئن باشند که به موقع برمی گردند و حج خود را انجام می دهند و همچنین در صورت حاجت.

۴. خو، س فا: مگر اینکه اگر در ماه هلالی دیگر وارد مکه شوند که باید دو مرتبه مُحرم بشوند. آیت الله سیستانی: و اگر عمره مفرده را به نیابت از دیگران به جا آورده اند، بنا بر احتیاط واجب برای دخول در مکه یا حرم، دو مرتبه مُحرم شوند. و اگر مکلف اعمال عمره تمتع را به جا آورد، بنا بر احتیاط واجب نباید از مکه بیرون برود، جز برای حج؛ مگر آنکه بیرون رفتنش جهت انجام کاری باشد؛ اگرچه آن کار غیر ضروری باشد و ترس از اینکه اعمال حجش فوت گردد نداشته باشد، که در این صورت اگر بدانند که می توانند به مکه برگردد و از آنجا احرام حج ببندد، اظهر، جواز بیرون رفتنش از مکه بدون احرام است. آیت الله فاضل: و اگر یقین یا اطمینان دارد که خروج از مکه لطمه به حج او وارد نمی کند، مانعی ندارد که حتی بدون احرام هم از مکه خارج بشود... بله اگر از مکه خارج شد و در ماه بعد به مکه بازگشت، باید مجدداً عمره تمتع انجام دهد و عمره تمتعی که در ماه قبل انجام داده، لغو و باطل است و باید برای حج تمتع از یکی از مواقیع معروفه محرم شوند.

فصل ششم: عمره تمتع

لزوم عمره تمتع و حج در ماه‌های حج

۲۳۳. *عمره تمتع و حج تمتع، هر دو باید در ماه‌های حج (شوال و ذی القعدة و ذی الحجه) واقع شوند.

رها کردن عمره تمتع استحبابی

س ۲۳۴. کسی که عمره تمتع استحبابی به جا آورده، آیا می‌تواند بدون عذر و به دلخواه، آن را رها کرده و حج تمتع به جا نیاورد؟ در فرض جواز، آیا انجام طواف نساء نیز لازم است؟

۱. مانعی ندارد و طواف نساء مستحب است. آیت الله بهجت

۲. آیت الله خامنه‌ای.

۳. نمی‌تواند رها کند. آیات عظام: تبریزی ۴. سیستانی ۵. فاضل

۶. مکارم ۷. نوری.

- بدون عذر نمی‌تواند. آیت الله صافی.

۱. بهج: مانعی ندارد... و با تقصیر از احرام خارج شده... گرچه احتیاط مستحب در به جا آوردن طواف نساء می باشد.
۲. خا: می تواند رها کند و چیزی بر او نیست و احتیاط آن است که طواف نساء را هم انجام دهد.
۳. تیر: کسی که به قصد حج تمتع استجابی، احرام عمره را بسته است، نمی تواند آن را رها کرده و عمره مفرده به دلخواه انجام دهد و حج را ترک کند.
۴. س: نمی تواند و باید حج انجام دهد.
۵. فا: خیر، حتماً باید در صورت امکان، حج تمتع به جا آورد و به هر صورت، اگر حج به جا نیاورد، طواف نساء مستحب است، نه واجب.
۶. مکا: ... اشکال دارد و باید حج تمتع را به دنبال آن به جا آورد.
۷. نور: لازم است که حج تمتع را اگر مستطیع است نیز به جا بیاورد و رها کردن عمره تمتع در وسط اعمال اصلاً جایز نیست و باید به آخر برساند.

اعمال عمره تمتع:

۱. احرام؛
۲. طواف کعبه؛
۳. نماز طواف؛
۴. سعی بین صفا و مروه؛
۵. تقصیر.

اول: احرام

وجوب احرام برای ورود به مکه

۲۳۵. ورود به مکه بدون احرام، جایز نیست؛ مگر موارد استثنا.

ورود بدون احرام به مکه، با عذر

۲۳۸. اگر شخصی از روی عذر، بدون احرام وارد مکه شود، اگر ممکن

نیست به میقات برود، باید از ادنی‌الحل محرم شود....

- آیات عظام: بهجت، تبریزی و سیستانی: لازم است از حرم بیرون رفته و از خارج حرم محرم شود، و احتیاط واجب در این صورت، این است که هرچه بتواند از حرم دور شود و احرام نبندد. آیت الله تبریزی و آیت الله سیستانی: و اگر نتواند از حرم بیرون برود، در همان مکانی که هست محرم شود.

- آیت الله خامنه‌ای: به احتیاط واجب باید برگردد به طرف میقات، به هر مقدار که ممکن باشد تا از آنجا محرم شود و اگر داخل حرم شده و می‌تواند از حرم برای احرام خارج شود، باید برای احرام از حرم خارج شود و اگر به علت تنگی وقت و مانند آن نمی‌تواند از حرم خارج شود، باید داخل حرم، از همان جایی که عذرش برطرف شده است، محرم شود. م ۲۶۲

- آیت الله صافی: واجب است تا حد امکان به سمت میقات برود.

- آیت الله فاضل: پس از زوال عذر و یادآوری، اگر برگشتن به میقات ممکن باشد، برمی‌گردد؛ و الا احرام از همان جا ببندد؛ اگرچه احوط آن است که به هر مقدار می‌تواند، به میقات برگردد.

ورود بی‌احرام به مکه، بدون عذر

❖ ۲۳۸. ... ولی اگر ترک احرام از میقات (و ورود به مکه بدون احرام)، بدون عذر باشد، نمی‌تواند حج به‌جا آورد؛ و اگر مستطیع است، حج بر او مستقر شده و باید سال بعد، حج انجام دهد.

- آیت الله بهجت: در این صورت بنا بر احتیاط واجب، از حرم بیرون رفته و از بیرون حرم احرام ببندد و باید عمره را قضا نماید. ر.ک: ذیل م ۲۳۶ و ۲۶۲.

- آیت الله خامنه‌ای: هرگاه کسی از روی علم و عمد احرام بستن از میقات را ترک کند و به جهت تنگی وقت یا عذر دیگر نتواند به میقات برگردد و میقات دیگری نیز در پیش رو نداشته باشد و در نتیجه وقت برای انجام عمره تنگ شود، عمره او فوت شده و حجش باطل می‌شود و در صورتی که حج بر او مستقر شده یا مستطیع باشد، باید سال دیگر حج به‌جا آورد. م ۲۳۶

- آیت الله سیستانی: مگر اینکه از میقات محرم شود.

- آیت الله صافی: اقوی بطلان عمره یا حج است؛ اگرچه احوط، احرام از ادنی‌الحل است و در سال بعد باید قضا کند.

- آیت الله مکارم: هر چند احتیاط مستحب آن است که از ادنی‌الحل یا هر جا که می‌تواند محرم شود و حج را به‌جا آورد و سال آینده طبق آنچه در متن آمده عمل کند.

علم به بطلان احرام بعد از میقات

❖ در صورت امکان باید برگردد؛ *والأ از ادنی‌الحل*، به نیت عمره

مفرد، محرم شود و بعد برای عمره تمتع. (امام خمینی و سایر

آیات عظام)

۲۳۹. اگر کسی بعد از خروج از میقات، در بین راه متوجه شود که به جهتی احرامش درست نیست، اگر می‌تواند، باید از همان‌جا به میقات برگردد؛ و اگر نمی‌تواند مگر اینکه به مکه وارد شود و سپس از آنجا به میقات بازگردد، باید برای ورود به مکه، از ادنی‌الحل، به نیت عمره مفرده محرم شود و بعد از اعمال آن، به یکی از مواقیع معروف برود و برای عمره تمتع احرام ببندد.

- آیت الله تبریزی: بنا بر احتیاط اگر هر دو عمره در یک ماه انجام می‌شود، به نیت یک شخص به‌جا نیورد.

- آیت الله سیستانی: در این صورت، لزوم رفتن به میقات برای احرام عمره تمتع و عدم کفایت احرام از ادنی‌الحل مبنی بر احتیاط است.

میقات (مکان احرام عمره تمتع)

۱. «مسجد شجره»، میقات راه مدینه؛
۲. «جُحْفَه»، میقات راه شام؛
۳. «وادی عقیق» («مسلخ» «غمره» «ذات عرق»)، میقات راه عراق و نجد؛
۴. «قرن المنازل»، میقات راه طائف؛
۵. «یَلْمَلَم» (کوهی است) میقات راه یمن.

۱. مسجد شجره (ذُو الْحُلَيْفَةِ)

- ۲۳۹ احرام از داخل مسجد (امام خمینی و آیات عظام: سیستانی، فاضل، نوری ۱. بهجت (احتیاطاً از مسجد قدیم) ۲. خامنه‌ای)
۳. از بیرون مسجد کفایت می‌کند. آیات عظام: تبریزی ۴. خویی
۵. صافی، مکارم ۶. وحید.

۲۴۶. احرام - بنا بر احتیاط واجب - باید در داخل مسجد شجره صورت گیرد، نه اطراف آن و احرام در هر جای مسجد شجره - حتی در قسمت توسعه یافته - جایز است؛ ولی احتیاط مستحب آن است که در محل اصلی صورت گیرد.

۱. بهج: جایز نیست در بیرون مسجد... احرام بسته شود و اختیاراً باید در صورت امکان، از درون مسجد احرام بسته شود و احتیاطاً احرام از مسجد قدیمی شجره باشد و با فحص از اهل اطلاع، توسعه از یمین و یسار و خلف است و قسمت محراب، از مسجد قدیمی محسوب می شود و در صورت عدم امکان دخول به قسمت قدیمی، از محاذی آنجا محرم شوند.

۲. خا: احرام خارج از مسجد شجره، برای کسانی که از طریق مدینه به سوی مکه حرکت می کنند، کفایت نمی کند و واجب است داخل مسجد محرم شوند.

۳. تیر: جایز است در بیرون مسجد به طوری که محاذی آن از طرف راست یا چپ باشد، احرام بسته شود و احوط این است که در صورت امکان، از درون مسجد الحرام بسته شود و احتیاط واجب آن است که از پشت مسجد قدیم احرام نیندند.

۴. خو: احرام از منطقه ذو الحلیفه، مانعی ندارد.

۵. صا، مکا: بلکه همین اندازه که محاذی مسجد از طرف راست یا چپ باشد، کفایت می کند؛ هر چند از داخل مسجد مستحب است.

۶. وح: ... و احوط افضل این است که احرام از مسجد... بسته شود.

احرام با نذر

﴿ جایز است. (امام خمینی و ۱. آیت الله بهجت ۲. آیت الله

صافی)

۳. اشکال دارد، اگر بدانند مرتکب حرام می‌شود. آیت الله سیستانی.

۴. مشروط. آیت الله فاضل.

۲۵۴*. احرام بستن پیش از میقات، جایز نیست و صحیح واقع نمی‌شود؛ ولی با نذر، جایز است و در صورت نذر، باید از مکان منذور مُحرم شود؛ مثلاً اگر نذر کرد که از «قم» مُحرم شود، واجب است عمل کند و بهتر آن است که در میقات، یا محاذات آن، احرام را تجدید کند.

۱. بهج: نیازی به تجدید احرام در میقات نیست؛ بلکه می‌تواند از راهی به مکه برود که بر میقات نگذرد.

۲. صا: احتیاط مستحب است که در هنگام عبور از میقات، تلبیه را تجدید کند.

۳. س: اگر بدانند که مستلزم ارتکاب محرم می‌شود، مانند استظلال، انعقاد نذر مورد اشکال است.

۴. فا: صحت نذر برای کسی که می‌داند ناچار می‌شود در روز، با وسیله مسقف حرکت کند، محل اشکال است. بلی اگر بدانند که برای احرام عمره تمتع نمی‌تواند به یکی از مواقیت معروفه برود، نذر اشکال ندارد و معصیت هم نکرده است؛ ولی احتیاط آن است که در ادنی‌الحل تجدید احرام کند و در هر دو صورت، کفاره استظلال را باید بدهد.

نذر نایب

۲۵۶* - نذر احرام قبل از میقات، برای نایب نیز جایز است.

- احرام زنان با نذر: به احکام بانوان رجوع شود.

صیغه نذر: برای خدا بر من است که در شهر مدینه محرم شوم.

۲. جحفه و تنعیم

* خصوص مسجد نیست. (امام خمینی و سایر آیات

عظام)

* ۲۵۷. میقات در جحفه، خصوص مسجد نیست و از هر جای آن، احرام صحیح است و همچنین برای احرام عمره مفرده، مسجد تنعیم، خصوصیت ندارد و احرام از ادنی الحل صحیح است؛ هر چند در مسجد نباشد...

واجبات احرام سه چیز:

۱. لباس احرام؛

۲. نیت؛

۳. تلبیه.

۱. پوشیدن احرام

* واجب بر مردها. (امام خمینی و سایر آیات عظام و ۱. صافی،

فاضل: مستحب بر زنها)

* ۲۷۹. هنگام مُحرم شدن و در حال احرام، پوشیدن دو جامه احرام - که یکی «لنگ» و دیگری «ردا» است - بر مردان واجب است.
* ۲۸۰. مقدار واجب لباس احرام دو جامه است و بیشتر از آن، مانع ندارد.

۱. صا، فا: احتیاط مستحب آن است که زنها نیز دو جامه احرام را در وقت مُحرم شدن بپوشند.

پوشیدن احرام قبل از نیت و تلبیه

* احتیاط واجب است (امام خمینی و سایر آیات عظام).

۱. واجب است. (آیات عظام: بهجت، صافی).

- پوشیدن احرام بعد از لبیک، احتیاط مستحب، اعاده لبیک. آیات

عظام: خامنه‌ای، فاضل و سیستانی: اعاده نیت و تلبیه.

* ۲۷۹. احتیاط واجب آن است که پوشیدن این دو جامه، قبل از نیت

احرام و تلبیه باشد؛ و اگر کسی بعد از لبیک بیوشد، احتیاط آن است که لبیک را دوباره بگوید.

۱. بهج، صا: واجب است پوشیدن دو جامه... قبل از نیت و تلبیه است و

احتیاط در صورت تأخیر در پوشیدن، اعاده نیت و تلبیه است.

چند لباس احرام

* ۲۸۰. حداقل مقدار واجب لباس احرام، دو جامه است و زیاده‌تر از آن،

مانع ندارد.

- آیت الله فاضل: لیکن همه آنها باید شرایط لباس احرام را داشته باشند.

طهارت لباس احرام

* ۲۸۵. در جامه احرام، صحت نماز شرط است؛ پس احرام در جامه حریر و

غیر ماکول و جامه متنجس به نجاست غیر معفو در نماز، کفایت نمی‌کند.

س ۲۸۹. آیا طهارت لباس احرام یا سایر شرایط لباس نمازگزار، شرط

صحت احرام نیز هست، و آیا با ترک عمدی آن، احرام صحیح است؟

- شرط صحت نیست. آیات عظام: تبریزی، بهجت، سیستانی،

فاضل.

۱. شرط صحت است. آیات عظام: خامنه‌ای ۲. صافی، مکارم،

نوری.

۱. خا: جامه احرام باید شرایط لباس نمازگزار را داشته باشد. بنابراین،

احرام بستن در جامه حریر یا جامه‌ای که از اجزای حیوان حرام گوشت یا مردار تهیه شده باشد و یا جامه‌ای که به نجاستی نجس شده باشد که در نماز از آن عفو نشده است، کفایت نمی‌کند.

۲. صا، مکارم، نور: لباس احرام باید واجد شرایط لباس مصلی باشد.

نجس شدن احرام یا بدن

* احتیاط واجب، تطهیر یا تبدیل. (امام خمینی و آیت الله

سیستانی)

۱. تطهیر واجب نیست. آیت الله بهجت.

۲. تطهیر یا تبدیل، احتیاط استحبابی است. آیت الله فاضل، آیت

الله صافی.

- (تطهیر یا تبدیل) واجب است. آیت الله مکارم.

* ۲۹۰. اگر جامه احرام در هنگام اعمال یا غیر آن، نجس شود، بنا بر احتیاط

واجب باید تطهیر یا تبدیل شود؛ و احوط در صورت نجاست بدن در حال

احرام، مبادرت به تطهیر است. همچنین ر. ک: م ۲۹۱.

۱. بهج: و چنانچه بدن نجس شود، تطهیر آن از جهت مُحَرَّم بودن واجب

نیست، بنا بر اظهر.

۲. ف، صا: بنا بر احتیاط مستحب، تعویض یا تطهیر کند. آیت الله صافی: بلکه احوط و اولی آن است که اگر مُحرم، بدنش نجس شود، نجاست را از آن زایل کند.

* ۲۹۱. محرمی که لباس احرامش بر اثر ذبح نجس شده، در صورت امکان باید لباس خود را تطهیر کند و اگر نکرد، ضرری به احرام یا ذبح ندارد.
* ۲۹۲. اگر جامه احرام یا بدن تطهیر نشود، کفاره ندارد.

جواز بیرون آوردن لباس احرام

* ۲۹۷. لازم نیست جامه احرام همیشه در تن باشد؛ بلکه تعویض و بیرون آوردن هر دو جامه، برای شستن و حمام رفتن و هر حاجتی، جایز است. آیات عظام تبریزی، خویی، سیستانی: و غیر حاجت.

استفاده از پارچه ندوخته در زیر لنگ

* ۳۰۴. استفاده از پارچه ندوخته در زیر لنگ - به هر نحوی که باشد - اشکال ندارد.
- آیت الله مکارم: ولی بهتر، اجتناب از این گونه کارهاست.

۲. نیت در پوشیدن احرام

* قصد قربت واجب، و درکندن لباس مستحب. (امام خمینی و سایر آیات عظام).

* ۲۸۴. بنا بر احتیاط واجب، هنگام پوشیدن جامه احرام، نیت و قصد امر

الهی و اطاعت او جلّ جلاله، واجب است و احتیاط مستحب آن است که هنگام کندن جامه دوخته هم، قصد اطاعت کند.

- آیت الله بهجت: در پوشیدن لباس احرام، قصد قربت لازم است. (متذکر نیت کندن لباس مخیط نشده‌اند).

- آیت الله سیستانی: بعید نیست اعتبار قصد قربت در پوشیدن لباس احرام.

- آیت الله فاضل: برای مردان... واجب است آن را با قصد قربت بپوشند و زنان نیز لازم است نیت کنند لباسی را که پوشیده‌اند، لباس احرام آنها باشد.

نیت ترک محرّمات

* در غیر محرّمات باطل کننده حج، لازم نیست. (امام خمینی و

آیات عظام: فاضل، نوری ۱. تبریزی ۲. خامنه‌ای ۳. خویی

۴. سیستانی ۵. وحید).

۶. لازم است. آیات عظام: بهجت، صافی.

۷. قصد اجمالی کافی است. آیت الله مکارم.

* ۳۰۵. برای محرم شدن، قصد ترک محرّمات احرام لازم نیست و اگر

کسی بدون چنین قصدی، به قصد عمره تمتع یا حج تمتع، تلبیه بگوید، محرم می‌شود و حتی کسی که می‌داند بعضی محرّمات - مثل زیر سایه رفتن - را انجام می‌دهد، احرام او صحیح است؛ هر چند احتیاط آن است که ترک محرّمات را نیز قصد کند. البته عدم لزوم قصد ترک محرّمات، در غیر محرّماتی است که عمره یا حج را باطل می‌کند؛ اما با قصد ارتکاب آنچه عمره یا حج را باطل می‌کند - مثل نزدیکی با زن در بعضی از صور - احرام باطل، بلکه غیر ممکن است.

۱. تبر: در صحّت احرام، عزم بر ترک محرّمات، از اوّل تا آخر احرام معتبر نیست.
۲. خا: لکن باید قصد انجام چیزی که احرام را باطل می کند، نداشته باشد.
۳. خو: بنا بر قول مشهور، نسبت به جماع قبل از سعی در عمره مفرده، فتواست.
۴. س: فقط در حین احرام عمره مفرده، اگر مکلف قصد داشته باشد که قبل از فارغ شدن از سعی با همسر خود نزدیکی کند یا تردید دارد که این کار را بکند یا نه، ظاهر این است که احرامش باطل است و بنا بر احتیاط، حکم استمنا هم همین است.
۵. وح: قصد ترک محرّمات احرام لازم نیست؛ مگر محرّماتی که قصد انجام آن یا تردید در آن، احرام را باطل می کند.
۶. بهج: لازم است قصد کند ترک کارهایی را که بر محرم حرام است.
۷. مکا: نیت احرام این است که قصد کند تروک احرام را بر خود حرام کند و قصد اجمالی، کافی است. (و در صورت مُحرم شدن بدون نیت) احرام او خالی از اشکال نیست؛ مگر در حال ضرورت.

نیت حج تمتع به جای عمره تمتع

* ظاهراً عمل او صحیح است؛ ولی بهتر تجدید نیت است. (امام

خمینی و سایر آیات عظام).

* ۳۰۶. اگر کسی به جای نیتِ عمره تمتع، حج تمتع را قصد کند، اگر در

نظر داشته که همان عملی را که همه به جا می آورند، به جا آورد و گمان کرده

بخش اول اعمال، حج تمتع نام دارد، ظاهراً عمل او به عنوان عمره تمتع، صحیح است؛ ولی بهتر آن است که نیت را تجدید کند.

احرام به نیت عمره مفرده به جای عمره تمتع م ۳۱۰

* چنانچه اشتباه، در تطبیق بوده، صحیح است. (امام خمینی و

سایر آیات عظام)

۳. تلبیه

* ۳۱۹ صورت تلبیه: «لَبَّيْكَ، اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ

لَبَّيْكَ».

و احتیاط مستحب: «إِنَّ الْحَمْدَ وَالنُّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ

لَبَّيْكَ».

- آیت الله بهجت: احتیاط واجب «گفتن إِنَّ الْحَمْدَ...» است.

- آیت الله سیستانی: لبیک پنجم جایز است؛ ولی جزو این احتیاط

استحبابی نیست.

- آیت الله مکارم: احتیاط واجب این است که بگوید: «إِنَّ الْحَمْدَ...» اَمَّا

لَبَّيْكَ پنجم را نگوید؛ ولی اگر به قصد رجا بگوید، ضرری به احرام او

نمی‌زند.

وجوب صحیح گفتن تلبیه

* ۳۲۱. صحیح گفتن قدر واجب از تلبیه - مانند صحیح گفتن تکبیرة الاحرام

در نماز - واجب است.

عجز از گفتن تلبیه

*۳۲۳. اگر نتواند تلبیه را یاد بگیرد، یا وقت یاد گرفتن نباشد و با تلقین هم نتواند بگوید، احتیاط آن است که هر طور می‌تواند بگوید و ترجمه‌اش را هم بگوید؛ و بهتر آن است که علاوه بر آن، نایب هم بگیرد.

- آیت الله بهجت: می‌تواند احتیاط کند به جمع بین این و استنباه؛ اگرچه جواز اکتفا به همان مقداری که می‌تواند، با ضمّ ترجمه عبارت صحیحه، خالی از وجه نیست؛ مثل اکتفا به ترجمه، در صورت عدم توانایی به هیچ مقدار و نیز اکتفا به استنباه، با عدم قدرت بر ترجمه هم؛ کما اینکه لال به تحریک لسان و اشاره به انگشت با عقد قلب اکتفا می‌نماید و اگر ممکن نباشد، استنباه می‌کند. م ۳۲۷

- آیت الله تبریزی، آیت الله مکارم: احوط این است که نایب هم بگیرد.

- آیت الله خامنه‌ای: اگر نتواند یاد بگیرد، هر چند بر اثر تنگی وقت باشد و نتواند آن را با تلقین نیز صحیح ادا کند، به هر نحو که می‌تواند بگوید و در این صورت، احتیاط آن است که علاوه بر گفتن خودش، نایب هم بگیرد.

- آیت الله سیستانی: کافی است به نحوی که می‌تواند بگوید؛ اگر عرفاً صدق تلبیه کند و اگر صدق نکند، به احتیاط واجب، هم مرادف عربی و هم ترجمه آن را بگوید و نیز نایب بگیرد.

- آیت الله صافی: اگر تلقین ممکن نشد، به هر طوری که می‌تواند بخواند و ترجمه‌اش را به فارسی یا زبان دیگر بگوید و نایب هم بگیرد رجاءاً، که از طرف او به طور صحیح بخواند.

- آیت الله فاضل: و ظاهراً همین مقدار کافی است و احتیاط مستحب آن است که ترجمه را بگوید و نایب نیز بگیرد.

- آیت الله نوری: نایب گرفتن لازم نیست.

فراموشی تلبیه

* قبل از عمل باید برگردد و بعد از گذشت وقت، صحت عمل بعید نیست.
(امام خمینی)

- آیات عظام، بهجت، تبریزی، خوئی: صحت عمل خالی از اشکال نیست.

- آیت الله خامنه‌ای، آیت الله فاضل: احرام ببندد و لَبَّيْكَ بگوید.
- آیت الله سیستانی: بنا بر احتیاط واجب، به مقداری که ممکن است به طرف میقات برگردد و محرم شود.

* ۳۲۴. اگر کسی تلبیه را به خاطر فراموشی یا ندانستن حکم نگوید، واجب است در صورت امکان، به میقات باز گردد و لَبَّيْكَ بگوید؛ و اگر نتواند برگردد و داخل حرم نشده، همان جا بگوید؛ و اگر داخل حرم شده، واجب است برگردد به خارج حرم و لَبَّيْكَ بگوید؛ و اگر ممکن نیست، همان جا لَبَّيْكَ بگوید؛ و اگر بعد از گذشتن وقت جبران، یادش آمد، صحت عمل بعید نیست.

وظیفه لال در تلبیه

* اشاره کند و نایب گرفتن، کافی نیست. امام خمینی و آیت الله خامنه‌ای: احوط آن است که نایب هم بگیرد. آیات عظام: تبریزی، خوئی، فاضل، مکارم: بهتر است نایب هم بگیرد.
- اگر نمی‌تواند نایب بگیرد که به جای او تلبیه بگوید. آیت الله بهجت.

- نایب هم بگیرد رجاءاً که از طرف او به طور صحیح بگوید.
آیت الله صافی.

* ۳۲۵. اخرس (لال)، باید با انگشت به تلبیه اشاره کند و زبانش را هم حرکت دهد، و نایب گرفتن کافی نیست.

غلط گفتن تلبیه

* ۳۲۷. اگر کسی تلبیه را غلط بگوید و اعمال حج را انجام دهد، چنانچه از روی عمد بوده، حج او صحیح نیست؛ و اگر عمدی نبوده و از روی فراموشی یا ندانستن مسأله بوده، صحت عمل بعید نیست.
نظر آیات عظام در مسأله ۲۳۸ ورود بی احرام به مکه آمده است.

لکنت زبان و تلبیه

* ۳۲۶. کسی که لکنت زبان دارد، اگر نمی تواند تلبیه را صحیح بگوید، ولو با تلقین، احوط آن است که به هر نحو می تواند بگوید و ترجمه اش را نیز بگوید.

- آیت الله بهجت: می تواند احتیاط کند به جمع بین این و استنباه....
- آیت الله تبریزی: بنا بر احتیاط مستحب، نایب هم بگیرد.
- آیت الله خامنه ای، آیت الله مکارم: احوط این است که در این صورت نایب هم بگیرد.
- آیت الله خویی: ... احوط جمع بین ترجمه و استنباه.
- آیت الله سیستانی: اگر تلقین میسور نبود... به احتیاط واجب، هم مرادف عربی آن را و هم ترجمه آن را بگوید و نایب هم بگیرد.
- آیت الله صافی: ترجمه اش را بگوید و نایب هم بگیرد رجاءاً.
- آیت الله فاضل: و بهتر آن است که علاوه بر آن، نایب هم بگیرد.

وقف به حرکت و وصل به سکون

- س ۳۳۱. وقف به حرکت و وصل به سکون در تلبیه، چه حکمی دارد؟
- آیت الله بهجت: احتیاط کند، مثل نماز.
 - تبریزی و مکارم: احتیاط مستحب.
 - آیت الله خامنه‌ای: تلبیه باید نزد اهل لسان صحیح باشد.
 - آیات عظام: صافی، فاضل، سیستانی: اشکال ندارد.
 - آیت الله نوری: احتیاط واجب، مراعات کند.

زمان قطع تلبیه در حج

- * ۳۳۲. کسی که برای عمره تمتع محرم شده، بنابر احتیاط واجب، باید وقتی که خانه‌های مکه پیدا می‌شود، لبیک را ترک کند؛...
- آیات عظام: تبریزی، خامنه‌ای، خویی، فاضل، مکارم: واجب است.

غسل احرام

- * ۳۳۳. غسل احرام در میقات مستحب است. آیت الله خامنه‌ای: مستحب مؤکد است که پیش از احرام غسل کند؛ بلکه احتیاط آن است که ترک نشود.

زمان کفایت غسل احرام

- * حدود ۲۴ ساعت. (امام خمینی و آیات عظام)
- * ۳۳۳. اگر غسل در روز انجام شود، تا آخر شب آینده کفایت می‌کند؛ و همچنین اگر در شب انجام شود، تا آخر روز آینده کافی است؛ ولی اگر بعد از

غسل و پیش از احرام، محدث به حدث اصغر شود، غسل را اعاده نماید.
- آیت الله بهجت: در انتقاض غسل سابق به غیر نوم، تأمل است و اظهر در نوم، عدم انتقاض است، و آن که اعاده، شبیه به مستحب در مستحب است.
- آیت الله مکارم: غسل احرام و زیارت، تا یک روز معتبر است و اگر حدث اصغر از او سر بزند به قصد رجا اعاده کند، ولی واجب نیست.

محرمات احرام

۱۸ چیز مشترک بین زن و مرد؛

۴ چیز مخصوص مردها؛

۲ چیز مخصوص زن‌ها.

محرمات با ارتکاب عمدی

*۳۳۵. کسی که با جهل یا نسیان حکم یا موضوع و یا غفلت، محرمات احرام را مرتکب شود، کفاره بر او واجب نمی‌شود؛ مگر صید که در هر صورت کفاره دارد. پس در غیر صید، ارتکاب عمدی محرمات کفاره‌دار، موجب ثبوت کفاره است.

الف. محرمات مشرک مردان و زنان (۱۸ چیز)

۱. شکار صحرائی وحشی؛ مگر در صورت ترس از آزار آن

*۳۴۱. پرندگان و ملخ، جزو شکار صحرائی می‌باشند.

ملخ

- س ۳۴۲. گاهی در شهر مکه ملخ زیاد است که هنگام راه رفتن، پا روی آنها گذاشته می‌شود؛ حکم و کفاره آن چیست؟
- آیت الله بهجت: اگر تحرّز از کشتن آن ممکن نیست،... کفاره ندارد و در صورت عدم مواظبت کافی از طعام، موافق احتیاط و اگر زیاد باشد، گوسفندی است.
- آیات عظام: خامنه‌ای، تبریزی و سیستانی: اگر نتواند از پایمال کردن ملخ خودداری کند، چیزی بر او نیست.
- آیت الله فاضل: اگر عمدی نباشد، کفاره ندارد.
- آیت الله صافی و آیت الله نوری: مواظبت لازم است و کفاره برای هر ملخ، یک عدد خرما یا یک مشت طعام مثل گندم و مانند آن است و اگر تعداد کشته شده زیاد باشد، یک گوسفند. بلی، چنانچه ملخ به قدری زیاد باشد که محرم ناچار است که از روی آنها راه برود، اشکال ندارد و کفاره هم ندارد.
- آیت الله مکارم: مراقبت لازم است؛ و اگر مراقبت نکند، کفاره آن - بنابر احتیاط واجب - یک کف طعام است.

۲. مسائل زناشویی (روابط زن و شوهر) بعد از م ۳۴۷

- *دوم. جماع و تقبیل و دست زدن با شهوت و نگاه به شهوت، بلکه هرگونه لذت بردن و تمتع.
- آیت الله بهجت: قید بودن شهوت برای نظر به اهل، مسلم است.
- آیت الله تبریزی، آیت الله خوئی: محرم می‌تواند به غیر از جماع و

بوسیدن و لمس و نگاه به شهوت و ملاحظه، از عیال خود لذت ببرد، بنا بر اظهار...
گرچه احوط ترک استمتاع است مطلقاً.

- آیت الله خامنه‌ای: نگاه زن و شوهر به یکدیگر و گرفتن دست یکدیگر
اگر از روی شهوت و التذاذ جنسی نباشد، جایز است.

- آیت الله سیستانی: در صورتی که نگاه کردن به همسر از روی شهوت،
موجب خروج منی شود، لازم است از آن پرهیز کند و احتیاط مستحب آن
است که اگر موجب خروج منی هم نشود، پرهیز کند. و محرم می‌تواند از
همنشینی و صحبت و مانند آن با عیال خود لذت ببرد؛ ولی احتیاط مستحب
ترک استمتاع است مطلقاً.

- آیت الله صافی: برای زنان، همین حکم نسبت به مردان صادق است؛
اگر چه از محارم زن باشند.

- آیت الله فاضل: مرد نسبت به زوجه خودش.

- آیت الله مکارم: نگاه و لمس بدون قصد لذت، مانعی ندارد و احتیاط آن
است که بوسیدن بدون قصد لذت را نیز ترک نماید.

وقوع جماع قبل از مشعر

* ۳۵۰ و ۳۵۱. با علم و عمد، موجب فساد حج و کفاره یک شتر (امام
خمینی و سایر آیات عظام که روح برخی فتاوا مثل امام است. و نیز متعرض
تفریق و جدایی بین زن و شوهر در حج امسال و سال آینده شده‌اند).
- صحت حج و کفاره یک شتر و اعاده در سال بعد به عنوان عقوبت. (آیت
الله فاضل)

التذاذ از زن بعد از احرام

* ۳۵۵. شوهر پس از این که از احرام خارج شد، می‌تواند زوجهٔ مُحَرَّم خود را از روی التذاذ دست بزند و موجب ثبوت کفّاره بر مرد نمی‌شود؛ ولی اگر زن نیز لذت می‌برد - بنا بر احتیاط - نباید حاضر شود؛ ولی اگر اختیار نداشته، چیزی بر او نیست.

- آیت الله بهجت: اگر زن می‌داند که متلذذ می‌شود، باید مانع شود و مرد بنا بر احتیاط، باید یک گوسفند کفّاره بدهد و اگر احتمال می‌دهد که متلذذ شود، احتیاط در ترک است.

- آیت الله تبریزی، آیت الله خوئی: هرگاه شخص بعد از طواف نساء، زن خود را که در حال احرام است ببوسد، باید بنا بر احتیاط یک گوسفند بکشد.

- آیت الله سیستانی: بنا بر احتیاط واجب، باید مرد یک گوسفند کفّاره بدهد و در صورت لذت بردن زن، تمکین زن حرام است.

- آیت الله صافی: اقوی (عدم تمکین زن است).

- آیت الله فاضل: تحقق حرمت بر هیچ کدام ثابت نیست و کفّاره هم بر هیچ یک از آنها لازم نیست.

کفّاره تقبیل و نگاه

* ۳۵۶. تقبیل (بوسیدن) از روی شهوت، یک شتر و بدون شهوت، یک گوسفند.

* ۳۵۷. نگاه عمدی به غیر زن خود با انزال، احوط، یک شتر؛ و اگر نمی‌تواند، یک گاو؛ و اگر نمی‌تواند، یک گوسفند.

* ۳۵۸. نگاه به زن خود با شهوت و انزال، مشهور، یک شتر و بدون

شهوة، کفاره ندارد.

* ۳۵۹. دست زدن به زن با شهوت و بدون انزال، یک گوسفند؛ و با انزال، بنا بر احتیاط، یک شتر کفاره دارد؛ اگرچه کفایت گوسفند، خالی از قوت نیست.

جزئیات فتاوی آیات عظام ر.ک: مناسک.

۳. عقد کردن زن و شاهد بر عقد برای خود یا دیگری م ۳۶۰

* جایز نیست (امام خمینی و آیت الله خامنه‌ای)

- احتیاط واجب، جایز نیست. آیات عظام: تبریزی، خویی،

سیستانی، مکارم، نوری.

- حرام است. آیت الله بهجت.

خواستگاری م ۳۶۲

* جایز است. (امام خمینی و آیت الله بهجت و آیت الله خامنه‌ای)

- به احتیاط واجب محرم نباید خواستگاری نماید. آیات عظام: تبریزی،

خویی، صافی، فاضل، مکارم و نوری.

۴. استمناء

* ۳۶۸. هر چند به خیال، یا ملاحظه با شخصی، یا حتی همسر خود، به

هر نحو که باشد، در صورت خروج منی، کفاره آن یک شتر است و بنا بر

احتیاط واجب، جایی که جماع، موجب بطلان است، استمناء نیز موجب بطلان

است.

۵. استعمال عطریات از قبیل مشک، زعفران، کافور، عود و عنبر؛ بلکه مطلق عطر...

* ۳۶۹. مالیدن عطر بر بدن و لباس، جایز نیست؛ و همین طور پوشیدن لباسی که بوی عطر می دهد؛ اگرچه قبلاً به آن عطر مالیده شده باشد، جایز نیست. آیت الله مکارم: یا پراکندن در فضا به وسیله اسپری و مانند آن.

خوردنی‌های خوشبو مثل زعفران و ...

* ۳۷۰. اگر در خوردنی، چیزهای خوشبو - مثل زعفران - باشد، خوردن آن جایز نیست.

* ۳۷۲. اجتناب از گل‌ها یا سبزی‌هایی که بوی خوش می دهد، لازم است، مگر گیاهان صحرائی، مثل «بومادران» و «درمنه» و «خزومی».

* ۳۷۳. احتیاط در اجتناب از «دارچینی» و «زنجبیل» و «هل» و امثال آن است، هرچند اقوی، حرام نبودن آنها است.

- آیت الله بهجت: حرمت در... مشک و زعفران و عنبر و کافور و ورس، معلوم نیست، بلکه جواز آن شماً و استعمالاً خالی از وجه نیست، اگرچه احتیاط در اجتناب عامه بوی خوش است. م ۳۶۹

- آیت الله تبریزی: حکم در غیر زعفران و عود و عنبر و ورس و مشک، مبنی بر احتیاط مستحب است. م ۳۶۹

- آیت الله خامنه‌ای: بنابر احتیاط واجب، باید محرم از بوییدن هر چیز معطر اجتناب کند، هرچند به آن عطر اطلاق نشود، مانند گل‌ها و سبزیجات و میوه‌های خوشبو.

- آیت الله سیستانی: این حکم مخصوص گیاهانی است که برای بوییدن مورد استفاده واقع می شود، چه از آن عطر گرفته شود و چه نشود.
- آیات عظام: صافی، گلپایگانی، مکارم: بنابر احتیاط واجب از تمام گل ها اجتناب کند.

میوه های خوش بو

*۳۷۴- از میوه های خوش بو - مانند سیب و به - اجتناب لازم نیست و خوردن و بوییدن آنها، مانع ندارد، ولی احتیاط، در ترک بوییدن است.
- آیت الله تبریزی: اولی این است که از بوییدن آن ها هنگام خوردن خودداری شود.
- آیات عظام: خامنه ای، خویی، سیستانی، صافی: بنابر احتیاط واجب از بوییدن آنها اجتناب کند.

نعنا

س ۳۷۵. خوردن نعنا و سایر سبزی های خوشبو در حال احرام چه حکمی دارد؟
- آیات عظام: بهجت، تبریزی و سیستانی: مانعی ندارد. آیت الله سیستانی: ولی به احتیاط واجب باید در وقت خوردن، از بوییدن آنها خودداری نماید.
- آیات عظام: صافی، فاضل و مکارم: بنابر احتیاط از خوردن نعنا و سبزی های خوش بو اجتناب شود.
- آیت الله نوری: جایز نیست.

صابون و شامپوی بودار

* اجتناب لازم است. (امام خمینی و ۱. آیت الله نوری)

- بنابر احتیاط جایز نیست. آیات عظام: بهجت و خویی

۲. خامنه‌ای ۳. سیستانی.

- اگر مشکوک هم باشد مانعی ندارد. آیت الله مکارم.

* ۳۷۶. اجتناب از صابون و شامپوهای بودار، با صدق بوی خوش، لازم

است و گرنه مانعی ندارد.

۱. نور: اگر صابون و شامپو دارای بوی خوش باشد، باید محرم از آن

اجتناب کند.

۲. خا: استفاده محرم از صابون عطری و شامپوی معطر بنابر احتیاط جایز

نیست.

۳. س احتیاط واجب آن است که از شامپو و صابون و سیگاری که بوی

خوش دارد نیز اجتناب کند. م ۳۶۹

گرفتن بینی از بوی بد

* اقوی حرام (امام خمینی و سایر آیات عظام)

- احوط بلکه اقوی. آیت الله بهجت.

- احتیاط واجب. آیت الله تبریزی.

- اگر گرفت معصیت کرده ولی کفاره ندارد. آیت الله فاضل.

* ۳۷۷. گرفتن دماغ از بوی بد، بنابر اقوی حرام است؛ ولی شتاب برای دور

شدن از آن مانعی ندارد.

نداشتن حسّ بویایی

- س ۳۷۹. کسی که حسّ بویایی ندارد... (۱) آیا استعمال طیب و عطر زدن به بدن و لباس و (۲) گرفتن بینی از بوی بد بر او حرام است؟
- آیات عظام بهجت، خامنه‌ای، تبریزی، سیستانی و فاضل: استعمال طیب برای او جائز نیست.
 - آیت الله مکارم: بنابر احتیاط جایز نیست.
 - آیات عظام بهجت، تبریزی، سیستانی و مکارم: با فرض اینکه بویی احساس نمی‌کند، گرفتن بینی حرام نیست.
 - آیات عظام خامنه‌ای، صافی و فاضل: جایز نیست.

خلوق کعبه (ماده خوش بوکننده کعبه)

- * حرام نیست ولی احتیاط، اجتناب از بوی خوش. (امام خمینی و آیات عظام: خامنه‌ای، نوری و صافی)
- اقوی عدم حرمت. آیت الله بهجت.
- اجتناب لازم نیست. آیت الله سیستانی.
- این احتیاط (اجتناب) لازم نیست. آیات عظام: تبریزی، خوئی و فاضل.

- * ۳۸۰. بنابر مشهور، استعمال «خلوق» که کعبه معظمه را با آن خوش بو می‌کنند، حرام نیست، ولی چون معلوم نیست که خلوق چیست، احتیاط در اجتناب از بوی خوش آن است.

کفاره بوی خوش م ۳۸۱

- بنا بر احتیاط واجب یک گوسفند. (امام خمینی و سایر آیات عظام)

ع- سرمه کشیدن برای زینت

* احتیاط واجب، اجتناب کند. (امام خمینی و آیات عظام:

۱. بهجت ۲. فاضل ۳. مکارم)

۴. جایز نیست و نیز خط کشیدن دور چشم. آیت الله خامنه‌ای.

۵. حرام است و برای غیر زینت نیز به احتیاط واجب اجتناب کند.

آیات عظام: تبریزی، خویی، ۶. سیستانی.

* ۳۸۳. ششم - سرمه کشیدن به سیاهی زینتی هر چند قصد زینت نکند و

احتیاط واجب، اجتناب از هر سرمه زینتی است؛ و اگر بوی خوش داشته باشد

- بنا بر اقوی - حرام است.

* ۳۸۶. در سرمه کشیدن، کفاره نیست ولی اگر در آن بوی خوش باشد،

احتیاط در کفاره دادن است. ۳۸۵ - سرمه کشیدن در صورت نیاز، مانعی ندارد.

۱. بهج: احوط اجتناب از مطلق سرمه است، اگر به قصد زینت باشد یا بوی

خوش در آن باشد. ولی اگر سرمه سیاه بکشد و قصد زینت نداشته باشد بلکه

برای علاج مرض باشد اشکال ندارد.

۲. فا: اگر بوی خوش آن در لحظه سرمه کشیدن قابل استشمام باشد، اقوی

کفاره دادن است، ولی چنانچه بوی خوش از آن استشمام نشود، احتیاط

مستحب در کفاره دادن است.

۳. مکا: فرقی بین سرمه سیاه و غیر سیاه نیست، ملاک در حرمت زینت و

عدم زینت است.

۴. خا: سرمه کشیدن اگر زینت محسوب شود، بر محرم جایز نیست، همچنین خط کشیدن به دور چشم‌ها که زنان انجام می‌دهند، جایز نمی‌باشد و در این مورد تفاوتی میان رنگ سیاه و دیگر رنگ‌ها وجود ندارد.

۵. تبر، خو: سرمه سیاه به قصد زینت قطعاً حرام است. و بنا بر احتیاط یک گوسفند کفّاره بدهد و از سرمه سیاه بدون قصد زینت و غیر سیاه با قصد زینت بنا بر احتیاط واجب اجتناب کند. آیت الله خوئی: و بنا بر احتیاط مستحب، کفّاره هم دارد ولی سرمه غیر سیاه بدون قصد زینت مانع ندارد و کفّاره نیز ندارد.

۶. س: سرمه سیاه و هر سرمه‌ای که زینت حساب شود، اگر به قصد زینت باشد حرام و اگر به قصد زینت نباشد احتیاط واجب در ترک است و اما سرمه‌ای که نه سیاه باشد و نه زینت شمرده شود، اگر به قصد زینت نباشد، جایز و اگر به قصد زینت باشد، احتیاط واجب در ترک است؛ بلی در هر صورت برای معالجه در حال اضطرار اشکال ندارد و بنا بر احتیاط مستحب، یک گوسفند کفّاره بدهد.

کفّاره سرمه

* ۳۸۶. در سرمه کشیدن، کفّاره نیست، ولی اگر در آن بوی خوش باشد، احتیاط در کفّاره دادن است.

۷. نگاه در آینه و اجسام صیقلی

* حرام است و اجسام صیقلی جایز. (امام خمینی)

۱. آینه و اجسام صیقلی حرام. آیات عظام: تبریزی، سیستانی ۲. خامنه‌ای.

- نگاه به آینه، بدون قصد لذت اشکال ندارد. آیات عظام: بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، مکارم و وحید.
 * ۳۸۸. نگاه کردن به اجسام صیقل داده شده که عکس در آن پیداست و نیز نگاه کردن در آب صاف، اشکال ندارد.
 - آب زلال و اجسام صیقلی دیگری که خاصیت آینه را داشته باشند حکم آینه را دارند. آیات عظام خامنه‌ای، سیستانی و مکارم.

عدم اشکال نگاه سهوی به آینه

* ۳۹۱. اگر در جایی - مانند اتاق [یا ماشین] - آینه باشد و بداند که گاهی چشم او سهواً به آن می‌افتد، اشکال ندارد، ولی احتیاط آن است که آن را ببوشاند.

نگاه در آینه برای دیدن غیر خود

* احوط حرام است. (امام خمینی)

۱. اشکال ندارد. آیات عظام: بهجت ۲. خامنه‌ای ۳. فاضل

۴. مکارم.

* ۳۹۳. در حرمت نظر کردن در آینه - بنابر احوط - فرقی بین نگاه کردن برای دیدن خود و یا برای دیدن ماشین و غیره و یا مثلاً برای علاج درد، نیست.
 ۱. بهج: اگر برای زینت باشد حرام است و گرنه حرام نیست.
 ۲. خا: نگاه کردن در آینه بدون قصد زینت مانند نگاه راننده در آینه خودرو، اشکال ندارد.

۳. فا: آنچه از محرّمات احرام است آن است که انسان خود را در آینه ببیند

اما اگر بخواهد از طریق آینه اشیا یا افراد دیگر را ببیند اشکال ندارد.
۴. مکا: تنها در موردی اشکال دارد که برای تزئین و اصلاح سر و وضع خودش در آینه نگاه کند.

کفاره آینه م ۳۹۴

* مستحب لبیک بگوید. (امام خمینی و آیت الله خامنه‌ای: احتیاط

واجب)

- احتیاط استحبابی یک گوسفند. آیت الله تبریزی

- احتیاط واجب یک گوسفند آیت الله خویی.

- استغفار آیت الله صافی.

فیلم برداری م ۳۹۰

* اشکال ندارد. (امام خمینی و سایر آیات عظام)

عینک زدن م ۳۸۹

* اگر زینت نباشد اشکال ندارد ولی اگر زینت محسوب شود جایز

نیست. (امام خمینی)

- احتیاط واجب اجتناب از هر چیزی است که عرفاً زینت محسوب

می‌شود. آیت الله خامنه‌ای.

- در صورتی که عینک زدن عرفاً زینت باشد، احوط پرهیز از آن

است. آیت الله سیستانی.

۸- فسوق

* ۳۹۵. فسوق اختصاص به دروغ گفتن ندارد، بلکه فحش دادن و فخرفروشی به دیگران، نیز فسوق است. در فسوق، غیر از استغفار کفاره نیست، و مستحب است چیزی کفاره بدهد و اگر گاو ذبح کند، بهتر است.

۹- جدال گفتن «لا والله» و «بلی والله».

* ۳۹۶. گفتن کلمه «لا» و کلمه «بلی» و در سایر لغات، مرادف آن؛ مثل «نه» و «آری»، دخالتی در جدال ندارد، بلکه قَسَم خوردن در مقام اثبات مطلب یا ردّ غیر، جدال است.

قسم به لفظ خدا و اسمای الهی

* ۳۹۷. قَسَم اگر به لفظ «الله» باشد یا مرادف آن؛ مثل «خدا» در زبان فارسی، جدال است؛ و اما قَسَم به غیر خدا، به هر کس باشد، ملحق به جدال نیست.

* ۳۹۸. احتیاط واجب الحاق سایر اسماء الله، به لفظ جلاله است، پس اگر کسی به «رحمان» و «رحیم» و «خالق سموات وارض»، قَسَم بخورد - بنابر احتیاط واجب - جدال محسوب می شود.

کفاره قسم خوردن م ۴۰۰ و ۴۰۱

* قسم راست، کمتر از سه مرتبه، استغفار و در سه مرتبه، یک گوسفند است.

* قسم دروغ، یک مرتبه، یک گوسفند، دو مرتبه، یک گاو و سه مرتبه، یک شتر بنابر احتیاط واجب.

۱۰ - کشتن جانوارن ساکن در بدن

۱۱ - انگشتر برای زینت

* اجتناب کند. (امام خمینی)

- احتیاط واجب اجتناب کند. آیت الله خامنه‌ای و آیت الله

سیستانی.

- انگشتر زینتی به هر قصد باشد حرام است. آیت الله مکارم.

حنا گرفتن برای زینت م ۴۱۰

* احتیاط واجب اجتناب. (امام خمینی)

- مورد تأمل. آیت الله بهجت.

- حرام است. آیات عظام: تبریزی، خویی و مکارم.

- حرمت محل اشکال است. آیت الله فاضل.

حنا گرفتن قبل از احرام م ۴۱۱

* مانع ندارد. (امام خمینی)

- اگر اثرش باقی می‌ماند احتیاط خودداری کند. آیت الله صافی.

- اگر قصدش ادامه زینت برای حال احرام باشد اشکال دارد. رنگ

کردن موها قبل از احرام به طوری که اثرش تا موقع احرام بماند،

اشکال ندارد مگر قصدش تزئین برای حالت احرام باشد. آیت الله مکارم.

کفاره حنا و انگشتر م ۴۱۲

* ندارد. (امام خمینی)

- احتیاط استحبابی یک گوسفند. آیت الله تبریزی.

- احتیاط یک گوسفند. آیت الله خویی.

۱۲- روغن مالیدن

* ۴۱۳. روغن مالیدن به بدن اگرچه بوی خوش در آن نباشد اقوی حرام

است.

- جایز نیست. آیت الله خامنه‌ای.

مالیدن روغن خوشبو قبل از احرام، م ۴۱۴

* اگر اثرش تا وقت احرام باقی می‌ماند جایز نیست. (امام خمینی)

- عدم جواز تا زوال بو. آیت الله بهجت.

- جواز با بوی ذاتی. آیت الله سیستانی.

* خوردن روغن بدون بوی خوش، مانع ندارد. م ۴۱۵

* اضطرار به مالیدن روغن، مانع ندارد. م ۴۱۶

استفاده از کرم

س ۴۱۶/۲. استفاده از کرم‌های مختلف - نرم کننده، ضد آفتاب، تمیز کننده

و... بدون بو و الکل - در حال احرام جایز است؟

- جایز نیست. آیات عظام: خامنه‌ای ۱. سیستانی ۲. صافی ۳. مکارم.

- در فرض سؤال که بوندارد جایز است. آیت الله نوری.

۱. س: جایز نیست مگر در موارد ضرورت.

۲. صا: استعمال کرم‌ها چون مشتمل بر روغن است برای محرم جایز نیست هرچند در آن بوی خوش نباشد، ولی در حال اضطرار و ناچاری جایز است و در این حال چنانچه بوی خوش در آن باشد کفاره آن یک گوسفند است هرچند از روی اضطرار بوده.

۳. مکا: مالیدن هر نوع روغن و کرم به بدن خواه معطر باشد یا نه، برای محرم جایز نیست ولی مالیدن انواع پمادهای طبی بر بدن برای معالجه و درمان مانعی ندارد.

کفاره روغن خوشبو م ۴۱۸

* ولو اضطرار یک گوسفند. (امام خمینی)

- احتیاط یک گوسفند. آیات عظام: خامنه‌ای و بهجت، تبریزی: حتی در صورت ضرورت.

- با علم، احتیاطاً یک گوسفند و غیر علم، احتیاطاً اطعام یک فقیر. آیت الله سیستانی.

- خوردن روغن خوشبو، اقوی و غیر خوردن، احتیاط یک گوسفند. آیت الله فاضل.

۱۳. ازاله مو از بدن خود یا دیگری، چه محرم باشد چه مُجَلِّ

* ۴۲۱. اگر در وقت غسل یا وضو، مویی بدون قصد کنده شود، اشکال

ندارد.

اضطرار به ازاله مو م ۴۲۰

* مانع ندارد. (امام خمینی و سایر آیات عظام)

- گناه ندارد ولی کفاره دارد. آیت الله صافی.

کفاره ازاله مو

* ۴۲۴. کفاره سر تراشیدن، اگر ضروری باشد، دوازده «مُدّ» طعام است

که باید به شش مسکین بدهد، یا سه روز روزه بگیرد، یا یک گوسفند قربانی کند.

کفاره مو با دست کشیدن عمدی به سر و ریش م ۴۲۷

* احتیاط یک کف طعام (مقداری غذا). (امام خمینی)

- آیت الله خامنه‌ای: احتیاط آن است که به قدر یک مشت گندم یا آرد و

امثال آن بدهد اگرچه وجوب این احتیاط معلوم نیست.

- آیت الله فاضل و آیت الله سیستانی: در غیر وضو و غسل.

* ۴۲۹. در موردی که کنده شدن مو با کشیدن دست به سر و صورت

کفاره دارد، فرقی بین عمد و سهو و غفلت نیست به شرط آن که دست کشیدن

عمدی باشد.

۱۴ - بیرون آوردن خون از بدن خود

- آیت الله بهجت: به کاری که بداند موجب آن می‌شود؛ زیرا اخراج احتمالی خون، محکوم به حرمت نیست.
- آیت الله خامنه‌ای، آیت الله سیستانی: به احتیاط واجب (حرام است).
- آیت الله مکارم: بنا بر احتیاط مستحب (حرام است).

مسواک زدن و خاراندن بدن

- * ۴۳۱. بیرون آوردن خون از بدن با خراشیدن و مثل آن نیز جایز نیست؛ و همین‌طور است مسواک زدن، اگر از لثه خون خارج شود.
- آیت الله بهجت، آیت الله خویی: بنا بر احتیاط واجب.
- آیت الله تبریزی، آیت الله سیستانی: مسواک کردن عیبی ندارد، گرچه بداند خون خارج می‌شود و کفاره ندارد.
- آیت الله مکارم: بنا بر احتیاط مستحب.

تزریق آمپول و خون گرفتن از بدن

- * ۴۳۳. تزریق آمپول در حال احرام، مانع ندارد؛ ولی اگر موجب بیرون آمدن خون از بدن می‌شود، در غیر حاجت و ضرورت، تزریق نشود.
- آیت الله خامنه‌ای: بنا بر احتیاط واجب تزریق نکند مگر در صورت نیاز.
- آیت الله سیستانی: بنا بر احتیاط جایز نیست مگر در حال ضرورت.
- آیت الله فاضل: و در هر صورت کفاره ندارد.
- آیت الله مکارم: مکروه است.

خون گرفتن از بدن با سرنگ

- س ۴۳۴. خون گرفتن از بدن با سرنگ در حال احرام، چه حکمی دارد؟
- در حال ضرورت جایز است. آیات عظام: بهجت، خامنه‌ای، سیستانی و فاضل.
 - در غیر ضرورت جایز نیست. آیات عظام: بهجت، خامنه‌ای، سیستانی. بنابر احتیاط جایز نیست. صافی، فاضل و نوری.
 - اداء برای محرم مکروه است نه حرام. آیت الله مکارم.

کفاره اخراج خون م ۴۳۵

- * ندارد. (امام خمینی و آیت الله فاضل)
- احوط یک گوسفند. آیات عظام: تبریزی، خامنه‌ای، صافی و نوری.
 - احتیاط مستحب یک گوسفند. آیت الله خوئی، آیت الله سیستانی.

۱۵ - ناخن گرفتن

* ۴۳۶. گرفتن بعضی از ناخن هم جایز نیست مگر موجب اذیت باشد.

کفاره ناخن گرفتن م ۴۴۰ و ۴۴۱

- * یک ناخن یک مد طعام (۷۵۰ گرم). آیت الله مکارم: هر دو دست و دو پا یک گوسفند. (امام خمینی)
- و کفاره بعض ناخن یک مشت طعام است. م ۴۳۶ آیات عظام: بهجت، تبریزی، صافی.

۱۶ - کشیدن دندان

* ۴۵۰. هر چند بنا بر احتیاط خون نیاید؛ و احتیاط آن است که یک گوسفند کفاره بدهد. ۴۵۲. (و) اگر ضرورت دارد، مانع ندارد، ولی علی الأحوط کفاره دارد.

- آیت الله بهجت: ولی کفاره ندارد علی الأظهر، حتی در صورت غیر ضرورت، با خون انداختن اگر چه حرام است.

- آیات عظام: تبریزی، خویی و سیستانی: کشیدن دندان، اگر خون نیاید، مانع ندارد و کفاره هم ندارد و در صورتی که خون بیاید، اگر برای رفع ناراحتی بوده کفاره ندارد.

- آیت الله خامنه‌ای: کشیدن دندان بدون خونریزی نه حرام است و نه کفاره دارد و در صورتی که کشیدن دندان منجر به خونریزی شود بنا بر احتیاط واجب ممنوع است مگر در حال ناچاری و نیاز.

- آیت الله صافی: حرام است مطلقاً هر چند خون نیاید.

- الله فاضل: در حال ضرورت کفاره ندارد.

- آیت الله مکارم: مطلقاً مانعی ندارد و کفاره هم ندارد. (با خونریزی مکروه است).

۱۷ - کندن گیاه حرم

* کندن، بریدن و شکستن درخت یا گیاهی که در حرم روییده باشد. برای محرم و غیر محرم.

* ۴۶۲. اگر در هنگام راه رفتن متعارف، گیاهی قطع شود، اشکالی ندارد.

کفاره قطع گیاه حرم

* کفاره قطع گیاه حرم. م ۴۵۹ استغفار است.

* کفاره قطع قسمتی از درخت، قیمت آن است. م ۴۵۸

۱۸ - حمل سلاح

ب. محرمات مخصوص مردان (۴ خزیر)

۱۹ - ۱- استظلال (سایه گرفتن مردها)

* ۴۶۴. سایه قراردادن برای مردان، جایز نیست، ولی برای زن‌ها و بچه‌ها،

جایز است و کفاره هم دارد.

- آیت الله فاضل: بنابر احتیاط واجب سایه قراردادن برای بدن نیز در حال

سیر و پیمودن راه جایز نیست. بنابراین نشستن در ماشین و بیرون نگهداشتن سر

از شیشه یا سقف آن، خلاف احتیاط وجوبی است.

- آیت الله نوری: در حال سیر و راه پیمودن.

استظلال در شهر مکه و منا و عرفات

* اشکال ندارد. (امام خمینی و آیات عظام: ۱. مکارم ۲. نوری

۳. وحید)

۴. احتیاط واجب ترک کند. آیات عظام: بهجت ۵. تبریزی،

سیستانی ۶. خامنه‌ای ۷. خویی: در مکه جدید.

* ۴۶۸. محرم می‌تواند بعد از رسیدن به مکه ولو در محله‌های جدید که از مسجدالحرام دور هستند، برای رفتن به مسجدالحرام در ماشین‌های مسقف سوار شود یا زیر سایه برود.

* ۴۶۵. استظلال فقط در حال طی منزل، حرام است؛ اما بعد از منزل کردن در هر مکانی - مانند منی، عرفات یا غیر آن - مانعی ندارد، و حتی محرم می‌تواند در محلی که منزل کرده، در حال راه رفتن، با چتر و مثل آن، بر سر خود سایه قرار دهد، پس حرکت در منی از چادرها تا قربانگاه و محل جمرات با چتر و غیر آن، مانعی ندارد؛ گرچه در حال راه رفتن، احتیاط مستحب در ترک است.

۱. مکا: در مکه مانعی ندارد هر چند در حال حرکت به سوی عرفات باشد. م ۴۷۰

۲. نور: چون مکه منزل است همین قدر که محرم به مکه رسید می‌تواند در زیر سایه قرار بگیرد و در روز هم با ماشین مسقف حرکت کند... م ۴۶۸

۳. وح: استظلال بعد از منزل کردن جایز است اگر چه با سایه متحرک باشد.

۴. بهج: احتیاط واجب ترک سایه انداختن است در وقت تردد برای حوائج غیر خانه و خیمه و نحو آنها، چه در مکه و چه در عرفات و منی. م ۴۶۵

۵. تبر، س: بعد از رسیدن به مکه هم بنا بر احتیاط نمی‌تواند در حال حرکت برای خود سایبان درست کند؛ مثل اینکه چتر بردارد یا سوار ماشین مسقف شود، بلی رفتن زیر سایه ثابت مانعی ندارد. م ۴۶۵

۶. خا: احوط آن است که شخص محرم پس از رسیدن به مکه پیش از انجام مناسک عمره و همچنین در حال احرام در عرفات و منا، از قرار گرفتن

در زیر سایه‌های متحرک مانند اتوبوس مسقف و چتر، اجتناب کند.
۷. خو: و در قسمت جدید شهر مکه بنا بر احتیاط، سوار ماشین سقف‌دار نشوند.

سایبان‌ها و پل‌ها

* ۴۶۶. حرکت از زیر سایبان‌های منی که ثابت است مانع ندارد.
* ۴۷۳. عبور از زیر پل‌هایی که در جاده‌ها هست، استظلال صادق نیست.
* ۴۷۴. سوار و پیاده شدن از ماشین مسقف در حالی که ایستاده است، مانع ندارد.

احرام در مسجدالحرام و استظلال تا منزل

* ۴۷۱. کسانی که از مسجدالحرام برای حج محرم می‌شوند می‌توانند در بازگشت به منزل، در ماشین سقف‌دار سوار شوند و در آنجا پیاده شوند؛ ولی اگر از اول قصد عرفات داشته باشند و نمی‌خواهند در منزل پیاده شوند، بنا بر احتیاط، سوار نشوند.

- آیت الله فاضل، آیت الله مکارم: در هر دو فرض مانعی ندارد.

- به مسأله ۴۷۲ مراجعه شود.

استظلال از مسجد تنعیم

* جایز است. (امام خمینی و آیات عظام: صافی، فاضل، مکارم و نوری).

- به احتیاط واجب تظلیل جایز نیست. آیت الله بهجت.

- آیات عظام تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، خویی: تا دخول مکه
قدیم.

* ۴۷۲. با توجه به این که تنعیم جزء مکه شده و مکه منزل است، استظلال
در مکه برای کسی که از تنعیم محرم شده است، مانع ندارد.

حکم بین الطلوعین م ۴۸۱

- مثل شب است. آیات عظام: بهجت، تبریزی، سیستانی،
صافی.

استظلال در شب و هوای ابری در روز

* جایز است. (امام خمینی و آیات عظام: ۱. صافی: ولی عدم
جواز در هوای ابری ۲. بهجت ۳. نوری.
۴. فرقی بین شب و روز نیست. آیت الله تبریزی ۵. آیت الله
خویی.

۶. احوط اجتناب در شب‌های بارانی و سرد. آیت الله خامنه‌ای.
۷. جایز است مگر در شب‌های بارانی. آیت الله مکارم ۸. سیستانی.
۹. احتیاط واجب ترک کند. آیت الله وحید.

* ۴۸۴. استظلال در شب، خلاف احتیاط است گرچه جایز بودن آن، به نظر
بعید نیست؛ بنابراین، جواز نشستن محرم در هواپیما و ماشینی که شب حرکت
می‌کند، بعید نیست.

- استظلال در هوای ابری در روز، جایز نیست، مگر هوا به طوری تیره باشد
که استظلال صدق نکند.

۱. صا: استظلال در هوای ابری در روز جایز نیست.
۲. بهج: استظلال در شب نیست... (در هوای ابری) اگر طوری باشد که تظلیل صادق نباشد اشکال ندارد.
۳. نور: جایز است.
۴. تبر: بنا بر احتیاط در حرمت استظلال فرقی بین شب و روز نیست و استظلال در روز ابری هم جایز نیست.
۵. خو: مراد از استظلال تحفظ از آفتاب و سرما و گرما و باران و باد و مانند آنها است... و در این حکم بین شب و روز فرقی نیست... استظلال در روز ابری هم جایز نیست.
۶. خا: احوط آن است که در شب‌های بارانی و سرد، از سوار شدن به اتوبوس مسقف و مانند آن اگر برای فرار از باران و سرما باشد اجتناب کند.
۷. مکا: جایز است مگر در شب‌های بارانی که باید کفاره بدهد و در روزهای کاملاً ابری و بین الطلوعین نیز استفاده از ماشین سرپوشیده مانعی ندارد. تیره بودن ابرها لازم نیست، منظور نبودن سایه است.
۸. س: سوار شدن در ماشین سقف‌دار و مانند آن در شب و بین الطلوعین و روزهایی که ابر غلیظ مانع تابش خورشید باشد، در صورتی که بارانی نباشد اشکال ندارد و اگر بارانی باشد کفاره دارد و به احتیاط واجب جایز نیست. اگر ابر تیره باشد که اشعه آفتاب را به کلی پوشانده باشد و باران نباشد اشکال ندارد.
۹. وح: جایز نبودن استظلال در شب مورد اشکال است، و احتیاط واجب ترک آن است.

استظلال با عذر

* ۴۸۵. در صورت وجود عذر - مثل شدت گرما یا شدت سرما یا بارندگی - استظلال جایز است، ولی کفّاره دارد.

استظلال در حال خواب

* ۴۸۶. افرادی که شب با ماشین مسقف حرکت می‌نمایند؛ اگر قبل از طلوع آفتاب به خواب بروند و بعد از طلوع آفتاب بیدار شوند، برای مدتی که خواب بوده‌اند، یا ماشین ایستاده بوده، کفّاره واجب نیست؛ ولی اگر بعد از بیدار شدن و التفات و قبل از ایستادن ماشین، استظلال شده ولو اضطراراً، کفّاره واجب است.

- آیت الله تبریزی: در فرض مزبور بنا بر احتیاط برای استظلال در شب باید کفّاره بدهند.

- آیت الله مکارم: در این صورت کفّاره‌ای لازم نیست.

کفاره استظلال م ۴۸۷ و ۴۸۸

* احتیاط واجب یک گوسفند. (امام خمینی و سایر آیات عظام: یک گوسفند).

۲۰-۲. پوشیدن دوختنی؛ (لباس، کمر بند و همیان دوخته و...)

* احوط اجتناب از مطلق دوخته. (امام خمینی ۱. آیت الله خویی)

۲. عدم لزوم اجتناب از غیر لباس. آیات عظام: خامنه‌ای

۳. سیستانی ۴. صافی ۵. فاضل.

- پوشیدن شب کلاه جایز نیست و کمر بند مانعی ندارد. آیت الله

تبریزی.

- کمر بند دوخته اشکالی ندارد. آیت الله مکارم.

* ۴۹۱. احوط اجتناب از مطلق دوخته است هر چند کم باشد؛ مثل کمر بند

دوخته و کلاه.

۱. خو: احوط اجتناب از مطلق جامه دوخته و شبیه دوخته است.

۲. خا: پوشیدن چیز دوخته که لباس محسوب نمی شود، مانند کمر بند یا

همیان که پول در آن می گذارند و همچنین استفاده از بند ساعت و مانند آن

اشکال ندارد... همچنین دوخته بودن حاشیه جامه احرام بلامانع است.

۳. س: ... کمر بند و بند ساعت و دمپایی و امثال آن اگر دوخته باشد

اشکال ندارد، گرچه کمر بند مکروه است و همچنین اشکال ندارد اگر حاشیه

لباس احرام دوخته باشد یا بر آن مارکی باشد که دوخته باشند.

۴. صا: استفاده از این اشیاء برای محرم جایز است، هر چند دوخته باشد:

۱. همیان و کمر بند که برای حفظ پول به کمر می بندند؛ ۲. فتق بند؛ ۳. کفشی

که تمام روی پا را نپوشاند.

۵. فا: ... پوشیدن و استفاده از دمپایی و کفش دوخته که تمام روی پا را

نپوشاند و کمر بند و همیان و فتق بند و بند ساعت و سایر اشیای کوچک دوخته

دیگر که به آن لباس گفته نمی شود و همچنین حمل قمقمه دوخته اشکال

ندارد و کفّاره هم ندارد.

اضطرار به پوشیدن لباس دوخته م ۵۰۰

* جایز است، ولی کفاره دارد. (امام خمینی و آیت الله مکارم:

مگر موجب عسر و حرج شود).

- بنا بر احتیاط واجب باید یک گوسفند بدهد. آیات عظام: تبریزی،

خامنه‌ای، خویی، سیستانی.

- بنا بر احتیاط (کفاره). آیت الله خویی، آیت الله سیستانی.

- کفاره دارد الا در صورتی که ازار نداشته و شلووار بپوشد که در

وجوب فدیة تأمل است. آیت الله بهجت.

* ۲۹۶. اگر کسی به خاطر عذر، نتواند لباس دوخته خود را بکند و لباس

احرام بپوشد، باید در میقات، نیت کند و لَبَّيْكَ بگویند و کافی است؛ و هر

وقت عذرش برطرف شد، جامه دوخته را بکند، و لباس احرام بپوشد؛ و لازم

نیست به میقات برگردد؛ ولی برای پوشیدن لباس دوخته، باید یک گوسفند

قربانی کند.

وصل کردن احرام با سنجاق و...

* جایز است. (امام خمینی و ۱. سایر آیات عظام و آیت الله

صافی: اگر به صورت یقه پیراهن درآید جایز نیست).

* ۳۰۰. گذاردن سنگ و مانند آن، در جامه احرام و بستن بانگ و مانند آن،

جایز است؛ و همچنین وصل کردن قسمتی از لباس احرام به قسمتی دیگر، با

سنجاق و مانند آن، جایز است اگرچه احتیاط در ترک است.

* ۲۹۹ - گره زدن لباس احرام، اشکال ندارد ولی بنا بر احتیاط واجب، لنگ

را به گردن گره نزنند؛ و اگر از روی جهل یا نسیان گره زد، احتیاط آن است که فوراً باز کند، و احرامش صحیح و کفاره ندارد.

۱. آیات عظام: بهجت، تبریزی، خویی و سیستانی: احوط این است که إزار لنگ خویش را به گردن خود بلکه مطلقاً گره نزنند، ولو بعض آن را به بعض دیگر. و با چیزی مانند سنجاق نیز آن را به هم وصل نکند. و احوط این است که ردا نیز گره زده نشود، ولی فرو کردن سوزن یا سنجاق در آن عیبی ندارد.

۲. آیت الله خامنه‌ای: بستن لنگ به گردن جایز نیست ولی گره زدن لباس احرام یا گذاشتن سنگ یا چیز دیگر در میان آن و بستن با نخ چنانچه برای بستن جلوی رداء معمول است اشکال ندارد و همچنین بستن با سنجاق.

۳. آیت الله صافی: سنجاق زدن و گره زدن حوله احرام و سنگ گذاشتن بین دو طرف حوله، به نحوی که حوله به صورت یقه پیراهن درآید جایز نیست، و نیز نباید پارچه احرام را چاک داده و مانند پیراهن پوشد، بلی قرار دادن سنگ کوچک، در جامه احرام برای آن که آن را سنگین کرده، و ردا را حفظ نماید مانعی ندارد.

۴. آیت الله نوری: جایز است بعضی از لباس احرام را به بعضی دیگر با سوزن و غیر آن وصل کند.

۵. آیت الله وحید: بنا بر احتیاط واجب اگر اقوی نباشد إزار را به گردن گره نزنند، ولی سوراخ کردن آن به وسیله سوزن و مانند آن مانعی ندارد.

پوشیدن دمپایی دوخته س ۴۹۲

- آیت الله بهجت، آیت الله نوری: احتیاط در ترک است.

- آیت الله خامنه‌ای: و اگر لباس صدق نکند اشکال ندارد، البته مشروط به

اینکه تمام روی پا پوشیده نشود.

- آیت الله تبریزی: در صورتی که مقداری روی پا باز باشد مانعی ندارد.
- آیات عظام: خامنه‌ای، سیستانی، صافی، فاضل و مکارم: اشکال ندارد.

ساعت با بند دوخته س ۴۹۳

- آیات عظام بهجت، صافی و نوری: احتیاط در ترک است.
- آیات عظام خامنه‌ای (م ۴۹۱)، تبریزی، سیستانی، صافی، فاضل و مکارم: اشکال ندارد.

همیان دوخته م ۴۹۴

* اشکال ندارد. (امام خمینی و سایر آیات عظام)

فتق بند دوخته م ۴۹۵

- * در فرض ضرورت جایز است و احتیاطاً کفاره دارد. (امام خمینی)
- آیت الله خامنه‌ای: اشکال ندارد. م ۴۹۱
- آیت الله تبریزی، آیت الله سیستانی: ضرورت لازم نیست و کفاره هم ندارد. آیت الله مکارم: همچنین کیف.
- دوخته و قمقمه آب اشکال ندارد. (مناسک جامع م ۳۷۲)
- آیت الله صافی و آیت الله فاضل: اولی این است که کفاره بدهد.

استفاده از پتو س ۴۹۶/۲

- آیت الله بهجت: مانعی ندارد و اگر بر شانه می‌اندازند باید مخیط نباشد.

- آیت الله خامنه‌ای: انداختن لحاف یا پتو و مانند آن که حاشیه آن دوخته شده بر روی شانه‌ها مانعی ندارد. م ۴۹۱
- آیت الله خویی: ... انداختن پتوی حاشیه‌دار که طرفین آن را با نخ دوخته‌اند مانع ندارد. م ۴۹۱
- آیت الله فاضل: چنانچه مخیط یا شبه مخیط نباشد اشکال ندارد ولی باید مردان سرشان و زنان صورتشان را نپوشانند و دوخته بودن حاشیه پتو هم مانع ندارد.
- آیت الله مکارم: استفاده از پتو مانعی ندارد.

پوشیدن دستکش (قفازین) برای بانوان م ۴۹۷

* جایز نیست. (امام خمینی و آیات عظام: تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، مکارم، وحید و بهجت: مگر در حال ضرورت؛ و صافی، فاضل: بنابر احتیاط واجب و آیت الله فاضل: ولی کفاره ندارد.)

کفاره لباس دوخته م ۴۹۸ و م ۵۰۰

* یک گوسفند ولو در حال اضطرار. (امام خمینی و سایر آیات عظام)

پوشیدن کفش و جوراب و هرچه تمام روی پا را می‌گیرد م ۵۰۳

- آیت الله بهجت: و مانند چکمه و جوراب است بلکه مطلقاً با صدق لبس و پوشیدن علی الأحوط.

- آیت الله تبریزی: احوط نپوشیدن هر چیزی است که تمام پشت پا را بپوشاند.

- آیت الله خامنه‌ای: مرد محرم نباید چکمه و جوراب بپوشد و احتیاط واجب آن است که از پوشیدن هر چیزی که تمام روی پا را می‌پوشاند - مانند کفش و گیوه و امثال آن - اجتناب کند. لکن اگر لباس احرام یا پتو و امثال آن را روی پا بیاندازد اشکال ندارد.

- آیت الله صافی: و احتیاط آن است که از پوشیدن چیزی که قسمتی از روی پا را هم بپوشاند نیز خودداری کند. ولی بند نعلین اشکال ندارد.

اضطرار به پوشیدن جوراب و مانند آن م ۵۰۵

* احتیاط واجب آن است که روی آن را شکاف دهد. (امام خمینی)

- احتیاط مستحب این است که روی آن را شکاف دهد. آیات عظام: بهجت، مکارم، خویی و فاضل.

- اگر مضطر شود، روی آن را شکاف دهد. آیت الله سیستانی.

پای مصنوعی

س ۵۰۵/۲. افرادی که هنگام استفاده از پای مصنوعی ناچار به استفاده از جوراب، یا تسمه دوخته شده هستند و انجام اعمال بدون پای مصنوعی برایشان بسیار مشکل است، چه وظیفه‌ای دارند؟

- آیت الله بهجت: اگر عرفاً لباس مخیط صادق نیست کفاره ندارد و گرنه دارد هر چند با وجود عذر پوشیدن آن جایز است در همان حدّ ضرورت و عذر.

- آیت الله خامنه‌ای: اگر ناچار به پوشیدن باشید حرام نیست ولی در صورتی که صدق لباس بکند کفاره دارد.
- آیت الله فاضل: اگر جوراب دوخته نباشد مانعی ندارد هر چند تسمه آن دوخته باشد، اما اگر جوراب دوخته باشد، باید کفاره بدهید.
- آیت الله مکارم: ... کفاره بدهند، و احرام آنها اشکال ندارد.

کفاره پوشاندن روی پا م ۵۰۶

- * ندارد. (امام خمینی و آیت الله خامنه‌ای: احتیاط مستحب در خصوص جوراب یک گوسفند.
- احوط یک گوسفند. آیات عظام: تبریزی، خویی، فاضل.
- عمداً بنا بر احتیاط یک گوسفند. آیت الله سیستانی.
- یک گوسفند. آیت الله نوری.

۲۲ - ۴. پوشاندن سر م ۵۰۷

- * احتیاط واجب اجتناب شود. (امام خمینی)
- ۱. نباید بپوشاند. آیات عظام: تبریزی، خویی ۲. صافی.
- ۱. تبر، خو: محرم نباید سر خود را بپوشاند حتی با گِل و مانند آن.
- ۲. صا: پوشاندن سر و گوش‌ها برای مردان حرام است و در این امر تفاوتی بین پوشاندن تمام یا قسمتی از سر نیست، و تفاوتی بین پوشاندن سر با پارچه و یا با حنا، گِل، گذاشتن بار بر روی سر، و یا روی دوش به طوری که قسمتی از سر را بپوشاند، و یا ارتماس در آب و امثال آن نمی‌باشد.

* ۵۰۹. پوشاندن سر به وسیله اعضای بدن - مانند دست بر سر گذاردن - جایز است، ولی احتیاط در ترک آن است.

بعض سر م ۵۱۱

* بعض سر، در حکم تمام سر است و نباید پوشیده شود.

- آیت الله خامنه‌ای: پوشاندن قسمتی از سر به نحوی که عرفاً مصداق پوشاندن سر باشد - مانند گذاشتن کلاه کوچک در وسط سر - جایز نیست، اما در غیر این صورت، مانند گذاشتن قرآن و مانند آن بر روی سر و یا خشک کردن تدریجی بخشی از سر، اشکال ندارد، هر چند احوط آن است که از آن نیز اجتناب نماید.

- آیت الله خویی: بردن بعض سر در آب مانعی ندارد.

- آیت الله سیستانی: پوشیدن بعض سر جایز نیست ولی زیر آب بردن بعض سر جایز است.

- آیت الله فاضل: بنا بر اقوی در تغطیه، لکن در حمل، بنا بر احتیاط.

- آیت الله مکارم: بنا بر احتیاط واجب، ولی ریختن آب بر سر مانعی ندارد.

زیر آب کردن سر

* جایز نیست. (امام خمینی و آیات عظام: بهجت، تبریزی، خویی

۱. خامنه‌ای ۲. سیستانی)

* ۵۱۰. زیر آب کردن سر، در حال احرام جایز نیست و همچنین است مایع

دیگری؛ مثل گلاب و غیر آن.

۱. خا: فرو بردن تمام سر در آب برای محرم جایز نیست، و بنابر ظاهر، در این مسأله تفاوتی میان زن و مرد وجود ندارد؛ اما اگر تمام سر را در آب فرو برد، کفاره‌ای بر عهده‌اش نخواهد بود.
۲. س: و فرقی در این حکم بین زن و مرد نیست.

زیر دوش حمام

- * ۵۲۰. رفتن زیر دوش حمام برای مُحَرَّم، مانع ندارد، ولی زیر آبخاری که سر را فراگیرد، جایز نیست. (امام خمینی و سایر آیات عظام)

گوش‌ها م ۵۱۳

- * گوش‌ها ظاهراً از سر محسوب است و نباید پوشیده شود.
- آیت الله تبریزی، آیت الله نوری: گوش‌ها در این حکم ملحق به سر است.
 - آیت الله فاضل: ولی پوشاندن مقداری از گوش مانعی ندارد.
 - آیت الله مکارم: بنابر احتیاط واجب.

ماسک برای مردان و زنان س ۵۱۲

۱. مشروط. آیات عظام: تبریزی ۲. سیستانی ۳. صافی.
۴. مانع ندارد. آیت‌الله خامنه‌ای ۵. آیت‌الله مکارم.
۶. جواز در حال ضرورت برای زنان و مطلقاً برای مردان. آیت‌الله فاضل.
۷. جایز نیست. آیت‌الله نوری.

۱. تیر: اگر مثل نخ باشد مانعی ندارد و اگر زنان مضطرب به این عمل باشند

اشکال ندارد.

۲. س: اگر از بوی بد مانع شود جایز نیست و برای زنان به احتیاط واجب مطلقاً جایز نیست.

۳. صا: بدون ضرورت جایز نیست و با ضرورت تکلیفاً جایز است، ولی با فرض پوشیده شدن بعض سر در مرد و بعض صورت در زن کفّاره دارد.

۴. خا: استفاده از ماسک برای پوشش بینی و دهان برای زنان در حال احرام مانع ندارد.

۵. مکا: اشکال ندارد.

۶. فا: ماسک زدن برای زن محرم... در حال ضرورت مانعی ندارد و کفّاره هم ندارد و برای مرد هم هر چند مخیط باشد، مانعی ندارد و کفّاره ندارد.

۷. نور: جایز نیست... برای مردان به خاطر پوشانده شدن بعض سر و برای زنان به جهت پوشاندن بعض صورت.

بستن دستمال برای سردرد

*۵۱۷. دستمالی را که برای سردرد به سر می‌بندد، اگرچه تمام سر را بگیرد مانع ندارد و کفّاره هم ندارد.

- آیت الله بهجت و آیت الله صافی: جایز است ولی کفّاره دارد. (یک گوسفند)

- آیت الله مکارم و آیت الله نوری: احتیاط واجب کفّاره است.

خشک کردن سر با حوله

* جایز نیست. (امام خمینی)

- مشروط، جایز است. سایر آیات عظام.

- * ۵۲۱. خشک کردن سر با حوله و دستمال و مانند آن، جایز نیست و بعضی سر، در حکم تمام سر محسوب می شود.
- آیت الله بهجت: مرد می تواند سر خود را با حوله خشک کند و زن صورتش را در صورتی که این کار به تدریج انجام گیرد.
- آیت الله خامنه ای: خشک کردن سر با حوله اشکال ندارد مگر در صورتی که حوله را بر روی تمام سر بیندازد و سر را با آن خشک کند.
- آیت الله سیستانی و آیت الله فاضل: هر چند به نحو کشیدن پارچه بر سر باشد بنا بر احتیاط واجب و اگر وقت نماز تنگ است گوشه حوله یا پارچه را بگیرد و به مقداری که در مسح سر واجب است خشک کند.
- آیت الله گلپایگانی شفاهاً فرموده اند: خشک نمودن سر به وسیله حوله و دستمال مانع ندارد ولی باید طوری خشک کند که سر پوشیده نشود.
- آیت الله مکارم: خشک کردن مانع ندارد به شرط اینکه سر را با آن نپوشاند.

پوشاندن سر هنگام خواب

* جایز نیست. (امام خمینی و سایر آیات عظام)

- * ۵۲۳. پوشاندن سر برای مردان در وقت خوابیدن نیز جایز نیست؛ ولی گذاردن سر روی بالش برای خوابیدن مانع ندارد.

پوشاندن سر دیگری در حال احرام

- س ۵۲۵. آیا برای محلّ یا محرم، جایز است چیزی - مثل پتو - روی سر مرد محرمی که خواب است، بیندازد؟
- آیت الله بهجت: حرمت معلوم نیست.

- آیت الله خامنه‌ای: بر محرم پوشاندن سر خودش حرام است خواه خودش بپوشاند یا به دیگری دستور دهد که سر او را بپوشاند، ولی پوشاندن سر دیگری ولو محرم باشد از محرمات احرام نیست.
- آیت الله تبریزی: جایز نیست.
- آیت الله سیستانی: در هر دو فرض جایز نیست
- آیت الله صافی: دلیلی بر منع آن نرسیده است؛ چه محل باشد چه محرم.
- آیت الله فاضل: خیر جایز نیست ولو محرم نباشد.
- آیت الله مکارم: احتیاط ترک این امور است.

کفاره پوشاندن سر م ۵۲۷

- * تمام سر یک گوسفند و بعض سر، احتیاطاً یک گوسفند. (امام خمینی)
- تمام سر احتیاط یک گوسفند و بعض سر حکم تمام سر را ندارد مگر عرفاً بر آن صدق کند که سر را پوشانده است؛ آیت الله خامنه‌ای.
- بنا بر احتیاط واجب یک گوسفند. آیات عظام: تبریزی، خویی، سیستانی، فاضل و مکارم.
- احتیاط مستحب، یک گوسفند. آیت الله فاضل.

ج. محرمات مخصوص بانوان (۲۲ حیز)

۲۳-۱- پوشیدن زیور به جهت زینت

- * به احتیاط واجب اجتناب کند. (امام خمینی)
- برای زینت بر بانوان محرم حرام است. آیات عظام: بهجت،

تبریزی، خوبی، صافی.

- احتیاط مستحب (اجتناب). آیت الله فاضل.

۱. حرام و به قصد غیر زینت احتیاط واجب ترک کند. آیت الله

سیستانی.

* ۵۳۲. بنابر احتیاط واجب زن باید در حال احرام از زیور زینتی هر چند

بدون قصد تزئین باشد، اجتناب کند؛ بلکه حرمت آن، خالی از قوت نیست.

۱. س: اگر زیور به قصد زینت باشد حرام است و اگر به قصد زینت هم

نباشد ولی عرفاً زینت حساب می‌شود احتیاط واجب در ترک است.

زیورهای قبل از احرام

* ۵۳۳. زیورهایی را که قبل از احرام، به پوشیدن آن، عادت داشته، لازم نیست

برای احرام بیرون بیاورد ولی نباید به هیچ مردی، حتی به شوهرش نشان دهد.

- آیت الله فاضل: اگر قصد زینت به آنها را نداشته باشد، لازم نیست بیرون

بیاورد.

- آیت الله مکارم: ولی آن را بپوشانند. زنان باید از لباس‌های تزئین شده

مانند تودوزی یا گلدوزی در حال احرام پرهیز کنند. م ۵۳۶

- آیت الله سیستانی: بنابر احتیاط مستحب آنها را برای شوهرش و مردانی

که با او محرم‌اند ظاهر نسازد.

کفاره زیور م ۵۳۴

* کفاره ندارد. (امام خمینی و سایر آیات عظام. آیت الله تبریزی:

بنابر احتیاط مستحب، یک گوسفند).

۲۴- پوشاندن صورت با نقاب و روبند و برقع و بادبزن م ۳۵۵

* بنابر احتیاط جایز نیست؛ (امام خمینی و سایر آیات عظام. آیت

الله بهجت: در غیر حال ضرورت).

پوشاندن قسمتی از صورت م ۵۳۶

* در حکم تمام آن است و نباید پوشانده شود. (امام خمینی و

آیت الله بهجت م ۵۳۷)

۱. تفصیل. آیت الله خامنه‌ای.

۲. به احتیاط واجب جایز نیست. آیت الله سیستانی.

۳. بنابر اقوی عدم جواز. آیت الله فاضل.

- بنابر احتیاط جایز نیست. آیت الله تبریزی.

- پوشانیدن بعضی صورت، به طوری که نقاب و برقع به آن نگویند

جایز است. آیت الله مکارم.

۱. خا: پوشاندن صورت در حال احرام به گونه‌ای که متعارف زنان در

حجاب از نامحرم یا خودداری از شناخته شدن است برای زنان جایز نیست.

بنابراین پوشاندن بخشی از صورت به نحوی که پوشاندن صورت بر آن صدق

کند، مانند پوشاندن گونه‌ها و بینی و دهان و چانه... جایز نمی‌باشد. لکن

پوشاندن اطراف صورت از بالا یا پایین و یا دو طرف آن، به طوری که زنان

هنگام پوشیدن مقنعه به نحو متعارف و یا هنگام پوشاندن سر در نماز انجام

می‌دهند و پوشاندن صورت بر آن صدق نمی‌کند، اشکال ندارد، چه در نماز

باشد و چه در حال دیگر.

۲. س: به احتیاط واجب، و لذا پوشیدن مقنعه که اطراف صورت را می گیرد خلاف احتیاط است...
۳. ف: بعض رو در حکم تمام است. و بنا بر اقوی پوشاندن صورت در قسمت پایین آن؛ یعنی از بینی تا چانه جایز نیست و در قسمت بالایی آن به احتیاط واجب.

پوشاندن چانه زنان م ۵۳۷

* اشکال دارد. (امام خمینی و سایر آیات عظام)
- اشکال ندارد. آیت الله مکارم.

خشک کردن صورت با حوله م ۵۳۸

- * بنا بر احتیاط نمی تواند. (امام خمینی)
- آیت الله بهجت: اگر تدریجی باشد مانعی ندارد.
- آیت الله خامنه‌ای: اگر حوله را بر روی همه صورت بیندازد اشکال دارد و در غیر این صورت مانع ندارد.
- آیت الله خوئی: جایز نیست.
- آیت الله صافی: به نحوی که صورت پوشیده نمی شود خشک کند.
- آیت الله فاضل: جایز نیست مگر در حال ضرورت.
- آیت الله مکارم: پاک کردن صورت با حوله مانعی ندارد.
- آیت الله نوری: زن محرم نمی تواند صورت خود را با حوله خشک و یا پاک کند.

گذاردن صورت روی بالش برای خوابیدن م ۵۴۱ و دست گذاشتن

روی صورت م ۵۴۰

* مانع ندارد. (امام خمینی و سایر آیات عظام)

پوشش از نامحرم

* ۵۴۳. برای رو گرفتن از نامحرم، جایز است چادر یا جامه‌ای را که بر سر افکنده، تا محاذی بینی بلکه چانه، و حتی در صورت احتیاج، تا گردن، پایین بیندازد و چیزی بر او نیست؛ و بهتر بلکه احوط، آن است که آن را با دست یا چیز دیگر، از رو، دور نگه دارد تا به صورت نجسبند.

- آیت الله بهجت: (... نامحرم) بلکه مطلقاً و اختیاراً و تا حدّ نحر علی الأظهر.

- آیت الله خامنه‌ای: رها کردن کمی از چادر خود به روی صورت تا محاذی بالای بینی اشکال ندارد ولی احتیاط آن است که هرگاه در معرض نگاه نامحرم نیست از این کار اجتناب کند.

- آیت الله خویی: احوط آن است که از صورت دور نگه دارد.

- آیت الله سیستانی: و در جایی که نامحرم نیست این گونه پوشش نیز جایز نیست.

- آیت الله صافی: ولی باید با دست یا چیز دیگری آن را از صورت دور نگهدارند.

- آیت الله مکارم: تحفظ آن از رسیدن به صورت لازم نیست.

کفّاره پوشاندن صورت م ۵۴۴

* اقوی واجب نبودن آن است. (امام خمینی و سایر آیات عظام)

- آیات عظام: تبریزی، خویی، صافی: احتیاط واجب آن است که یک گوسفند کفاره دهد.

دوم: طواف

واجبات طواف:

۱. نیت؛
۲. طهارت از حدث؛
۳. طهارت از نجاست؛
۴. ختنه مردان و کودکان؛
۵. ستر عورت (ساتر باید مباح باشد. م ۶۲۶)

ترک عمدی طواف

* ۵۵۱. طواف از ارکان عمره است؛ و کسی که آن را تا وقتی که وقت آن فوت شود، ترک کند، عمره او - چه عالم به حکم و چه جاهل باشد - باطل است.

ترک سهوی یا نقصان طواف

* طواف را به جا آورد و در صورت عدم امکان نایب بگیرد. (امام خمینی)
* ۵۵۳. اگر کسی طواف را سهواً ترک کند، لازم است هر وقت که باشد، آن را به جا آورد؛ و اگر به محل خود برگشته و نتواند به مکه برگردد، یا مشقت داشته باشد، باید نایب بگیرد. همچنین نقصان طواف. م ۵۵۷

- آیت الله فاضل: و سعی را نیز بنا بر احتیاط اعاده کند.
- آیت الله مکارم: در صورت برگشت به محل باید شخص مورد اطمینان را نایب بگیرد. (مناسک جامع م ۵۷۴)
- آیت الله صافی: و در این صورت نیز بنا بر احتیاط واجب هدی بفرستد و احوط آن است که شتر باشد.
- آیت الله سیستانی: ... و به هر حال نماز طواف را باید خودش هر جا هست بعد از طواف نایب بخواند. م ۵۵۷

انجام سعی قبل از طواف م ۵۵۹

- * احتیاط واجب انجام طواف و نماز و سعی. (امام خمینی)
- باید سعی را اعاده نماید. آیات عظام: خامنه‌ای، سیستانی و فاضل: بنا بر اقوی.
- اعاده سعی مستحب است. آیت الله مکارم.

یادآوری ترک طواف در حال سعی

- * ۵۶۰. رها کردن سعی و انجام طواف، سپس اعاده سعی. (امام خمینی)
- آیت الله صافی: قبل از شوط چهارم... سعی را رها و طواف را به جا آورد و سپس سعی را و بعد از شوط چهارم، بعد از انجام طواف، سعی را اتمام و به احتیاط واجب آن را اعاده نماید.

۱- نیت

- * ۵۶۷. به زبان آوردن و از قلب گذراندن نیت، لازم نیست.

۲- طهارت از حدث

* ۵۷۶. در عمره و حج، طهارت از حدث اکبر و اصغر، در تمامی طواف‌های آن - اعم از طواف عمره، طواف حج و طواف نساء - شرط است.

بطلان وضو بعد از دور چهارم یا نصف

* اتمام طواف بعد از طهارت. (امام خمینی و آیات عظام:

تبریزی، صافی، مکارم و نوری)

۱. تفصیل. آیات عظام: خامنه‌ای ۲ بهجت، خویی، سیستانی و فاضل.

* ۵۸۰. اگر در اثنای طواف، حدث عارض شود، اگر پس از تمام شدن دور چهارم باشد، باید طواف را قطع کرده، بعد از تحصیل طهارت، از همان جا که آن را قطع کرده، اتمام کند.

۱. خا: ... با بقای موالات تکمیل می‌کند و با زوال آن، احتیاطاً تکمیل و

اعاده می‌کند و می‌تواند یک طواف به نیت اعم از اتمام و اعاده انجام دهد.

۲. بهج، خو، س، فا: اگر حدث بدون اختیار باشد، بعد از طهارت، طواف

را تکمیل می‌کند و اگر با اختیار باشد احتیاطاً اتمام و اعاده می‌کند.

بطلان وضو قبل از دور چهارم

* احتیاط واجب اتمام و اعاده. (امام خمینی)

۱. اعاده طواف. آیات عظام: بهجت، تبریزی، خویی، فاضل

۲. سیستانی ۳. مکارم.

۴. تفصیل. آیت الله خامنه‌ای. ۵. آیت الله صافی.

- * ۵۸۱. اگر عروض حدث پیش از تمام شدن دور چهارم باشد، بنا بر احتیاط واجب طواف را اتمام و اعاده کند و این حکم، در حدث اصغر است.
۱. بهج، تبر، خو و فا: اگر پیش از تمام شدن نصف طواف، حدث عارض شود طواف را قطع کند، پس از تحصیل طهارت آن را اعاده کند.
۲. س: اگر قبل از تمام شدن شوط چهارم باشد، طوافش باطل است و باید پس از تحصیل طهارت، آن را دوباره انجام دهد. و اختصاص به حدث اصغر ندارد.
۳. مکا: وظیفه او فقط اعاده است و اتمام طواف سابق لازم نیست.
۴. خا: ... قبل از رسیدن به مقابل رکن سوم کعبه...، واجب است طواف را قطع کند و بعد از طهارت آن را اعاده نماید. (و) در صورتی که بعد از نصف دور چهارم و قبل از پایان آن عارض شود، باید طواف را قطع کند و بعد از طهارت، آن را از همان جا ادامه دهد، به شرطی که موالات عرفی به هم نخورد، اما اگر موالات عرفی از بین رفته باشد، باید پس از وضو، بنا بر احتیاط طواف قبلی را به نیت اتمام، کامل کند و یک طواف جدید نیز به جا آورد؛ و می تواند به جای آن یک طواف کامل به قصد اتمام طواف ناقص گذشته یا طواف مستقل جدید به جا آورد، کما اینکه می تواند آن طواف را به طور کلی رها کرده و بعد از طهارت، طواف را دوباره از سر بگیرد.
۵. صا: اگر به سه شوط و نیم نرسیده، طواف باطل است و باید آن را از سر بگیرد و اگر از سه شوط و نیم گذشته و به چهار شوط نرسیده احتیاط به اتمام و اعاده طواف با نمازهای آن ترک نشود.

شک در طهارت بعد از طواف

* صحت طواف. (امام خمینی و سایر آیات عظام)

۱. تفصیل. آیت الله تبریزی، آیت الله خوئی.

* ۵۸۴. اگر بعد از تمام شدن طواف، شک کند که آیا وضو یا غسل داشته یا نه، طواف او صحیح است، ولی برای اعمال بعد، باید تحصیل طهارت نماید.
۱. تبر، خو: اگر بعد از حدث اصغر شک کند در اینکه قبل از طواف غسل کرده یا نه، باید غسل کرده و طواف را اعاده کند و برای اعمال آتیه وضو بگیرد.

شک در وضو در اثنای طواف

* بعد از دور چهارم اتمام طواف و قبل از آن به احتیاط واجب اتمام و اعاده (امام خمینی)

* ۵۸۵. اگر در اثنای طواف شک کند که وضو داشته یا نه، باید وضو بگیرد؛ و اگر شک، بعد از اتمام دور چهارم بوده، تتمه طواف را به جا آورد؛ و اگر قبل از اتمام دور چهارم باشد، بنابر احتیاط واجب، طواف را اتمام و اعاده کند.
- آیات عظام: بهجت، تبریزی، خوئی، خامنه‌ای، سیستانی، صافی، فاضل، مکارم و نوری: اگر قبلاً وضو و غسل نداشته و شک در تحصیل آن دارد، باید بعد از طهارت طواف را اعاده نماید. و اگر قبلاً وضو داشته و شک در باطل شدن آن دارد بنابر طهارت می‌گذارد.

طواف با وضوی باطل

* اعاده طواف و نماز. (امام خمینی)

۱. اعاده طواف و نماز و احتیاطاً سعی و تقصیر. آیات عظام:

بہجت، تبریزی ۲. مکارم.

۳. اعادہ طواف و نماز و سعی و تقصیر. خویی ۴. سیستانی

۵. صافی.

* ۵۸۸. اگر حج گزار در عمره تمتع، بعد از تقصیر متوجه شود که وضوی او باطل بوده یا وضو نداشته و با این حال طواف کرده و نماز طواف خوانده است، طواف و نماز را اعادہ کند و عمره او صحیح است.

۱. بہج، تبر: و بنا بر احتیاط، بعد از آن سعی و تقصیر را نیز اعادہ کند و تا تقصیر نکرده احکام محرم را مراعات کند. و آیت اللہ بہجت: و در صورتی کہ بطلان از جهت جہل بہ حکم نبوده، تقصیر قبلی کفارہ ندارد.

۲. مکا: احتیاطاً سعی و تقصیر را نیز اعادہ کند.

۳. خو: ... سعی و تقصیر را نیز اعادہ کند...

۴. س: اگر قبل از گذشتن وقت یادش آمد باید آن را جبران کند و بعد از آن سعی و تقصیر را نیز اعادہ کند و تا اعمال را انجام نداده است از محرّمات احرام اجتناب نماید و اگر بعد از گذشتن وقت تدارک متوجّہ شود، در صورت سہو و نسیان، اعادہ طواف کافی است و در صورت جہل حجّش باطل است و بہ احتیاط واجب باید یک شتر قربانی بدهد.

۵. صا: ... باید پس از وضو طواف و نماز و سعی و تقصیر را اعادہ کند.

مبطون (خروج مدفوع) و خروج ریح

* اکتفا بہ یک وضو با عدم امکان تجدید. (امام خمینی)

- باید برای طواف نایب بگیرد م ۶۰۴. آیت اللہ بہجت.

۱. برای طواف احوط نایب هم بگیرد. آیات عظام: تبریزی، خوبی

۲. فاضل ۳. صافی.

۴. اکتفا به یک وضو. آیت الله سیستانی ۵. آیت الله مکارم.

* ۶۰۵. کسی که پی در پی از او ریح خارج می شود، حکم مبطلون را دارد؛ و چنانچه نتواند در اثنای طواف وضو بگیرد یا حرجی باشد، اکتفا به یک وضو برای طواف کافی است؛ ولی اگر بتواند - ولو با حمل آب در اثنای طواف - وضو بگیرد، واجب است تجدید وضو کند و همچنین است حکم، در نماز طواف.

۱. تبر، خو: مبطلون (و مسلوس)، احوط این است که در صورت ممکن،

هم خود طواف نموده و هم نایب بگیرد. م ۶۰۴

۲. فا: بنا بر احتیاط واجب باید نایب هم بگیرد.

۳. صا: و مبطلون برای طواف نایب بگیرد و احتیاطاً خودش هم طواف

کند.

۴. س: در فرض مذکور یک وضو برای طواف و نماز کافی است مگر

اینکه حدثی غیر از آنچه مستند به بیماری اوست از او سر بزند.

۵. مکا: این احتیاط در مورد مسلوس و مبتلا به خروج ریح واجب

نیست.

مسلوس (قطره قطره بول آمدن)

* تفصیل (امام خمینی)

۱. یک وضو برای طواف و نماز. آیات عظام: بهجت، خوبی،

سیستانی.

۲. اکتفا به یک وضو و احتیاط اعاده وضو. آیت الله تبریزی.
- و در هر صورت به احتیاط واجب نایب هم بگیرد. آیت الله
فاضل.

*۶۰۷. مسلوس اگر در وقت خاصی بتواند طواف و نماز را با وضو انجام دهد، باید آن وقت را انتخاب کند و طواف و نماز را با وضو و بدن پاک به جا آورد؛ و اگر چنین وقتی ندارد، در صورتی که مشقت نداشته باشد، برای هر بار که حدث از او صادر شود یک وضو بگیرد؛ و اگر مشقت دارد، برای طواف، یک وضو و برای نماز هم، یک وضو بگیرد.

۱. بهج، خو، س: به همان دستوری که برای نماز خود طهارت می گیرد، برای طواف نیز همان نحو عمل می کند. همان طهارت کافی است.
۲. تبر: بعید نیست که یک وضو کفایت کند؛ مادامی که حدث متعارف از او صادر نشود؛ گرچه احتیاط، اعاده وضو است.

۳. طهارت از نجاست

* احتیاط واجب اجتناب از نجاسات معفو در نماز. (امام خمینی و

۱. آیات عظام: سیستانی، صافی، وحید)

۲. پاک بودن جوراب و... و خون کمتر از درهم شرط نیست. آیت
الله خامنه‌ای.

۳. جواز لباس‌های غیرساتر. آیات عظام: بهجت، تبریزی، خویی

۴. مکارم ۵. فاضل.

- (نجاسات معفو در نماز) در طواف معفو نیست. س ۶۱۰ آیت الله

نوری.

*۶۰۸. طواف کننده بنا بر احتیاط واجب باید از نجاسات معفو در نماز نیز - مثل خون کمتر از درهم و جامه‌ای که با آن نتوان نماز خواند؛ مثل عرقچین و جوراب حتی انگشتر نجس - اجتناب کند.

۱. س، صا، وح: بنا بر احتیاط واجب... از نجاستی که در بدن یا لباس نماز گزار عفو شده است - مانند خون کمتر از درهم - در طواف عفو نشده است. آیت الله سیستانی و آیت الله صافی: س ۶۱۰

۲. خا: در حال طواف باید بدن و لباس از خون پاک باشند و بنا بر احتیاط واجب، باید از سایر نجاسات نیز پاک باشند، اما پاک بودن جوراب و دستمال و انگشتر و مانند آنها شرط نیست و خونی که از یک درهم کمتر باشد؛ و نیز خون جراحت‌ها و زخم‌ها که موجب بطلان نماز نمی‌شود، به صحت طواف نیز خللی وارد نمی‌کند.

۳. بهج، تبر، خو: طواف در جامه‌ای که با آن نتوان نماز خواند یعنی ساتر نباشد؛ مانند مثال‌های مذکور در متن اگر نجس باشد مانع ندارد...

۴. مکا: در طواف نجس بودن این لباس‌های کوچک ضرری ندارد ولی خون کمتر از درهم معاف نیست.

۵. فا: در انگشتر و مانند آن که ثوب صدق نمی‌کند برای صحت طواف طهارت آنها شرط نیست...

محمول متنجس س ۶۱۰

۱. حمل محمول متنجس اشکال ندارد. آیات عظام: بهجت،

تبریزی، خویی، سیستانی، صافی: اگر ساتر نباشد، مکارم.

۲. حمل محمول متنجس اشکال دارد. آیت الله فاضل مگر
جهلاً.

- محمول هم باید متنجس نباشد. آیت الله نوری.

۱. بهج، تبر، خو، س، صا، مکا: بودن چیز نجس همراه انسان در طواف مانعی ندارد. م ۶۰۸
۲. فا: واجب است... از محمول متنجس اجتناب شود. (ولی) همراه داشتن چیز متنجس در صورت جهل به مسأله مانعی ندارد. م ۶۰۸

خون قروح و جروح

* احتیاط واجب تطهیر و تعویض لباس در حد امکان. (امام خمینی

و ۱. آیت الله تبریزی)

- آنچه موجب بطلان نماز نمی شود، طواف را نیز باطل نمی کند.

آیت الله خامنه‌ای.

۲. با آن حال طواف کند و نایب هم بگیرد آیت الله صافی.

* ۶۱۱. بنا بر احتیاط واجب، باید خون قروح و جروح را تا حد امکان، تطهیر نمود و لباس را اگر نجس شده، عوض کرد؛ و اگر تطهیر خون قروح و جروح، مشقت داشته باشد، تطهیر لازم نیست.

* ۶۱۲... (و) بنا بر احتیاط اگر می تواند با تأخیر و بدون مشقت آن را تطهیر

کند، باید طواف را به شرط عدم تنگی وقت، تأخیر بیندازد.

۱. تبر: اگر تطهیر آن برای او حرجی نباشد احتیاط واجب این است که آن

را تطهیر نماید.

۲. صا: و احتیاط آن است که هم خودش با آن حال طواف کند و هم نایب بگیرد تا برای او طواف نماید.

نجس شدن بدن یا لباس در حین طواف

* اظهر تطهیر و اتمام طواف (امام خمینی و ۱. آیت الله خامنه‌ای

۲. آیت الله مکارم)

۳. بعد از دور چهارم تطهیر و اتمام و قبل آن احتیاطاً اعاده طواف.

آیت الله تبریزی و آیت الله خویی.

۴. تفصیل. آیت الله صافی.

* ۶۱۴. اگر در حال طواف، بدن یا لباس نجس شود، بنابر اظهر باید طواف را قطع، و به تطهیر اقدام شود و طواف از همان جا اتمام شود و این طواف، صحیح است.

۱. خا: اگر بدون رها کردن طواف تطهیر ممکن نباشد باید دست از طواف بردارد و جامه یا بدن را تطهیر کند و فوراً برگردد و طواف را از همان جا تمام کند و طواف او صحیح است.

۲. مکا: خواه قبل از تکمیل شوط چهارم باشد یا بعد از آن.

۳. تبر، خو: ... در صورت عدم امکان تعویض اگر بعد از شوط چهارم بوده، طواف را قطع و پس از ازاله نجاست از بدن یا لباس باقیمانده طواف را به جا آورد. و اگر پیش از تمام شدن شوط چهارم باشد، طواف را قطع و نجاست را ازاله نموده و بنابر احتیاط یک طواف کامل به قصد اعم از تمام یا اتمام به جا آورد.

۴. صا: اگر تطهیر ممکن نباشد، طواف را رها نماید، و اگر چهار دور طواف کرده، بعد از تطهیر بقیه طواف را تمام کند و اگر به سه دور و نیم

نرسیده طواف او باطل است و باید بعد از تطهیر از سر بگیرد و اگر از سه دور و نیم گذشته و چهار دور را تمام نکرده احتیاط اتمام و اعاده است.

علم به نجاست بعد از طواف م ۶۱۶

* اظهر صحت طواف. (امام خمینی و سایر آیات عظام)

فراموشی نجاست

* به احتیاط واجب اعاده طواف (امام خمینی و آیت الله

گلپایگانی: اقوی اعاده طواف)

۱. صحت طواف. آیات عظام: سیستانی ۱. بهجت: ولی در اثناء

تطهیر و اتمام ۲. تبریزی، خوئی ۳. فاضل.

۴. تطهیر و اتمام طواف در صورت حفظ موالات. آیت الله

خامنه‌ای.

– در فرض فراموشی اعاده ندارد. آیت الله مکارم.

* ۶۱۸. اگر طواف کننده نجاست را فراموش و در اثنای طواف یا بعد از آن

متذکر شود، بنا بر احتیاط واجب باید آن را اعاده کند.

۱. بهج: و در صورت تذکر در اثناء، تطهیر می کند و سپس اتمام می نماید.

۲. تبر، خو: بنا بر اظهر طوافش صحیح است.

۴. فا: ... بلی اگر بعد از نماز طواف یادش آمد فقط نماز را اعاده کند.

۴. خا: اگر بدون رها کردن طواف تطهیر ممکن نباشد باید دست از طواف

بردارد و جامه یا بدن را تطهیر کند و فوراً برگردد و طواف را از همان جا تمام

کند و طواف او صحیح است. م ۶۱۴

طواف با جهل و نسیان به نجاست

- س ۶۱۸/۲. کسی که طواف و نماز طواف را با بدن یا لباس نجس از روی جهل یا نسیان، به جا آورده، آیا اعاده طواف و نماز لازم است؟
- آیت الله بهجت: باید خودش طواف و نماز را اعاده کند و با عدم تمکن استتبابه کند و اعمال مرتبه صحیح است.
- آیت الله تبریزی: و در فرض نسیان طواف صحیح است و نماز طواف باید اعاده کند.
- آیت الله خامنه‌ای: در جهل به موضوع اعاده ندارد و اگر نسیان کرده احوط اعاده است و سعی با اعتقاد به صحت طواف اعاده ندارد ولی طواف نساء با بطلان طواف اعاده شود.
- آیت الله سیستانی: طواف در صورت جهل به موضوع یا نسیان صحیح است و همچنین نماز... و در مورد نسیان نیز اگر منشأ آن بی‌اعتنایی بوده اعاده نماز بنا بر احتیاط لازم است.
- آیت الله صافی: در صورت نسیان طواف و نمازش را اعاده کند و احتیاطاً سعی را و در هر صورت جهل به موضوع نجاست، اعاده ندارد و طواف و نماز صحیح‌اند و اگر جاهل به حکم بود طواف و نماز و سعی را اعاده نماید.
- آیت الله فاضل: در صورت نسیان طواف صحیح است، ولی نماز را اعاده کند. و اعمال مترتبه را که با اعتقاد به صحت انجام داده صحیح است. اما در صورت جهل به حکم، طواف و نماز را اعاده کند، ولی اعمال مترتبه مثل صورت قبل است.
- آیت الله مکارم: اعاده لازم نیست.

واجبات طواف:

- ۱ و ۲. ابتدا و ختم به حجرالأسود؛
۳. قرار دادن کعبه به سمت چپ؛
۴. طواف از خارج حجر؛
۵. محدوده طواف؛
۶. خروج از خانه؛
۷. هفت شوط تمام.

شروع طواف قبل از حجرالأسود

* بطلان طواف. (امام خمینی و سایر آیات عظام)

۱. صحت طواف در صورت جبران. آیت الله بهجت.

* ۶۳۶. اگر طواف کننده قبل از حجرالاسود، طواف را آغاز و به همان جا

ختم کند، طوافش باطل است.

۱. بهیج: اگر کمبود طواف؛ یعنی از موضع شروع تا حجرالاسود را

جبران کند طوافش صحیح است.

شروع طواف از رکن یمانی

* بطلان طواف (امام خمینی و سایر آیات عظام)

- صحت طواف در صورت جبران. آیت الله بهجت م ۶۳۶

۱- صحت طواف در صورت اشتباه در تطبیق و جبران کسری.

آیت الله سیستانی ۲. آیت الله فاضل: ولی احتیاطاً اعاده طواف و نماز.

- بنا بر احتیاط بطلان طواف. آیت الله مکارم.

*۶۳۷. اگر یقین کند که مثلاً رکن یمانی، همان رکن حجرالاسود است، و طواف را از رکن یمانی شروع کند، طواف او باطل است.
 ۱. س: اگر قصد او شروع از موضع معتبر شرعی است ولی در تطبیق اشتباه کرده است، در صورتی که کسری دور آخر را تا حجرالاسود به قصد طواف تمام کند طواف صحیح است در غیر این صورت باطل است.
 ۲. ف: ظاهراً قصد او شروع از موضع معتبر شرعی بوده و در تطبیق اشتباه کرده است لذا کسری دور آخر را تا حجرالاسود تمام کند و طواف صحیح است ولی احتیاطاً پس از نماز طواف، طواف و نماز را اعاده کند.

ختم به رکن یمانی م ۶۳۸

* طواف او اشکال دارد، و باید اعاده شود (امام خمینی و سایر

آیات عظام)

ختم به حجرالاسود در دور هفتم

*۶۳۹. ... در دور هفتم، به همان جا که شروع کرده، ختم نماید و در پایان هر دور، توقف لازم نیست.
 - آیت الله تبریزی، آیت الله خوئی: و در شوط آخر احتیاطاً قدری از حجر بگذرد و زیادی را مقدمه علمیه محسوب دارد.

– آیت الله خامنه‌ای: و مانعی ندارد که مقداری هم اضافه کند از باب احتیاط تا یقین کند که از حجرالاسود شروع کرده و به نقطه ابتدا ختم نموده است.

۳. قرار دادن کعبه به سمت چپ

* ۶۴۰. به شانه چپ قرار دادن کعبه در تمام حالات طواف، به صورت حقیقی و دقیق، لازم نیست؛ و حتی اگر هنگام دور زدن نزد حجر اسماعیل عَلَيْهِ السَّلَام قدری از طرف چپ خارج شود، مانع ندارد، حتی اگر بیت به پشت متمایل شود، ولی دور زدن به نحو متعارف باشد، اشکال ندارد.

طواف با چرخ

س ۶۴۵/۲. در طواف با چرخ، طواف کننده به اختیار خود، حرکت دادن چرخ را به دیگری واگذار می‌کند، مثل اینکه چرخ دارای موتور محرک باشد، آیا این طواف با طواف سواره که در حال اختیار هم جایز است، فرق دارد؟ و آیا جواز طواف سواره با جواز سعی سواره فرق می‌کند؟

– آیات عظام: بهجت، مکارم: مانعی ندارد و فرقی نمی‌کند.

– آیت الله سیستانی: اگر بتواند خودش چرخ را نگه بدارد، طواف و سعی

صحیح است و فرقی بین طواف سواره و سعی سواره نیست.

– آیت الله صافی: در طواف و سعی سواره اگر شخصی به اختیار خود

وسیله را می‌برد اشکال ندارد و اما واگذار کردن حرکت وسیله به دیگری

بدون عذر شرعی این حکم را ندارد و صحیح نیست.

نگاه به چپ و راست در حال طواف جایز است. م ۶۴۶ (امام خمینی و

سایر آیات عظام)

۴- طواف از داخل حجر م ۶۴۸

* طواف باطل است (امام خمینی و سایر آیات عظام)

طواف بعضی از دورها از داخل حجر

* به احتیاط واجب از سرگرفتن آن دور (امام خمینی و آیات عظام: ۱. بهجت ۲. صافی: اعاده آن دور و احوط اعاده کل طواف).
۳. واجب اعاده همان دور. آیات عظام: تبریزی، خویی، سیستانی، فاضل، مکارم، نوری ۳. خامنه‌ای.

* ۶۴۹. اگر بعضی از دورها از داخل حجر اسماعیل انجام شود، بنابر احتیاط واجب، باید آن دور از سرگرفته شود و طواف اعاده شود؛ اگرچه ظاهر، عدم لزوم اعاده طواف است.

۱. بهج: باید آن دور اعاده شود در صورتی که در ابتدای طواف، نیت طواف بر بیت محض نکرده باشد و الاً اعاده اصل طواف موافق احتیاط است؛ اگرچه عملاً در یک شوط اختصار نماید.

۲. صا: باید آن دور را اعاده نماید و احوط اعاده کل طواف است بعد از اتمام آن.

۳. خا: و اگر بدون اعاده این دور به طواف ادامه داد طواف او باطل است و واجب است آن را از سر بگیرد.

۵- رعایت طواف بین خانه کعبه و مقام ابراهیم

* واجب است. (امام خمینی)

۱. مراعات احتیاط با تمکن. آیت الله بهجت ۲. آیت الله تبریزی.

۳. با اقتضاء ضرورت عرفی لازم نیست. آیت الله فاضل.

۴. واجب نیست. آیات عظام: خامنه‌ای ۵. خویی ۶. سیستانی

۷. صافی ۸. مکارم ۹. نوری ۱۰. وحید.

* ۶۵۶. طواف باید از همه اطراف، بین خانه کعبه و مقام حضرت ابراهیم

واقع شود.

* ۶۵۷. مراد از طواف بین کعبه و مقام، رعایت مسافت میان خانه و مقام

ابراهیم علیه السلام در همه اطراف خانه کعبه است، به گونه‌ای که طواف کننده، از این فاصله - که گفته‌اند تقریباً بیست و شش ذراع و نیم است - دورتر نرود.

* ۶۶۱. افراد ناتوان و ضعیف که هنگام ازدحام نمی‌توانند بین مقام و بیت

طواف کنند، اگر می‌توانند - ولو در وقت خلوت - در مطاف طواف کنند، باید محدوده طواف را رعایت نمایند؛ و در غیر این صورت، طواف در خارج حد، با رعایت الاقرب فالاقرب، مانع ندارد و لازم نیست در احرام بمانند تا وقت ضیق شود.

۱. بهج: لیکن ظاهر این است که طواف در دورتر از این مسافت - بیست و

شش ذراع و نیم - نیز کافی باشد برای کسانی که در این مسافت نتوانند طواف کنند یا طواف در آن بر آنها مشقت داشته باشد و مراعات احتیاط با قدرت و تمکن متعین است و با تحری اوقات خلوت نسبی و عدم تمکن از طواف در حد لازم، اقرب جواز طواف از اقرب به حد است با رعایت اختلاف اطراف در مانع.

۲. تبر: در صورت امکان بنا بر احتیاط طواف باید در محدوده فاصله بین

کعبه و مقام ابراهیم علیه السلام باشد ولی در موارد ازدحام، طواف در خارج این محدوده هم کافی است...

۳. فا: ولی چنانچه ضرورت عرفی اقتضا کند، طواف در خارج از محدوده، با رعایت الأقرب فالأقرب صحیح است.
۴. خا: اقوی عدم وجوب است، و برای مطاف حدی وجود ندارد و تا هر جای مسجدالحرام که طواف در آن طواف کعبه صدق کند، طواف معجزی است، بلی مستحب است که اگر اضطرار و ازدحام نباشد فیما بین کعبه و مقام ابراهیم انجام دهد. و از این مسأله حکم مسائل بعد نیز روشن می شود.
۵. خو: ولیکن ظاهر این است که طواف در دورتر از این مسافت بیست و شش ذراع و نیم نیز کافی باشد...
۶. س: ولی بعید نیست که در بیش از مقدار ذکر شده هم - هرچند که کراهت دارد - طواف جایز باشد...
۷. صا: تا جایی که جمعیت طواف کننده متصل به یکدیگر مشغول طوافند، طواف در آن حد صحیح و معجزی است و مع ذلك اولی رعایت حد است با امکان.
۸. مکا: رعایت این شرط لازم نیست ولی بهتر است.
۹. نور: اقوی این است که در طواف، همین قدر که «طواف دور خانه خدا» صدق کند کافی است...
۱۰. وح: احتیاط آن است که طواف بین خانه خدا و مقام حضرت ابراهیم علیه السلام باشد هر چند اقوی این است که طواف حتی برای متمکن از طواف در این مقدار بدون حرج نیز کافی است اگر چه مکروه است.
- محدوده طواف در طرف حجر اسماعیل م ۶۵۹ (امام خمینی: شش ذراع و نیم. آیات عظام: از دیوار حجر).

نظافت مسجدالحرام در حین طواف

* ۶۶۰. هنگام نظافت مسجدالحرام، اگر طواف کننده از مَطاف خارج شود، اگر امکان طواف در محدوده باشد، باید صبر کند و داخل محدوده طواف کند؛ و با فرض امکان، طواف در خارج حد، صحیح نیست.

- آیت الله بهجت: می تواند در کناری قرار بگیرد تا بعد از تمام شدن کار آنها، از آنجا که طوافش را قطع کرده بود به طوافش ادامه بدهد و صحیح است.

- آیت الله تبریزی، آیت الله خویی: در فرض مزبور، طواف صحیح است.

- آیت الله خامنه‌ای، آیت الله مکارم: طواف حدّ معینی ندارد.

- آیت الله سیستانی: بعید نیست که در بیشتر از مقدار ذکر شده... جایز باشد.

- آیت الله فاضل: افرادی که به طریق مذکور عمل کرده‌اند طواف و نماز را باید اعاده کرده و احتیاطاً سعی و تقصیر را نیز اعاده کنند و اگر کیفیت مذکور در طواف نساء واقع شده زن بر آنها حلال نشده است. بلی اگر در چنین حالاتی ضرورت عرفی اقتضا کرده و صبر کردن برای انجام طواف در محدوده مستلزم عسر و حرج بوده و در خارج حد با رعایت الاقرب فالاقرب انجام شده صحیح است و از احرام خارج شده است.

طواف از طبقه دوم س ۶۶۸ و ۸۰۰/۲

۱. با عدم امکان کفایت می‌کند. آیات عظام: بهجت ۲. فاضل

۳. مکارم.

۴. احتیاط واجب جمع. (آیات عظام: تبریزی ۵. خامنه‌ای ۶. وحید:

در صورت عدم حرج.)

۷. با احراز بالاتر بودن طبقه دوم از کعبه، نیابت و در صورت شک،

جمع. آیت الله سیستانی ۸ آیت الله صافی.

۹. اطافه با کول گرفتن و اگر ممکن نشد نایب بگیرد. آیت الله

نوری.

۱. بهج: در صورت عدم امکان با رعایتِ الأقرب فالأقرب، کفایت می‌کند؛

و نماز را در صورت امکان باید در پایین در نزد و خلف به جا آورند، و در

صورت عدم امکان بارعایت الاقرب فالاقرب کفایت می‌کند. س ۸۰۰/۲

۲. فا: طواف در طبقه دوم...، کفایت می‌کند و نیاز به استتبابه نیست. و در

مورد نماز طواف اگر می‌توانند بلافاصله و بدون عسر و حرج پایین بیایند، باید

پایین بخوانند و الا در همان بالا بخوانند و کفایت می‌کند.

۳. مکا: در این گونه موارد که راهی جز این نیست طواف در طبقه بالا

کفایت می‌کند. در صورت امکان، در طبقه پایین پشت مقام ابراهیم نماز را

به جا آورند؛ و اگر ممکن نیست در همان طبقه بالا در سمت پشت مقام ابراهیم

به جا آورند. س ۸۰۰/۲

۴. تبر: احتیاط واجب این است که آنها را از طبقه دوم طواف دهند و نایب

هم برایشان بگیرند.

۵. خا: کسی که نتواند در صحن مسجدالحرام طواف کند، و باید طواف را

در طبقه دوم انجام دهد، به احتیاط واجب باید چنین شخصی خودش در طبقه

دوم طواف کند و کسی را هم نایب بگیرد که برای او در صحن مسجد طواف

انجام دهد، و نماز را هم خودش در طبقه دوم، و نائیش در صحن مسجد بخواند، و اگر خودش بتواند در صحن مسجد نماز بخواند همان نماز او کفایت می‌کند.

۶. وح: ... باید نایب بگیرد که در صحن مسجدالحرام طواف نماید و در صورتی که متمکن می‌باشد و بر او حرجی نیست، احتیاط واجب آن است که خودش هم از طبقه دوم طواف نماید.

۷. س: چنانچه احراز شود که طبقه دوم بالاتر از کعبه است، طواف از بالا کفایت نمی‌کند و باید برای طواف از پایین نایب بگیرند و لازم نیست احتیاط کنند و چنانچه مطلب مشکوک باشد باید احتیاطاً بین طواف از بالا و نایب گرفتن از پایین جمع نمایند. و بر فرض صحت طواف، باید نماز طواف را نزدیک مقام ابراهیم و در جهت پشت آن به‌جا آورد و در صورت عدم امکان، تفصیلات مذکوره در مناسک جاری است. م ۸۰۰/۲

۸. صا: در فرض مذکور اگر طواف در طبقه دوم بالاتر از کعبه باشد نایب بگیرند تا برای آنان در صحن مسجدالحرام طواف نماید، خودشان لازم نیست که از طبقه دوم طواف نمایند.

۹. نور: طواف در طبقه فوقانی صحیح نیست و این قبیل افراد باید به‌وسیله کول گرفتن طواف خود را انجام بدهند و اگر ممکن نشد، لازم است برای طواف خود نایب بگیرند.

دست گذاردن به کعبه هنگام طواف

* جایز است. (امام خمینی)

۱. احوط ترک است. آیت الله بهجت.

- به احتیاط واجب جایز نیست و باید همان قسمت را اعاده کند.

آیات عظام: صافی، فاضل، نوری.

* ۶۷۰. هنگام طواف، گذاردن دست به دیوار خانه کعبه در بالای شاذروان، جایز است و به طواف ضرر نمی‌رساند، گرچه احتیاط مستحب در ترک آن است.

۱. بهج: احوط آن است که در اثنای طواف دست خود را دراز نکنند از طرف شاذروان به دیوار خانه به جهت استلام ارکان یا غیر آن.

دست گذاشتن روی دیوار حجر م ۶۷۱

* جایز است. (امام خمینی و آیات عظام: تبریزی، خامنه‌ای،

خویی، سیستانی، مکارم)

- دست بر روی دیوار حجر نگذارد. آیت الله بهجت.

- بنابر احتیاط واجب جایز نیست و باید همان قسمت را اعاده کند.

آیت الله فاضل.

- جایز نیست و باید همان قسمت را اعاده نماید. آیت الله نوری.

بوسیدن کعبه

* ۶۷۲. اگر شخصی در حال طواف، کعبه را بوسیده و شک دارد که آیا در این حال، طواف هم می‌کرده یا نه، اگر این شک بعد از عمل باشد، طواف او صحیح است.

- آیت الله صافی: در صورتی که توجه به حکم و بنابر اتیان طواف صحیح داشته است.

- آیت الله مکارم: هرگاه آنگاه به مسأله بوده که نباید در آن حالت راه برود.

۷- طواف، هفت دور کامل

قصد زیاده و نقیصه:

* عمدی باطل و سهوی اعاده طواف. (امام خمینی)

۱. عمدی باطل و سهوی صحیح. آیات عظام: بهجت ۲. تبریزی

۳. سیستانی و فاضل.

- (در صورت عمد) با فرض تحقق قصد قربت طواف او صحیح

است. آیت الله خویی.

- بنا بر احتیاط در هر حال طوافش باطل است. آیت الله گلپایگانی.

* ۶۷۳. اگر طواف کننده، عمداً از اول قصد کند که کمتر یا بیشتر از هفت

دور به جا آورد، طوافش باطل است، اگرچه به هفت دور ختم نماید؛ و اگر از

روی جهل به حکم، یا سهو و غفلت باشد، بنا بر احتیاط واجب، طواف را اعاده

کند.

۱. بهیج: (در صورت جهل و...) اشکال ندارد اگر به هفت دور تمام کند.

۲. تبر: (در صورت عمد) بنا بر احتیاط اصل طواف باطل است. و در

صورت جهل و... صحیح است.

۳. س، فا: در صورت ندانستن مسأله و در صورت سهو و غفلت، چنانچه به

هفت دور تمام کند، اعاده طواف لازم نیست گرچه احتیاط مستحب اعاده آن

است.

قصد هشت دور از اول

* ۶۷۵. اگر از اول قصد هشت دور داشته باشد ولی در نظرش این باشد که هفت دور آن، واجب، و یک دور برای قدم زدن برای تبرک یا قصد دیگر باشد، طواف او صحیح است؛ همچنین اگر گمان کند که یک دور نیز مستحب است و با قصد هفت دور واجب، یک دور مستحب، دنبال آن بیاورد، طواف او صحیح است.

زیادتر از هفت دور

* کمتر از یک دور را رها کند. و زیادتر را به هفت دور برساند.

(امام خمینی و سایر آیات عظام)

* ۶۷۷. اگر کمتر از یک دور باشد، آن را قطع کند و طوافش صحیح است؛ و اگر یک دور یا زیادتر باشد، بنابر احوط آن را با قصد قربت، بدون تعیین مستحب یا واجب، به هفت دور برساند و دو رکعت نماز قبل از سعی و دو رکعت بعد از سعی بخواند، و دو رکعت اول را، بدون اینکه تعیین کند برای طواف اول یا طواف دوم است، برای طواف فریضه قرار دهد.

- آیت الله بهجت: احتیاط در این است که دو رکعت فریضه قبل از سعی به جای آورد و دو رکعت نافله را می تواند بعد از سعی به جای آورد.

- آیت الله صافی: بنابر احتیاط مستحب (با قصد قربت).

- آیت الله سیستانی: اگر از روی اشتباه چیزی بر شوطهای طواف خود بیافزاید، پس اگر بعد از رسیدن به رکن عراقی یادش آمد، مقدار

افزوده را تا یک طواف کامل به اتمام برساند و احتیاط واجب این است که طواف دوّم را به قصد قربت بدون تعیین واجب یا مستحب به اتمام برساند، و پس از آن چهار رکعت نماز بخواند و احتیاط مستحب این است که بین آنها فاصله‌ای بیندازد؛ به این معنا که دو رکعت قبل از سعی جهت طواف واجب به جا آورد و دو رکعت پس از سعی جهت طواف مستحبی به جا آورد. و همچنین است بنابر احتیاط واجب اگر پیش از رسیدن به رکن عراقی یادش بیاید.

قران در طواف

* در طواف واجب عدم جواز و در طواف مستحب، مکروه. (امام

خمينی و آیات عظام)

* ۶۸۲. در طواف واجب، قران جایز نیست؛ یعنی جایز نیست بدون آنکه بین دو طواف، نماز طواف فاصله شود، طواف واجب را با طواف دیگر دنبال هم آورد، و در طواف مستحب، مکروه است.
- آیت الله صافی: بنابر احتیاط واجب سبب بطلان طواف می شود.

موالات در طواف

س ۶۹۲. موالات در طواف و در سعی، چگونه به هم می خورد؟ با خواندن دو رکعت نماز مستحبی، یا انجام فعل منافی با طواف؟
۱. به فعل کثیر. آیت الله بهجت.
۲. با نماز مستحبی و فعل منافی. آیات عظام: تبریزی ۳. سیستانی

۴. مکارم ۵. نوری.

۶. عرفی است. آیات عظام: خامنه‌ای ۷. صافی ۸. فاضل.

۱. بهج: فوات موالات عرفی است و به فعل کثیر محقق می‌شود و با شک در تحقق آن حکم به عدم می‌شود.
۲. تیر: از مثل نماز مستحبی و فعل منافی باید اجتناب شود و مثل استراحت مختصر کوتاه و قطع برای نماز جماعت مانعی ندارد.
۳. س: آری، به هم می‌خورد.
۴. مکا: با خواندن نماز مستحبی و فعل منافی و فاصله زیاد، موالات به هم می‌خورد.

۵. نور: موالات عرفی است و لازم است در بین اشواط هیچ فعل منافی اختیاراً انجام نگیرد و دو فرض مورد سؤال، منافی محسوب می‌شود.

۶. خا: از بین رفتن موالات، موقوف به نظر عرف است و در سعی، موالات معتبر نیست، مگر آن که شوط اول تمام نشده باشد که در صورت از بین رفتن موالات، احتیاطاً از سر بگیرد.

۷. صا: ... به نظر می‌رسد نسبت به طواف، فاصله به مقدار دو رکعت نماز، موالات را به هم نمی‌زند، لکن احتیاط این است که اگر این مقدار فاصله پیش آمد، با آن معامله محفوظ بودن موالات نکند و برای به هم خوردن موالات هم به این مقدار اکتفا نکند و انجام «فعل منافی با طواف» جمله مجملی است، توضیح نداده‌اید.

۸. فا: به هم خوردن موالات عرفی است، ولی در قطع طواف و سعی، حتی لازم نیست موالات به هم بخورد و ظاهراً با نماز مستحبی به هم نمی‌خورد.

شکات

شک در صحت شوط

* ۶۶۵. اگر طواف کننده در صحت شوط سابق، یا جزئی از همین شوطی که فعلاً مشغول است و محل آن جزء گذشته، شک کند، مثلاً نمی‌داند که هنگام عبور از مقابل حجر، از حد مطاف، خارج شده یا نه، اگر حکم را می‌دانسته و قاصد عمل صحیح بوده، یعنی غافل نبوده، طواف او صحیح است.

- آیت الله بهجت: شک در صحت، محل اعتنا نیست.

- آیت الله تبریزی، آیت الله فاضل: و در غیر این صورت (غفلت) طواف را تمام کند و نماز آن را بخواند و پس از آن احتیاطاً طواف و نماز آن را اعاده نماید.

- آیت الله خامنه‌ای، آیت الله خویی: با احتمال التفات، بنابر صحت می‌گذارد مطلقاً.

- آیت الله سیستانی: در هر صورت عمل صحیح است. (بنا را بر صحت بگذارد مطلقاً).

شک بعد از طواف

* صحت طواف، ولی شک در تقیصه خالی از اشکال نیست. (امام

خمينی)

۱. طواف صحیح است. آیات عظام: بهجت ۲. سیستانی ۳. صافی

۴. فاضل ۵. مکارم.

۶. شک در تقیصه باطل مگر بعد از دخول در نماز. آیت الله
تبریزی و آیت الله خوئی.

*۶۹۳. اگر بعد از تمام شدن طواف و انصراف از آن، در کم و زیادی اشواط طواف شک کند، اعتنا نکند و طوافش صحیح است؛ ولی صورت دوم (شک در تقیصه)، خالی از اشکال نیست و احتیاط ترک نشود.

۱. بهج: هرگاه بعد از فراغ از طواف شک نماید که آیا طوافم هفت شوط یا کمتر یا بیشتر بوده، اعتنا به شک ننماید....

۲. س: اگر در عدد شوطها یا در صحت آنها بعد از تمامی طواف یا بعد از تجاوز از محل شک کند نباید به شک اعتنا نماید؛ مثلاً پس از فوت موالات یا بعد از وارد شدن در نماز طواف شک نماید.

۳. صا: (احتیاط ترک نشود این) احتیاط، واجب نیست.

۴. فا: این اشکال در صورت عدم انصراف از طواف است اما اگر شک بعد از انصراف و دخول در نماز طواف باشد اعتنا نکند و طواف او صحیح است بلکه ظاهراً به محض انصراف هم، طواف محکوم به صحت است و لازم نیست اعتنا کند.

۵. مکا: بعد از فراغ از طواف اگر در عدد دورها شک کند اعتنا نکند. م ۷۳۴

۶. تیر، خو: در صورت دوم طواف باطل است مگر اینکه بعد از دخول در نماز طواف، شک بکند که به شکش اعتنا نمی کند.

شک در زیاده (۷ و ۸) بعد از حجرالاسود م ۶۹۵

* طوافش صحیح. (امام خمینی و سایر آیات عظام)

شک بین در زیاده (۷ و ۸) قبل از حجرالاسود م ۶۹۶

* طوافش باطل است. (امام خمینی)

- احوط بطلان طواف. آیت الله بهجت.

- احوط اتیان نماز طواف و اعاده طواف و نماز. آیت الله صافی.

- ظاهر این است که طوافش باطل است و احتیاطاً بقصد رجا تمام و

اعاده طواف نماید... آیات عظام: تبریزی، خویی و سیستانی.

- آن دور را تمام کند و طوافش صحیح است. آیت الله فاضل،

آیت الله مکارم.

شک در نقیصه (۶ و ۷)

* بطلان طواف (امام خمینی ۱. سیستانی ۲. بهجت).

- بنا بر احتیاط واجب (بطلان). آیت الله مکارم.

* ۶۹۷. اگر در آخر دور یا اثنای آن، میان شش و هفت و هرچه پای نقیصه

در کار است شک کند، طواف او باطل است.

۱. س: اگر شک در نقیصه در غیر ۶ و ۷ باشد، طوافش باطل است و اگر

شک در پایان شوط بین ۶ و ۷ باشد، بنا بر احتیاط واجب طواف را اعاده کند...

و اگر شک در زیاده و نقصان باشد؛ مثل اینکه شک کند بین ۶ و ۷ و ۸ و یا

شک بین ۶ و ۸ طوافش باطل است.

۲. بهج: بطلان طواف او و لزوم استیناف خالی از قوت نیست با آن که

فی الجمله احوط است و احوط از آن بنا بر اقل بگذارد و اتمام و بعد از آن

اعاده طواف نماید.

کثیرالشک در طواف

* اعتنا نکند. (امام خمینی و سایر آیات عظام ۱. بهجت

۲. سیستانی)

۳. نرسیده به حد و سواس اعتنا نکند. آیت الله خویی.

- بنا را بر آنچه به نفع اوست بگذارد. آیت الله مکارم.

* ۷۰۲. کسی که در عدد اشواط، کثیرالشک است، به شکش اعتنا نکند و

احتیاط آن است که کسی را وادار کند که عدد را حفظ کند.

۱. بهج: کثیرالشک در طواف مثل کثیرالشک در نماز است و همان

وظیفه را دارد.

۲. س: کثیرالشک در طواف نباید به شکش اعتنا کند چنانچه در نماز نباید

اعتنا کند.

۳. خو: کثیرالشک در طواف تا به حد و سواس نرسد باید به شکش اعتنا

کند.

کسی که نمی‌داند چند شوط طواف کرده م ۷۰۳

* طوافش باطل است. (امام خمینی و سایر آیات عظام)

معیار کثیرالشک عرفی است م ۷۰۴

* ۷۰۷. شک در طواف مستحبی بنا بر اقل بگذارد و طوافش صحیح است.

* ۷۰۸. حکم گمان در طواف در حکم شک است و اعتبار ندارد. آیت الله

بهجت: حکم آن مانند حکم ظن در نماز است.

اتمام عمل با ظن و یقین به صحت بعد از عمل

* ۷۰۹. اگر طواف کننده، در اشواط طواف شک کند و گمانش به یک طرف بیشتر باشد و با بنای بر آن، طواف را اتمام نماید و بعد از انجام اعمال، یقین به صحت طواف خود پیدا کند، طواف او صحیح است. همچنین اگر شک کند و ادامه دهد. م ۷۱۰

- آیت الله تبریزی: بنا بر احتیاط لازم طواف را اعاده نماید.

- آیت الله خویی: بنا بر احتیاط صحیح نیست.

- آیت الله صافی: اگر به قصد رجا و کشف حال، طواف را ادامه داده صحیح است.

- آیت الله فاضل: اگر با اطمینان به یک طرف ادامه داده صحیح است و الا باید احتیاطاً طواف و نماز طواف و سعی و تقصیر را اعاده کند.

قطع طواف

قطع طواف واجب بدون عذر

* در صورت عدم فوت موالات عرفیه مکروه است. (امام خمینی)

۱. جایز است. آیات عظام: خامنه‌ای، فاضل ۲. سیستانی

۳. مکارم.

۴. احوط عدم جواز. آیت الله بهجت.

- جایز نیست. آیات عظام: خویی و صافی.

۵. تفصیل. آیت الله وحید.

- * ۷۱۱. قطع طواف واجب بدون عذر، بنا بر اقوی مکروه است؛ و احوط آن است که از قطع کردنی که به فوت موالات عرفیه منجر شود، اجتناب شود.
۱. خا، فا: قطع طواف مانع ندارد اگرچه احتیاط مستحب قطع نکردن طواف واجب است به نحوی که موالات عرفیه به هم بخورد.
۲. س: ... بلکه بنا بر اظهر قطع آن مطلقاً گرچه برای کاری یا ضرورتی نباشد جایز است.
۳. مکا: طواف واجب یا مستحب را می توان قطع کرد و از نو شروع کرد. م ۷۲۳
۴. بهیج: احوط عدم قطع طواف واجب است؛ یعنی ترک بقیه آن، به نحوی که موالات عرفیه فوت شود بدون عذر و به مجرد خواهش نفس.
۵. وح: قطع طواف واجب یا مستحب برای عیادت مریض یا برآوردن حاجت خود یا برادران مؤمن جایز است همچنان که برای انجام نماز واجب، مستحب است.

قطع طواف با عذر

- * ۷۱۴. اگر در بین طواف عذری - مثل مرض یا حیض یا حدث بی اختیار - از اتمام آن پیدا شد؛ اگر بعد از تمام شدن چهار دور باشد، بعد از رفع عذر برگردد و از همان جا اتمام کند؛ و احتیاط مستحب در غیر حیض آن است که اتمام و اعاده نماید؛ و اگر قبل از چهار دور بوده، طواف را اعاده کند.
- نظریه آیات عظام در بحث حدث اصغر و جنابت در مسأله ۵۸۰ و ۵۸۱ و راجع به حیض در مسأله ۵۸۲ آمده است.

نیت قطع طواف

- س ۷۱۴/۲ - آیا نیت قطع طواف به صحت طواف ضرر می‌زند؟
- آیت الله بهجت: اگر موالات فوت نشده، از همان مکان می‌تواند ادامه دهد.
- آیت الله سیستانی: ضرر نمی‌زند.
- آیت الله صافی: مجرد نیت قطع، مضر به طواف نیست و نسبت به ادامه طواف و خروج از مطاف، فروع مختلفی وجود دارد و احکام خاصی دارد.

قطع برای نماز

* تفصیل. (امام خمینی و سایر آیات عظام)

- * ۷۲۰. اگر در اثنای طواف یا سعی، نماز جماعت برقرار شد و از ادامه طواف معذور شد:
- اگر قطع، بعد از شوط چهارم طواف یا سعی باشد، از همان جایی که قطع شده، طواف یا سعی را تمام کند؛ و اگر قبل از شوط چهارم طواف بوده و فصل طویل شده، طواف را از سر بگیرد؛ هر چند احتیاط آن است که طواف را اتمام و پس از خواندن نماز آن، طواف را اعاده و نماز طواف دیگری بخواند؛ و در سعی نیز احتیاط در اتمام و اعاده است.
- آیت الله بهجت: در طواف اگر موالات عرفیه به هم نخورد اشکالی ندارد و اگر به هم بخورد و قبل از اكمال شوط چهارم باشد احتیاط مراعات شود با اكمال آن طواف و اعاده آن، ولی در سعی چون موالات معتبر نیست با فرض عذر مانعی ندارد.

- آیت الله تبریزی: در صورتی که در اثنای طواف نماز جماعت اقامه شود، اعاده لازم نیست، گرچه احتیاط مستحب آن است که طواف را بعد از طواف اول و نماز آن اعاده کند م ۷۱۷. و اما نسبت به سعی، احوط در هر دو صورت اتمام و اعاده است.

- آیت الله خویی: اگر موالات فوت شود طواف باطل است و اعاده لازم است.

- آیت الله خامنه‌ای: اگر در حین طواف واجب برای نماز یومیّه طواف را قطع کند، در صورتی که اقلاً نیمی از طواف؛ یعنی سه شوط و نیم را انجام داده است باید از همان‌جا که قطع شده طواف را ادامه دهد و اگر کمتر از سه شوط و نیم طواف کرده است، اگر فاصله طویل شود احتیاط آن است که طواف را از سر بگیرد و اگر فاصله طویل نشده بعید نیست که این احتیاط واجب نباشد اگرچه به هر حال مستحسن است و در احکام مذکوره فرقی میان نماز جماعت و فرادی و سعه وقت یا ضیق آن نیست.

- آیت الله سیستانی: اگر در نماز جماعت شرکت کند پس از نماز از همان‌جا که قطع شده است ادامه دهد چه در طواف باشد چه در سعی و احتیاط مستحب اتمام و اعاده است و اگر شرکت نکند، پس اگر قبل از پایان شوط چهارم باشد و فوت موالات عرفی نشده باشد از همان‌جا که قطع شده است ادامه دهد و اگر موالات فوت شده است از سر بگیرد و اگر بعد از پایان شوط چهارم باشد در هر حال اتمام آن کافی است و در سعی اگر موالات از بین برود به احتیاط واجب، باید سعی را تمام و اعاده کند.

- آیت الله فاضل: در تمام صور می‌تواند طواف یا سعی را از سر بگیرد و صحیح است، اما اگر بخواهد احتیاط کند...

- آیت الله نوری: (اگر قبل از شوط چهارم طواف بوده) طواف را از سر بگیرد و در سعی نیز اگر بعد مرتبه چهارم است، بعد از قطع کردن سعی و خواندن نماز، از همان جا که قطع کرده بود سعی را به آخر برساند و اگر قبل از مرتبه چهارم است سعی را از سر بگیرد.

- آیت الله مکارم: قطع طواف برای نماز واجب یا نافله و تر جایز است و بعد از نماز طواف را تکمیل کند. چه قبل از دور چهارم یا بعد از آن باشد. (مناسک جامع م ۶۸۰)

قطع طوف برای استراحت

* ۷۱۸. توقف در طواف و نشستن در اثنای آن برای رفع خستگی و استراحت، جایز است، ولی نباید آنقدر طول دهد که موالات عرفیه به هم بخورد؛ که اگر موالات به هم خورد، احتیاط آن است که طواف را اتمام و اعاده نماید؛ و اگر موالات به هم نخورده باشد، همان طواف را تکمیل نماید.

- آیت الله بهجت: اگر در موردی است که عذر صدق نمی کند حکم... و با فرض تحقق عذر از ادامه، قبل از اكمال شوط چهارم، در حدی که موالات عرفیه به هم نخورد مانعی ندارد و اگر به هم بخورد احتیاط مراعات شود به اكمال آن طواف و اعاده آن، و بعد از شوط چهارم مطلقاً مانعی ندارد.

- آیات عظام تبریزی، خویی، سیستانی: در این صورت (از بین رفتن موالات) طوافش باطل است، و لازم است از نو شروع کند.

- آیت الله فاضل: اگر موالات عرفیه به هم خورد، می تواند آن را رها کند و از نو یک طواف کامل انجام دهد.
- آیت الله مکارم: احتیاط به اتمام لازم نیست.
- آیت الله خامنه‌ای: (بعد از به هم خوردن موالات عرفیه) ولی اگر بعد از نصف دور چهارم باشد می توان به اتمام همان طواف اکتفا نمود.

طواف بدون اختیار

- * همان مقدار تدارک شود. (امام خمینی و آیات عظام: ۱. بهجت، سیستانی و فاضل)
- ۲. اعاده لازم نیست. آیات عظام: تبریزی و خویی ۳. خامنه‌ای و مکارم.
- * ۷۲۶. اگر در طواف خانه خدا، در قسمتی از طواف اشکالی پیش آمد؛ مثل حرکت بدون اختیار، همان مقدار باید از سر گرفته شود و شروع از حجرالاسود به قصد طواف اشکال دارد.
- ۱. بهج، س، فا: اگر بتواند برگردد و از همان جا طوافش را ادامه دهد باید این کار را بکند و گرنه بدون نیت دور می زند تا به محلی که بدون اختیار برده شده برسد تا از همان جا به طواف ادامه دهد.
- ۲. تبر، خو: مجرد بردن جمعیت موجب بطلان نمی شود مادامی که سایر شرایط موجود باشد.
- ۳. خا، مکا: از اول نیت می کند که خود را در وسط جمعیت قرار دهد و طواف کند هر چند او را ببرند، بنابراین اعاده لازم نیست.

نیابت در بعضی اشواط

* صحیح است. (امام خمینی)

۱. صحیح نیست. آیات عظام: تبریزی، خوبی، صافی، مکارم.
۲. صافی، مکارم.
۳. صافی، مکارم.
۴. تفصیل: آیت الله سیستانی، آیت الله فاضل.

* ۷۴۵. نیابت در بعضی شوط‌های طواف و سعی برای کسانی که قادر نباشند

تمام سعی و طواف را خودشان انجام دهند، مشروع است.

۱. تبر، خو: اگر کسی از اتیان طواف یا سعی یا رمی کامل عاجز باشد ولی به انجام مقداری از آن قادر باشد بایستی برای تمام عمل نایب بگیرد.
۲. صا: بعید نیست طواف حکم نماز را داشته باشد و تبعیض در اشواط آن در نیابت محتاج دلیل است، پس باید در همه طواف نیابت کند.
۳. مکا: در صورتی که بشود در باقیمانده، آنها را طواف داد باید چنین کنند، و در غیر این صورت برای تمام طواف نایب بگیرند.
۴. س: اگر از ابتدا بداند که نمی‌تواند طواف را تمام کند باید برای همه آن نایب بگیرد و همچنین اگر قبل از اتمام شوط چهارم عاجز شود، ولی اگر بعد از آن باشد می‌تواند برای باقیمانده نایب بگیرد، ولی در سعی اگر از یک شوط هم عاجز باشد باید برای همه آن نایب بگیرد.
۵. فا: اگر از ابتدا از انجام طواف مأیوس باشد و امکان طواف دادن او نباشد، باید برای همه آن نایب بگیرد و اگر بعد از دور چهارم از انجام بقیه آن عاجز شده است می‌تواند برای بقیه نایب بگیرد و در این فرض خودش نماز طواف را بخواند و احتیاطاً نایب نیز نماز بخواند و اگر کمتر از چهار دور به‌جا آورده نیابت در بقیه صحیح نیست.

طواف و اطافه

* ۷۵۲. اگر کسی مریض یا طفلی را حمل کند و طواف دهد و خودش نیز قصد طواف کند طواف هر دو صحیح است.

طواف مستحبی

* ۷۷۸. طهارت در طواف مستحبی شرط نیست. (امام خمینی و سایر آیات عظام)

مکان و ترک نماز طواف مستحبی

* هر جای مسجد (امام خمینی و سایر آیات عظام) و جواز ترک نماز (امام خمینی).

- ولی ترک آن (نماز) مورد تأمل است. آیت الله بهجت.

- ظاهر آن است که نماز طواف مستحب، مستحب است. آیت الله سیستانی.

- سزاوار نیست ترک کنند. آیت الله صافی.

- ترک آن مشکل است. آیت الله مکارم.

* ۷۸۱. به جا آوردن نماز طواف مستحب حتی در حال اختیار، در هر جای مسجد الحرام، جایز است، بلکه گفته اند می تواند آن را عمداً ترک کند.

شک در طواف مستحب

* ۷۸۳. اگر در طواف مستحب، در عدد دورها شک کند، بنابر اقل بگذارد و طوافش صحیح است.

سوم: نماز طواف

فاصله بین نماز و طواف

* مبادرت عرفیه و در صورت تأخیر نماز، طواف صحیح است. (امام خمینی و سایر آیات عظام)
- با فوت موالات عرفی، احتیاطاً نماز را بخواند و بعد طواف و نماز را اعاده کند. آیت الله تبریزی و آیت الله خوئی: باید اعاده نماید.
۱. تفصیل. آیت الله سیستانی ۲. آیت الله فاضل.

* ۷۹۱. میزان در فاصله بین طواف و نماز آن، مبادرت عرفیه است؛ و در هر صورت، با تأخیر نماز، اعاده طواف لازم نیست.
۱. س: فاصله انداختن به مقدار ده دقیقه برای استراحت یا تحصیل جای مناسبی برای نماز، مُخَلَّ به مبادرت نیست ولی به کارهایی جدای از نماز طواف، مثل خواندن نماز قضا و مانند آن مشغول نشود و اگر عمداً اخلال به مبادرت نمود، احتیاطاً طواف را هم اعاده کند.
۲. فا: ظاهراً مقدار فاصله مخَلَّ به موالات عرفیه نسبت به افراد و هنگام ازدحام و غیر آن فرق می‌کند. و به طور کلی فاصله از ده تا پانزده دقیقه برای استراحت و رفع خستگی و تطهیر مخَلَّ نیست. و اگر عمداً موالات را به هم زد احتیاطاً طواف را هم اعاده کند.

مکان نماز طواف

* واجب نزد مقام و احتیاط واجب پشت مقام ابراهیم (امام خمینی و آیت الله بهجت)

۱. واجب پشت مقام ابراهیم. آیت الله خامنه‌ای ۲. آیت الله مکارم:
در صورت امکان.

- بنا بر احتیاط واجب نزد مقام واقع شود. آیت الله گلپایگانی.

- اظهر آن است... (پشت مقام ابراهیم) آیات عظام: تبریزی،
سیستانی، فاضل.

۳. در هر جای مسجد الحرام. آیت الله نوری.

*۷۹۶. واجب است که نماز طواف، «نزد مقام ابراهیم»، و بنا بر احتیاط
واجب، «پشت مقام» به جا آورده شود، به گونه‌ای که سنگ مقام، بین نماز گزار
و خانه کعبه واقع شود؛ و بهتر آن است که هر چه ممکن باشد، نزدیک‌تر
بایستد، ولی به گونه‌ای که با دیگران مزاحمت نکند.
*۷۹۸. مقصود از نماز طواف نزد مقام، پشت مقام است و شامل دو طرف
مقام نمی‌شود.

۱. خا: واجب است این نماز پشت مقام نزدیک به آن خوانده شود به شرط
اینکه مزاحمت برای دیگران نباشد.

۲. مکا: واجب است نماز طواف را در صورت امکان پشت مقام
ابراهیم عليه السلام به جا آورد...

۳. آیت الله نوری: نماز طواف در مسجد الحرام در هر حال بلا اشکال
است.

نماز طواف به هنگام ازدحام یا ممانعت

س ۸۰۲. در هنگام ازدحام یا تشکیل صفوف نماز... آیا خواندن نماز در
محدوده مقابل رکن حج تا رکن عراقی کافی است؟

- آیت الله بهجت: اگر طواف مستحبی است در هر کجای مسجد باشد جایز است و در طواف واجب به اندازه خواندن نماز صبح ضرری به مبادرت عرفیه نمی‌زند؛ لذا به همان نحو که در مناسک ذکر شده به‌جا آورده شود.

- آیت الله تبریزی: ... و اگر نزدیک مقام ممکن نیست، خلف مقام در مکان دورتری خوانده می‌شود.

- آیت الله خامنه‌ای: نماز طواف باید پشت مقام ابراهیم خوانده شود مشروط بر این که مزاحمت برای دیگران نباشد و در صورتی که به خاطر ازدحام و یا کثرت طواف کنندگان، امکان اقامه نماز، نزدیک مقام نیست می‌توان در مکان‌های دورتر به‌جا آورد.

- آیت الله سیستانی: کافی نیست بلکه اگر ممکن باشد - با فرض این که دو سوی مقام هم میسور نیست - باید پشت مقام هر چند دور انجام دهند و اگر ممکن نشد هر جای مسجد می‌توانند بخوانند.

- آیت الله صفایی: نماز طواف واجب باید در پشت مقام ابراهیم عَلَيْهِ السَّلَام خوانده شود و خواندن نماز در محدوده مذکور با عدم صدق خلف مقام کافی نیست.

- آیت الله فاضل: تا محدوده‌ای که از دو طرف مقام، صدق «صلاة خلف المقام» بنماید اشکالی ندارد. بنابراین، در چنین فرضی نماز طواف صحیح است ولو در نزدیکی دیوار چاه زمزم.

- آیت الله مکارم: در صورتی که راهی جز این نباشد کفایت می‌کند.

- آیت الله نوری: نماز طواف در مسجد الحرام در هر حال بلا اشکال است.

محاذات زن و مرد در نماز طواف

* ۸۰۶. محاذات زن و مرد هنگام نماز طواف، به صحت نماز ضرر نمی‌زند.
 - آیت الله فاضل: باید رعایت عدم تقدّم زن از مرد و عدم محاذی بودن آنان بشود. بلی چنانچه زن از اهل سنت باشد یا تأخیر نماز طواف موجب به هم خوردن موالات عرفیه شود یا مستلزم عسر و حرج باشد رعایت این شرط لازم نیست.

فراموشی نماز طواف

* ۸۰۷. اگر شخصی نماز طواف واجب را فراموش کند، باید هر وقت که یادش آمد، در خلف و نزد مقام ابراهیم به جا آورد.
 * ۸۰۸. شخصی که نماز را فراموش کرده و سایر اعمال را به جا آورده، اعاده آنها ظاهراً لازم نیست، اگرچه احتیاط استحبابی، در اعاده است.

تقصیر بدون نماز و سعی

* به جا آوردن نماز و سعی و احتیاط مستحب اعاده تقصیر. (امام خمینی، آیت الله فاضل و آیت الله بهجت: احتیاطاً تقصیر را هم اعاده کند.)
 - اعاده تقصیر نیز لازم است. آیت الله تبریزی، آیت الله خویی.
 ۱. در صورت فاصله زیاد، به احتیاط واجب نیز اعاده طواف و... آیت الله سیستانی.

* ۸۱۲. اگر شخصی طواف عمره را به جا آورده و بدون نماز و سعی،

تقصیر کند، باید نماز و سعی را به جا آورد؛ و با فرض جهل یا نسیان، اعاده
تقصیر لازم نیست اگرچه احوط است.

۱. س: اگر فاصله زیاد شده است، به احتیاط واجب باید طواف را اعاده
کند و در عمره مفرده باید پس از سعی، تقصیر را نیز اعاده کند و همچنین در
عمره تمتع در صورت جهل بلکه در صورت نسیان نیز بنا بر احتیاط و در فرض
نسیان سعی در عمره تمتع به احتیاط واجب باید یک شتر کفاره بدهد.

نماز بی وضو

* اعاده نماز و سعی و تقصیر. (امام خمینی)

- به احتیاط واجب باید طواف را نیز اعاده کند. آیت الله سیستانی.

۱. احوط اعاده سعی و تقصیر. آیت الله صافی.

* ۸۱۵. اگر شخصی بعد از طواف، نمازش را بی وضو خوانده و سعی و

تقصیر را انجام داده، باید نماز و سعی و تقصیر را اعاده کند.

۱. صا: در فرض مذکور که بعد از عمره تمتع هنوز محرم برای اعمال حج

نشده است باید نماز را اعاده کند و سعی و تقصیر او صحیح است. لکن احتیاط

مؤکد در اعاده سعی و تقصیر نیز می باشد.

ناتوان در قرائت صحیح نماز

* به هر ترتیبی می تواند، به جا آورد و کفایت می کند. (امام

خمینی)

۱. در صورت عدم امکان جماعت، عمل به وظیفه یومیه کافی

است. آیت الله بهجت.

۲. خود بخواند احتیاطاً نایب هم بگیرد. آیت الله خامنه‌ای.

۳. به هر صورت بخواند صحیح است. آیت الله سیستانی.

۴. خود بخواند و به جماعت و احتیاطاً نایب هم بگیرد. آیت الله

صافی.

۵. چنانچه متمکن از تصحیح نباشد کافی است و... آیت الله وحید.

– نماز جماعت و گرفتن نایب لزومی ندارد و مشروعیت جماعت

در نماز طواف ثابت نیست. آیت الله مکارم.

* ۸۲۲ اگر کسی نتواند قرائت یا ذکرهای واجب را یاد بگیرد، باید نماز را

به هر ترتیبی که می‌تواند، خودش به جا آورد و کفایت می‌کند؛ و اگر با تلقین

می‌تواند صحیح بخواند و ممکن باشد، کسی را بگمارد که نماز را به او تلقین

کند؛ و احتیاط مستحب آن است که در مقام ابراهیم، به شخص عادل اکتفا

کند، ولی به جماعت اکتفا نکند؛ چنان که نایب گرفتن نیز کافی نیست.

۱. بهج: و اگر ممکن شود نماز طواف را در مقام به جماعت بخواند و در

صورت عدم امکان جماعت، عمل به وظیفه یومیه کافی است.

۲. خا: مشروعیت جماعت در نماز طواف ثابت نیست، پس به هر نحو

می‌تواند خودش بخواند و احتیاطاً نایب هم بگیرد.

۳. س: ... (اگر) مقدار زیادی از سوره حمد را بتواند به طور صحیح

بخواند، خواندن حمد به همین صورت کافی است و اگر نتواند، به احتیاط

واجب مقداری از قرآن را که می‌تواند صحیح بخواند به آن اضافه کند و اگر

نتواند، تسبیح بگوید... و اما سوره از جاهلی که نتواند یاد بگیرد ساقط است.

۴. صا: اگر یاد گرفتن قرائت و احکام واجبه نماز ممکن نشود، نماز طواف را به جماعت بخواند ولی اکتفا به آن اشکال دارد و واجب است به طور فردی نیز بخواند و اگر نایب هم بگیرد جهت نماز، بهتر و مطابق با احتیاط است.

۵. وح: ... چنانچه متمکن از تصحیح آن نباشد، بدون اشکال آنچه از قرائت غلط بلد است، برای او کافی است،... می تواند به این اکتفا کند که هنگام نماز، قرائت صحیح را با تلقین دیگری به جا آورد؛ و اگر هیچ کدام از این را نتواند تا زمانی که وقت برای تصحیح تنگ شود، باید نماز را با همان قرائت غلط بخواند و بنابر احتیاط واجب آن را به جماعت هم به جا آورد و نایب هم برای آن بگیرد.

پهارم: سعی

ترک عمدی سعی

* ۸۳۶ سعی - مثل طواف - رکن است، و حکم ترک آن از روی عمد یا سهو، با طواف یکسان است. (یعنی عمره او باطل است. م ۵۵۱)

فراموشی سعی و انجام تقصیر

* از احرام خارج شده هر وقت یادش آمد، سعی کند. (امام

خمینی)

- در صورت امکان سعی و عدم امکان استنابه کند. آیت الله بهجت

م ۸۳۶

- از احرام خارج نشده و تقصیر را اعاده نماید. آیت الله خوئی.
- بنا بر احتیاط تقصیر را پس از سعی اعاده کند و یک گاو کفاره
بدهد. آیت الله سیستانی.
۱. احتیاطاً اعاده تقصیر پس از سعی. آیت الله فاضل.

* ۸۳۷. اگر کسی سعی را فراموش کند و تقصیر نماید، از احرام خارج
شده و باید هر وقت یادش آمد، سعی را به جا آورد.
۱. فا: بنا بر احتیاط تقصیر را پس از سعی اعاده کند، و بنا بر احتیاط قبل از
اعاده تقصیر، محرّمات احرام را مراعات کند ولی کفاره ثابت نیست.

تأخیر سعی تا شب

* ۸۴۱ جایز است ولی تا فردا بدون عذر جایز نیست. (امام خمینی
و سایر آیات عظام)

تأخیر سعی تا فردا بدون عذر

* ۸۴۲ و ۸۴۴. تأخیر سعی تا فردا بدون عذر - مثل مرض - جایز نیست.
(و اگر) تأخیر انداخته است، فقط باید سعی را اعاده کند؛ (امام خمینی)
- آیت الله تبریزی: تأخیر تکلیفاً جایز است ولی باید طواف و نماز را اعاده
نمود.
- آیت الله خوئی: اگر تأخیر انداخت طواف و نماز را اعاده نماید.
- آیت الله سیستانی: اگر عمداً بدون هیچ عذری تأخیر انداخته، احتیاط
واجب اعاده طواف و نماز آن است.

- آیت الله مکارم: ولی اگر تأخیر انداخت، سعی او باطل نخواهد شد هرچند گناه کرده است.

مسعی جدید س ۸۴۷/۲

سعی مجزی است. (آیات عظام)

۱. آیت الله بهجت و آیت الله صافی: اگر ثابت شود که عرض مسعی جدید، در بین کوه صفا و مروه است... آن مجزی است.
۲. آیات عظام: خامنه‌ای، زنجانی، مکارم و نوری: سعی در مسعی جدید مجزی است.
۳. آیت الله فاضل: اگر قسمت توسعه یافته در واقع بین الجبلین قرار گیرد، سعی در آنجا صحیح و مجزی است.
۴. آیت الله سیستانی: اگر به جهت شهادت اهل خبره اطمینان پیدا کنند که کوه صفا و مروه تا مسعی جدید امتداد داشته است، سعی در آنجا مجزی است.
۵. آیت الله وحید: اگر بین الجبلین ثابت شود، سعی در آنجا مجزی است، و گرنه در صورت شک، بنا بر احتیاط مجزی نیست.

سعی از طبقه دوم

- * ۸۴۸ سعی در طبقه فوقانی، اگر محرز نیست که بین صفا و مروه است، جایز نیست.
- آیت الله بهجت: سعی از طبقه فوقانی مجزی است.

- آیت الله خوئی: اگر دو طرف آن ولو قبلاً کوه صفا و مروه بوده و فضای بدون کوه نبوده صحیح است.
- آیت الله سیستانی: مجزی نیست.
- آیت الله مکارم: ... در حال ازدحام و مشقت سعی در طبقه پایین، مجزی است.

سعی از طبقه زیرزمین مسعی

- * ۸۴۹. اگر فرضاً طبقه زیرزمینی احداث شد و کوه صفا و مروه ریشه‌دار بود و سعی بین آن دو واقع شد، علی الظاهر صحیح است، و احوط سعی از طبقه روی زمینی است. (امام خمینی و سایر آیات عظام).
- آیت الله بهجت: در صورتی که احراز شود که سعی بین صفا و مروه واقع می‌شود، کفایت می‌کند.

سعی از دامنه کوه صفا

- س ۸۵۱/۲. آیا سعی را می‌شود از دامنه کوه صفا که روی آن را با سنگ‌فرش کرده‌اند شروع و در دامنه مروه که روی آن را با سنگ‌فرش نموده‌اند خاتمه داد؟
- آیت الله بهجت: مانعی ندارد و ابتدا از اوّل جزء صفا و مروه کافی است.
- آیت الله خامنه‌ای: اگر اطمینان دارد که ابتدای کوه صفا و ابتدای کوه مروه است مانع ندارد.
- آیت الله فاضل: بلی.
- آیت الله مکارم: اشکالی ندارد.

شروع از مروه م ۸۵۲ و ۸۵۳

- * اعاده سعی و اگر تقصیر نکرده تقصیر کند. (امام خمینی)
- اعاده سعی و تقصیر. آیات عظام: تبریزی، خویی، سیستانی، صافی.
- اگر با اعتقاد به صحت تقصیر کرده، تقصیر ندارد مگر از باب احتیاط در غیر آن اعاده تقصیر. آیت الله فاضل.
- اگر آن دور را که از مروه شروع کرده نادیده بگیرد و بقیه را تکمیل کند، بعید نیست کفایت کند. آیت الله مکارم.

موالات در سعی

- * معتبر نیست مگر در شوط اول. (امام خمینی ۱. آیت الله بهجت)
- ۲. احتیاط واجب موالات عرفیه لازم است آیات عظام: تبریزی، خویی ۳. سیستانی، فاضل ۴. مکارم.
- موالات در سعی معتبر نیست. آیت الله گلپایگانی.
- * ۸۵۸ در سعی، موالات معتبر نیست مگر در شوط اول که اگر تمام نشده باشد و موالات فوت شود، احتیاطاً از سر گرفته شود.
- ۱. بهج: دلیلی بر اعتبار موالات در سعی در غیر شوط اول نیست.
- ۲. تبر، خو: احوط اعتبار موالات عرفیه بین اشواط سعی است.
- ۳. س، فا: بنابر احتیاط واجب موالات عرفیه لازم است.
- ۴. مکا: احتیاط واجب آن است که در غیر موارد استثنا شده موالات عرفیه رعایت شود.

توجه به صفا و مروه

* ۸۵۹... نگاه کردن به چپ و راست، بلکه گاهی به پشت سر، هنگام سعی اشکال ندارد.

سعی سواره

* ۸۶۳. سعی سواره و بر روی محمل و چرخ، مطلقاً و لو در حال اختیار، جایز است، ولی راه رفتن افضل است.
- آیت الله فاضل: لکن در حال اختیار باید خودش آن وسیله را راه ببرد.

استراحت در اثنای سعی م ۸۶۵

* جایز است. (امام خمینی)

- آیت الله بهجت و آیت الله خوئی: احوط ترک جلوس است در مابین صفا و مروه بدون عذر.
- آیت الله خوئی: برای استراحت جایز است.
- آیات عظام: تبریزی، سیستانی، فاضل: بنابر احتیاط باید به مقداری باشد که موالات عرفیه به هم نخورد.
- آیت الله مکارم: احتیاط واجب رعایت موالات عرفیه در سعی است.

طهارت در سعی

* ۸۶۶ لازم نیست گرچه احوط مراعات طهارت از حدث است.
(امام خمینی و آیات عظام)

زیاده سهوی در سعی

* به هفت برساند یا رها کند. (امام خمینی و آیات عظام)

* ۸۷۳. زیاد کردن در سعی از روی فراموشی چه کمتر از یک شوط یا بیشتر، به صحت آن ضرر نمی‌زند و بعید نیست که رساندن آن به هفت شوط، جایز باشد هر چند رها کردن زائد بهتر است.

زیادی جهلی در سعی م ۸۷۴

* محل اشکال است. (امام خمینی و آیت الله فاضل)

- سعی صحیح است. آیات عظام: بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، خوئی، سیستانی، صافی، مکارم.

چهارده دور سعی

* اقوی کفایت سعی و احتیاط مستحب اعاده. (امام خمینی و سایر

آیات عظام)

- آیت الله بهجت، آیت الله خامنه‌ای: سعی صحیح است.

- آیت الله سیستانی: اگر جاهل «قاصر» بوده سعیش صحیح است؛ و اگر «مقصر» بوده، صحتش اشکال دارد.

- آیت الله مکارم: این احتیاط ترک نشود.

* ۸۷۶. کسی که می‌دانسته باید هفت مرتبه بین صفا و مروه سعی کند و با همین نیت از صفا شروع کرده، ولی رفت و برگشت را یک مرتبه حساب کرده و در نتیجه چهارده مرتبه سعی نموده، احتیاط آن است که سعی را اعاده

کند، اگرچه اقوی کفایت همان سعی است.
* ۸۷۷ ... ولی در اثنا متوجه مسأله شود و سعی خود را به هفت شوط خاتمه دهد، سعی او صحیح است.

برگشت برای هروله

* اشکال دارد. (امام خمینی و آیت الله سیستانی: مگر آنکه جاهل قاصر باشد).

- اشکال ندارد. آیات عظام: بهجت، صافی، فاضل، خوبی و مکارم.

- اگر به قصد انجام وظیفه واقعیه باشد، اشکالی ندارد. آیت الله تبریزی.

- در حال اختیار نباید چنین کند ولی در فرض مذکور سعی او درست است و چیزی بر او نیست، اگرچه احتیاط در اتمام و اعاده سعی است. آیت الله خامنه‌ای.

* ۸۷۸ اگر کسی در حال سعی، بعد از گذشتن از مکان هروله، به گمان اینکه هروله لازم است، باز گردد و آن مقدار را با هروله، تکرار نماید، سعی او اشکال دارد.

سعی را سهواً کم گذاشتن

* وجوب اتمام. (امام خمینی و سایر آیات عظام)

۱. تفصیل. آیت الله فاضل ۲. آیت الله سیستانی.

* ۸۸۰. اگر کسی مقداری از سعی را سهواً کم کند، واجب است آن را هر وقت یادش آمد اتمام کند؛ و اگر به وطن خود مراجعت کرده و برای او مشقت ندارد، باید مراجعت کند؛ و گرنه باید نایب بگیرد.

۱. فا: چنانچه قبل از تمام کردن شوط چهارم باشد بنا بر احتیاط واجب سعی را از سر بگیرد ولی اگر شوط چهارم را تمام کرده است می تواند آن را اتمام کند یا از سر بگیرد.

۲. س: ... اگر پس از گذشت زمان؛ مثلاً در عرفات... یا پس از ذی حجه به یاد آورد سعی حجتش ناقص بوده، احتیاط آن است که کمبود را جبران کند و سپس سعی را از سر بگیرد و اگر نتواند برگردد یا مشقت دارد، باید نایب بگیرد و احتیاط واجب آن است که نایب هم جمع نماید بین تدارک مقدار کمبود و بین اعاده سعی کامل.

نقصان سعی بعد از تقصیر

* اتمام سعی و احتیاطاً اعاده تقصیر. (امام خمینی)

۱. اتمام سعی و اعاده تقصیر. آیت الله بهجت ۲. آیت الله خویی.

۳. اتمام سعی و احتیاط واجب اعاده تقصیر آیات عظام: تبریزی،

صافی، مکارم ۴. سیستانی ۵. فاضل.

* ۸۸۳. اگر با اعتقاد اتمام سعی، تقصیر کند و بعد از آن متوجه شود که مثلاً پنج شوط بوده، باید سعی را اتمام و احتیاطاً تقصیر را اعاده نماید، گرچه وجوب این احتیاط معلوم نیست.

۱. بهج: و تقصیر را هم اعاده می نماید.

۲. خو: و تقصیر را باید اعاده نماید و اگر در عمره تمتع بوده یک گاو کفّاره بدهد.
۳. تبر، صا، مکا: این احتیاط ترک نشود.
۴. س: این احتیاط واجب است و اگر تقصیر از روی فراموشی کمبود باشد و در عمره تمتع باشد احتیاطاً باید یک گاو کفّاره بدهد.
۵. فا: اگر در عمره تمتع بوده احتیاطاً تقصیر را اعاده کند و بنا بر احتیاط واجب یک گاو کفّاره بدهد.

قطع سعی و از سرگرفتن آن

- * اشکال دارد و باید اعاده کند. (امام خمینی)
- اشکال ندارد. آیات عظام: تبریزی، خامنه‌ای، فاضل، مکارم، نوری.
- صحت آن بعید نیست. آیات عظام: صافی و تبریزی: گرچه احوط اعاده سعی است.
- در فرض اعتقاد به جواز مانعی ندارد. آیت الله خویی.
۱. تفصیل. آیت الله سیستانی.
- * ۸۸۸ اگر شخصی سعی را قطع نموده و هفت شوط دیگر به جا آورده و تقصیر نماید، سعی او اشکال دارد و باید آن را اعاده کند.
۱. س: اگر پس از فوت موالات عرفیه سعی را از سرگرفته باشد صحیح است و اگر قبل از آن باشد اشکال دارد مگر آن که جاهل قاصر باشد که در این صورت نیز صحیح است.

شک در صحت اشواط

* ۸۹۰. اگر بعد از فارغ شدن از سعی یا هر دوری، در صحت آن شک کند، اعتنا نکند.

شک در عدد سعی

* ۸۹۲. در شک بین ۷ و ۹ اعتنا نکند و اگر قبل مروره شک بین ۷ و کمتر کرد، سعی او باطل است.

ادامه سعی با حال تردید م ۸۹۱

* سعی او صحیح است. (امام خمینی)

- سعی باطل می شود و باید سعی را اعاده کند. آیت الله تبریزی.

- ادامه آن صحیح و معجزی نبوده، لذا احتیاط اعاده سعی است. آیت

الله خوب.

- سعی محل اشکال است و احتیاط واجب در اعاده است. آیت الله

فاضل.

- در صورتی که به رجاء کشف حال ادامه داده باشد (سعی او

صحیح است). آیات عظام صافی، مکارم.

پنجم: تقصیر

* ۸۹۶. محرم باید بعد از سعی، تقصیر کند؛ یعنی قدری از ناخن ها یا قدری

از موی سر یا شارب یا ریش را، بزند؛ و بهتر بلکه موافق احتیاط، است و کنند

- کافی نیست. م ۸۹۷ و در عمره تمتع، حلق کفایت نمی کند، بلکه حرام است.
- آیت الله سیستانی: بنابر احتیاط واجب اکتفا به آن نکند و اگر خواست ناخن بگیرد پس از کوتاه کردن مو باشد.
 - آیت الله مکارم: بلکه احتیاط واجب است (عدم اکتفا به چیدن ناخن).

مکان تقصیر

- * تقصیر محل خاصی ندارد بلکه در هر جا می تواند تقصیر کند. (مستفاد از م ۹۱۲)
- آیت الله تبریزی: احتیاط واجب در صورت امکان تقصیر در مکه است.

آنچه با تقصیر حلال می شود

- * ۹۰۳. بعد از تقصیر در عمره تمتع، همه محرمات احرام غیر از تراشیدن سر، حلال می شود.
- آیت الله بهجت: ظاهر عدم حرمت احرامی آن است و حرمت به جهت منافات با وجوب توفیر محل تأمل است.
 - آیت الله سیستانی: سر تراشیدن نیز حلال می شود. اگرچه احتیاط مستحب ترک آن است...
 - آیت الله صافی: به احتیاط واجب تراشیدن سر جایز نیست.
 - آیت الله فاضل: تراشیدن سر بین عمره تمتع و حج تمتع مانعی ندارد.
 - آیت الله مکارم: تراشیدن سر محل اشکال است و احوط ترک آن است.

تقصیر دیگری قبل از تقصیر خود س ۹۰۵

۱. می‌تواند ناخن بگیرد ولی نمی‌تواند مو بچیند. آیات عظام:

بهجت، تبریزی، سیستانی، مکارم و نوری.

- جایز نیست. آیت الله صافی، آیت الله فاضل.

۱. بهج: محرم می‌تواند ناخن دیگری را بگیرد، ولی نمی‌تواند ازاله موی او

نماید هر چند تقصیر صحیح است.

۲. تبر: نمی‌تواند موی شخص دیگر را بچیند ولی گرفتن ناخن شخص

دیگر مانعی ندارد.

۳. س: برای محرم جایز نیست که موی خود یا دیگری را از بدن جدا

نماید ولی بعید نیست که ناخن دیگری را گرفتن برای محرم جایز باشد هر چند

احتیاط در ترک است.

۴. مکا: جایز نیست موی دیگری را بچیند.

۵. نور: می‌تواند ناخن دیگری را بگیرد ولی نمی‌تواند موی دیگری را حلق

یا تقصیر کند.

فراموش کردن تقصیر

* عمره‌اش صحیح است. (امام خمینی و سایر آیات عظام)

* ۹۰۸. اگر کسی تقصیر را تا بعد از احرام حج، فراموش کند، عمره‌اش

صحیح است و فدیة یک گوسفند، مستحب است؛ و احتیاط در فدیة است.

- آیات عظام: بهجت، تبریزی، خوی، صافی، فاضل، نوری: بنا بر احتیاط

واجب یک گوسفند فدیة بدهد.

فراموش کردن تقصیر در عمره مفرده

* همان جا تقصیر کند و اعاده طواف نساء. (امام خمینی و سایر

آیات عظام)

۱. مجزی است. آیت الله بهجت.

- احتیاط واجب در صورت امکان تقصیر در مکه است. آیت الله

تبریزی

- بنا بر احتیاط واجب. طواف نساء را اعاده کند. آیت الله سیستانی،

آیت الله مکارم.

* ۹۱۲. اگر تقصیر عمره مفرده را تا بازگشت به وطن، فراموش کند، همان

جا می تواند تقصیر کند، ولی باید طواف نساء را اعاده کند؛ و اگر خودش

نمی تواند برود، نایب بگیرد.

۱. بهج: ... تقصیر می کند و طواف نساء را بعد از آن اعاده می نماید، بنا بر

احوط و مقدم شدن طواف نساء بر تقصیر در عمره مفرده در صورت ضرورت

یا نسیان یا جهل مجزی است.

پیدا بودن موی بانوان هنگام تقصیر س ۹۱۶

- ولو معصیت کرده تقصیر او صحیح است. (آیات عظام)

ماشین کردن سر

* مانع ندارد ولی نباید مثل حلق یا حلق کند. (امام خمینی)

- (حلق) محل تأمل است. آیت الله بهجت.

- سرتراشیدن نیز مانعی ندارد. آیت الله فاضل.

- بنا بر اظهار سرتراشیدن حلال است... آیت الله سیستانی.

* ۹۲۹. بین عمره تمتع و حج تمتع، ماشین کردن سر مانع ندارد، ولی نباید حلق کند؛ و از ماشین کردنی که مثل حلق است، باید - بنا بر احتیاط - اجتناب شود.

خروج از مکه بعد از عمره تمتع

* به احتیاط واجب جایز نیست. (امام خمینی. آیت الله صافی: در صورت حرج می تواند خارج شود).

۱. تفصیل. آیات عظام: بهجت ۲. مکارم ۳. نوری ۴. خامنه ای ۵. فاضل ۶. سیستانی.

۷. جایز نیست. آیت الله تبریزی، آیت الله خویی.

* ۹۱۹. بعد از عمره تمتع - بنا بر احتیاط واجب - خروج از مکه، جایز نیست، مگر برای حاجت؛ که در این صورت، بنا بر احتیاط واجب، جهت خروج، باید برای حج محرم شود و با همان احرام، برای اعمال حج برگردد. ۱. بهج: خروج از مکه بعد از عمره تمتع جایز نیست برای کسی که اگر خارج شود فوت می شود حج در آن سال...

۲. مکه: اگر اطمینان داشته باشد که می تواند به مکه برگردد و برای اعمال حج محرم شود می تواند از مکه خارج شود. (مستفاد از مناسک جامع حج م ۹۱۹) برای خدمه کاروانها نیز جایز است برای انجام کارهای لازم به جدّه و مانند آن بروند و اگر محرم شدن موجب مشقت است می توانند آن را ترک کنند.

۳. نور: کسی که از عمره تمتع خارج شد، اگر اطمینان داشته باشد که می‌تواند به مکه برگردد و برای اعمال حج محرم شود می‌تواند از مکه خارج شود و اگر بدون این اطمینان نیز خارج شد ولی برگشت و احرام بست و حج به جا آورد عملش صحیح است.

۴. خا: جایز است برای کسی که اطمینان دارد با خارج شدن از مکه حج او فوت نمی‌شود بعد از انجام عمره تمتع و قبل از احرام حج از مکه بیرون رود اگر چه احتیاط مستحب آن است که فقط در مورد ضرورت و نیاز خارج شود. م ۲۰۰

۵. فا: و اگر یقین یا اطمینان دارد که خروج از مکه لطمه به حج او وارد نمی‌کند، مانعی ندارد که حتی بدون احرام هم از مکه خارج بشود... م ۲۰۰

۶. س: اگر حاجتی هر چند غیر ضروری پیش آمد، اگر خوف فوت اعمال حج نباشد می‌تواند خارج شود و در این صورت اگر بداند که می‌تواند برگردد و محرم شود برای حج مانعی ندارد که بدون احرام خارج شود...

۷. تبر، خو: بلکه جایز نیست و این حکم در اثنای عمره تمتع هم هست. (و برای حاجت...) واجب است محرم شود به احرام حج...

غار حراء

* ۹۲۷. در مورد محدوده مکه و این که مثلاً غار حرا از مکه است یا نه، میزان تحقیق از اهل محل است.

- آیات عظام تبریزی، خامنه‌ای، مکارم: رفتن به غار حرا و امثال آن از مناطق نزدیک ضرری ندارد، خواه جزو مکه باشد یا نه.

- آیت الله خویی: خارج شدن به اطراف و توابع مکه مانع ندارد.

- آیت الله سیستانی: اشکال ندارد. (مستفاد از م ۹۱۹)
- آیت الله فاضل: با توجه به توسعه شهر مکه، رفتن به اطراف آن تا جایی که صدق کند از مکه است مانعی ندارد.

خروج از مکه در محدوده حرم

س ۹۲۵. کسی که در ماه ذی قعدة عمره تمتع به جا می آورد و در ماه ذی حجه به منی می آید... ولی از حرم خارج نمی شود، آیا برای بازگشت به مکه باید محرم شود؟

- آیت الله خامنه ای: اگر از حدود حرم خارج نشده تجدید احرام و عمره در فرض سؤال لازم نیست...

- آیت الله تبریزی و آیت الله گلپایگانی: ... گرچه مرتکب خلاف شده ولی تجدید احرام لازم نیست...

- آیت الله سیستانی: باید محرم شود و می تواند از ادنی الحل برای عمره مفرده محرم شود و اگر بعد از آن از مکه خارج نشود و وقت حج برسد عمره او بدل به تمتع می شود.

- آیت الله مکارم: احرام مجدد لازم نیست.

- آیت الله فاضل: در فرض سؤال... باید مجدداً محرم بشود و عمره تمتع او باطل شده است لذا اگر بخواهد حج تمتع به جا آورد باید از مواقیت عمره تمتع به نیت عمره تمتع محرم بشود و اگر بخواهد عمره مفرده انجام دهد، احرام از ادنی الحل کفایت می کند.

فصل هفتم: حج تمتع

اعمال حج تمتع:

۱. احرام
۲. وقوف در عرفات
۳. وقوف در مشعرالحرام
۴. رمی جمره عقبه
۵. قربانی
۶. حلق یا تقصیر
۷. طواف زیارت
۸. نماز طواف
۹. سعی
۱۰. طواف نساء
۱۱. نماز طواف نساء
۱۲. بیتوته در منا شب ۱۱ و ۱۲
۱۳. رمی جمرات.

احرام

زمان احرام حج

* ۹۳۹. زمان احرام حج، بعد از عمره تمتع آغاز؛ و تأخیر آن تا زمان امکان ادراک و قوف اختیاری عرفه، جایز است

محل احرام حج

* شهر مکه فعلی. (امام خمینی و آیات عظام: خامنه‌ای، فاضل،

وحید و نوری)

- بنا بر احتیاط از هر جای مکه قدیم برای حج احرام ببندده آیات

عظام: بهجت، تبریزی، خویی و صافی: تا می‌تواند به مکه قدیم

نزدیک شود.

۱. اظهر مکه جدید داخل محدوده حرم. آیت الله سیستانی ۲. آیت

الله مکارم.

* ۹۴۱. محل احرام حج، شهر «مکه» است و در تمام نقاط آن - حتی

محلات تازه‌ساز - کفایت می‌کند؛ ولی مستحب است در مقام ابراهیم ع یا

حجر اسماعیل ع انجام شود.

۱. س: و احوط و اولی احرام بستن از مکه قدیم است... اظهر جواز احرام

بستن از قسمت‌های جدید شهر است، مگر قسمت‌هایی که بیرون حرم باشد.

۲. مکا: ولی از بیرون حرم (مانند مناطقی که بعد از مسجد تنعیم است و

اکنون جزو مکه شده) خالی از اشکال نیست.

تقدیم اعمال مکه (موارد جواز) م ۱۱۷۵

۱. زن‌هایی که خوف حیض دارند و تا زمانی که در مکه هستند، پاک نشوند.
۲. افراد پیر که به خاطر ازدحام عاجز باشند.
۳. بیمارانی که از طواف در وقت ازدحام، بترسند، یا از آن عاجز باشند.
۴. غیر قادر بر اعمال تا آخر ماه ذی حجه،
* ۱۱۸۰. تقدیم اعمال مکه برای افراد ذکر شده، جایز است و لازم نیست.

کشف خلاف

- * ۱۱۷۷. سه دسته اول اگر اعمال را مقدم نمودند، کفایت می‌کند اگرچه کشف خلاف شود.
- * ۱۱۷۸. دسته چهارم نیز اگر به خاطر مرض و پیری و علیلی، اعتقاد داشتند که نمی‌توانند اعمال را به‌جا آورند، در صورت کشف خلاف، تقدیم اعمال مجزی است؛ و اما اگر تقدیم به جهت دیگر - مثل اعتقاد سیل - باشد، در صورت کشف خلاف، باید اعمال را اعاده کنند.
- آیت الله بهجت، آیت الله سیستانی: در همه موارد اعاده را موافق احتیاط استحبابی بیان کرده‌اند.
- آیت الله صافی: احوط آن است که پس از مراجعت از منی نایب بگیرند که اعمال آنها را انجام دهد و اگر بعد از مراجعت کشف خلاف شد بدون تفاوت بین صور مذکوره اعاده لازم است.
- آیت الله فاضل: و اگر احتمال حدوث مرض را می‌داد و بعداً مرض

حادث نشد، مجزی نیست.

- آیت الله گلپایگانی: اعاده مستحب است.

تقدیم اعمال به خاطر ازدحام

* نمی‌تواند. (امام خمینی)

۱. جایز ولی احتیاطاً اعاده کند. آیت الله بهجت.

۲. احتیاطاً مقدم بدارد. آیت الله تبریزی، آیت الله مکارم.

- می‌توانند مقدم دارند. آیت الله سیستانی.

* ۱۱۸۱. اگر حج گزار ترس داشته باشد که در اثر ازدحام نتواند طواف کند

یا به مشقت بیفتد... نمی‌تواند اعمال مکه را مقدم بدارد.

۱. بهج: تقدیم اعمال به جهت ازدحام جمعیت جایز است ولی احتیاطاً بعد

از برگشت از منی اعمال را تکرار کند و در صورت عدم امکان نایب بگیرد.

۲. تبر، مکا: احتیاط آن است که مقدم دارد و بعداً اگر نتوانست برای

طواف نایب بگیرد.

جواز تقدیم اعمال برای نایب

* می‌تواند اعمال را مقدم بدارد. (امام خمینی و سایر آیات عظام)

* ۱۱۸۲. نایب در حج هم، با خوف حیض و مرض، می‌تواند اعمال را مقدم

بدارد.

* ۱۱۸۳. تشخیص عذر برای کسانی که اعمال حج را مقدم می‌دارند، بر

عهده خود آنان است.

تقدیم عمل با ویلچر

* ۱۱۸۴. کسی که او را - در هر دو صورت تقدیم و تأخیر - باید به وسیله تخت و امثال آن، طواف دهند و عذر دیگری ندارد، نمی‌تواند اعمال مکه را مقدم نماید.

اجتناب از محرّمات تا حلق یا تقصیر

* ۹۴۴. کسانی که بواسطه عذر - مثل پیری و خوف حیض - طواف زیارت و طواف نساء را مقلّم داشتند، بوی خوش و زن بر آنها حلال نمی‌شود و تمام محرّمات بعد از تقصیر یا حلق، حلال می‌شود.

وقوف در عرفات

وقوف رکنی (به قصد قربت)

* ۹۵۳. مراد از وقوف - رکنی آن - مسمّای بودن در عرفات است؛ هر چند خیلی کم باشد، مثل یک دقیقه؛ و شامل تمامی موارد سواره، پیاده، نشسته، خوابیده، راه رفتن و غیر آن می‌شود.

- آیت الله صافی: به قدری که عرفا بگویند در عرفات توقّف کرده است.

- آیت الله مکارم: بهتر است به این مقدار قناعت نکند.

خواب یا بیهوش بودن در تمام وقت

* بطلان وقوف. (امام خمینی)

- هر گاه قبلاً به عرفات آمده و نیت کرده باشد صحیح است.

آیات عظام: مکارم، تبریزی، صافی نوری.

۱. نیت در اول وقت بعد خواب، صحت و قوف. آیت الله سیستانی.

* ۹۵۴. اگر در تمام وقت بیهوش یا خواب باشد، و قوف باطل است.

۱. س: اگر در اول وقت قصد و قوف کند و بعد از آن بخوابد یا بیهوش شود، تا آخر وقت کفایت می کند... و اگر قبل از وقت قصد و قوف کرده و در تمام وقت خواب یا بیهوش باشد، کفایت این و قوف محل اشکال است.

زمان وقوف

* احتیاط واجب از ظهر تا غروب شرعی. (امام خمینی و سایر

آیات عظام و آیت الله سیستانی: تا غروب آفتاب).

* ۹۵۵. بودن در عرفات از زوال روز نهم تا غروب شرعی - که وقت نماز

مغرب است - بنا بر احتیاط واجب، لازم است؛ ولی تمام آن رکن نیست که به ترک آن، حج باطل شود؛ پس اگر کسی بعد از زوال، کمی توقف کند و برود، یا طرف عصر بیاید، حج او صحیح است اگر چه عمداً باشد.

تأخیر وقوف از ظهر

* به اندازه خواندن نماز ظهر و عصر. (امام خمینی)

- به اندازه خواندن نماز ظهر و عصر و مقدمات آن، بعید نیست.

آیت الله خامنه‌ای.

- این احتیاط (عدم تأخیر) ترک نشود. آیات عظام: صافی، فاضل،

گلپایگانی، مکارم، نوری و ۱. سیستانی.

- این احتیاط لزومی است. آیت الله بهجت.

- اظهر تا یک ساعت. آیت الله تبریزی، آیت الله خویی.

* ۹۵۶. تأخیر و قوف از اول ظهر به مقدار کم - مثلاً به مقدار نماز ظهر و عصر با فرض جمع معلوم نیست حرام باشد، ولی احتیاط در عدم تأخیر است.
۱. س: واجب بودن و قوف از اول ظهر مبنی بر احتیاط است و اظهر این است که جایز است آن را از اول ظهر به مقدار انجام یک غسل و خواندن نماز ظهر و عصر پشت سرهم به تأخیر اندازد.

صعود به جبلالرحمه

مکروه است. م ۹۵۹

خروج عمدی قبل از غروب

* ۹۶۲. اگر برگردد، اقوی عدم کفاره و اگر برنگشت کفاره آن یک شتر است.

خروج سهوی قبل از غروب

* با عدم مراجعت، گناهکار و اقوی عدم کفاره. (امام خمینی)

۱. بنابر احتیاط کفاره دارد. آیات عظام.

* ۹۶۳. اگر قوف کننده سهواً از عرفات خارج شود سپس متذکر شود، باید مراجعت کند؛ و اگر مراجعت نکرد، گناهکار است، ولی بنابر اقوی کفاره ندارد گرچه احوط است؛ و اگر یادش نیامد، چیزی بر او نیست.

۱. آیت الله بهجت: اگر مراجعت نکرد در حکم عامد است علی الأحوط.
۲. آیت الله تبریزی، آیت الله خویی: ... حکم آن حکم عامد است؛ که اگر برنگشت، بنابر احتیاط باید یک شتر کفاره دهد.
۳. آیات عظام: سیستانی، صافی، مکارم: بنابر احتیاط باید کفاره بدهد.
۴. آیت الله نوری: لکن کفاره دارد بنابر اقوی.

وقوف اضطراری عرفات

* مقداری از شب. (امام خمینی و سایر آیات عظام)

۱. با خوف اکتفا کند به وقوف مشعر. آیت الله سیستانی.

* ۹۶۵. اگر حج گزار به واسطه عذر - مثل فراموشی و تنگی وقت و... هیچ جزئی از زمان وقوف را درک نکند، برای وی وقوف مقداری از شب عید هر چند اندک، در عرفات، کفایت می کند. این زمان، وقت اضطراری عرفات، محسوب می شود.

۱. س: و اگر خوف این باشد که با درک وقوف اضطراری عرفه، وقوف مشعر قبل از طلوع آفتاب از او فوت بشود واجب است اکتفا کند به وقوف مشعر و حجش صحیح است.

وقوف در مشعر (مزدلفه)

* از طلوع صبح تا کمی قبل از طلوع آفتاب. (امام خمینی)

۱. احتیاطاً تا طلوع آفتاب. آیت الله بهجت.
۲. از طلوع فجر تا طلوع آفتاب. آیات عظام: تبریزی، خویی،

صافی، مکارم.

۳. واجب قسمتی از شب تا طلوع آفتاب. آیت الله سیستانی.

- وجوب بین الطلوعین، ولی اگر شب راهم در مشعر باشد حج او صحیح است. آیت الله مکارم (مناسک جامع حج م ۹۹۰ و ۹۹۱)

* ۹۷۰. وقوف از طلوع صبح تا کمی قبل از طلوع آفتاب، واجب است، ولی تمام آن، رکن نیست؛ بلکه رکن، وقوف مقداری از بین الطلوعین است اگرچه به اندازه یک دقیقه باشد؛ پس اگر کسی وقوف رکنی را ترک کند - به تفصیلی که می آید - حج او باطل می شود. (باید با نیت خالص و اطاعت از خدا انجام گیرد).

۱. بهج: بنا بر احتیاط ماندن تا طلوع آفتاب روز عید واجب است.

۲. تبر، خو، صا، گل، مکا: وقوف در مزدلفه واجب است از طلوع فجر تا

طلوع آفتاب روز عید قربان.

۳. س: بلکه واجب قسمتی از شب است تا طلوع آفتاب و رکن، وقوف فی الجمله از آن است، پس اگر مقداری از شب را درک کند و قبل از طلوع فجر با علم و عمد کوچ کند حجش صحیح است ولی گوسفندی را باید کفاره بدهد و اگر جاهل باشد کفاره ندارد و اگر فقط بخشی از بین الطلوعین بماند و کوچ کند - هر چند عمداً - باز هم حجش صحیح است و کفاره ندارد گرچه گناه کرده است.

بودن شب دهم در مشعر

* به احتیاط واجب لازم است. (امام خمینی و آیات عظام:

۱. بهجت ۲. تبریزی و خوئی ۳. خامنه‌ای ۴. فاضل)

- واجب است... مقداری از شب تا صبح در مشعرالحرام بماند.

آیت الله سیستانی.

۵. واجب است بیتوته در مشعر. آیت الله صافی.

- و مقداری ذکر خدا بگوید. آیت الله مکارم.

* ۹۷۱. بودن شب دهم تا طلوع صبح در مشعرالحرام - بنابر احتیاط واجب -

لازم است و باید این وقوف با نیت اطاعت خداوند متعال انجام شود.

۱. بهج: احتیاط این است که شب عید را در مزدلفه بیتوته کند.

۲. تبر، خو: احتیاط این است که شب عید را در مزدلفه بیتوته کند، هر چند

و جوب بیتوته ثابت نشده است.

۳. خا: وقت وقوف، از طلوع فجر عید قربان است تا طلوع شمس و احتیاط

آن است که از وقت رسیدن به مشعر در شب، قصد وقوف کند.

۴. فا: نیت این ماندن که یک احتیاط وجوبی است غیر از نیت ماندنی است

که به عنوان واجب فتوایی در مسأله بعد می آید. بنابر این دو نیت جداگانه باید

صورت پذیرد.

۵. صا، گل: واجب است بیتوته در مشعر و احتیاط آن است که در مشعر

ذکر خدا را ترک نکند هر چند مختصر و کم باشد.

زمان نیت وقوف مشعر

* هنگام طلوع صبح. (امام خمینی و سایر آیات عظام)

- وقوف اختیاری مشعر مقداری از شب است و وقوف

بین الطلوعین. آیت الله سیستانی.

*۹۷۲. وقت نیت وقوف، هنگام طلوع صبح است؛ حج گزار در این زمان نیت می کند از طلوع صبح تا طلوع آفتاب، در مشعر به سر برد.

وقوف معذورین در مشعر

* شب است و احتیاط واجب قبل از نصف شب حرکت نکنند.

(امام خمینی)

*۹۷۴. برای معذورین - مثل زنها، بچه‌ها، بیماران، پیرمردان، اشخاص ضعیف و اشخاصی که باید پرستار یا راهنمای آنها باشند - جایز است که بعد از مقداری توقف در مشعر، به منی کوچ کنند؛ و احتیاط واجب آن است که پیش از نصف شب، حرکت نکنند؛ بنابراین برای این اشخاص، وقوف بین الطلوعین لازم نیست؛ و احتیاط مستحب آن است که اگر توقف مشکل نباشد، تخلف نکنند.

- آیت الله بهجت: ... جایز است که قبل از طلوع فجر از آنجا بیرون رود به سوی منی؛ مثل زنها و مردهای پیر و بیماران و کسانی که کار ضروری دارند.
- آیت الله سیستانی: جایز است به توقف قسمتی از شب عید و حرکت قبل از طلوع فجر به طرف منی.

- آیت الله مکارم: این احتیاط مستحب است... و کسانی که می ترسند درازدحام جمعیت روز عید اذیت شوند. (مناسک جامع حج م ۹۹۴)

همراه معذورین و بازگشت برای وقوف اختیاری

۱. در صورت امکان باید برگردند. آیات عظام: بهجت ۲. صافی

۳. فاضل.

۴. باید برگردند. آیت الله تبریزی، آیت الله خویی.

۵. تفصیل. آیت الله خامنه‌ای.

- لازم نیست برگردند. آیات عظام: مکارم، نوری و سیستانی.

س ۹۷۷. خدمه کاروان‌ها و کسانی که به جهت همراهی بانوان پس از نصف شب، قبل از اذان صبح پس از انجام وقوف اضطراری از مشعر به منا می‌روند، آیا باید برای وقوف اختیاری (از اذان تا طلوع آفتاب) به مشعر الحرام برگردند؟

۱. بهج: باید برگردند اگر ممکن است هر چند تخلف از آن موجب بطلان حج نمی‌شود.

۲. صا: بلی واجب است برای درك وقوف اختیاری مشعر در صورت تمکن، برگردند.

۳. فا: در صورت امکان لازم است برگردند.

۴. تیر، خو: کسانی که ناچارند همراه معذورین باشند، اگر بتوانند ولو یک لحظه قبل از طلوع آفتاب به مشعر برگردند باید برگردند و در فرض عجز، اگر بتوانند قبل از ظهر روز عید به آنجا برگردند باید برگردند. م ۹۷۴

۵. خا: اگر اکتفا به وقوف اضطراری مشعر بخاطر عذر بوده و بعداً کشف شده که عذر ندارد باید با بودن وقت، وقوف اختیاری مشعر الحرام را درك کند.

کوچ قبل از طلوع آفتاب

* گناهکار است، ولی کفاره ندارد. (امام خمینی)

۱. کفاره یک گوسفند. آیات عظام: بهجت ۲. مکارم

۳. گلیا یگانی: احوط.

- در صورت کوچ قبل از طلوع آفتاب گناه کرده و کفاره ندارد.

آیت الله خوئی، آیت الله سیستانی.

- * ۹۷۵. کمی قبل از طلوع آفتاب، کوچ از مشعر، بنا بر اقوی جایز، بلکه مستحب است به گونه‌ای که قبل از طلوع آفتاب، از وادی «محسّر» نگذرد؛ و اگر گذشت، گناهکار است ولی کفاره بر او واجب نیست؛ و احتیاط آن است که وقتی حرکت کند که قبل از طلوع آفتاب، وارد وادی محسّر نشود.
۱. بهج: ... پس اگر عمداً پیش از طلوع آفتاب بیرون رود و از وادی محسّر تجاوز کند گناه کار است و بعضی یک گوسفند کفاره واجب دانسته‌اند.
۲. مکا: ... اگر قبل از آن عمداً کوچ کند حج او باطل نیست ولی گناه کرده و یک گوسفند باید کفاره بدهد.
۳. گل: احوط دادن یک گوسفند است، ولی اقوی واجب نبودن آن است.

زمان سه گانه وقوف مشعر م ۹۷۶

۱. بین طلوع صبح و طلوع آفتاب؛ (اختیاری)
۲. شب عید برای معذورین؛ (اضطراری)
۳. از طلوع آفتاب تا ظهر روز دهم، (اضطراری).

وقوف اضطراری مشعر با عذر

* ۹۸۰. کسی که با عذر، وقوف بین الطلوعین یا وقوف شب را درک نکند، اگر مقداری از طلوع آفتاب تا ظهر - اگرچه کم باشد - در مشعر توقف کند، حج او صحیح است. (البته با درک اختیاری عرفات).

- آیت الله فاضل: اگر وقوف در عرفات را درک کرده باشد. (حج او صحیح است)
- آیات عظام: سیستانی، صافی، گلپایگانی، مکارم: حج او صحیح نیست مگر این که وقوف اختیاری یا لاقفل اضطراری عرفات را نیز درک کرده باشد که حج او صحیح است.

بازگشت نایب قبل از فجر به مشعر

* ۹۸۲. خدمه‌ای که از ذوی الأعدار نیستند، اگر قبل از طلوع فجر، به منی بروند و خود را قبل از طلوع آفتاب به مشعر برسانند و وقوف رکنی مشعر را درک کنند، نیابت آنها صحیح است؛ هر چند مرتکب حرام شده‌اند.
- آیت الله بهجت: و عذر طاری است.
- آیت الله سیستانی: نیابت آنها به هر حال صحیح است.
- آیت الله مکارم: اگر لازم بوده است با زنها به منی بروند گناهی نکرده‌اند.
- آیت الله نوری: با فرض ترک عمدی، نیابت محل اشکال است.

اقسام درک و قوفین م ۸- ۹۸۶

۱. درک اختیاری عرفه و مشعر، صحت حج.
۲. عدم درک عرفه و مشعر. بطلان حج.
۳. درک اختیاری عرفه با اضطراری روز مشعر، اگر ترک اختیاری مشعر، عمدی بوده، حج باطل؛ و گرنه صحیح است.
۴. درک اختیاری مشعر با اضطراری عرفه، اگر ترک اختیاری عرفه عمدی

- بوده، حج باطل و گرنه صحیح است.
۵. درك اختیاری عرفه با اضطراری شب مشعر، اگر ترك اختیاری مشعر با عذر بوده، حج او صحیح و گرنه بنا بر احتیاط واجب باطل است.
۶. درك اضطراری شب مشعر و اضطراری عرفه، اگر ترك اختیاری عرفه، عمدی نبوده، ظاهراً حج او صحیح است؛
۷. درك اضطراری عرفه و اضطراری روز مشعر، اگر ترك یکی از دو اختیاری، عمدی باشد، حج او باطل و گرنه صحت، بعید نیست،
۸. درك اختیاری عرفه فقط؛ اگر ترك اختیاری مشعر عمدی نبوده، احتیاط واجب اتمام و اعاده؛ و گرنه حج باطل است.
۹. درك اضطراری عرفه فقط، حج باطل است.
۱۰. درك اختیاری مشعر فقط؛ اگر ترك وقوف عرفه عمدی نباشد، حج او صحیح، و گرنه باطل است.
۱۱. درك اضطراری روز مشعر فقط، حج او باطل است.
۱۲. درك اضطراری شب مشعر فقط؛ اگر ترك وقوف عرفات عمدی نباشد، ظاهراً حج او صحیح و گرنه باطل است.

رمی

ترتیب اعمال منی (رمی، ذبح، حلق)

* به احتیاط واجب، لازم است. (امام خمینی)

- علی الأحوط اول رمی جمره عقبه و بعد... آیت الله گلپایگانی.

۱. واجب است. آیات عظام: تبریزی و خوئی ۲. خامنه‌ای و مکارم.

۳. در صورت تهیه قربانی، می‌تواند قبل از ذبح، حلق یا تقصیر کند.

آیت الله سیستانی.

* ۹۹۰. بنابر احتیاط واجب، باید در منی، ترتیب بین رمی جمره عقبه و ذبح و تقصیر یا حلق، رعایت شود.

۱. تبر، خو: واجب است که ذبح پس از رمی جمره عقبه باشد و بنابر احتیاط حلق و تقصیر باید پس از آن دو باشد.

۲. خا، مکا: ترتیب مزبور واجب است و اگر رعایت نکند گناه کرده و اما عملش صحیح است. آیت الله مکارم و بهتر است قربانی را روز عید ذبح کند. (مناسک جامع حج م ۱۰۳۶)

۳. س: می‌تواند قبل از ذبح حلق یا تقصیر کند در صورتی که قربانی را در جایی که ذبح در آن مکان جایز است تهیه کرده باشد.

عمل بر خلاف ترتیب

* ۹۹۱. عمل بر خلاف این ترتیب: اگر از روی غفلت و سهو باشد، اعاده ندارد و اگر از روی جهل به مسأله باشد، عدم لزوم اعاده، بعید نیست و احتیاط در اعاده است و اگر از روی علم و عمد باشد، احتیاط را در صورت امکان، ترک نکند.

- آیت الله خامنه‌ای: اگر خلاف ترتیب مقرر عمل کند معصیت کرده است، لکن علی‌الظاهر تکرار اعمال غیر مترتبه لازم نیست گرچه موافق احتیاط است.

- آیت الله بهجت: اگر از روی فراموشی و جهل باشد اعاده آن لازم نیست و همین‌طور در صورت تعدد بنابر مشهور که اظهر تمامیت آن است.

- آیت الله گلپایگانی: و در صورت علم و عمد و امکان باید اعاده کند.

- آیت الله تبریزی، آیت الله خویی: (در صورت عمد اعاده) واجب ولی اگر از روی جهل یا نسیان برخلاف بوده اعاده لازم نیست.
- آیت الله مکارم: این احتیاط (اعاده در صورت عمد) مستحب است.

تأخیر ذبح از روز عید

- * بنا بر احتیاط نمی تواند حلق کند. (امام خمینی و ۱. آیت الله فاضل: مگر در صورت اضطرار)
- ۲. می تواند حلق یا تقصیر را در روز عید انجام دهد و مُحَلَّ شُود. آیت الله تبریزی.
- ۳. احتیاط واجب در روز عید حلق یا تقصیر کند. آیت الله خامنه‌ای.
- می تواند حلق کند و از احرام خارج شود. آیت الله صافی.
- باید روز عید حلق کند. آیت الله نوری.
- اگر قربانی را در منی تهیه کرد جایز است تقصیر یا حلق. آیت الله سیستانی.
- و اگر رعایت این احتیاط واجب را نکند عمل او باطل نیست. آیت الله مکارم.
- * ۹۹۲. اگر قربانی - به هر دلیل - از روز عید تأخیر افتاد، بنا بر احتیاط نمی تواند حلق کند و از احرام خارج شود و بعد قربانی کند؛ بلکه ترتیب بین قربانی و حلق و اعمال مترتبه بر آن، باید - علی الأحوط - مراعات شود.
- ۱. فا: بنا بر احتیاط نمی تواند حلق یا تقصیر کند... مگر در فرض اضطرار و

یا حرج که در این صورت رعایت ترتیب بین ذبح و حلق یا تقصیر لازم نیست و حاجی می‌تواند در اواخر روز، حلق یا تقصیر کند و از احرام خارج شود...
 ۲. تبر: ... می‌تواند بعد از رمی حلق یا تقصیر را در روز عید انجام دهد و محلّ شود و قربانی را تأخیر بیندازد.

۳. خا: تأخیر حلق یا تقصیر از روز عید بر کسی که ذبح را تأخیر انداخته واجب نیست بلکه احتیاط واجب آن است که حلق یا تقصیر را در روز عید انجام دهد ولیکن طواف حج قبل از ذبح محل اشکال است.

رمی جمرات با توسعه فعلی

س ۹۹۴. با توسعه اخیر جمرات، اگر قسمتی از ستون جمره عقبه، خارج از منی باشد، با فرض صدق جمره بر مجموع دیوار، آیا رمی به تمام آن مجزی است؟
 ۱. با عسر شناخت محل سابق مجزی است. آیات عظام، بهجت
 ۲. خامنه‌ای و ۳. سیستانی: احوط تکرار رمی.
 ۴. با وضع فعلی کفایت می‌کند. آیات عظام، صافی ۵. فاضل و
 ۶. مکارم: پرتاب سنگ به آن حوضچه، کافی است.
 ۷. رمی به وسط دیوار مجزی است. آیت‌الله تبریزی.
 - کفایت می‌کند. آیت‌الله نوری.

۱. بهج: اگر ضرورت است، به این که ممکن نیست سؤال شود که از کجا زیاد شده، اشکال ندارد.

۲. خا: اگر می‌تواند بدون عسر و مشقت، به آنچه در محلّ ستون قبلی قرار دارد رمی کند، واجب است به آن رمی نماید. و اگر جستجو از محل آن و رمی به آن مستلزم عسر و مشقت است به هر نقطه‌ی آن دیوار رمی کند مجزی

است. ان شاء الله. و در صورت یقین به خروج قسمتی از جمره توسعه یافته از منی، احوط رمی نقطه‌ای از قسمتی است که از منی خارج نیست.

۳. س: اگر دیوار موجود، مشتمل بر ستون سابق باشد و تشخیص آن هر چند به کمک اهل خبره قبل از رمی میسور باشد، باید همان قسمت را رمی کنند و اگر میسور نباشد، به احتیاط واجب، باید رمی را تکرار کنند، مگر مقداری که مستلزم حرج یا ضرر است. و رمی زائد بر خود جمره مجزی نیست حتی آن چه در منی است.

۴. صا: با وضع فعلی بعید نیست رمی در هر قسمت جمره کافی باشد. البته مهما ممکن، احوط و اولی مراعات رمی به حدود ستون قبلی است.

۵. فا: بلی، در فرض مزبور رمی جمرات فعلی کفایت می‌کند. و بنا بر احتیاط بر قسمتی که خارج از منی است رمی نکنند.

۶. مکا: ... پرتاب سنگ به آن حوضچه، هر چند بزرگ‌تر از سابق شده است کافی است، و اگر بر دیوار مزبور بزنند تا در حوضچه بیفتد آن هم کفایت می‌کند، و هیچ ضرورتی ندارد که جای ستون سابق را پیدا کنند و به آن بزنند. و (خارج از منا) اشکال دارد.

۷. تبر: ... با توجه به نقشه ارسالی به این جانب از جمرات جدید چنانچه وسط دیوار جدید را در نظر بگیرند و رمی کنند، مجزی است. و باید در قسمتی که در وسط به اندازه جمره سابق است رمی کنند.

رمی از طبقه دوم جمرات م ۹۹۵

* جایز است. (امام خمینی و ۱. آیت الله بهجت)

۲. محل اشکال است. آیت الله خوئی، آیت الله سیستانی.

- اگرچه احتیاط مستحب رمی از مکان متعارف در گذشته است.

آیت الله خامنه‌ای.

- بنا بر احتیاط مجزی نیست. آیت الله تبریزی.

- طبقه دوم خلاف احتیاط است... آیت الله صافی.

- در هنگام ازدحام جمعیت جایز است. آیت الله مکارم.

۱. بهج: رمی در هر دو طبقه جایز و مکفی است و میزان صدق رمی جمره

است ولو از طبقه دوم باشد حتی اختیاراً کفایت می‌کند.

۲. خو، س: کفایت نمودن زدن سنگ بر مقداری که بر ارتفاع جمره

افزوده شده، محل اشکال است و احوط آن است که مقدار سابق را رمی نماید.

و اگر متمکن نباشد مقدار زیادی را خودش رمی کند و نایب نیز بگیرد برای

زدن به مقدار سابق، و فرقی بین عالم و جاهل و ناسی....

زمان رمی

* ۹۹۶. از طلوع آفتاب روز عید تا غروب.

رمی در شب

* ۹۹۷. رمی در شب جایز نیست جز برای معدورین.

فراموش کردن رمی

* ۹۹۶. اگر حج گزار رمی را فراموش کند، می‌تواند تا روز سیزدهم آن را

به جا آورد؛ و اگر تا آن وقت متذکر نشود، احتیاطاً در سال دیگر خودش یا

نایبش، به جا آورد.

جواز رمی در روز یازدهم با تأخیر ذبح و حلق

* ۹۹۸. کسی که نتوانسته در روز عید ذبح کند و حلق یا تقصیر نیز ننموده است، می‌تواند رمی روز یازدهم را انجام دهد.

زنها و معذورین

* مجازند در شب عید رمی کنند. (امام خمینی و سایر آیات

عظام)

* ۱۰۰۰. زنها مطلقاً مجازند شب عید رمی نمایند؛ و مراقبین آنها و افراد ضعیفی که بعد از نصف شب از مشعرالحرام به منی وارد می‌شوند، اگر از رمی در روز معذورند، می‌توانند شب رمی کنند.

س ۱۰۰۱. آیا رمی باید شب عید باشد یا شب یازدهم نیز جایز است؟ زنان نایب چگونه؟

- آیت الله بهجت: زنان و کسانی که کوچ از مشعر در شب برایشان جایز است می‌توانند شب عید رمی جمره نمایند بنابر اظهر.

- آیات عظام تبریزی، صافی، گلپایگانی: زنها می‌توانند رمی روز دهم را در شب آن انجام دهند، هر چند متمکن از رمی در روز دهم باشند، ولی در رمی روز یازدهم و دوازدهم، چنانچه از رمی در روز معذور باشند می‌توانند رمی هر روز را در شب آن انجام دهند و چنانچه معذور نباشند باید در روز رمی کنند.

- آیت الله صافی: باید شب دهم باشد؛ چه نایب باشد چه برای خودش باشد.

- آیت الله تبریزی: زنها می توانند رمی روز دهم را در شب عید انجام دهند و در حکم مزبور بین این که زن برای خود حج انجام دهد یا نایب دیگری باشد فرقی نیست.

- آیت الله خویی: بیماران و پیرها و ضعیفها و کسانی که از دشمن می ترسند هم، می توانند در شب عید رمی کنند.

- آیت الله خامنه‌ای: در صورت تمکن باید در همان شب عید رمی جمره عقبه نماید، مخصوصاً اگر حج او حج نیابی باشد. و تأخیر تا شب یازدهم صحیح نیست، ولی اگر در روز دهم یعنی روز عید رمی جمره عقبه نماید اشکال ندارد. ولی اگر زن نایب در خصوص رمی باشد احتیاط واجب آن است که در روز عید رمی کند.

- آیت الله سیستانی: ... فقط در شب عید جایز است.

- آیت الله فاضل: شب یازدهم نیز جایز است هر چند نایب در حج باشد. بلی رمی روز یازدهم را در صورتی می تواند شب انجام دهد که از رمی در روز معذور باشد.

- آیت الله مکارم: هر دو جایز است و ضرری به نیابت نمی زند.

الف) شرایط سنگ

۱. ریگ بودن؛

۲. از حرم بودن؛

۳. بکر بودن؛

۴. مباح بودن؛

طهارت در رمی و سنگ‌ها

* شرط نیست. (امام خمینی و سایر آیات عظام)

* ۱۰۰۴. هنگام رمی، طهارت از حدث و خبث، شرط نیست؛ و در خود سنگ‌ها نیز، طهارت شرط نیست.
- آیت الله بهجت: خلاف احتیاط است.

ب) واجبات رمی (م ۱۰۰۵-۱۰۱۰)

۱. نیت و اخلاص؛
۲. لزوم پرتاب سنگ با دست؛
۳. عدم کمک شخص و شیء دیگر در اصابت سنگ به جمره؛
۴. رمی هفت سنگ تمام؛
۵. تدریج در رمی (سنگ‌ها باید یکی یکی پرتاب شود ولی چند سنگ را با هم بیندازد یکی حساب می‌شود. م ۱۰۱۰)

رمی بیش از هفت عدد

* احتیاطاً مانع ندارد. (امام خمینی و سایر آیات عظام)

- بلکه مطلقاً صحیح است. آیات عظام: تبریزی، خوئی، سیستانی.

* ۱۰۰۹. اگر به تصور عدم صحت رمی، بیش از هفت عدد احتیاطاً رمی کرده، مانع ندارد؛ و چنانچه شک نداشته و قصد زیاده هم نداشته، صحیح است؛ هر چند در این صورت، احتیاط مطلوب است.

شک در استعمال سنگ

* ۱۰۱۲. سنگی که استعمال آن در رمی مشکوک باشد، رمی با آن جایز است.

- آیت الله سیستانی: مگر این که در جایی باشد که علم داشته باشد بعضی از سنگ‌های آنجا استعمال شده است و احتمال بدهد که سنگ مورد نظر هم یکی از آنها باشد که در این صورت باید احتیاط کند.

شک در حرمی بودن سنگ

* ۱۰۱۳. سنگی که در حرم است، اگر احتمال بدهد آن را از خارج آورده‌اند، اعتنا نکند.

شک در عدد رمی

* ۱۰۱۵. هنگام رمی اگر در عدد رمی شک کند، باید به مقداری که علم حاصل کند، رمی کند؛ و همچنین است اگر در اصابت به جمره شک کند.

شک در عدد بعد از عمل

* به احتیاط، تقیصه را تمام و در زیاده، اعتنا نکند. (امام خمینی)
- اگر شک در تقیصه کند باید آن را تمام کند. (و در زیاده اعتنا نکند). آیت الله صافی و سایر آیات عظام.
- (شک در تقیصه) اشکال ندارد. آیت الله بهجت.
۱. تفصیل. آیت الله سیستانی.

* ۱۰۱۶. اگر بعد از انصراف از رمی، در عدد سنگ‌ها شك کند، اگر شك در نقیصه باشد، بنا بر احتیاط، نقیصه را تمام کند؛ و در شك در زیاده، اعتنا نکند.

- آیت الله فاضل: در حالی که هنوز ذبح یا حلق را انجام نداده شك کند...

- آیت الله بهجت: اشکال ندارد.

۱. س: اگر بعد از صدق عرفی فراغ باشد اعتنا نکند و اگر قبل از آن است باید تدارک کند.

شك در صحت رمی

* ۱۰۱۸. اگر بعد از فارغ شدن از رمی، در درست انداختن سنگ‌ها شك کند، بنا بر صحت بگذارد؛ ولی اگر در اصابت سنگ آخر شك کند، باید اعاده کند؛ و اگر رسیدن را بدانند ولی احتمال دهد - مثلاً - سنگ مستعمل انداخته باشد، اعتنا نکند.

- آیت الله بهجت: اعتنا نکند. م ۱۰۱۶

- آیت الله خویی: اگر شك کند سنگریزه به جمره رسید یا نه بنا بر نرسیدن گذاشته و سنگ دیگری بزند مگر آنکه شك وی در وقتی باشد که به واجب دیگری مشغول شده یا پس از فرا رسیدن شب باشد.

- آیت الله سیستانی: اگر بعد از صدق فراغ باشد عرفاً اعتنا نکند، مطلقاً.

- آیت الله فاضل: برای این استثناء (سنگ آخر) وجهی به نظر نمی‌رسد.

شک در رمی روز قبل

* ۱۲۷۸. اگر بعد از گذشتن روزی که باید رمی می کرده، در انجام رمی آن روز شک کند، اعتنا نکند. همچنین شک در صحت رمی و شک در جمره قبلی (م ۱۲۷۹ و ۱۲۸۰)

عدم اعتبار گمان

* ۱۰۱۹. ظن به رسیدن سنگ و عدد آن، اعتبار ندارد.

غلط انجام دادن رمی روز عید

* ۱۰۲۰. اگر شخصی رمی جمره عقبه را در روز عید غلط انجام داده و در روز دوازدهم یا سیزدهم متوجه شود، بعد از قضای جمره عقبه، لازم نیست رمی روز یازدهم و دوازدهم را نیز تکرار کند.

معذورین از رمی م ۱۰۲۱

* کودکان، افراد مریض و معذورین باید نایب بگیرند. (امام خمینی)
- (و) بیماری که امید ندارد تا مغرب بهبودی حاصل کند (نایب بگیرد). آیات عظام: بهجت، تبریزی، خویی.
- (و) بیمار) اگر شب می تواند احتیاط در جمع بین استنابه و رمی در شب است. آیت الله بهجت.
- و اگر ممکن است مریض سنگ ها را با دست بگیرد و دیگری

برای او رمی کند. آیت الله گلپایگانی.

- نیابت احتیاج به اذن و اجازه منوب عنه دارد. آیت الله مکارم.

استنابه در صبح با قدرت در عصر

س ۱۰۲۲. آیا استنابه در صبح برای کسی که بعد از ظهر عید قربان در خلوتی جمره عقبه، خودش می تواند رمی کند، جایز است و آیا برای این که بتواند روز عید قربانی کند، می تواند صبح برای رمی جمره نایب بگیرد؟ اگر کسی چندین سال صبح روز عید برای رمی نایب گرفته با این که عصر خودش قادر به رمی بوده است، تکلیفش چیست؟

- آیت الله بهجت: این جهت مجوز نایب گرفتن نیست و رمی سال‌های گذشته را قضا کند ولو به استنابه.

- آیت الله تبریزی: ... ولو با تأخیر انداختن به وقت خلوت، باید رمی را تأخیر بیندازد و خودش رمی کند و نایب گرفتن در این صورت مجزی نیست...

- آیت الله خامنه‌ای: با فرض تمکن از رمی در ساعتی از روز ولو در ساعات عصر، نایب گرفتن صحیح نیست. ولی اگر مأیوس از برطرف شدن عذر تا آخر روز بود و نایب گرفت برای رمی، و اتفاقاً عذرش بعد از عمل نایب برطرف شد، عمل نایب مجزی است، و اعاده بر او لازم نیست. و نسبت به سال‌های گذشته اگر نایب گرفتن به نحو غیر صحیح بوده، باید تدارک کند.

- آیت الله سیستانی: نایب گرفتن در این فرض جایز نیست... و در صورت جهل حج صحیح است.

- آیت الله فاضل: خیر، در هر دو فرض باید خودش رمی کند روز بعد قربانی نماید، و شخصی که قادر بوده است عصر رمی کند و نایب گرفته، احتیاطاً رمی‌ها را قضا کند ولو با استنابه و چنانچه بقیه اعمال را با اعتقاد به صحت انجام داده است صحیح است و چیزی بر او نیست.

- آیت الله گلپایگانی: در فرض مذکور نمی‌تواند نایب بگیرد و باید خودش رمی کند هرچند قربانی به تأخیر بیفتد و شخص مذکور در فرض سوال باید قضای رمی‌های چندین ساله را در ایام تشریق به‌جا آورد.

- آیت الله مکارم: باید خودش در عصر روز عید رمی کند هرچند قربانی به عقب بیفتد. ب- باید در وقت مناسب آنها را قضا کند.

برطرف شدن عذر

* بعد از رمی نایب، اعاده لازم نیست ولی در بین، باید خودش رمی کند. (امام خمینی)

۱. احوط اعاده. آیات عظام: بهجت ۲. تبریزی، خویی

۳. خامنه‌ای ۴. مکارم.

۵. تفصیل: آیت الله سیستانی.

* ۱۰۲۴. بعد از رمی نایب، اگر منوب‌عنه بهبودی یابد، لازم نیست رمی را اعاده کند؛ ولی اگر در بین رمی وی، خوب شود، باید خودش از ابتدا رمی کند؛ و کفایت به مقداری که نایب رمی کرده، مشکل است.

۱. بهج: احوط اعاده است در صورت عروض قدرت در وقت.

۲. تبر، خو: بنا بر احتیاط باید خودش نیز رمی کند.

۳. خا: اگر شخص معذور از برطرف شدن عذرش ناامید بوده و نایب از

طرف او رمی کرده، پس از رفع عذر اعاده لازم نیست و گرنه باید اعاده کند.
۴. مکا: احتیاط آن است که خودش اعاده کند و نیابت از غیر اجازه می‌خواهد.

۵. س: اگر هنگام نیابت در رمی از برطرف شدن عذر پیش از تمام شدن وقت مأیوس نبوده و نیابت کرده است و اتفاقاً عذر برطرف شده به احتیاط واجب باید خود شخص رمی کند.

نایب باید روز رمی کند

* ۱۲۶۵. کسی که در رمی نایب شده، باید روز رمی کند.
* ۱۲۶۶. مردی که حج نیابی از طرف زن انجام می‌دهد نیز، باید رمی را در روز انجام دهد.

جواز رمی نیابی قبل از رمی خود

* ۱۲۶۷. کسی که به نیابت دیگری رمی جمره می‌کند، می‌تواند برای خودش و دیگران، هر جمره‌ای را رمی کند و بعد به همین ترتیب مشغول رمی جمرات دیگر شود.

ترک عمدی رمی جمرات

* معصیت کرده ولی حج او صحیح است. (امام خمینی و سایر آیات عظام)
- علی الأشهر الأقوی به صحّت اعمال او ضرر نمی‌رساند. آیت الله بهجت.

- حج باطل نمی‌شود و بنا بر احتیاط باید قضای آن را در سال آینده خود یا نایبش انجام دهد. آیت الله تبریزی.

*۱۲۴۲. اگر کسی رمی جمرات را ولو عمداً، ترک کند، به صحت اعمال او ضرر نمی‌رساند و حج او صحیح است، گرچه در صورت عمد، معصیت کار است.

رمی روز سیزدهم

*۱۲۴۳. اشخاصی که باید شب سیزدهم را در منی بمانند، واجب است روز سیزدهم رمی جمرات کنند.
- آیات عظام: تبریزی، خوئی، سیستانی: اگر بیتوته کند واجب است بنا بر احتیاط روز سیزدهم رمی جمرات کند.

وجوب ترتیب رمی جمرات (اول، وسط و آخر)

*۱۲۴۴. رعایت ترتیب در رمی جمرات، واجب است به این گونه که: اول به جمره اولی و بعد از آن به جمره وسطی و بعد از آن به جمره عقبه، سنگ بیندازد.

*۱۲۴۵. اگر این ترتیب - از روی علم و عمد یا سهو و نسیان یا ندانستن مسأله - رعایت نشود، باید دوباره آنچه که برخلاف ترتیب کرده به جا آورد، مثلاً اگر اول جمره وسطی و بعد جمره اولی را رمی کرده، رمی جمره وسطی کفایت می‌کند و بعد از آن جمره عقبه را رمی می‌کند و اعاده رمی جمره اولی لازم نیست.

رمی در شب

* با عذر جایز است و بدون عذر گناه کرده. (امام خمینی و سایر

آیات عظام)

* ۱۲۵۱. کسانی که از رمی در روز عید معذورند، می‌توانند شب قبل از آن، یا شب بعد از آن رمی کنند؛ و اگر از رمی روز یازدهم نیز معذورند، می‌توانند در شب یازدهم، بعد از رمی به جای روز عید، رمی روز یازدهم را هم انجام دهند.

* ۱۲۵۲. برای زن‌ها، رمی جمره عقبه پس از وقوف به شعر و آمدن به منی در همان شب عید قربان، جایز است، ولی رمی یازدهم و دوازدهم، در صورتی برای آنان در شب صحیح است که از رمی در روز معذور باشند.

- آیت الله بهجت: صاحب عذر در شب رمی می‌کند؛ یعنی شب مقدم، با علم به عدم تمکن از رمی در روز، و اما شب مؤخر با علم به تمکن از رمی قضایی در روز مؤخر پس احوط تأخیر قضا است تا طلوع آفتاب.

- آیت الله تبریزی، آیت الله خویی: برای چنین کسانی جایز است رمی را شب آن روز انجام دهند و این بر نیابت مقدم است و اگر از رمی در روز یازدهم و دوازدهم خائف بر نفس خود باشند، می‌توانند رمی روز یازدهم را در شب یازدهم، و رمی روز دوازدهم را در شب دوازدهم انجام دهند و یک شب نمی‌توانند برای دو روز رمی کنند.

- آیت الله سیستانی: واجب است رمی جمرات در روز باشد و از این حکم چوپانان و هر کسی که از ماندن روز در منی معذور است، به علت ترس یا مرض یا چیز دیگری، استثنا می‌شود، که برای آنان جایز است رمی هر روزی

را در شب آن روز انجام دهند و اگر این را هم نتوانند، جایز است رمی همه روزها را در یک شب جمع کنند. و اما زنان، ضعفا، مریضها و مثل آنان که در روز به خاطر کثرت جمعیت یا چیز دیگر نمی‌توانند رمی کنند، باید برای رمی در روز نایب بگیرند. رمی روز عید در شب بعد کافی نیست مگر برای کسانی که از ماندن روز در منی معذورند و در مورد رمی شب یازدهم و دوازدهم در حاشیه مسأله ۱۲۵۰ فرمود: رمی در شب برای کسانی جایز است که از ماندن در روز معذورند.

- آیت الله گلپایگانی: برای آنان جایز است رمی هر روزی را در شب آن روز انجام دهند و اگر این را هم نتوانند، جایز است رمی همه روزها را در یک شب جمع کنند.

- آیت الله مکارم: این کار (رمی زنان در شب ۱۱ و ۱۲) اشکال ندارد.

رمی معذورین در شب یا گرفتن نایب

* مخیر است. (امام خمینی)

- باید شب رمی نماید. آیات عظام: بهجت، تبریزی، صافی

و ۱. فاضل: احتیاط واجب

۲. تفصیل. آیت الله خامنه‌ای ۳. آیت الله سیستانی.

- تا در شب بتواند رمی کند نایب گرفتن مشکل است. آیت الله

مکارم.

* ۱۲۵۸. کسانی که از رمی در روز معذورند، می‌توانند شب رمی کنند و

نیز می‌توانند همان روز نایب بگیرند.

۱. فا: احتیاط واجب آن است که شب رمی کنند.

۲. خا: اگر از قبیل عذرهایی است که مجوز رمی در شب قبل است؛ مانند خوف و شغل و امثال آن موردی برای استنباط نیست ولی اگر از عذرهایی است که در روز حادث شده است می تواند نایب بگیرد ولی اگر در شب بعد رفع شد احتیاط واجب آن است که عمل را اعاده کند.

۳. س:.... باید نایب بگیرد و نمی تواند در شب رمی نماید، مگر چوپانان و کسانی که از ماندن روز در منی معذور باشند.

جواز رمی روز یازدهم با عدم ذبح و حلق

* ۱۲۵۴. کسی که نتوانسته ذبح کند و حلق یا تقصیر نیز ننموده است، می تواند رمی روز یازدهم را انجام دهد.

فراموشی رمی

* ۱۲۶۸. در صورت فراموشی رمی یک روز، قضای آن در روز بعد واجب است؛ و اگر دو روز را فراموش نماید، باید در روز بعد، هر دو را قضا کند؛ و در صورت ترک عمدی نیز، وظیفه همین است.

- آیت الله بهجت، م ۹۹۶ فراموش کرد یا ترک کرد عمداً علی الأحوط، تا روز سیزدهم... با تقدیم قضاء بر اداء... و اگر متذکر نشد... علی الأحوط، در سال آینده خود یا نایب او...

- آیت الله خویی: با ترک رمی، اگر چه عمدی باشد حج باطل نمی شود و بنا بر احتیاط باید قضای آن را در سال آینده خودش یا نایبش انجام دهد.

- آیت الله سیستانی: و همچنین جاهل به مسأله و بنا بر احتیاط، متعمد هم همین حکم را دارد.

قضای رمی جمره

* وجوب تقدّم قضا بر ادا. (امام خمینی)

۱. احتیاط تقدّم قضا بر ادا. آیات عظام: تبریزی، خوئی

۲. سیستانی.

۳. تفصیل. آیت الله مکارم.

* ۱۲۷۰. مقدم نمودن قضا بر ادا، واجب است؛ پس اگر در روز یازدهم

بخواهد قضای روز عید را به جا بیاورد، باید اول قضای عید و بعد رمی روز

یازدهم را که ادا است، به جا آورد؛ و همچنین باید قضای روز جلو را، بر

قضای روز بعد، مقدم بدارد.

۱. تبر، خو: احتیاط این است که بین ادا و قضا فاصله گذاشته، و قضای

روز قبل طرف صبح و ادای همان روز هنگام زوال باشد.

۲. س: و احتیاط واجب این است که بین ادا و قضا فاصله بیندازد و قضا را

بر ادا مقدم بدارد...

۳. مکا: واجب نیست بلکه افضل است مگر در صورت عمد، که احتیاط

رعایت ترتیب است.

زمان قضای رمی

س ۱۲۷۷. کسی که رمی در روز را ترک کرده، آیا می تواند شب رمی

کند، یا باید روز بعد قضای آن را به جا آورد؟

– آیت الله بهجت: با فرض عمد باید روز بعد قضا کند.

– آیات عظام، فاضل؛ تبریزی؛ سیستانی؛ نوری: لازم است روز بعد

قضای آن را انجام دهد.

- آیت الله صافی: باید روز بعد قضای آن را قبل از رمی آن روز انجام دهد.
- آیت الله گلپایگانی: اگر از معذورین نباشد روز بعد قضا کند.
- آیت الله مکارم: اگر در روز نمی توانسته، باید در شب به جا آورد و اگر فراموش کرده، باید روز بعد قضا کند.

غلط انجام دادن رمی جمره عقبه

- * ۱۲۷۲. اگر رمی جمره عقبه را در روز عید غلط انجام داده و در روز یازدهم یا دوازدهم متوجه شود، بعد از قضای جمره عقبه، لازم نیست رمی روز یازدهم و دوازدهم را نیز تکرار کند.

از سرگرفتن رمی

- * اشکال ندارد. (امام خمینی و سایر آیات عظام)
- * ۱۲۸۲. اگر کسی هنگام رمی، در عدد رمی شک کند و آن مقداری را که زده رها کند و دوباره از اول شروع نماید، اشکال ندارد هر چند رها نمی شود.
- آیت الله مکارم: یعنی با زدن مقدار قطعی باقیمانده وظیفه او تمام است.

قربانی

زمان قربانی

- * احتیاط واجب روز عید بعد از رمی. (امام خمینی و آیت الله خامنه‌ای، آیت الله نوری)
- ۱. واجب روز عید بعد از رمی. آیت الله بهجت.

۲. واجب بعد از رمی و احتیاط واجب روز عید. آیات عظام:

تبریزی، خوئی، فاضل.

۳. احتیاط واجب بعد از رمی و احتیاط مستحب روز عید. آیت الله

سیستانی ۴. آیت الله صافی.

- تا روز سیزدهم (قربانی) جایز است. آیت الله مکارم.

* ۱۰۲۸. ذبح باید - بنابر احتیاط واجب - بعد از رمی جمره عقبه، انجام و از

روز عید تأخیر نشود.

۱. بهج: واجب است ذبح هدی در روز عید، و اما بعد از عید پس

مجزیست در بقیه ذی حجه اگر چه خلاف احتیاط است تکلیفاً تأخیر از آن

بدون عذر خصوصاً تأخیر از ایام تشریق سه گانه.

۲. تبر، خو، فا: واجب است قربانی پس از رمی باشد. آیت الله تبریزی،

آیت الله خوئی: احتیاط این است که ذبح و نحر در روز عید قربان باشد.

۳. س: ولی اگر از روی جهل یا فراموشی (قربانی را بر رمی) مقدم بدارد

اعاده لازم نیست. و احتیاط مستحب (قربانی در روز عید) است و می تواند در

روزهای تشریق هم قربانی کند.

۴. صا: بنابر احتیاط اختیاراتاً جایز نیست ذبح هدی را از روز عید تأخیر

بیندازد اگر چه اقوی جواز آن است.

قربانی در شب

* احوط جایز نیست ولی در صورت تأخیر کفایت می کند. (امام

خمینی)

- ... بعد از اذان مغرب هم می تواند. آیت الله بهجت.

- خلاف احتیاط است. آیت الله تبریزی.

۱. احتیاط واجب در ایام تشریق. آیت الله خامنه‌ای.

- ذبح در شب کفایت نمی‌کند مگر برای خائف. آیت الله خوئی،

آیت الله فاضل.

- احتیاط واجب این است که در شب قربانی نکند. آیت الله

سیستانی، آیت الله صافی.

- اشکال دارد. آیت الله مکارم. مناسک م ۱۰۱۹

* ۱۰۳۰. تأخیر ذبح از روز عید عمدتاً - علی الأحوط - جایز نیست؛ ولی اگر

عمداً یا جهلاً یا نسیاناً، تأخیر شد، ذبح در شب کفایت می‌کند.

۱. خا: اگر به واسطه عذری مثل فراموشی یا غیر آن، ذبح را در روز عید

انجام نداد احتیاط واجب آن است که در ایام تشریق ذبح کند و اگر نشد در

بقیه ماه ذی حجه.

قربانی در مسلخ جدید (مکان)

* مجزی است. (امام خمینی و سایر آیات عظام)

* ۱۰۳۴. گفته می‌شود که، مسلخ فعلی، کمی در وادی مُحَسَّر ساخته شده،

با این فرض، در صورت امکان ولو تا آخر ذی حجه، باید در منی قربانی کنند

هر چند قربانی در مسلخ جدید، مجزی است.

- آیت الله بهجت: اگر به علت تغییر محل، ذبح در منی ممکن نباشد و

تأخیر انداختن آن، ولو تا آخر ماه ذی حجه موجب عُسر و حرج نوعی باشد،

در این صورت ذبح در خارج از منی اشکال ندارد.

- آیت الله تبریزی، آیت الله خوئی: پس اگر متمکن از تأخیر و ذبح در منی باشد، اگرچه تا آخر ذی حجه، حلق یا تقصیر نماید و محل شود و ذبح را تأخیر بیندازد... و الا جایز است به ذبح در مذبح فعلی اکتفا کند...
- آیت الله سیستانی: ... و چنانچه ذبح در منی یا وادی محسر تا آخر ایام تشریق میسور نبود در هر کجای حرم بخواهد می تواند ذبح کند...
- آیت الله صافی: ... و اگر بکلی ذبح در منی ممکن نبود ذبح در وادی محسر کافی است.
- آیت الله فاضل: می توانند در روز عید در مذبح فعلی قربانی کنند و بقیه اعمال را انجام دهند.
- آیت الله مکارم: مجزی است و می توانند قربانی را در وطن انجام دهند
گرچه بهتر است در آنجا ذبح شود. م ۱۰۲۸

شراکت در قربانی

* محل اشکال است. (امام خمینی و سایر آیات عظام)

۱. جز در حال ضرورت. آیت الله فاضل.

- بنا بر احتیاط واجب (در حال اختیار کفایت نمی کند). آیت الله مکارم.

* ۱۰۳۸. شراکت در یک هدی برای چند نفر، در حال اختیار کفایت نمی کند؛ بلکه در حال ضرورت نیز، محل اشکال است؛ و احتیاط واجب جمع بین شرکت در ذبح و روزه است که خواهد آمد.

۱. فا: اگر چه بعید نیست در حال ضرورت یک هدی برای چند نفر به

شراکت کفایت کند و در این صورت احتیاط مستحب جمع بین شراکت در هدی و روزه است.

شرایط قربانی

* ۱۰۴۲. سن قربانی: شتر، کمتر از پنج سال. گاو بنا بر احتیاط واجب، کمتر از دو سال نباشد، همچنین بز و میش به احتیاط واجب، کمتر از یک سال نباشد.

- آیات عظام تبریزی، خوبی، سیستانی: گوسفند بایستی هفت ماهش تمام و وارد ماه هشتم باشد...

۲. صحیح باشد.

۳. خیلی پیر نباشد.

۴. تام الأجزاء باشد و ناقص کافی نیست... کور... لنگ... گوش بریده و دم بریده و شاخ داخل آن شکسته یا بریده، نباشد.

۵. لاغر نباشد؛ و اگر در گرده آن پیه باشد، کافی است، و احتیاط آن است که آن را در عرف لاغر نگویند.

۶. «خصی» (اخته) نباشد.

۷. بیضه آن را - بنا بر احتیاط واجب - نکوبیده باشند.

۸. بنا بر احتیاط واجب، در اصل خلقت، بی دم نباشد؛ و اگر در خلقت اصلی، گوش یا شاخ نداشته باشد، کفایت، بعید نیست اگر چه خلاف احتیاط است.

۹. در اصل خلقت بی بیضه نباشد.

(توضیح: گوسفند ماده نیز کفایت می کند.)

شکاف و سوراخ گوش

*۱۰۴۷. شکاف داشتن گوش و سوراخ بودن آن مانع ندارد؛ و احتیاط در عدم ذبح آن است.

شک در شرایط قربانی

*۱۰۵۶. اگر بعد از ذبح کردن، احتمال ناقص بودن یا نداشتن سایر شرایط را داد، اعتنا نکند.

- آیت الله خویی، آیت الله فاضل: در صورتی که احتمال بدهد که در حال ذبح احراز شرایط کرده بوده.

نیابت در قربانی بدون وکالت

* کفایت نمی‌کند. (امام خمینی و سایر آیات عظام ۱. آیت الله خامنه‌ای)

۲. در صورت احراز رضایت کفایت می‌کند. آیت الله بهجت.

*۱۰۵۸. قربانی برای دیگری بدون توکیل ولو با اذن فحوی، کافی نیست؛ و اگر بدون نیابت برای دیگری قربانی کند، کفایت نمی‌کند و پول از مال کسی خارج می‌شود که خرج کرده است مگر آن که غروری در بین باشد.

۱. خا: این ذبح محل اشکال است و احتیاط واجب اکتفا نکردن به ذبح نایب است، بدون اذن قبلی از متوب^{عنه}.

۲. بهج: چنانچه احراز رضایت کرد و شاهد حال هم دال بر رضایت بود؛ به طوری که اگر او بفهمد راضی است کفایت می‌کند.

واگذاری ذبح به دیگری توسط وکیل

* نمی‌تواند. (امام خمینی و سایر آیات عظام)

* ۱۰۶۱. اگر کسی را در قربانی وکیل نمایند که خود او ذبح نماید، وکیل مزبور نمی‌تواند به دیگری وکالت دهد.

نیت نایب در هنگام ذبح

* ۱۰۶۳. هنگام ذبح، نیت وکیل کفایت می‌کند و احتیاطاً خود شخص هم نیت کند.

* ۱۰۶۴. ذابحی که نایب ذبح را به او واگذار کرده، لازم نیست نام منوب‌عنه را ببرد؛ و چنانچه نیت کند آنچه را بر عهده نایب است، انجام دهد، صحیح است.

- آیت الله تبریزی، آیت الله خوئی: باید نیت از صاحب قربانی تا هنگام کشتن مستمر باشد و کشنده لازم نیست نیت کند هرچند احوط و اولی نیت نمودن اوست.

- آیت الله صافی: و احوط استمرار نیت حج گذار تا وقت ذبح.

- آیت الله گلپایگانی: علاوه بر خودش ذابح نیز باید نیت کند.

- آیت الله مکارم: نیت را حاجی می‌کند.

نیت وکیل برای قربانی نایب

* ۱۰۶۵. نایب در حج، می‌تواند برای قربانی، دیگری را وکیل کند؛ و وکیل مزبور، نیت می‌کند قربانی حجی را که موکّلتش از طرف منوب‌عنه خود

انجام می دهد.

- آیت الله سیستانی: وکیل باید نیت کند آن قربانی که بر موکلش واجب است.

- آیت الله مکارم: نیت قربانی را نایب اصلی می کند.

اعاده ذبح با اخلال شرایط

* ۱۰۶۹. اگر برخلاف دستور عمل کند... در هر صورت ذبح باید اعاده شود.

ذبح و حلق، قبل رمی نایب

* ۱۰۷۰. کسانی که برای رمی، نایب می گیرند، اگر به اعتماد اینکه نایب رمی نموده، ذبح و حلق نمایند، سپس معلوم شود که نایب رمی را انجام نداده یا ناقص انجام داده، ذبح و حلق صحیح است؛ هر چند باید رمی تدارک شود.

شرایط ذابح

* احتیاط واجب مؤمن باشد. (امام خمینی)

- مسلمان باشد. (سایر آیات عظام)

* ۱۰۷۲. ذابح - بنا بر احتیاط واجب - باید مؤمن باشد، بلکه خالی از قوت نیست و همین طور در ذبح کفارات.

- آیت الله بهجت: ایمان شرط نیست ولی شرایط دیگر را باید دارا باشد.

- آیات عظام: تبریزی، خویی، سیستانی، صافی: اگر مسلمان باشد

کفایت می کند و شیعه بودن ذابح لزومی ندارد.

- آیات عظام خامنه‌ای، فاضل، نوری: در صورتی که ذابح را در انجام قربانی نایب کرده باشد و اما اگر از او خصوص ذبح را خواسته باشد لازم نیست مؤمن باشد و خودش باید قصد قربانی و قربت را انجام دهد.

- آیت الله مکارم: تمام مسلمانان که ذبیحه آنان پاک و حلال است می‌توانند ذبح کنند.

محل ذبح کفاره

* احتیاط واجب، در مکه و کفارات حج در منا والاً در محل.

(امام خمینی و سایر آیات عظام)

* ۱۱۱۰. کفارات مربوط به عمره تمتع - بنا بر احتیاط واجب - در مکه؛ و کفارات مربوط به حج در منی ذبح شود؛ و اگر آن را ترک کرد و به محل خود برگشت، در محل خود ذبح کند و صدقه بدهد.

- آیات عظام بهجت، تبریزی، خویی: ... در کفاره غیرشکار اظهر این است که می‌تواند... هر جا بخواهد بکشد...

- آیت الله خامنه‌ای: محل ذبح کفاره صید در عمره مکه است و در حج منی است و احتیاط آن است که در دیگر کفارات نیز به همین نحو عمل کنند ولی اگر در مکه و منی ذبح نکرد پس از برگشتن از حج در هر محل دیگری ذبح کند کافی است.

- آیت الله سیستانی: ... و اگر آن را از روی عذر و یا بدون عذر در منی نکشت تا آن که برگشت، بنا بر اظهر جایز است آن را در هر جا خواست بکشد.

- آیت الله صافی، آیت الله نوری: ... در صورت عدم تمکن مالی یا پیدا

نشدن فقیر مؤمن در بلد خود یا جای دیگر ذبح کند. آیت الله صافی و در صورت امکان نایب بگیرد تا از طرف او در مکه یا منی ذبح شود.
- آیت الله فاضل: ... فعلاً که گوشت آن در آن دو مکان (مکه و منی) مصرف فقرا مؤمن نمی شود، ذبح در وطن جایز بلکه مطابق احتیاط است، تا به مصرف فقرا مؤمن برسد.
- آیت الله مکارم: احتیاط مستحب آن است (در مکه...).

شرایط کفاره م ۱۱۱۲

* شرایط قربانی در آن معتبر نیست. (امام خمینی و سایر آیات عظام)
- هر چند احتیاط این است که آن شرایط در کفاره نیز مراعات شود. آیت الله بهجت.

خوردن گوشت کفاره

* نمی تواند بخورد. (امام خمینی)
۱. می تواند ولی قیمتش را به فقرا بدهد. آیت الله تبریزی، آیت الله خوئی.
۲. احتیاطاً نخورد و اگر خورد احتیاطاً قیمتش را به فقرا بدهد آیت الله سیستانی، آیت الله فاضل.
* ۱۱۱۳. شخص کفاره دهنده نمی تواند از گوشت کفاره واجبه، تناول کند. ولی از قربانی استجابی، جایز است.

۱. تبر، خو: عیبی ندارد که مقداری از آن را خودش بخورد و قیمت آن را برای فقرا به عهده بگیرد.

۲. س، فا: و احتیاط این است که خود کفاره دهنده از آن نخورد و اگر خورد احتیاط این است که قیمت مقداری را که خورده به فقرا صدقه بدهد. و آیت الله فاضل: و نزدیکان او نیز اگر فقیر نیستند از آن نخورند.

مصرف کفارات م ۱۱۱۴

* فقرا و مساکین هستند. (امام خمینی و آیت الله گلپایگانی:

احتیاط است.)

- باید مؤمن باشند. آیات عظام: تبریزی، خویی و فاضل.

- به احتیاط واجب مؤمن باشند مگر اینکه مؤمن مستحق پیدا نشود

که می توان به ضعفای غیر ناصبی داد. آیت الله سیستانی.

- احتیاط آن است که کفاره غیر سادات به سادات داده نشود. آیت

الله مکارم.

عدم جواز صرف گوشت کفاره به واجب النفقه

* ۱۱۱۵. شخص فقیر نمی تواند گوشت کفاره تقصیر خود را، به مصرف

فقرايي که واجب النفقه وی هستند، برساند.

کفایت نیابت برای ذبح کفاره

* ۱۱۱۶. نیابت دادن برای ذبح کفاره، کافی است و مباشرت لازم نیست،

ولی بدون نیابت، مجزی نیست.

ذبح با کارد استیل م ۱۱۲۱

* ذبح با کاردهای استیل که معلوم نیست آهن است یا نه صحیح نیست. (امام خمینی و آیت الله سیستانی: خالی از اشکال نیست).
- مانعی ندارد. آیات عظام: بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، خویی، فاضل، مکارم و نوری.
- اگر محرز نباشد که استیل آهن است صحیح نیست. آیت الله صافی.

قربانی با پول غیر مخمس م ۱۱۲۲

* کفایت نمی‌کند. (امام خمینی)
- اگر معامله به ذمه باشد، ظاهراً کافی است. آیت الله بهجت.
- چون متعارف خرید به ثمن کلی است، قربانی صحیح است.
آیات عظام: تبریزی، خویی، سیستانی و نوری.
- کفایت می‌کند. آیت الله مکارم.

نجس شدن لباس احرام هنگام ذبح

* ۱۱۲۴... در صورت امکان باید لباس خود را تطهیر کند و اگر نکرد ضرری به احرام یا ذبح دارد.
- بنابر احتیاط لباس را تطهیر کند. آیات عظام: بهجت، تبریزی، خویی و سیستانی.
- احتیاط مستحب تعویض یا تطهیر آن است. آیت الله صافی.

* ۱۱۲۵. مباشرین و ناظران امر ذبح نیز همین حکم را دارند. (امام خمینی و سایر آیات عظام جز آیت الله سیستانی: اگر ممکن است، به احتیاط واجب باید مبادرت به تطهیر یا تبدیل کند.)

حلق و تقصیر

نیت حلق و تقصیر

* ۱۱۲۷. حلق و تقصیر از عبادات است و باید با نیت خالص باشد...

حکم نداشتن موی سر در تعیین حلق

* تیغ را بر سر آنها بکشند، کفایت می‌کند. (امام خمینی و آیت الله

فاضل: احتیاط مستحب تقصیر هم بکند.)

- بنا بر احتیاط تیغ را به سر بکشند و تقصیر هم بکند. آیت الله

سیستانی.

- تقصیر متعین و احتیاطاً تیغ را به سر بکشند و در صورت این

احتیاط ترک نشود. آیت الله صافی.

- مخیر بین حلق و تقصیر هستند. آیت الله تبریزی.

- احتیاط جمع میان آن و ناخن گرفتن و احتیاطاً کوتاه کردن ریش

یا شارب. آیت الله مکارم.

* ۱۱۳۱. کسانی که حلق بر آنها متعین است، اگر سر آنها مو نداشته باشد،

باید تیغ را بر سر آنها بکشند و کفایت می‌کند.

حکم سروره (کسی که سال اول حج او باشد) م ۱۱۴۳

* بنا بر احتیاط واجب حلق کند. (امام خمینی)

- مستحب مؤکد سر تراشیدن. آیت الله بهجت و آیت الله وحید.

- احتیاط مستحب حلق آیات عظام: تبریزی، خویی، فاضل.

- مخیر بین حلق و تقصیر. آیت الله مکارم، آیت الله نوری.

* ۱۱۴۴. کفایت تقصیر برای نایب غیر سروره. (امام خمینی و سایر آیات

عظام)

معذور از حلق

* ۱۱۳۳. کسی که وظیفه او حلق است ولی از آن معذور است، لزوم و

کفایت تقصیر، بعید نیست؛ ولی احوط آن است که این احتیاط را به غیر رجوع

کند.

نحوه حلق

* ۱۱۳۶. احتیاط آن است که کسی که حلق می کند، تمامش را حلق کند.

- آیات عظام تبریزی، خویی، سیستانی، گلپایگانی: بلکه باید تمامش را

بتراشد.

ماشین کردن قبل از حلق

* عدم جواز. (امام خمینی)

- جواز. آیات عظام م ۱۱۴۳ و ۱۱۳۵

- می‌تواند به قصد تقصیر مقداری از موی سر خود را بچیند، یا با

ماشین کوتاه کند. آیت الله فاضل. م ۱۱۳۸

* ۱۱۳۷. کسانی که وظیفه آنها حلق است، بنا بر احتیاط، جایز نیست به واسطه زیادی مو، اول سر را ماشین و بعد آن را بتراشند، هر چند فوراً بتراشند و در صورت علم و عمد، کفاره دارد.

حلق در شب

* صحیح است (امام خمینی آیات عظام: ۱. بهجت ۲. خامنه‌ای

۳. سیستانی)

۴. احتیاطاً حلق باید در روز باشد. آیت الله تبریزی ۵. آیت الله

خویی ۶. خلاف احتیاط است آیات عظام: صافی، گلپایگانی

۷. مکارم.

* ۹۹۹. ... حلق در شب هم صحیح است.

۱. بهج: ... در صورت تأخیر شب هم مجزی است.

۲. خا: بنا بر احتیاط واجب حلق یا تقصیر باید در روز عید باشد و اگر تأخیر

انداخت انجام آن در شب یازدهم یا بعد از آن کافی است

۳. س: ... احتیاط مستحب از روز عید تأخیر نشود ولی بعد از عید در شب

هم کافی است.

۴. تبر: ... احتیاط حلق باید در روز باشد. پس اگر در روز عید انجام نگرفت

باید در روز بعد انجام گیرد.

۵. خو: احتیاط واجب این است که در روز انجام شود.

۶. صا: حلق در شب خلاف احتیاط است و اگر در روز عید ترک نمود، روز یازدهم باید حلق کند...
۷. مکا: احتیاط در ترک حلق در شب است.

حلق دیگری توسط محرم

- * اگر حلق کرد کفایت می‌کند. (امام خمینی)
- کفایت نمی‌کند. آیات عظام: تبریزی، خوئی، سیستانی،
۲. صافی، فاضل و مکارم.
- * ۱۱۴۱. کسی که برای دیگری حلق می‌نماید، باید محرم نباشد، هر چند که اگر محرم هم باشد، کفایت می‌کند.
۱. تبر، خو، س: اگر کسی که او را حلق می‌کند از احرام خارج نشده باشد مجزی نیست.
۲. صا، فا، مکا: ... مشکل است.
- * ۱۱۴۳. برای زنان حلق کافی نیست.

مکان حلق و تقصیر

- * منی است و غیر آن جایز نیست. (امام خمینی)
۱. غیر منی هم کافی است. آیت الله سیستانی.
۲. تفصیل. آیات عظام تبریزی صافی ۳. فاضل ۴. مکارم.
- * ۱۱۴۹. مکان حلق و تقصیر، منی است؛ و اختیاراً در غیر آن، جایز نیست و باید اعاده شود و حتی کسی که غیر از وقوفین ولو اضطراری را نمی‌تواند

درک کند و برای بقیه اعمال خود نایب می‌گیرد، باید در منی حلق کند، مگر نتواند به منی برود.

* ۱۱۵۰. اگر در غیر منی حلق نماید و اعمال مترتبه را انجام دهد، مُجَلّ نمی‌شود؛ و اگر بعد از آن برای عمره مفرده محرم شود، عمره او صحیح نیست.

۱. س: ... ولی حلق در غیر منی هم کافی است حتی اگر عمداً باشد و به هر حال در صورت امکان باید موهای خود را به منی بفرستد.

۲. تبر، صا: مگر اینکه از جهت جهل به مسأله و غفلت، در غیر منی حلق کرده باشد، که در این صورت اجزاء بعید نیست، هر چند احتیاط آن است که در صورت امکان به منی برگردد و حلق کند.

۳. فا: مگر اینکه از روی جهل قصوری یا غفلت و نسیان در غیر منی حلق کرده باشد که در این صورت مُجَلّ شده و عمره او صحیح است....

۴. مکا: این حکم در صورت عمد مسلم است و در صورت جهل یا نسیان عمل آنها صحیح است و اگر می‌تواند به منی برگردد و سر خود را بتراند و یا کوتاه کند برگردد.

زمان حلق و تقصیر م ۱۱۵۴

* به احتیاط روز عید است ولی جواز تأخیر تا آخر ایام تشریق، بعید نیست. (امام خمینی)

- این احتیاط واجب است. آیات عظام تبریزی، خوئی، خامنه‌ای و نوری.

- احتیاط مستحب این است که از روز عید تأخیر نشود... آیت الله سیستانی.

حلق و تقصیر در صورت عدم رمی

* ترتیب لازم است. (امام خمینی و ۱. آیت الله بهجت ۲. آیت الله خامنه‌ای: اگر رعایت نکند عملش صحیح است).
۳. برای رمی نایب بگیرد. آیت الله تبریزی.

- وظیفه چنین کسی نایب گرفتن در روز عید است. آیت الله سیستانی.

- لازم است بقیه اعمال خود را روز عید انجام دهد. آیت الله مکارم.

- تأخیر حلق از روز عید جایز نیست علی الأحوط. آیت الله نوری.

* ۱۱۵۵. کسی که نمی‌تواند در روز عید رمی کند - بنا بر احتیاط - نمی‌تواند قبل از رمی، حلق نماید و روز دیگر رمی را انجام دهد.
۱. بهج: به هر تقدیر ترتیب لازم است.

۲. خا: ترتیب مزبور واجب است و اگر رعایت نکند گناه کرده و اما

عملش صحیح است. م ۹۹۰

۳. تبر: چنین شخصی باید شب عید رمی کند و چنانچه از رمی در شب عید هم معذور باشد برای رمی در روز نایب می‌گیرد و بعد از رمی نایب حلق یا تقصیر می‌کند.

عدم جواز طواف حج قبل از حلق

* ۱۱۵۹. انجام طواف حج و سعی، قبل از تقصیر یا حلق، جایز نیست.

حلق قبل از قربانی نمودن و کیل

* تفصیل. (امام خمینی)

۱. کفایت می‌کند. آیت الله بهجت.

۲. با ذبح مُحل می‌شود. آیت الله سیستانی.

* ۱۱۶۲. تا و کیل در ذبح، قربانی نکرده، موکّل نمی‌تواند حلق کند؛ ولی

اگر با اعتقاد به قربانی نمودن و کیل، حلق کند و معلوم شود که قربانی نکرده، حلق مزبور کافی است؛ و اگر بعد از حلق اعمال مکه را هم انجام داده باشد، کفایت می‌کند و اعاده لازم نیست.

۱. بهج: گذشت کفایت حتی در صورت عمد در مسأله ۹۹۱.

۲. س: ولی او هنوز محرم است و باید لباس دوخته را بیرون آورد و از

سایر محرّمات احرام اجتناب کند و با ذبح مُحل می‌شود.

حلال شدن محرّمات بعد از حلق

* غیر از زن و بوی خوش. (امام خمینی و سایر آیات عظام)

* ۱۱۶۳. در احرام حج، بعد از حلق و تقصیر صحیح، تمام محرّمات احرام،

غیر از زن و بوی خوش، بر محرم حلال می‌شود؛ و اما حرمت صید از جهت حرمی آن، باقی است و بر محرم و غیر او حرام است. و اما رفع حرمت از جهت احرامی آن، بعید نیست؛ پس صید در خارج حرم، برای او جایز است.

خروج از مکه بعد از انجام اعمال منی

* مانع ندارد. (امام خمینی)

- خلاف احتیاط است. آیات عظام: بهجت، تبریزی و فاضل.

- جایز نیست. آیت الله خوئی.

* ۱۱۶۴. بعد از انجام اعمال منی و قبل از انجام اعمال مکه، خروج از مکه

مانع ندارد.

بیتوته در منا

* ۱۲۱۱. بیتوته از عبادات است و باید با نیت خالص انجام شود.

زمان بیتوته شب ۱۲ و ۱۱

* از غروب آفتاب تا نصف شب. (امام خمینی و آیت الله نوری:

از غروب شرعی آیت الله بهجت: تا مابعد نصف شب.)

۱. نیمه اول یا نیمه دوم شب. آیات عظام: تبریزی، خامنه‌ای،

خوئی، سیستانی، مکارم ۲. فاضل.

* ۱۲۰۹. بیتوته شب یازدهم و دوازدهم ذی‌حجه، از غروب آفتاب تا نصف

شب، در منی، بر حج گزار، واجب است؛ و بیرون رفتن بعد از آن، مانع ندارد، و

احتیاط مستحب آن است که پیش از طلوع صبح، وارد مکه نشود.

۱. تبر، خا، خو، س، مکا: می‌تواند از سر شب تا بعد از نیمه شب و یا از

قبل از نیمه شب تا طلوع فجر در آنجا بماند.

۲. فا: و بعید نیست که بتوان به نیمه دوم شب اکتفا کرد.

محاسبه نیمه شب

* از اول غروب آفتاب تا طلوع آفتاب. (امام خمینی)
- از اول غروب آفتاب تا طلوع صبح (فجر). آیات عظام بهجت، مکارم، تبریزی، خویی، سیستانی، صافی، فاضل.
* ۱۲۱۰. نیمه شب را باید - بنا بر احتیاط واجب - از اول غروب تا طلوع آفتاب حساب کنند؛ و احتیاط آن است که از مغرب شرعی، حساب کنند.

کفاره ترک بیتوته

* هر شبی یک گوسفند قربانی. (امام خمینی و آیت الله خامنه‌ای و آیت الله مکارم: بنا بر احتیاط واجب عامد و غیر عامد).
۱. عامد یک گوسفند و جاهل و ناسی و معذور احتیاطاً یک گوسفند. آیات عظام بهجت، تبریزی، خویی، سیستانی، صافی، فاضل.
* ۱۲۱۲. کسی که بیتوته به منی را ترک کند، باید برای هر شبی یک گوسفند قربانی کند.
۱۲۱۳. ... فرقی بین ترک با علم و عمد یا نسیان یا جهل به حکم، نیست.
۱. بهج تبر، خو، س، صا: احتیاط این است که در صورت فراموشی و یا ندانستن حکم نیز یک گوسفند کفاره بدهد.
۲. فا: ثبوت کفاره در جاهل و ناسی و معذور مبنی بر احتیاط است.

افرادی که شب سیزدهم باید بمانند م ۱۲۱۴

۱. کسی که در احرام، صید کرده است؛
۲. کسی که در احرام، با زن نزدیکی کرده؛
۳. کسی که در روز دوازدهم از منی کوچ نکرده و غروب شب سیزدهم را درک کرده است.

افرادی که بیتوته بر آنها واجب نیست م ۱۲۲۸

۱. بیماران و پرستاران آنها و دیگر کسانی که ماندن برای آنها - به خاطر هر عذری - مشقت داشته باشد.
- آیت الله صافی: و احتیاطاً... یک گوسفند ذبح نماید هر چند گناه نکرده.
۵. کسانی که شب را تا صبح (از مغرب تا طلوع فجر م ۱۲۲۹) در مکه در هر جای آن بیدار و به عبادت مشغول باشند و کار دیگری جز عبادت نکنند، مگر کارهای ضروری؛ از قبیل خوردن و آشامیدن به قدر احتیاج و تجدید وضو.
- آیت الله بهجت: (مشغول) به نسک حج؛ از قبیل طواف و سعی علی الأحوط والأرجوع به منی نماید و مشغول به سایر عبادات نشود... و از امور ضروریّه مذکوره، نوم غالب است.

خواب بدل بیتوته

- * ۱۲۳۰. کسی که به جای بیتوته در مکه، به عبادت مشغول می شود، اگر به قدری خواب رود که صدق نکند تمام شب به عبادت مشغول بوده، کافی نیست، و باید کفّاره بدهد.
- آیت الله سیستانی: بلکه اگر خواب برود هر چند برای مدّت کوتاهی

باشد، بنا بر احتیاط واجب کفاره دارد و آنچه معتبر است عبادت در نصف دوّم شب است.

زمان کوچ از منا

* بعد از ظهر روز ۱۲. (امام خمینی و سایر آیات عظام)

* ۱۲۳۵. کسانی که برای آنها کوچ در روز دوازدهم، جایز است، باید بعد از ظهر کوچ کنند و قبل از ظهر، جایز نیست؛ و کسانی که در روز سیزدهم کوچ می‌کنند، کوچ در هر وقتی برای آنها جایز است. زن‌ها نیز همین حکم را دارند. م ۱۲۳۶ ولی سایر معذورین می‌توانند قبل از ظهر کوچ کنند. م ۱۲۳۸ آیت الله مکارم: احتیاط واجب صبر کردن است.

رفتن به مکه قبل از ظهر

* واجب نیست به منی برگردد. (امام خمینی)

- بنا بر احتیاط برگردد. آیات عظام، بهجت، مکارم و فاضل: بنا بر احتیاط واجب.

- باید برگردد برای تحقّق نفر بعد از ظهر. آیات عظام: تبریزی، صافی.

- اگر می‌تواند... برگردد واجب است و گرنه بر او چیزی نیست. آیت الله خوئی.

-... و اگر خارج شد به احتیاط واجب باید برای نفر باز برگردد... آیت الله سیستانی.

*۱۲۳۷. اگر حاجی صبح دوازدهم به مکه بیاید، برای نَفَرِ بعد از ظهر، واجب نیست به منی برگردد اگرچه رفتن او به مکه قبل از ظهر، جایز نیست.

رفتن به مکه بعد از نیمه شب

*۱۲۴۱. کسی که شب دوازدهم، بعد از نصف شب، از منی خارج و به مکه می‌رود، لازم نیست قبل از ظهر به منی بیاید، هر چند اگر قبل از ظهر بیاید نمی‌تواند قبل از ظهر کوچ کند.
- آیت الله فاضل: بنا بر احتیاط، لازم است قبل از ظهر بیاید.

اعمال مکه

۱. طواف حج یا «طواف زیارت»؛

۲. نماز طواف؛

۳. سعی؛

۴. طواف نساء؛

۵. نماز طواف نساء.

*۱۱۶۹. مراجعت به مکه برای انجام اعمال آن، بعد از اعمال منی در روز عید، جایز، بلکه مستحب است و تأخیر تا روز یازدهم جایز است؛ و جواز تأخیر تا آخر ذی حجه، بعید نیست.

طواف نساء

*۱۱۸۷. طواف نساء به مرد اختصاص ندارد؛ بلکه بر زن و خنثی و خصی و

بچه ممیز نیز، لازم است.

* ۱۱۸۸. طواف نساء و نماز آن، اگرچه واجب است و بدون آن زن حلال نمی‌شود، ولی رکن نیست و ترک عمدی آن، موجب باطل شدن حج نمی‌شود، بلکه بر حاجی، انجام آن واجب است...
۱۱۸۹. پیش از به‌جا آوردن طواف نساء، باید از مطلق تلذذ زناشویی اجتناب شود.

نیت نایب در طواف نساء

* احتیاطاً به نیت ما فی الذمه یا منوب عنه. (امام خمینی)
- به نیت منوب عنه انجام دهد. آیات عظام: خویی، سیستانی، صافی، فاضل.

* ۱۱۹۱. احتیاط آن است که نایب در طواف نساء، نیت مافی الذمه کند، گرچه می‌تواند به نیت منوب عنه انجام دهد.

گفتن طواف رجال به جای طواف نساء

* ۱۱۹۲. اگر منظورش ادای وظیفه است، مانع ندارد.

طواف نساء قبل از سعی

* در حال ضرورت جایز. (امام خمینی و ۱. آیت الله بهجت)
۲. جایز نیست. آیت الله خویی، آیت الله سیستانی.
- احتیاطاً گرفتن نایب ترک نشود. آیت الله مکارم.
* ۱۱۷۳. انجام طواف نساء قبل از سعی در حال ضرورت - مثل ترس از

حیض و نتوانستن اقامت به مکه تا زمان پاکی - جایز است؛ ولی بعد از آن، احتیاط در نایب گرفتن جهت رعایت ترتیب است.

۱. بهج: تقدیم طواف نساء بر سعی در حال ضرورت و خوف حیض جایز

است و همچنین از ناسی و جاهل مجزی است تقدیم بر سعی علی الأظهر.

۲. خو، س: جایز نیست قبل از سعی طواف نساء را انجام دهد و اگر

نتوانست تا زمان پاکی در مکه بماند، می تواند از مکه خارج شود و بنابر احتیاط برای طواف نساء نایب بگیرد.

طواف نساء قبل از سعی سهواً یا جهلاً

* طواف و سعی صحیح و احتیاط در اعاده طواف. (امام خمینی)

* ۱۱۷۴. اگر طواف نساء را سهواً قبل از سعی به جا آورد، یا به واسطه

ندانستن حکم، مقدم بدارد، طواف و سعی صحیح است؛ و احتیاط در اعاده طواف است.

- آیت الله بهجت: مجزی است.

- آیت الله تبریزی، آیت الله خوئی: بنابر احتیاط، لازم است آنها را بعد از

سعی اعاده کند.

- آیت الله صافی: طواف زیارت و سعی صحیح است و اعاده طواف نساء با

نمازش بعد از سعی احوط است و اگر خودش نمی تواند اعاده کند نایب بگیرد.

فراموش کردن طواف نساء

* ۱۱۹۴. اگر طواف نساء را سهواً تا برگشت از حج به جا نیاورد، اگر

می تواند، باید برگردد و به جا بیاورد؛ و اگر نمی تواند یا مشقت دارد، نایب

بگیرد و پس از به جا آوردن وی، زن به او حلال می‌شود.
- آیات عظام بهجت، سیستانی، فاضل: سهواً یا عمداً.

شک در انجام طواف نساء بعد از مراجعت

* باید طواف نساء را انجام دهد. (امام خمینی و ۱. آیت الله بهجت

۲. آیت الله سیستانی)

۳. بعد از عمل مواقعه اعتنا نکند. آیت الله تبریزی، آیت الله

خویی.

۴. با التفات لازم نیست اگر چه احتیاط خوب است آیت الله

صافی.

۵. با عدم التفات، احوط و با التفات لازم نیست. آیت الله مکارم.

* ۱۱۹۸. اگر پس از مراجعت از مکه شک کند که طواف نساء حج یا

عمره مفرده را به جا آورده یا نه، اگر التفات به وجوب طواف نساء نداشته، باید

طواف نساء را انجام دهد و همچنین است در صورت التفات علی الأحوط، بلکه

خالی از قوت نیست.

۱. بهج: اگر توانست خودش به جا آورد و الا نایب بگیرد.

۲. س: (در صورت عدم التفات) باید طواف نساء را انجام دهد و اگر

معذور است یا مشقت دارد نایب بگیرد.

۳. تبر، خو: اگر شک بعد از عمل مواقعه با زوجه برایش حاصل شد، به آن

اعتنا ننموده و بنا بر انجام آن گذارد.

۴. صا: ولی اگر التفات به وجوب آن داشته و شک دارد که انجام داده یا

نه، بعید نیست انجام آن واجب نباشد، اگر چه احتیاط خوب است.
۵. مکه: بنا بر احتیاط واجب در صورت اول، ولی در صورت بعد طواف نساء لازم نیست.

ترک طواف نساء توسط نایب

* حرمت نساء و وجوب انجام آن. (امام خمینی و سایر آیات

عظام)

* ۱۱۹۹. اگر نایب طواف نساء را به جا نیاورد، علاوه بر حرمت نساء بر وی، ذمه اش هم مشغول است و خودش باید در حیاتش انجام دهد و اگر نمی تواند، نایب بگیرد.

- آیات عظام، بهجت، خوبی، فاضل: و چنانچه قبل از تدارک فوت نماید، احتیاط این است که از ترکه اش قضای آن به جا آورده شود.

زمان قضای طواف حج و نساء

س ۱۲۰۰. اگر طواف حج و نماز آن یا طواف نساء و نماز آن به جهتی باطل باشد، قضای آن باید در ماه ذی حجه باشد، یا همه وقت کفایت می کند؟

- آیت الله خامنه ای: وقت طواف حج و نماز آن ماه ذی حجه است، ولی طواف نساء و نماز آن وقت معینی ندارد.

- آیات عظام، بهجت، تبریزی، گلپایگانی، فاضل، مکارم: ماه ذی حجه شرط نیست...

ترتیب طواف نساء در عمره مفرده

* ۱۲۰۱. طواف نساء در عمره مفرده، باید بعد از تقصیر یا حلق انجام شود.

- آیت الله بهجت: در عمره مفرده، تقدیم طواف نساء بر تقصیر، در صورت ضرورت یا نسیان یا جهل، مجزی است.

طواف نساء قبل از تقصیر در عمره مفرده

* اعاده طواف نساء. (امام خمینی و آیت الله بهجت: ذیل

م ۹۱۲)

* ۱۲۰۶. در عمره مفرده انجام طواف نساء قبل از تقصیر، موجب بطلان عمره نمی‌شود، ولی باید بعد از تقصیر، طواف نساء اعاده شود و بدون آن، حرمت نساء باقی است.

- آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم: بنابر احتیاط واجب (طواف نساء اعاده شود).

ترک طواف نساء در چند عمره مفرده

* یک طواف نساء برای تمام آنها کافی است. (امام خمینی)

- هر احرام، طواف نساء مستقل. (سایر آیات عظام)

* ۱۲۰۲. اگر شخصی چندین عمره مفرده به جای آورده باشد و در هیچ کدام طواف نساء را انجام نداده باشد، یک طواف نساء برای تمام آنها کفایت می‌کند.

- آیات عظام بهجت، فاضل، سیستانی: بنا بر احتیاط، برای هر کدام یک طواف نساء انجام دهد.

- آیات عظام، تبریزی، خویی، صافی: هر احرام، طواف نساء مستقل لازم دارد...

- آیت الله خامنه‌ای: علی‌الظاهر واجب است برای هر عمره مفرده جداگانه طواف نساء به جا آورد، اگرچه تحلل با طواف نساء واحد بعید نیست.

فصل هشتم: مصدود و محصور

مصدود

*۱۲۹۲. «مصدود» به کسی گفته می‌شود که دشمن، او را از انجام عمره یا

حج باز دارد.

*۱۲۹۴. اگر کسی بعد از احرام عمره، توسط دشمن یا دیگری - از قبیل عمال دولت و... - از رفتن مکه منع شود و راه دیگری برای رفتن نباشد، یا اگر باشد، مؤونه آن را نداشته باشد، می‌تواند در همان محل که منع شده، یک شتر، یا یک گاو، یا یک گوسفند، قربانی کند و از احرام خارج شود. این قربانی بنابر احتیاط واجب، به نیت تحلیل انجام و به احتیاط واجب، قدری از مو یا ناخن خود را بگیرد؛ و در این صورت همه چیز حتی زن، بر او حلال می‌شود.

محصور

*۱۳۰۵. اگر کسی به جهت مریضی، نتواند بعد از احرام عمره به مکه برود،

اگر بخواهد مُحَلِّ شُود، باید هدی کند، و به احتیاط واجب هدی یا پول آن را

به وسیله شخص امینی به مکه بفرستد و با او قرارداد کند که در چه روز و چه ساعتی، آن را در مکه ذبح کند و وقتی که روز و ساعت موعود رسید، تقصیر کند؛ پس از آن، محرّمات احرام - غیر از زن - بر او حلال می‌شود؛ و احتیاط آن است که نایب در ذبح، قصد تحلیل منوب‌عنه کند. (قرار ذبح در حج روز عید و در عمره به احتیاط واجب قبل از خروج حجاج به عرفات است. م ۱۳۱۷)

حصر در احرام حج

* ۱۳۰۶. اگر حج گزار بعد از احرام حج، نتواند به خاطر مریضی، به عرفات و مشعر برود، باید بنا بر احتیاط واجب هدی یا پول آن را به منی بفرستد و جهت ذبح در روز عید قرار بگذارد و بعد از ذبح، تقصیر کند؛ در این صورت، همه محرّمات احرام - غیر از زن - بر او حلال می‌شود.

- آیت الله تبریزی، آیت الله خویی: حکم محصور در حج، مانند حکم محصور در عمره است ولی راجع به حلال شدن زن بر او احتیاط این است که زن بر او پس از حلق یا تقصیر حلال نمی‌شود، و فرستادن هدی یا پول آن متعین است، ولی مواعده روز عید متعین نیست.

- آیت الله سیستانی و آیت الله فاضل: بلکه بنا بر اقوی. (هدی یا پول...)

- آیت الله گلپایگانی: باید یک قربانی به منی بفرستد و پس از ذبح و نحر قربانی در منی، نسبت به همه تروک احرام - به جز زن - مُحلّ می‌شود.

- آیت الله مکارم: بنا بر احتیاط واجب - غیر از زن - بر او حلال می‌شود که

باید در سال آینده حج به جا آورد تا بر او حلال شود. مناسک جامع ۱۲۹۶

- آیت الله بهجت: علی الأحوط. (روز عید قرار بگذارد.)

کسی که تصادف کرده

* ۱۳۰۹. اگر مُحرم دچار تصادف شود، با شرایط معتبره در حصر، حکم

حصر بر آن مترتب می‌شود.

* ۱۳۱۶. کسانی که مریض نیستند ولی به علت دیگر، بعد از احرام

نتوانستند به مکه بروند - مثل کسی که پا یا کمرش شکسته یا به واسطه

خونریزی، ضعف بر او مستولی شده - بعید نیست حکم مریض را داشته باشند،

ولی مسأله مشکل است؛ بنابراین، احتیاط آن است که تا وقتی که خوب شوند

در احرام باقی بمانند؛ پس اگر حج فوت شده، عمره مفرده به جا بیاورند و از

احرام خارج شوند و اگر حج بر آنها واجب بوده - با وجود شرایط - حج به جا

آورند.

- آیات عظام: بهجت، تبریزی، خویی: کسی که نتواند حج خود را ادامه

دهد، از جهت پیش آمد مانعی غیر از صد و حصر، احتیاط این است که در

جای خود قربانی نموده و از احرام خارج شود.

- آیت الله سیستانی: دو مورد مذکور، مصداق محصورند...

- آیت الله صافی: در موارد مشکوک به حصر، علاوه بر انجام وظیفه

محصور، با عمره مفرده از احرام خارج شود.

- آیت الله فاضل: ظاهر این است که حکم مریض را دارند.

- آیت الله مکارم: در مورد (مسأله مشکل است) می‌فرماید: اشکالی ندارد.

- آیت الله فاضل: (احتیاط آن است...) این احتیاط مستحب است.

فصل نهم: احکام نماز

نماز جماعت

* لزوم شرکت و صحت نماز. (امام خمینی و آیات عظام

خامنه‌ای، نوری و فاضل)

لزوم شرکت و اقتداء صوری. آیات عظام ۱. بهجت ۲. تبریزی،

خویی، سیستانی و وحید.

۳. در حال ضرورت بی‌اشکال و غیر آن، اعاده موافق احتیاط. آیت

الله صافی، آیت الله گلپایگانی: با تمکن.

* ۱۳۱۸. هنگام اقامه نماز جماعت در مسجد الحرام و مسجد النبی، مؤمنین

خارج نشوند و در جماعت با سایر مسلمین، شرکت کنند.

۱. بهج: به گونه‌ای عمل شود که موجب وهن نشود و وظیفه منفرد رعایت

شود.

۲. تبر، خو، س، وح: بلی نماز مجزی است در صورتی که قرائت حمد و

سوره را برای خود آهسته قرائت کند و اگر نمی‌شود به نحو حدیث نفس

بخواند و در نماز جمعه بعد از فراغ از آن، با آنها، نماز ظهر را اعاده کند.
 ۳. صا: نماز با عامه در حال ضرورت بی اشکال است و در غیر حال ضرورت شرکت در جماعات آنان اگر موجب تألیف قلوب آنها و دفع اتهام به شیعه باشد خوب است و اعاده آن لازم نیست اگر چه موافق با احتیاط است و خروج از مسجد در هنگام اقامه جماعات و یا ایستادن و شرکت نکردن شایسته نیست، بلی اگر ضرورتی ایجاب کند مانع ندارد. آیت الله گلپایگانی: لکن با تمکن نماز را با شرایط کامل اعاده کند.

نماز استداره در مسجدالحرام

* صحیح است. (امام خمینی)

- به حسب دایره مقدم بر امام نباشد و مراعات وظیفه منفرد لازم است. آیت الله بهجت.

۱. اقتدا صوری است. تبریزی، سیستمی ۲. خوبی.

۳. پشت سر یا دو طرف امام ایستاده اند صحیح است. آیت الله خامنه‌ای.

۴. به احتیاط باید به حسب دایره مقدم بر امام نباشد. آیات عظام: صافی، مکارم.

۵. اگر به جهت تقیه خوانده باشد اعاده ندارد. آیت الله فاضل.

- با حفظ نسبت در تمام دایره صحیح است. آیت الله نوری.

* ۱۳۱۹. نماز به نحو استداره در مسجدالحرام، نیاز به اعاده ندارد.

۱. تبر، س: در هر صورت باید قرائت را خود - ولو به نحو حدیث نفس -

بخواند.

۲. خو: ... به هر حال چون اقتدا صوری است باید قرائت را ولو آهسته و یا اگر نمی‌شود به نحو حدیث نفس بخواند و این نماز مجزی است.
۳. خا: نماز کسانی که پشت سر یا دو طرف امام ایستاده‌اند صحیح است لکن نماز افرادی که روبه‌روی امام قرار دارند صحیح نیست.
۴. صا، گل، مکا: نماز به نحو استداره مانعی ندارد ولی بنا بر احتیاط باید به حسب دایره مقدم بر امام نباشد و همچنین بنا بر احتیاط با مراعات قید قبلی نزدیکتر از امام به کعبه هم نباشد.
۵. فا: اگر به جهت تقیّه خوانده باشد اعاده ندارد و در غیر مورد تقیّه استداره جایز نیست؛ و اگر کسی نمی‌دانسته و به این صورت خوانده نمازش صحیح و قضا ندارد.

عدم اتصال صفوف جماعت

س ۱۳۲۰. آیا نماز جماعت با عدم اتصال صفوف به همان مقداری که آنان نماز را صحیح می‌دانند، کافی است، مخصوصاً این که امکان اتصال نماز بانوان، وجود ندارد؟

- اقتدا به آنها صوری و نماز صحیح است. آیات عظام: بهجت،

تبریزی و سیستانی م ۱۳۱۸

- همان‌طور که آنها نماز را صحیح می‌دانند کفایت می‌کند. آیت

الله خامنه‌ای.

- با فرض عدم وجود تقیّه، نماز خود را اعاده نماید. آیت الله

صافی.

- لازم است در صورت امکان اتصال صفوف را مراعات کنند.

آیت الله نوری.

۱. تفصیل. آیت الله فاضل.

۲. بانوان اشکالی ندارد. ولی آقایان اتصال صفوف لازم است. آیت

الله مکارم.

۱. فا: چنانچه هنگام اقامه جماعت اتفاقاً داخل شبستان‌ها بودند همان‌جا

اقتدا کنند و نماز صحیح است هر چند اتصال برقرار نباشد. ولی اختیاراً و با

وسعت وقت آنجا نروند و نمانند. و در این مسأله فرقی بین آقایان و بانوان

نیست.

۲. مکا: در مورد بانوان که راه دیگری ندارند، اشکالی ندارد. ولی در مورد

آقایان چنانچه بتوانند اتصال صفوف را رعایت کنند، لازم است.

وقت نماز عشا

* ۱۳۲۱. کسانی که هنگام نماز مغرب در مسجدین هستند، جایز است بعد

از اتمام نماز جماعت ولو بلافاصله، نماز عشا را بخوانند؛ ولی جهت اقامه نماز

مغرب، اگر وقت داخل نشده، باید صبر کنند.

- آیت الله بهجت: اشکالی ندارد با رعایت وظیفه منفرد، چه آنکه استتار

قرص کافی است.

- آیت الله سیستانی: اگر قبل از دخول وقت، نماز با آنها بخواند مجزی

نیست.

- آیت الله مکارم: وقت وارد شده است.

نماز در پشت بام مسجدالنبی

س ۱۳۲۳/۲. پشت بام مسجدالنبی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ که دیوار اطراف پشت بام، بیش از قامت انسان بلند است و هیچ طرف صفهای جماعت مسجد پیدا نیست، آیا اقتدا با این وضع صحیح است؟

- آیات عظام، بهجت، تبریزی، سیستانی: در هر صورت باید نماز را به وظیفه منفرد بخواند.

- آیت الله صافی: ... اعاده نماز لازم است مگر شرایط تقیه محقق باشد.

- آیت الله فاضل: چنانچه موقع اقامه جماعت بالای پشت بام باشد لازم است همان جا در نماز شرکت کند ولی اختیاراتاً رفتن بالای بام هنگام نماز جایز نیست.

- آیت الله مکارم: احتیاط آن است در داخل مسجد نماز بخواند.

نماز جماعت در هتل م ۱۳۲۴

* در مکه و مدینه، نباید در هتل، نماز را به جماعت بخوانند. (امام خمینی)

- آیت الله بهجت، آیت الله صافی: ... مانعی ندارد اگر مستلزم مفسده نباشد.

- آیت الله سیستانی: اگر خلاف تقیه نباشد اشکال ندارد ولی شرکت در جماعت مسلمین بهتر است.

- آیت الله فاضل: اگر خلاف تقیه ولو تقیه مداراتی است نماز را به جماعت نخوانند.

- آیت الله مکارم: نماز جماعت های کاروانی و بزرگ اشکال دارد ولی نماز چند نفری اشکال ندارد.

آیه سجده‌دار در نماز

- س ۱۳۲۵. گاه امام جماعت، در نماز سوره سجده‌دار می‌خواند و نمازگزاران در اثنای قرائت، به سجده می‌روند... اگر ندانسته به رکوع رفت و سپس به سجده و دوباره به قیام برگشت تکلیف چیست؟
- آیت الله بهجت: در سجده هم با آنها تبعیت کند، و... نماز را اعاده کند.
 - آیت الله تبریزی: ... اگر رکوع یا سجده زائده انجام داد باید نمازی را که خوانده اعاده کند.
 - آیت الله خامنه‌ای: باید تبعیت کنند، بلی اگر خلاف تقیه نباشد می‌توانند تبعیت نکنند و در هر صورت تبعیت مضر نیست؛ و اگر خلاف تقیه عمل نکرده باشد نمازش صحیح است، گرچه رعایت احتیاط خوب است.
 - آیت الله سیستانی: ... اگر... سجده نکرد نماز صحیح است و اگر به رکوع رفت نماز بنا بر احتیاط واجب باطل است.
 - آیت الله صافی: اگر شرکت در نماز عنوان تقیه داشته باشد... نماز او صحیح است و در غیر مورد تقیه نماز را اعاده کند.
 - آیت الله فاضل: تکلیف تبعیت است و نماز صحیح است... اگر به رکوع و سجده رفته و به قیام برگشته است نمازش باطل است و بنا بر احتیاط باید اعاده کند.
 - آیت الله مکارم: ... متابعت شود و احتیاطاً نماز را اعاده نماید.
 - آیت الله نوری: نمازش را بخواند و دوباره اعاده کند...

اقتداء نماز قضاء

- س ۱۳۲۶. جواز اقتدا به اهل سنت، اختصاص به نماز ادا دارد، یا نماز قضا را نیز می‌توان اقتدا کرد؟

۱. اشکال دارد. آیت الله خامنه‌ای ۲. آیت الله صافی.
۳. اشکال ندارد. آیت الله فاضل، آیت الله مکارم.
۴. اقتداء صوری است فرقی ندارد. آیات عظام: بهجت، تبریزی، سیستانی.

۱. خا: قدر متیقن جواز اقتداء در نماز اداء است و صحّت اقتداء در نماز قضاء محلّ اشکال بل منع است.
۲. صا: مختص به نماز ادا است.
۳. فا، مکا: اختصاص به نماز ادا ندارد.
۴. بهج، تبر، س: فرقی نمی‌کند و در هر دو باید وظیفه منفرد مراعات شود و یا اعاده شود.

سجده روی فرش

* مانع ندارد و گذاردن مهر، جایز نیست. (امام خمینی)

۱. تفصیل. (آیات عظام)

- بر فرش کفایت نمی‌کند و باید اعاده نماید. آیت الله وحید.

* ۱۳۲۹. در مسجد النبی ﷺ سجده روی فرش‌های مسجد، مانع ندارد؛ و گذاردن مهر، جایز نیست؛ و لازم نیست در جایی که سنگ است نماز بخوانند؛ و لازم نیست حصیر یا مانند آن، همراه خود ببرند؛ هر چند همراه داشتن آن، اگر به گونه‌ای باشد که متعارف سایر مسلمین است و موجب وهن نشود، اشکال ندارد.

۱. آیت الله بهجت: در صورت امکان سجده بر «مایصح السجود علیه»،

اكتفا به غير آن خلاف احتياط است... و در مورد سجده بر مهر و يا حصير و بادبزن در مساجد مگه و مدینه در صورتی که موجب وهن و انگشت نما شدن باشد، جایز نیست.

۲. آیت الله تبریزی: در صورت تمکن لازم است در جایی که سنگ است نماز بخوانند...

۳. آیت الله خویی: اگر در آن مکان، تمکن از سجود بر آنچه سجود بر آن جایز است ندارد، سجده صحیح است

۴. آیت الله خامنه‌ای: قراردادن چیزی در محل سجده اگر خلاف تقیه باشد جایز نیست و واجب است مکلف کوشش کند تا در صورت امکان جایی بیابد که بر سنگ فرش یا چیزی که سجده بر آن صحیح است سجده کند و اگر تقیه ایجاب کند که بر فرش سجده کند نمازش صحیح است.

۵. آیت الله سیستانی: اگر تقیه اقتضا کند و در همان جا مایصح السجود علیه نباشد، سجده صحیح است و لازم نیست از آنجا منتقل شود به جای دیگر.
۶. آیت الله صافی: اگر فرادی می‌خواند و ضرورتی نباشد نباید به فرش سجده کند و اگر به جماعت می‌خواند سجده بر فرش در مواردی که به خاطر تقیه ضرورت داشته باشد، مانع ندارد.

۷. آیت الله فاضل: اگر مخالف تقیه و موجب هتک نباشد باید بر سنگ سجده نماید. (خلاصه)

نماز فرادی روی فرش‌های مسجدالنبی

* جایز است. (امام خمینی)

۱. در صورت عدم منافات با تقیه جایز نیست. آیت الله خامنه‌ای.

۲. با وجود سنگ جایز نیست. آیات عظام: تبریزی، خوئی،

سیستانی.

* ۱۳۳۰. در مسجدالنبی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بعد از اتمام نماز جماعت، می‌توان روی فرش‌های مسجد سجده نمود؛ و لازم نیست نمازگزار به جای دیگر که سنگ فرش است برود.

۱. خا: در فرض مذکور اگر با فریضه تقیه منافات ندارد باید بر سنگ فرش سجده کند. به م ۱۳۲۹ رجوع کنید.

۲. تبر، خو، س: با وجود مکان سنگ فرش در مسجد باید به آنجا برود. (آیت الله سیستانی: بلی نماز مستحب را می‌تواند رجاءاً در روضه مقدسه بخواند.)

تخیر بین قصر و اتمام

* مسجدالحرام و مسجدالنبی فعلی. (امام خمینی)

۱. مسجدالحرام و مسجدالنبی زمان پیامبر. آیت الله بهجت.

۲. تمام شهر مکه و مدینه قدیم. آیات عظام: تبریزی، وحید، خوئی.

۳. تمام شهر مکه و مدینه فعلی. آیات عظام: خامنه‌ای، سیستانی، صافی، فاضل، گلپایگانی، مکارم، نوری.

* ۱۳۳۶. تخیر بین قصر و اتمام، در مکه و مدینه، اختصاص به مسجدالحرام و مسجدالنبی دارد؛ ولی به مسجد اصلی اختصاص ندارد، هر چند احتیاط در اقتصار بر مسجد اصلی است.

۱. بهج: مسافر می تواند در مسجد الحرام و مسجد پیغمبر ﷺ (قدیم) نمازش را تمام بخواند و در قسمت های اضافه شده به احتیاط واجب شکسته بخواند.
۲. تبر، خو، وح: در همه مکه و مدینه قدیم مخیر است.
۳. خا، س، صا، فا، گل، مکا، نور: می تواند در تمامی دو شهر مکه و مدینه نماز را تمام بخواند.

قصد ده روز و رفتن به عرفات و منا

* اگر مسافت شرعی نباشد، نماز تمام است. (امام خمینی و آیات

عظام)

* ۱۳۳۸. کسانی که در مکه قصد عشره نموده اند و به عرفات، مشعر و منی می روند و به مکه باز می گردند، اگر مسافت شرعی محقق نشود، نمازشان تمام است.

س ۱۳۴۰. فاصله بین مکه و عرفات که قبلاً چهار فرسخ بوده امروزه با توجه به توسعه مکه و اتصال شهر به منا، کمتر از مسافت شرعی است؛ در این صورت، کسی که قصد اقامه ده روز در مکه را نموده و سپس به عرفات و مشعر و منا می رود و چهار شب یا بیشتر در آنجا بیتوته می کند نماز او در عرفات و مشعر و منا و پس از مراجعت به مکه قصر است یا تمام؟

– آیت الله بهجت: در مواردی که نماز در مکه تمام است در عرفات و مشعر و منی هم تمام است و گرنه قصر است. م ۱۳۳۸

– آیت الله خامنه ای: اگر پس از استقرار حکم اقامت عشره در مکه مکرمه به عرفات و مشعر و منا می رود، با فرض این که رفت و برگشت از عرفات و مشعر و منا هشت فرسخ شرعی نیست نمازش در عرفات و منا تمام است.

- آیت الله تبریزی: ... بعد از اقامت ده روز یا تحقق اقامت به عرفات بروید
نمازهای او در عرفات و مشعر و منا، و در رفتن و برگشتن تمام است و در غیر
این دو صورت مسافر است...

- آیت الله سیستانی: ... نمازش را تمام بخواند...

- آیت الله فاضل: اگر اقامه ده روزه با قطع نظر از چند شب مذکور باشد
در مواضع ذکر شده نماز تمام است و اگر مجموعاً باشد نماز در آن مواضع
شکسته...

- آیت الله صافی، آیت الله مکارم: نماز در عرفات و مشعر و منا تمام است.

- آیت الله نوری: بعد از استقرار قصد اقامت ده روز در مکه نمازش در
عرفات و مشعر و منا تمام است و الا قصر است...

نماز در هواپیما

س ۱۳۴۱. آیا خواندن نماز در هواپیما، در صورتی که شرایط نماز - مثل
قیام و قبله و رکوع و سجود - مراعات شود، در صورت علم یا احتمال رسیدن
در وقت نماز به مقصد و امکان خواندن آن، نماز کفایت می کند یا باید تأخیر
بیندازند؟ و در صورتی که نماز را در آن حال خواندند و در وقت نماز پیاده
شدند، اعاده آن لازم است یا نه؟

- آیت الله بهجت: اظهر جواز و کفایت آن است اگر چه احوط تأخیر
است برای تحصیل استقرار مطلق.

- آیت الله خامنه‌ای: با تمکن از استقرار و استقبال قبله، نماز صحیح و
مجزی است، بلکه جهت در کفایت اول وقت افضل است.

- آیت الله تبریزی: چنانچه احتمال بدهند که تا آخر وقت هواپیما به زمین نشیند می تواند در هواپیما نماز بخواند و اگر پیش از اتمام وقت هواپیما به زمین نشست نمازشان را اعاده کنند.

- آیت الله فاضل و آیت الله سیستانی: در فرض مذکور نماز در هواپیما کافی است.

- آیت الله صافی: در صورت علم باید تأخیر نماید و در صورت احتمال، احوط خواندن و چنانچه قبل از گذشتن وقت به مقصد رسید اعاده است.

- آیت الله مکارم: چنین نمازی صحیح است و اعاده ندارد.

فصل دهم: روزه

روزه ماه رمضان و حکم اول ماه

س ۱۳۴۲. اگر از سوی حاکم عامه اول ماه رمضان اعلام شود، برای کسانی که در آن بلاد هستند و تقیه‌ای هم در تبعیت نیست و برای خود فرد هم یقین به اول ماه نیست، آیا تبعیت لازم است؟

- تبعیت لازم نیست. آیات عظام: بهجت، تبریزی، سیستانی، صافی و مکارم.

- تبعیت لازم است. آیت الله فاضل و آیت الله نوری.

روزه در مدینه

س ۱۳۴۳. آیا استحباب سه روز روزه مستحبی در مدینه منوره برای برآمدن حاجت، اختصاص به مسافر دارد، یا برای اهالی مدینه و کسی که قصد عشره دارد نیز، مستحب است؟

- اختصاص به مسافر ندارد. آیات عظام: خامنه‌ای، سیستانی، صافی.

- اختصاص به مسافر دارد. آیت الله تبریزی، آیت الله مکارم
- استحباب آن به قصد ورود برای غیر مسافر ثابت نیست، بلی رجاء
مانعی ندارد. آیت الله فاضل.

اعتکاف در مسجد الحرام و نذر روزه

س ۱۳۴۴. آیا زائران خانه با توجه به لزوم روزه جهت اعتکاف، می توانند
در مسجد الحرام به اعتکاف پردازند؟

- مانعی ندارد. آیت الله بهجت.

- در صورت نذر روزه در سفر اشکال ندارد. آیات عظام: تبریزی،
خامنه‌ای و سیستانی.

- صحت نذر روزه در سفر اشکال دارد. آیات عظام: صافی،
فاضل و نوری.

- بدون قصد عشره اشکال دارد. آیت الله مکارم.

س ۱۳۴۵. آیا شخص محرم معتکف در مسجد الحرام می تواند سعی انجام

دهد؟

- منعی ندارد، ولی زودتر به پایان رساند. آیات عظام، بهجت،

خامنه‌ای، صافی، مکارم و فاضل.

- لازم است سعی او پس از اعتکاف باشد، ولی اگر صبر کردن

سخت باشد اشکال ندارد. آیت الله سیستانی.

فصل یازدهم: خمس حج

نداشتن سال خمسی

* بدون تخمیس، طواف و قربانی صحیح نیست. (امام خمینی)
- اگر طبق متعارف به ذمه خریدده، حجش صحیح است. آیات
عظام: بهجت، صافی، تبریزی، خویی و سیستانی.
- احتیاط واجب مصالحه با مجتهد ولی اگر درآمد همان سال باشد
خمس ندارد. آیت الله فاضل.

* ۱۳۴۶. کسی که سال خمسی ندارد، اگر به حج مشرف شود و با پول
خود، لباس احرام و قربانی خریداری نماید، اگر آن پول، از درآمد کسب و
حقوق است و معلوم نیست که ربح بین سال است، بدون تخمیس، حکم غضب
را دارد و طواف و قربانی، صحیح نیست.

پرداخت خمس احرام و قربانی یا حساب سال

* ۱۳۴۷. اگر شخصی بدون این که خمس مال خود را بپردازد، به حج برود،
اگر لباس احرام و قربانی او با پول غیر مخمس نباشد، عمل او اشکال ندارد.

س ۱۳۴۸. آیا برای صحت اعمال عمره و حج - برای کسی که حسابرسی خمس ندارد - پرداخت خمس لباس احرام و لباسی که در طواف و نماز طواف می‌پوشد، کفایت می‌کند، یا باید حسابرسی تمام اموال صورت گیرد؟

- کفایت محاسبه با اجازه مرجع تقلید. آیت الله تبریزی.

- کفایت خمس احرام و قربانی. آیت الله خامنه‌ای.

- حسابرسی بقیه اموال در صحت حج دخالت ندارد آیت الله سیستانی و آیت الله نوری.

- باید کل اموال خود را محسوم کند. آیت الله صافی و آیت الله فاضل.

- حداقل پرداخت خمس تمام هزینه حج. آیت الله مکارم.

پول حج مشکوک الخمس

* در صورت یقین به خمس، احرام و قربانی تخمیس شود. (امام خمینی و آیت الله مکارم: و سایر هزینه‌های حج).

۱. باید خمس آن را بدهد. آیات عظام: بهجت ۲. تبریزی، خوبی، سیستانی، فاضل.

* ۱۳۵۰. کسی که پولی به او داده‌اند که حج به‌جا آورد، اگر یقین به وجود خمس در آن ندارد، حج او اشکال ندارد ولو این که دهنده پول، اهل خمس نبوده و گیرنده در ظرف چند سال آن را پس‌انداز کرده باشد؛ ولی اگر یقین به وجود خمس در مال باشد، لازم است حداقل احرامی و قربانی را از غیر آن مال، تهیه نماید.

۱. بهج: با توجه به لزوم خمس در هبه، علی الأحوط و همچنین اینکه در طول هفت یا هشت سال این پول جمع شده، باید خمس به آن تعلق گرفته باشد.

۲. تبر، خو، س، فا: چنانچه پول‌های جمع شده تا سال تشریف به حج را تخمیس نمایید به وظیفه عمل شده و حج اشکالی ندارد.

خرید احرام از پول مشکوک الخمس

* طواف صحیح است هر چند احتیاط مطلوب است. (امام خمینی)

- با مجتهد جامع‌الشرایط مصالحه کند. آیات عظام: فاضل، خوبی،

سیستانی.

- اگر احتمال می‌دهد از ربیعی که سال بر آن نگذشته اشکال ندارد.

آیت الله تبریزی.

* ۱۳۵۳. اگر با پولی که معلوم نیست متعلق خمس است یا نه، لباس احرام

بخرد، لازم نیست خمس بدهد و طواف صحیح است هر چند احتیاط مطلوب است.

سپرده‌های حج و عمره

س ۱۳۵۵. آیا به سپرده‌های حج و عمره و سود آنها، خمس تعلق می‌گیرد؟

- آیت الله بهجت: خمس ندارد.

- آیت الله تبریزی: اگر سال بر آنها گذشته، باید خمس پردازند.

- آیت الله خامنه‌ای: در فرض مرقوم، اگر در همان سالِ خمس

سپرده گذاری به حج یا عمره می‌رود، خمس ندارد، ولی اگر نوبت حج او پس از آن سال خمسی است، اصل پول خمس دارد، لکن سود حاصله اگر پیش از سال عزیمت قابل وصول نبوده جزء درآمد سال وصول، محسوب است که اگر در همان سال به حساب هزینه سفر محسوب شود، خمس ندارد.

- آیت الله سیستانی، آیت الله فاضل: به اصل پول خمس تعلق می‌گیرد و نیز به سود آن، اگر از طریق معامله شرعیّه ملک صاحب پول شده است، بلی اگر حج بر آنها مستقر شده و راه دیگری برای رفتن به حج در سال ثبت‌نام نداشته باشند خمس به آن تعلق نمی‌گیرد.

- آیت الله صافی: وجوب خمس معلوم نیست... و نسبت به سود آن، اگر... طبق قرارداد باید در موقع تحویل اصل پول پرداخت شود، سود مذکور از منافع سال وصول است که اگر در همان سال صرف مؤونه شود خمس ندارد و اگر باقی بماند آن هم خمس دارد.

- آیت الله مکارم: هرگاه این پول از درآمد همان سالی باشد که نام‌نویسی کرده است، نه به آن خمس تعلق می‌گیرد و نه به سود آن.

- آیت الله نوری: اگر همان سالی که مستطیع شده ثبت نام نموده و حج بر او مستقر نباشد آن پول جزو مؤونه و مخارج آن سال محسوب می‌شود و خمس ندارد ولی اگر حج بر او مستقر بوده باید خمس آن را بدهد. و در عمره نیز اگر به طور متعارف یک مرتبه یا در چند سال یک مرتبه باشد، پولی که به حساب ریخته است خمس ندارد اما سودی که می‌گیرد از ارباح آن سالی است که آن را تحویل می‌گیرد و اگر تا آخر سال خمسی خود آن را در مخارج لازم زندگی خرج کرد، خمس ندارد و اگر بماند و سال بر آن بگذرد خمس دارد.

حکم سود بانکی

س ۱۳۵۷. سودی که از طرف سازمان حج و زیارت به سپرده‌های مردم تعلق می‌گیرد، چه حکمی دارد؟

- آیت‌الله بهجت: اگر بعد از پایان کار، سود را با چیزی معامله کنند اشکال ندارد و یا این که زاید را صدقه دهند، با استجازه از حاکم شرع علی‌الأحوط.
- آیت‌الله خامنه‌ای: سود حاصله از معامله مضاربه‌ای برای سپرده‌گذار حلال است.

- آیت‌الله سیستانی: اگر واقعاً مضاربه‌ای صورت بگیرد و رعایت شرایط آن بشود، هر چند عقد کتبی باشد، اشکال ندارد و سود حاصله حلال است...
- آیت‌الله صافی: اگر صاحب پول، پول را به بانک بدهد و بانک را وکیل کند که پول را در تجارت شرعی به کار گیرد و سود تجارت را به نحوی که توافق می‌کنند تقسیم کنند مانع ندارد، ولی اگر پول را به عنوان قرض به شرط سود در بانک بگذارد ربا و حرام است و اگر به عنوان مثلاً مضاربه بگذارد که ۱۷ اصل پول به او داده شود، مضاربه باطل است.

- آیت‌الله فاضل: چنانچه بین صاحب پول و بانک، این عمل به قصد مضاربه انجام گیرد، صحیح است و سود حاصله مشروع است..
- آیت‌الله مکارم: در صورتی که مطابق یکی از عقود شرعیه عمل شود و سودی به صاحب پول بدهند، اشکالی ندارد.

- آیت‌الله نوری: در صورتی که دهندگان وجه به این موضوع راضی و با آگاهی آنان باشد، اشکال ندارد.

فصل دوازدهم: تقلید

حج بدون تقلید

* اگر اعمالش مطابق فتوای مرجع تقلید باشد، صحیح است. (امام

خمینی و آیات عظام)

* ۱۳۵۸. شخصی که مقلد هیچ یک از فقها نبوده و حج و عبادت‌های دیگر را بدون تقلید انجام داده، اگر اعمالش مطابق فتوای کسی که باید از او تقلید کند باشد، صحیح است.

- آیت الله مکارم، آیت الله سیستانی: اگر مطابق فتوای کسی که الآن از او تقلید می‌کند باشد صحیح است.

- آیت الله صافی: اعمالش... صحیح است اگر مطابق فتوای مجتهدی که فعلاً وظیفه‌اش تقلید از او است. (خلاصه)

رجوع در احتیاط واجب، بدون نیت

س ۱۳۵۹. اگر اعلم در مسأله‌ای احتیاط واجب کرده، آیا لازم است مقلد جهت رجوع به فالاعلم بداند مرجعش احتیاط واجب کرده و نیت رجوع کند،

یا همین که در مقام انجام وظیفه شرعی بوده و عملش طبق فتوای فالاعلم است کافی است؟ به عبارت دیگر، اگر اعلم مثلاً در احرام از مکه قدیم احتیاط واجب است، ولی فالاعلم چنین احتیاطی نداشته، و مقلد اعلم از مکه جدید محرم شده و بعد از اعمال حج فهمیده است که اعلم چنین احتیاطی داشته، آیا عملش صحیح است؟ و اکنون چه وظیفه‌ای دارد؟

- آیت الله بهجت: می‌تواند با رجوع فعلی، آن عمل را تصحیح کند.

- آیت الله خامنه‌ای: اگر عمل او در هنگام صدور از وی مطابق با فتوای کسی بوده که می‌توانست شرعاً از او تقلید کند، صحیح و مجزی است.

- آیت الله تبریزی: پس از فهمیدن فتوای فالاعلم در تصحیح عمل، به فتوای وی استناد می‌کند.

- آیت الله سیستانی: اگر مطابقت با فتوای کسی که می‌تواند از او تقلید کند داشته باشد، الآن می‌تواند به او رجوع کند.

- آیت الله صافی: اگر بعد از خاتمه اعمال نیت کند که آنچه انجام داده‌ام بر طبق نظر فالاعلم باشد اشکال ندارد...

- آیت الله فاضل: چنانچه عمل صادر شده در هنگام وقوع مطابق فتوای فالاعلم باشد کفایت می‌کند... لیکن لازم است بعد از عمل برای تصحیح آن استناد به آن فتوی داشته باشد.

- آیت الله مکارم: بعد از اعمال حج رجوع به فالاعلم می‌کند و چون عمل گذشته او با آن هماهنگ است، اعاده لازم نیست.

بقاء بر تقلید میّت

* ۱۳۶۰. تقلید میّت ابتداءً جایز نیست، ولی بقاء بر تقلید میّت اشکال ندارد

ولی باید به فتوای مجتهد زنده باشد؛ و کسی که در بعضی از مسائل به فتوای مجتهدی عمل کرده، بعد از مردن آن مجتهد، می‌تواند در همه مسائل از او تقلید کند.

- آیت الله بهجت: ... باقی ماندن بر تقلید میّت در مسائلی که در آنها تقلید و عمل کرده است، در صورتی که مجتهدی که از دنیا رفته با مجتهد زنده از نظر علمی مساوی باشند، بنابر اقوی جایز است، هر چند با اجازه مجتهدی دیگری بر تقلید باقی بوده و عمل کرده باشد؛ و اگر... اعلم باشد، واجب است بر تقلید او باقی بماند و اگر مجتهد زنده بعدا اعلم شد واجب است در تمامی مسائل به او عدول نماید.

- آیت الله تبریزی، آیت الله خویی: اگر مجتهدی که انسان از او تقلید می‌کند از دنیا برود، در صورتی که فتوای او در نظر مقلد بوده و فراموش نکرده باشد، حکم بعد از فوت او حکم زنده بودنش است؛ و اگر فتوای او را یاد نگرفته خویی: یا فراموش کرده است لازم است به مجتهد زنده رجوع کند. (تبریزی: و بعید نیست در صورتی که فراموش کرده است باز بتواند به فتوای او عمل کند).

- آیت الله سیستانی: اگر مجتهدی که انسان از او تقلید می‌کند از دنیا برود، حکم بعد از فوت او حکم زنده بودنش است. بنابراین، اگر او اعلم از مجتهد زنده باشد باید - با علم به اختلاف در مسائل محل ابتلا ولو اجمالاً - بر تقلید او باقی بماند و چنانچه مجتهد زنده اعلم از او باشد، باید به مجتهد زنده رجوع کند. و اگر اعلمیتی در میان آنها معلوم نشود یا مساوی باشند مخیر است عمل خود را با فتوای هر کدام تطبیق نماید مگر در موارد علم اجمالی یا قیام

حجّت اجمالی بر تکلیف مانند موارد اختلاف در قصر و تمام که بنا بر احتیاط واجب باید رعایت هر دو فتوا را بنماید و مراد از تقلید در صدر این مسأله صرف التزام به متابعت از فتوای مجتهد معین است نه عمل کردن به دستور او.

- آیت الله صافی: بلکه جواز بقا بر تقلید او در سایر مسائل نیز بعید نیست. ولی اگر مجتهد میّتی که از او تقلید می کرده، اعلم از حی باشد، بقا بر تقلید او، بنا بر احتیاط، واجب است؛ چنان که اگر مجتهد حی، از میّت اعلم باشد عدول به حی واجب است.

- آیت الله فاضل: باقی ماندن بر تقلید میّت جایز است در صورتی که مجتهد میّت و مجتهد حی مساوی در علم باشند و چنانچه یکی از آن دو اعلم باشد تقلید از اعلم لازم است و در باقی ماندن بر تقلید میّت، فرقی بین مسائلی که عمل نموده و مسائلی که عمل ننموده وجود ندارد.

- آیت الله مکارم: هر گاه مجتهدی که انسان از او تقلید می کند از دنیا برود، باقی ماندن بر تقلید او جایز است بلکه اگر اعلم باشد واجب است، به شرط اینکه عمل به فتوای او کرده باشد و یا حداقل فتوای او را برای عمل گرفته باشد. عمل کردن به فتوای مجتهد مرده ابتداءً جایز نیست هر چند اعلم باشد بنا بر احتیاط واجب.

فصل سیزدهم: متفرقه

۱. لقطه حرم (اشیاء گمشده)

*۱۳۶۳. اگر در حرم چیزی پیدا کرد، برداشتن آن کراهت شدید دارد، بلکه احتیاط، در برداشتن است.

*۱۳۶۶. ... با یأس از پیدا شدن صاحبش - علی الأحوط - از طرف او به فقیر صدقه بدهد.

۲. برداشتن خاک و ریگ حرم

س ۱۳۶۹. آوردن خاک، ریگ و سنگ از عرفات، مشعرالحرام، منا، صفا، مروه یا منطقه حرم چه حکمی دارد؟ و اگر آورده باشد، آیا برگرداندن آن واجب است؟

- آیت الله بهجت: برداشتن آن با فرض امکان از مسجدالحرام و صفا و مروه جائز نیست و اگر آورده باید برگرداند ولی از سایر اماکن حرام نیست. م ۱۳۴۷

- آیت الله تبریزی: برداشتن خاک و ریگ و سنگ از آنچه نام برده شده مانعی ندارد بلی اگر در مسجدالحرام و مسجد خیف و یا سایر مساجد فرض شود، جایز نیست و برگرداندن آن لازم است.

- آیت الله سیستانی: اشکال ندارد و برگرداندن واجب نیست.
- آیت الله صافی: بنابر احتیاط از آوردن خاک و ریگ حرم خودداری شود و اگر آورده، در صورت تمکن به حرم برگرداند.
- آیت الله فاضل: از صفا و مروه جایز نیست. و از غیر آن دو مانعی ندارد. و در هر صورت برگرداندن لازم نیست. ولی به طور کلی لازم است مؤمنین از این قبیل اعمال پرهیز کنند.
- آیت الله نوری: از عرفات و مشعرالحرام اشکال ندارد ولی از صفا و مروه اشکال دارد و باید برگرداند.
- آیت الله مکارم: این کار شرعاً اشکال دارد و احتیاط آن است که آن را برگرداند.

۳. عدم جواز برداشتن قرآن از حرم

- * ۱۳۷۱. برداشتن قرآن‌های مسجدین بدون اجازه از متصدی ذیربط، جایز نیست؛ و اگر کسی برداشته، باید برگرداند.
- آیت الله مکارم: قرآن‌هایی که روی آن نوشته شده «وقف لله تعالی» و توسط مسؤولین مسجدالحرام، به حجاج هدیه می‌شود، گرفتن آنها اشکال ندارد. م ۱۳۷۹

۴. شک در عمل سابق

- * ۱۳۷۳. اگر در هر یک از اعمال عمره و حج، بعد از ورود به عمل بعد، شک کند، به شک اعتنا نکند؛ چه شک در اصل اتیان باشد، یا شک در صحت آن.

بخش دوم

احکام بانوان

اسطاعت بانوان

مهریه

* در صورت قدرت ادا و عدم مفسده برای زن، مستطیع است.
(امام خمینی و آیات عظام: ۱. بهجت ۲. تبریزی ۳. خوئی
۴. سیستانی ۵. گلپایگانی ۶. مکارم)

* ۶۲. زنی که مهریه اش برای مخارج حج کافی است، و آن را از شوهر خود طلبکار است، اگر شوهرش قدرت بر ادا آن ندارد، زن حق مطالبه ندارد و مستطیع نیست؛ و اگر قدرت دارد و مطالبه آن برای زن مفسده ای ندارد، با فرض اینکه شوهر، نفقه و مخارج زندگی زن را می دهد، لازم است زن مهریه را مطالبه کند و به حج برود؛ و چنانچه برای او مفسده دارد - مثل اینکه ممکن است به نزاع و طلاق منجر شود - مستطیع نیست.

۱. بهج: در صورتی که مطالبه مهر از شوهر ناراحتی و یا مشکلاتی در زندگی ایجاد نکند وی مستطیع است و مطالبه مهر منعی ندارد بلکه لازم است، ولی اگر موجب ناراحتی شود... مطالبه لازم نیست.

۲. تبر: اگر مطالبه مهریه موجب ناراحتی هایی شود که زن در زندگی اش به حرج و مشقت بیفتد، حج بر او واجب نیست.

۳. خو: یعنی مطالبه بر او حرجی یا در آن خوف ضرر باشد. حج بر او واجب نیست.
۴. س: اگر به حدی باشد که برای زن تحملش مشکل باشد. (واجب نیست)
۵. گل: مجرد طلاق باعث عدم وجوب حج نیست. بلکه اگر صرف مهریه در حج موجب شود که زندگی او مختل شود حج بر او واجب نیست.
۶. مکا: حتی اگر منجر به طلاق نشود ولی مشکلات مهمی در زندگی او حاصل گردد حج لازم نیست.

مهریه قراردادن حج

- *۶۴. اگر به حج بردن همسر، به عنوان مهر قرار داده شده باشد، زوج باید به آن عمل کند؛ ولی اگر صرف وعده بوده، ادای آن لازم نیست.
- آیت الله بهجت: وعده سفر موجب استطاعت نمی شود ولی بر مرد لازم است که به وعده خود وفا کند.
- آیات عظام: تبریزی، خویی، فاضل: اگر شرط ضمن العقد باشد، وفا واجب است و در غیر آن، تخلف از وعده کراهت شدید دارد.
- آیت الله سیستانی: به احتیاط واجب باید به آن وفا کند.
- آیت الله مکارم: یا شرط ضمن العقد بوده است. ولی بدون شک عمل به آن (وعده) مستحب مؤکد است.

رجوع به کفایت

- *۶۳. اگر زنی در حیات شوهرش، استطاعت مالی نداشته و بعد از مردن او،

از ارث وی یا غیر آن، استطاعت مالی پیدا کند، اگر بعد از مردن شوهر، شغل یا زراعت یا صنعتی که بتواند بعد از برگشتن از حج، زندگی خود را اداره کند، نداشته باشد، مستطیع نمی‌شود، هر چند ارثی که برده، برای رفتن به حج و برگشتن کافی باشد.

حکم رجوع به کفایت، در مسأله ۷۶ آمده است.

حج زن با زحمت افتادن شوهر

* مانع از استطاعت زن نمی‌شود. (امام خمینی و سایر آیات

عظام)

* ۶۵. اگر زنی مخارج حج را دارد و با درآمدش، مخارج زندگی را متکفل شود، اگر با به حج رفتن وی، شوهرش برای مخارج به زحمت می‌افتد، ولی به زحمت افتادن شوهر، موجب حرج برای زن نباشد، باید به حج برود و به زحمت افتادن شوهر، مانع از استطاعت زن نمی‌شود.

- آیت الله سیستانی: به حدی که تحملش برای زن مشکل باشد.

- آیت الله صافی: به نحوی که زندگی او مختل شود.

اجازه شوهر در حج واجب

* اجازه شوهر شرط نیست. (امام خمینی و سایر آیات عظام)

* ۶۶. برای بانوان، در سفر حج واجب، اجازه شوهر شرط نیست و باید حج

واجب خود را به‌جا آورند هر چند شوهر راضی نباشد.

- آیت الله مکارم: ولی بهتر جلب رضایت اوست.

نیابت زنها

* صحیح است. (امام خمینی و سایر آیات عظام)

* ۱۲۳. زنها هر چند مجاز هستند در شب عید قربان، بعد از درک اضطراری مشعر، به منی بروند، و رمی در شب برای آنها جایز است، ولی می‌توانند نایب شوند؛ اما نیابت در سایر ذوی الأعداء صحیح نیست. م ۱۲۵۳

- آیت الله تبریزی، آیت الله خوئی: نیابت زنان و ضعفاء که می‌توانند به وقوف در شب، در مشعر اکتفاء کنند مانعی ندارد.

- آیت الله سیستانی: چون وقوف رکنی را درک کرده‌اند نیابت آنها صحیح است.

- آیت الله مکارم: نیابت در این گونه موارد صحیح است.

- نظر سایر آیات عظام در مسأله ۱۲۵۳ (زنها می‌توانند در حج نایب شوند) موافق امام خمینی هستند.

احرام حائض در مسجد شجره

* احرام در نزدیک مسجد و تجدید در محاذی جحفه (یا احرام با نذر م ۲۵۳). (امام خمینی)

۱. تفصیل. آیت الله خامنه‌ای.

۲. کنار مسجد محرم شود. آیات عظام: بهجت: بنابر احتیاط تجدید در محاذی جحفه ۳. سیستانی، مکارم، خوئی ۴. صافی، فاضل ۵. نوری.

* ۲۴۸. اگر حایض نتواند تا پاک شدن صبر کند، احتیاط آن است که

نزدیک مسجد محرم شود و در «جحفه» یا محاذی آن، احرام را تجدید کند.
(م ۲۵۳. زن‌های حیض می‌توانند در مدینه با نذر محرم شوند...)

۱. خا: زنی که دارای عذر است، می‌تواند در حال عبور از مسجد محرم شود، به شرطی که مستلزم توقف در مسجد نباشد. ولی اگر مستلزم توقف در مسجد هر چند بر اثر ازدحام و مانند آن باشد و نتواند احرام را تا برطرف شدن عذر به تأخیر بیندازد، باید از جحفه یا محاذات آن محرم شود. و جایز است با نذر از هر مکان دیگری قبل از میقات محرم شود.

۲. بهج: اگر نتواند وارد مسجد شود در خارج مسجد محاذی آن محرم می‌شود و در جحفه یا محاذی آن تجدید احرام می‌کند بنا بر احتیاط.

۳. س، مکا: هر کس می‌تواند در کنار مسجد محرم شود و تجدید احرام لازم نیست. همچنین آیت الله خوئی م ۲۵۳.

۴. صا، فا: اگر حیض نتواند تا وقت پاک شدن صبر کند، باید نزدیک مسجد محرم شود و نیاز به تجدید احرام از جحفه ندارد. و همین‌طور است حکم زنی که در حال نفاس باشد.

۵. نور: اگر به واسطه زیادی جمعیت، از عبور از مسجد هم عاجز باشد، احتیاط آن است که از نزدیک مسجد محرم شود.

احرام با نذر

* ۲۵۳. زن‌های حیض می‌توانند در مدینه با نذر محرم شوند؛ و در این صورت لازم نیست به مسجد شجره بروند؛ ولی نذر زن، باید با اذن شوهر باشد.
- آیات عظام، بهجت، خوئی، سیستانی، صافی، فاضل و مکارم: احرام در خارج مسجد شجره نیز صحیح است و می‌توانند با نذر هم محرم شوند.

- آیات عظام، بهجت، خویی، سیستانی، مکارم: اگر نذر زن مزاحم حق شوهر نباشد اجازه لازم نیست. همچنین آیت الله تبریزی.

- آیت الله خامنه‌ای: در صحت نذر زوجه برای احرام پیش از میقات در صورتی که شوهر او غایب باشد، اذن شوهر شرط نیست. ولی اگر حضور داشته باشد، احتیاط واجب آن است که از او اذن بگیرد. و اگر بدون اذن شوهر نذر کند، نذر او منعقد نمی‌شود.

صیغه نذر: من برای خدا نذر می‌کنم که در مدینه محرم شوم.

لباس احرام زن

* ۲۸۸. زن می‌تواند در لباس خودش - به هر نحو که باشد دوخته یا ندوخته - محرم شود؛ ولی حریر محض نباشد.

عدول زن حایض و... به حج افراد

* ۲۲۳. اگر حایض در میقات بداند که نمی‌تواند عمره تمتع را در وقت خود انجام دهد، باید به نیت حج افراد محرم شود؛ ولی اگر بعد از آن، کشف خلاف شد، در صورتی که حَجَّةُ الْاِسْلَام به‌جا می‌آورد، احرام او باطل است و باید مجدداً برای عمره تمتع محرم شود.

- آیت الله تبریزی: می‌تواند به قصد مافی‌الذمه احرام ببندد و اگر پاک شد، عمره تمتع به‌جا آورد و بعد حج آن را انجام دهد. و اگر پاک نشد به همان احرام حج افراد به‌جا آورد و سپس عمره مفرده انجام دهد...

- آیت الله خامنه‌ای: اگر اطمینان دارد تا وقت احرام برای حج و درك وقوف عرفات پاک نمی‌شود یا اگر پاک شود، وقت کافی برای انجام اعمال

عمره تا درك وقوف عرفات را نخواهد داشت، در این صورت باید در همان میقات به حج افراد محرم شود، و پس از انجام اعمال حج، عمره مفرده به جا آورد، و عمل وی مجزی از حج تمتع خواهد بود.

- آیت الله خوئی: اگر به تیت مافی الذمه محرم شود اشکالی نیست ولی

اگر به نیت حج افراد محرم شود و بعد پاک شود احرامش باطل است.

- آیت الله سیستانی: (در صورت کشف خلاف) عدول کند به عمره تمتع

و اعمال آن را انجام دهد و باید رعایت کند که پس از انجام سعی تلبیه نگوید.

- آیت الله صافی: ... احتیاط آن است که در وقت احرام قصد کند محرم

می شوم به احرامی که بر من واجب است از عمره تمتع یا حج افراد، پس اگر..

پاک شد اعمال عمره را تمام کند و مُجِلّ شود و بعد اعمال حج را به جا

آورد... و اگر پاک نشد به همان احرام اعمال حج افراد را به جا آورد و بعد

عمره مفرده را. (در صورت کشف خلاف) لازم است این حج افراد را عدول

به عمره تمتع کند و اعمال را به جا آورد و بعد برای حج محرم شود... و این

مخصوص کسی است که مکلف به حج تمتع باشد و اما کسی که حج افراد

هم از او صحیح است، مختار است که عدول نماید به تمتع یا حج افراد را تمام

نماید.

- آیت الله مکارم، آیت الله فاضل: بهتر است در موقع احرام قصد کند

احرامی را که بر او واجب است انجام می دهد، تا مشکلی برای او پیش

نیاید.

*۲۲۵. اگر زنی به جهت حیض یا نفاس نتواند بعد از احرام، طواف به جا

آورد و خوف داشته باشد که وقت وقوف به عرفات بگذرد- باید به حج افراد

عدول کند و پس از به جا آوردن آن، در صورتی که حَجَّةَ الاسلام به جا

می‌آورد، عمره مفرده به جا آورد، و حج او صحیح و کافی از حَجَّةِ الاسلام است.

- آیت الله تبریزی: چنانچه حیض... بعد از احرام بود مخیر است بین این که به دستور مسأله ۲۱۹ عمل کند (به افراد عدول کند) و بین این که سعی و تقصیر کند و برای حج احرام ببندد و پس از برگشتن از منی، قبل از طواف حج، طواف عمره و نماز آن را قضا کند.

- آیت الله خامنه‌ای: اگر هنگام احرام در میقات پاک بود، سپس در بین راه یا در مکه مکرمه پیش از انجام طواف عمره و نماز آن یا در اثنای طواف پیش از اتمام شوط چهارم، عادت ماهانه برایش عارض شد، و تا وقت انجام اعمال عمره و درک و قوف اختیاری عرفه پاک نمی‌شود، در این صورت، مخیر است بین اینکه عدول نماید با همان احرام عمره تمتع به حج افراد، و پس از انجام حج افراد، عمره مفرده انجام دهد که این عمل او مجزی از حج تمتع است، و بین اینکه طواف عمره و نماز آن را رها کند، و با انجام سعی و تقصیر از احرام عمره خارج شود، سپس با احرام حج و درک و قوفین و انجام اعمال منی، در مراجعت به مکه، طواف عمره و نماز آن را - پیش از انجام طواف حج و نماز آن و سعی، یا بعد از انجام آنها - قضاء کند، و این عمل او نیز مجزی از حج تمتع است و چیز دیگری بر او نیست.

- آیت الله سیستانی: در فرض مسأله اگر در حال احرام حیض بوده است، حَجَّتْش بدل به افراد می‌شود و در صورت تمکن باید بعد از حج، عمره مفرده انجام دهد و اگر بعد از احرام حیض شده است احتیاط مستحب این است که عدول کند، ولی می‌تواند به احرام خود باقی باشد و سعی و تقصیر را انجام دهد و پس از اعمال منی، قبل از طواف حج، طواف عمره و نماز آن را قضا کند.

رضایت شوهر برای انجام عمره مفرده

س ۱۸۳. آیا زوج، می‌تواند همسر عقد بسته خود را از رفتن به عمره منع کند، و آیا سفر او سفر معصیت است؟ و آیا احرام او صحیح می‌باشد؟

۱. شرط نیست. آیت الله تبریزی

۲. شرط است. آیات عظام: سیستانی ۳. صافی ۴. فاضل، نوری

۵. مکارم: احتیاط واجب.

۱. تبر: ... عمره مانعی ندارد و منع زوج نسبت به آن اثری ندارد.

۲. س: احرام او صحیح نیست.

۳. صا: ظاهراً سفر او سفر معصیت است و صحّت احرام و عمره او نیز مورد

اشکال است.

۴. فا: ... بدون کسب رضایت از شوهر، عمره او باطل است و نمازش هم

تمام است، چون سفر او سفر معصیت می‌باشد. و همچنین آیت الله نوری.

۵. مکا: احتیاط واجب آن است که رضایت شوهر را جلب کند و حج و عمره

او در هر حال صحیح است ولی احتیاط آن است که نمازهای خود را جمع بخواند

و اگر سفر اول او باشد، خواه برای حج و یا عمره، اجازه شوهر شرط نیست.

طواف

حجاب در طواف و نماز

* فرق دارد. (امام خمینی و آیات عظام: ۱. سیستانی: فی الجمله

۲. مکارم ۳. نوری)

- فرق ندارد. آیت الله فاضل ۴. آیت الله خویی.

- * ۶۲۹. حجاب زن هنگام طواف، با حجاب در نماز، فرق می‌کند؛ و بنا بر احوط، فقط وجه و کفین، در طواف، مستثنی است.
۱. س: فی الجمله فرق می‌کند، گرچه احتیاط این است که همان مقدار که در نماز پوشاندن واجب است در طواف نیز واجب... همچنین به احتیاط واجب نباید صورت خود را با نقاب و مانند آن بپوشاند حتی اگر محل باشد.
۲. مکا: در حال نماز پشت پا و کف آن نیز مستثنی است ولی در طواف احتیاط پوشاندن آن است. همچنین در نماز نقاب ضرری ندارد ولی در طواف جایز نیست.
۳. نور: فرق می‌کند؛ چون در نماز می‌تواند صورت خود را بپوشاند ولی در طواف واجب است صورت خود را نپوشاند.
۴. خو: فرق نمی‌کند و پوشاندن صورت برای زن از نامحرم، بنا بر احتیاط واجب است، ولیکن باید به نحوی باشد که ساتر به صورت زن مسّ نشود.

پیدا بودن موی زنان در طواف

- * ۶۳۰. اگر مقداری از موهای سر زن یا جاهای دیگر بدن او که باید در حال طواف بپوشاند، ظاهر باشد، در فرض عمد، طواف - علی الأحوط - صحیح نیست؛ و در غیر عمد، صحیح است، مگر علی الأحوط، در جاهل مقصر.
- آیت الله بهجت: (هر چند ظاهر باشد) در صورتی که علم نداشته باشد، اشکال ندارد.

- آیات عظام: خامنه‌ای، سیستانی، مکارم: (در فرض عمد) طواف صحیح است هر چند گناه کرده است.
- آیت الله خویی: (عمد...) در فرض جهل به حکم، طواف صحیح است.

پوشیدن دستکش (قفازین) برای بانوان م ۴۹۷

* جایز نیست. (امام خمینی و آیات عظام: تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی، مکارم، وحید و بهجت: مگر در حال ضرورت و صافی، فاضل: بنابر احتیاط واجب و آیت الله فاضل: ولی کفاره ندارد.)

مقدار پوشش دختر بچه در هنگام طواف

س ۶۳۱. پوشش دختر بچه در حال طواف چگونه باید باشد؟
- آیت الله تبریزی: احتیاط لازم آن است که ستر او در حال طواف مانند ستر زنان بالغه باشد.
- آیت الله خامنه‌ای و آیت الله مکارم: احوط پوشیدن به مقدار معمول برای زنان می‌باشد.
- آیت الله سیستانی: بنابر احتیاط به همان میزان که در نماز لازم است رعایت شود...
- آیت الله صافی: مانند حال نماز رفتار نماید.
- آیت الله فاضل: همان مقداری که برای زنان لازم است.
- آیت الله نوری: پوشش خاصی معتبر نیست اگر به پنج، شش سال رسیده است حکم بانوان را رعایت نماید.

طواف مستحبی برای زنان

*۶۳۳. طواف مستحبی برای زنان با فرض علم به نگاه به بدن مردان، یا قرار گرفتن در فشار جمعیت، اگر اختیاراً نگاه به نامحرم نکنند، اشکال ندارد؛ ولی در ازدحام بهتر است مراعات کنند و در هر صورت طواف، صحیح است.

حیض

تجاوز دم از عشره

*۷۵۳. مدت حیض، از ده روز بیشتر نمی‌شود؛ و اگر حیض بعد از عادت غسل کند و عمره تمتع انجام دهد و بعد از آن تا روز یازدهم لک ببیند، محکوم به استحاضه است و وظیفه او تمتع است.

— آیت الله سیستانی: اگر مجموع آن روزها از ده روز بگذرد، لک‌هایی که دیده محکوم به استحاضه‌اند و حج تمتع خود را تمام کند و اگر از ده روز نگذرد لک‌ها محکوم به حیضند و احتیاطاً باید در اوقات پاکی جمع نماید بین احکام طاهر و حیض و به موجب این احتیاط، باید طواف عمره و نمازش را پیش از طواف حج احتیاطاً قضا نماید.

عدم تجاوز از عشره

*۷۵۵. اگر حیض مثلاً روز هفتم پاک شد و غسل کرد و اعمال حج را به جا آورد ولی بعداً خون دید، اگر خونی که دیده از روز دهم تجاوز نکرده، محکوم به حیض است که در وسعت وقت باید طواف و نماز را اعاده کند و

در ضیق وقت، محل اشکال است و باید احتیاط مراعات شود.

- آیت الله تبریزی: اگر آن لک، صفات حیض را داشت و قبل از گذشت ده روز از ابتدای حیض قطع شد باید طواف و نماز طواف را که خوانده اعاده نماید و اگر بعد از آن سعی یا تقصیر کرده آنها را هم اعاده نماید و در غیر این صورت اعمالی را که انجام داده صحیح است. همچنین آیت الله خویی.
- آیت الله سیستانی: ... به احتیاط واجب باید طواف و نماز را اعاده کند.
- آیت الله فاضل: اگر در طواف حج واقع شده، باید طواف و نماز را اعاده کند و مستحب است که سعی را اعاده کند و اگر در عمره تمتع بوده، اگر فرصت دارد طواف و نماز را اعاده کند و احتیاط مستحب این است که سعی و تقصیر را نیز دو مرتبه به جا آورد و اگر فرصت نداشت حج تمتع مبدل به افراد می شود و اگر حج واجب بوده بعد از حج افراد یک عمره مفرده انجام دهد و الاً انجام عمره مفرده واجب نیست.
- آیت الله مکارم: اگر اعمال در حال پاکی واقع شده صحیح است.

لک دیدن در غیر ایام عادت

※ ۷۵۴. زنی که در غیر ایام عادت لک دیده و به اعتقاد پاکی، طواف و نماز را انجام داده و شب بعد خون با شرایط حیض، دیده، اگر یقین کند که بعد از دیدن لک، خون در باطن فرج بوده و قطع نشده، در این صورت حائض بوده و طواف و نمازش صحیح نیست؛ و اگر شك دارد یا یقین کند که خون قطع شده، حائض نبوده و اعمالش صحیح است؛ و در صورت اول، حج او صحیح است و باید طواف و نماز را اعاده کند؛ و اگر در عمره بوده، در

صورت ضیق وقت احتیاطاً بعد از حج، یک عمره مفرده نیز به جا آورد.

- آیت الله تبریزی، آیت الله خوئی: اگر لک دارای صفات حیض بوده، در این صورت حکم کسی را دارد که قبل از طواف حیض شده و چنانچه به وظیفه خود عمل نکرد تا زمان تدارک گذشت، حجش باطل است. (آیت الله تبریزی: و اگر در عمره بوده باید طواف و نماز عمره را قبل از طواف حج قضا کند).

- آیت الله سیستانی: بعد از فتوای امام خمینی اضافه می کند: اگر در عمره تمتع بوده، باید طواف عمره و نماز آن را قبل از طواف حج قضا نماید.
- آیت الله صافی: (... نمازش صحیح نیست) می فرماید: و باید اعاده نماید و اگر در عمره بوده و وقت اعاده ندارد حج او مبدل به افراد می شود. (و اگر شك دارد...) در صورتی که به وظیفه مستحاضه عمل نموده باشد. (عملش صحیح است)

- آیت الله نوری: اگر با دیدن لک خون قطع نشده، از تاریخ دیدن لک حیض شروع شد و... اگر یقین کند که خون قطع شده اگر حصول این یقین بعد از انجام اعمال حج باشد حج او صحیح است و فقط طواف و نماز طواف را اعاده کند و اگر بعد انجام عمره و قبل از حج یقین حاصل شد، اگر وقت هست طواف و نماز طواف را انجام بدهد و بعد برای حج محرم شود و اگر وقت نیست، احتیاطاً بعد از حج یک عمره مفرده به جا آورد.

- آیت الله فاضل: و در صورت اول حج صحیح است و باید طواف و نماز را اعاده و سعی را نیز احتیاطاً اعاده کند. (و در صورت ضیق وقت) حج تمتع مبدل به افراد می شود و اگر واجب بوده باید بعد از آن عمره مفرده به جا آورد و اگر مستحب بوده بعد از آن عمره مفرده واجب نیست.

زنی که لک ببیند

۷۵۸. زنی که حیض نمی‌شود ولی گاهی خون می‌بیند، اگر خون تا سه روز، استمرار ندارد ولو به این گونه که پس از خارج شدن تا این مدت، باطن فرج آلوده باشد، حکم استحاضه را دارد.

عروض حیض قبل از چهار شوط طواف

۷۵۶. اگر زنی در عمره تمتع قبل از چهار شوط طواف، حایض شد و تا قبل از رفتن به عرفات، پاک نمی‌شود، وظیفه او عدول به افراد است.
- آیت الله خامنه‌ای: اگر قبل از سه شوط و نیم حایض شد مورد عدول به افراد است.

- آیات عظام بهجت، سیستانی، خویی: مخیر است بین این که اول حج افراد را به جا آورده و بعد از فراغت، عمره مفرده به جا آورد و بین این که اعمال عمره تمتع را بدون طواف و نمازش به جا آورد بدین معنی که سعی و تقصیر نموده و برای حج احرام بسته و به حج رفته و پس از فراغت از حج و بازگشت به مکه، قضای طواف عمره را پیش از طواف حج به جا آورد. آیت الله خویی: یک طواف به نیت اعم از اتمام و تمام به جا می‌آورد. آیت الله سیستانی: احتیاط مستحب این است که به حج افراد عدول نماید، آیت الله تبریزی: طواف را رها نموده، سعی و تقصیر می‌کند و برای حج محرم می‌شود و بعد از برگشتن از منی، قبل از طواف حج، یک طواف کامل به قصد اعم از تمام یا اتمام به جا می‌آورد و نماز آن را می‌خواند.
آیت الله صافی: طواف را رها نموده، سعی و تقصیر را احتیاطاً انجام دهد

و تروک احرام را ترک نماید، و رجاء محرم به احرام حج تمتع شود و اعمال آن را به قصد مافی‌الذمه از تمتع و افراد انجام دهد و پس از پاک شدن، ابتدا طواف ناقص عمره را تکمیل نموده، نماز بخواند و بعد بقیه طواف‌ها را به‌جا آورد و احتیاطاً عمره مفرد نیز انجام دهد.

آیت الله فاضل: اگر قبل از سه شوط و نیم حیض شده، مورد عدول به افراد است و اگر بعد از آن و قبل از تمام شدن دور چهارم حیض شده، طواف را رها کند و سعی و تقصیر را احتیاطاً و رجاء انجام دهد و احتیاطاً محرّمات احرام را رعایت کند و وقت رفتن به عرفات احتیاطاً و رجاء محرم به احرام حجّ تمتع شود و اعمال آن را به قصد - مافی‌الذمه - اعمّ از تمتع و افراد به‌جا آورد.

عروض حیض بعد از چهار شوط

*۷۵۷. اگر زنی بعد از شوط چهارم (۱) در طواف عمره تمتع حیض شود و تا وقت وقوف به عرفات پاک نمی‌شود، باید سعی و تقصیر عمره تمتع را انجام دهد و برای حج تمتع محرم شود، و در وقت انجام طواف حج، قبل یا بعد (۲) از آن، بقیه طواف عمره تمتع و نماز آن را هم به‌جا آورد. (۳)

۱. آیت الله خامنه‌ای: بعد از سه شوط و نیم.

۲. آیت الله بهجت: باید قضای طواف عمره را به نحوی که گذشت، قبل از

طواف حج به‌جا آورد.

- آیت الله تبریزی و آیت الله خوئی: حکم آن مانند حکم مسأله ۷۵۶

است.

- آیت الله سیستانی: باید سعی و تقصیر کند و پس از اعمال منی و قبل از

طواف حج، باقیمانده طواف را انجام دهد و احتیاط مستحب این است که پس

از اتمام، طواف و نماز آن را اعاده کند.

- آیت الله صافی: آنچه از طواف عمره باقیمانده و نماز آن را بعد از اعمال مکه به جا آورد و احتیاطاً سعی را هم اعاده کند هر چند لازم نیست.
۳. آیت الله فاضل: و سعی و تقصیر را نیز احتیاطاً اعاده کند.

حصول حیض قبل از نماز و طواف بعد آن

۷۹۵. اگر زنی در احرام عمره تمتع پس از انجام طواف و قبل از نماز طواف، حیض شود: اگر وقت وسعت دارد، صبر کند تا پاک شود و نماز را خوانده و بقیه اعمال را انجام دهد؛ و چنانچه وقت تنگ باشد، سعی و تقصیر عمره تمتع را انجام دهد و برای حج تمتع، محرم شود و بعد از طواف حج، یا قبل از آن (۱)، نماز را بخواند و سپس بقیه اعمال را انجام دهد. (و اگر بعد از نماز حائض شود بقیه اعمال را انجام دهد و عمره او صحیح است.)
(و همچنین) زنی که نماز طواف را در حجر اسماعیل خوانده و سعی و تقصیر نموده و بعد از آن حیض شده و تا وقوف به عرفات پاک نمی شود، عمره او صحیح است، و باید برای حج تمتع محرم شود؛ و وقتی خواست طواف و نماز حج را انجام دهد، قبل یا بعد از آن، نماز طواف عمره تمتع را به جا آورد. م ۸۰۵

۱. آیات عظام بهجت، تبریزی و مکارم: احتیاط آن است که نماز طواف گذشته را قبل از طواف حج به جا آورد.
- آیت الله سیستانی: باید نماز را قبل از طواف حج قضا کند.
- تفصیل حکم در مسأله ۷۵۷ و ۸۰۵

انجام اعمال عمره با حیض

※ ۷۵۹. اگر زنی حائض بود و نمی‌دانست و اعمال عمره را به‌جا آورد، اگر در وسعت وقت است، باید طواف و نماز را (۱) اعاده کند؛ ولی اگر وقت ندارد، در اینکه وظیفه مبدل شده یا نه، اشکال است و احتیاطاً مراعات نماید. (۲)

۱. آیت الله سیستانی: و سپس سعی و تقصیر را اعاده نماید.

- آیت الله صافی: و سعی و تقصیر را اعاده نماید و اگر پس از پاکی، وقت برای انجام اعمال عمره ندارد حج او مبدل به افراد می‌شود.
- آیت الله فاضل: و احتیاطاً سعی و تقصیر را نیز اعاده کند.

۲. آیت الله بهجت: لازم است طواف و نماز اعاده شود و احتیاطاً سعی و تقصیر را نیز به‌جا آورد و چون تقصیر از جهت جهالت به موضوع طهارت بوده کفاره ندارد.

- آیت الله تبریزی، آیت الله خویی:... اگر وقت باقی است باید طواف اعمال عمره تمتع اعاده نماید و اگر وقت ندارد حتی برای سعی و تقصیر حج افراد انجام داده و عمره مفرده را بعد از حج به‌جا می‌آورد، و چنانچه متمکن است سعی و تقصیر کند، ولو آن‌که مسمای وقوف اختیاری عرفات را درک کند...

- آیت الله سیستانی: اگر وقت موسع نباشد، پس اگر در حال احرام حیض بوده است، حجش مبدل به افراد می‌شود و پس از فراغ از حج، اگر می‌تواند باید عمره مفرده انجام دهد و اگر حیض او بعد از احرام بوده در فرض مذکور باید پس از فارغ شدن از اعمال منی و بازگشتن به مکه، قبل از این که طواف حج را انجام دهد طواف عمره و نماز آن را قضا کند.

- آیت الله فاضل: ... اگر وقت باقی است اعمال عمره تمتع را اعاده کند، و اگر وقت ندارد حج افراد انجام دهد.

- آیت الله مکارم: اشکالی نیست، حج او مبدل به حج افراد می شود و عمره مفرد بعد از حج به جا آورد.

حیض بعد از بطلان عمره

۷۶۰. اگر زنی عمره تمتع را انجام دهد و بعد از آن متوجه شود که طواف او باطل بوده، سپس حائض شود، هر وقت عذر او مرتفع شد، طواف و نماز را اعاده کند (۱)؛ و اگر قبل از وقوف پاک نمی شود، برای حج محرم شود و پس از آمدن به مکه و رفع عذر، آنها را انجام دهد. (۲)

۱. آیت الله بهجت: و احتیاطاً سعی و تقصیر را اعاده کند و در صورت ضیق وقت بعداً تدارک کند و عمره مفرد هم به جا آورد به احتیاط واجب.

- آیت الله تبریزی: بنابر احتیاط، بعد از آن سعی و تقصیر را نیز اعاده کند و تا تقصیر نکرده احکام محرم را مراعات کند. م ۵۸۸

- آیت الله خوئی: در هر دو صورت سعی و تقصیر را اعاده نماید.

- آیت الله سیستانی: اگر قبل از فوت وقت وقوفین پاک شود باید همه اعمال را انجام دهد و اگر پاک نشود به وظیفه ای که در حاشیه مسأله ۷۵۶ آمده عمل کند. (احتیاط مستحب عدول به حج افراد و می تواند در عمره تمتع باقی بماند و اعمال را جز طواف و نماز به جا آورد و آن دو را قبل از طواف حج انجام دهد).

۲. آیت الله فاضل: سعی و تقصیر را نیز احتیاطاً اعاده کند.

علم به بقای حیض در اثنای سعی

۷۶۱. اگر زنی به تصور این که پاک شده است، طواف را انجام دهد و در اثنای سعی متوجه شود که هنوز پاک نشده است، سعی را قطع کند و پس از پاک شدن از حیض، طواف و نماز را اعاده کند؛ و احتیاط آن است که پس از اعاده طواف و نماز، سعی را اتمام و اعاده نماید (۱)؛ و اگر بعد از سعی متوجه شود نیز، اعاده طواف و نماز لازم و اعاده سعی، مبنی بر احتیاط است. (۲)

۱. آیت الله بهجت: اتمام سعی لازم نیست و اعاده کافی است.

۲. آیات عظام بهجت، تبریزی: و بنابر احتیاط، بعد از آن سعی و تقصیر را نیز اعاده کند و تا تقصیر نکرده احکام محرم را مراعات کند. و آیت الله بهجت اضافه می‌فرماید: و در صورتی که بطلان از جهت جهل به حکم نبوده، تقصیر قبلی کفاره ندارد. م ۵۸۸

— آیت الله خویی: باید لباس دوخته را بیرون بیاورد و سعی و تقصیر را نیز اعاده کند و در فرض گذشت زمان تدارک، حجش باطل است.

— آیت الله سیستانی: اگر قبل از گذشتن وقت یادش آمد باید آن را جبران کند و بعد از آن سعی و تقصیر را نیز اعاده کند و تا اعمال را انجام نداده است از محرّمات احرام اجتناب نماید و اگر بعد از گذشتن وقت تدارک متوجه شود، در صورت سهو و نسیان، اعاده طواف کافی است و در صورت جهل حجّش باطل است و به احتیاط واجب باید یک شتر قربانی بدهد.

— آیت الله صافی: در فرض مذکور (که بعد از تقصیر و قبل از شروع اعمال حج فهمیده) باید پس از وضو طواف و نماز و سعی و تقصیر

را اعاده کند.

- آیت الله مکارم: احتیاطاً سعی و تقصیر را نیز اعاده کند.

انجام عمره تمتع به گمان استحاضه

س ۷۶۲. زنی به گمان استحاضه، در میقات محرم شده و با انجام وظایف مستحاضه، اعمال عمره تمتع را به جا آورده و پس از اعمال متوجه شده که حائض بوده، وظیفه او نسبت به اعمال عمره و حج چیست؟

۱. در صورت وقت اعاده و گرنه تبدیل به افراد. آیات عظام:

بهبخت ۲. خامنه‌ای ۳. تبریزی، سیستانی، صافی، فاضل.

۴. اعاده اعمال. آیت الله مکارم.

۱. بهج: بعد از پاک شدن اگر وقت دارد اعمال عمره را اعاده می‌کند و گرنه حج او افراد شده است و پس از حج در صورت امکان عمره مفرده به جا می‌آورد. م ۲۲۸

۲. خا: اگر نتواند با تدارک اعمال عمره، محرم به احرام حج شود، چنانچه عادت او پیش از احرام از میقات حادث شده باشد، حج او بدل به حج افراد می‌شود، که باید پس از انجام مناسک حج، عمره مفرده به جا آورد، ولی اگر عادت ماهانه بعد از احرام از میقات عارض شده باشد، عمره تمتع او صحیح است، فقط طواف و نماز آن باطل است، که باید بعد از برگشت از عرفات و مشعر و منی و مناسک آن، طواف عمره و نماز آن را تدارک کند.

۳. تبر، س، صا، فا: اگر تا قبل از وقت حج، فرصت انجام اعمال عمره را دارد، باید صبر کند و اعمال را پس از پاکی، دوباره انجام دهد و اگر فرصت

نباشد باید حج افراد انجام دهد و پس از اعمال، اگر ممکن بود، عمره مفرده انجام دهد. آیت الله صافی: و بعد از حج هم، عمره به جا می آورد آیت الله فاضل: و احتیاطاً سعی و تقصیر را نیز اعاده نماید

۴. مکه: باید طواف ها و نماز طواف را از سر بگیرد و احتیاط این است که اگر در مکه حاضر است، بقیه اعمال؛ مانند سعی و تقصیر را نیز اعاده کند ولی کفاره ای بر او نیست.

سعی برای حائض

※ ۸۵۵. مسعی مسجد نیست و حایض باید خودش سعی نماید؛ حتی اگر برای طواف نایب گرفته باشد، باید با مراعات ترتیب بین طواف و سعی، خودش سعی به جا آورد.

حکم پوشش در سعی

※ ۸۶۷. اگر در سعی، بعضی مواضع بدن زن غیر از وجه و کفین پیدا باشد، به صحت سعی ضرر نمی زند.

- آیت الله مکارم: ولی اگر عمداً باشد گناه کرده است.

سن یائسگی

※ قَرَشِیَه ۶۰ و غیر قَرَشِیَه ۵۰ سال. (امام خمینی)

۱. بین قَرَشِیَه و غیر قَرَشِیَه فرقی نیست. آیات عظام، تبریزی خویی

۲. سیستانی ۳. مکارم.

۷۶۶. هرگاه زن قرشیه پس از شصت سال و غیر قرشیه پس از پنجاه سال، در بین اعمال خون ببینند، حکم مستحاضه را دارند (۱) ولو چند روز متوالی طول بکشد و همه به اوصاف حیض باشد.

۱. تبر، خو: چنانچه بین پنجاه سال و شصت سال، خون به صفات حیض باشد، بنابر احتیاط قرشیه و غیر قرشیه بین احکام حایض و مستحاضه جمع کنند، و اگر بعد از شصت سال خونی دیده‌اند، حکم به استحاضه می‌شود.
۲. س: یائسگی در مسأله حیض در سیده و غیر سیده، با اتمام شصت سال قمری شروع می‌شود.

۳. مکا: فرقی میان سیده و غیر سیده نیست با اتمام پنجاه سالگی اگر خون مشکوکی دید حکم استحاضه و اگر تمام نشانه‌های حیض را داشت حکم حیض را دارد. مناسک جامع م ۶۲۹

استحاضه

وظیفه مستحاضه کثیره

* طواف، یک غسل و نماز آن یک غسل، مگر خون قطع شود.
(امام خمینی)

۱. احتیاطاً طواف و نماز آن یک غسل و برای هر یک، یک وضو.
آیت الله تبریزی.

۲. تفصیل. آیات عظام، خوئی ۳. سیستانی ۴. صافی ۵. فاضل.

۶. غسل‌های نماز کافی است. تنها وضو بگیرد بنابر احتیاط. آیت الله مکارم.

*۷۶۴. مستحاضه کثیره، باید برای طواف، یک غسل و برای نماز طواف، غسلی دیگر انجام دهد، مگر آنکه از وقت غسل برای طواف تا آخر نماز، خون قطع باشد.

۱. تبر: بنا بر احتیاط برای طواف و نماز آن یک غسل کند و برای هر یک از آن دو یک وضو بگیرد.

۲. خو: غسل کند برای هر کدام و محتاج به وضو نیست، مگر اینکه محدث به حدث اصغر باشد، که در این صورت احوط ضم وضو است به غسل.

۳. س: اگر خون مستمر باشد که بیرون آمدن خون از پنبه منقطع نشود یک غسل کافی است، اگرچه احتیاط مستحب برای هر کدام یک غسل است و اگر چنین نباشد به نحوی که بتواند پس از طواف با غسلی دیگر نماز را انجام دهد در حالی که خون بیرون نرزد باشد در این صورت اگر پس از غسل و انجام طواف خون بیرون نیامده بود می تواند با همان غسل نماز را بخواند و اگر بیرون آمده بود به احتیاط واجب برای نماز دوباره غسل کند.

۴. صا: اگر بعد از غسل برای نماز یومیه خون نبیند تجدید غسل لازم نیست و اگر خون ببیند برای هر کدام از طواف و نماز طواف یک غسل احتیاطاً به جا آورد و اگر فاصله بین غسل و طواف زیاد می شود، مثل اینکه در نزدیک مسجد الحرام نتواند غسل کند، احتیاطاً در موقع ورود به مسجد الحرام تیمم بدل از غسل هم بنماید.

۵. فا: احتیاط واجب آن است که مستحاضه کثیره و متوسطه علاوه بر اغسال یومیه، یک غسل برای طواف و نماز آن انجام دهند و برای طواف یک وضو و برای نماز طواف هم یک وضو بگیرد. و اگر غسل برای او حرجی

است یعنی مستلزم مشقتی است که عادتاً قابل تحمل نیست به جای غسل تیمم کند و وضو بگیرد. مستحاضه قلیله برای طواف یک وضو و برای نماز طواف هم یک وضو بگیرد.

۶. مکا: مستحاضه کثیره هنگامی که غسل‌های نماز خود را به موقع به جا آورد، غسل دیگری برای طواف بر او واجب نیست، تنها وضو بگیرد بنا بر احتیاط.

قرص خوردن و لک دیدن

۷۶۷. لکه‌های خونی که بعد از استفاده از قرص یا غیر آن به وجود می‌آید و سه روز ادامه ندارد، حکم استحاضه را دارد و باید به وظیفه مستحاضه عمل شود؛ و اگر در اثنای طواف لک ببیند... رجوع به م ۷۶۹

- آیت الله بهجت: مگر آنکه علم پیدا کند در باطن خون است.

- آیت الله نوری: اگر در موقع اعمال خون نبیند که پاک می‌باشند و اعمالشان صحیح است ولی اگر در ایام عادت یک یا دو لکه کم رنگ ببیند، این خون استحاضه حساب می‌شود و باید به وظیفه مستحاضه عمل کنند.

- به مسأله ۵۸۰ الی ۵۸۲ عروض حدث مراجعه شود.

۷۶۸. اگر با خوردن قرص، خون قطع شود و طواف عمره یا حج را انجام دهد سپس خون ببیند، اگر خون سه روز مستمر نباشد و حتی در باطن فرج هم قطع شده باشد، حیض نبوده و با انجام وظیفه مستحاضه، اعمال بعدی او صحیح است.

- آیت الله صافی: در صورتی که سه روز اول پشت سر هم نباشد؛ مثل

آنکه دو روز خون ببیند و یک روز پاک شود و دوباره یک روز خون ببیند، بنا بر احتیاط لازم در روزهایی که خون می‌بیند باید جمع کند میان کارهای مستحاضه و تروک حایض و در روزهایی که خون نمی‌بیند هم کارهایی را که بر حایض حرام است ترک کند و عبادت‌های خود را به جا آورد.

مستحاضه قلیله

*۷۶۵. نماز و طواف برای زن مستحاضه، مستقل هستند.

*۷۶۹. اگر زنی در حال طواف، مستحاضه قلیله شود اگر بعد از تمام شدن دور چهارم بوده، پس از تجدید وضو و تطهیر بدن و لباس، طواف را تمام کند؛ و اگر قبل از آن بوده، به احتیاط واجب پس از تجدید وضو و تطهیر، آن را اتمام و سپس اعاده نماید.

- آیت الله مکارم: وظیفه او فقط اعاده است بعد از طهارت و احتیاط لازم نیست.

- به مسأله ۵۸۰ و ۵۸۱ مراجعه شود.

استحاضه سه قسم است: قلیله و متوسطه و کثیره.

قلیله آن است که خون به پنبه نفوذ نکند و از طرف دیگر ظاهر نشود.

متوسطه آن است که خون داخل پنبه رود و از طرف دیگر ظاهر شود ولی به دستمالی که بعد از پنبه قرار می‌دهند جاری نشود.

کثیره آن است که خون از پنبه به دستمال جاری شود. توضیح المسائل

مراجع، م ۳۹۳

- آیت الله مکارم: استحاضه دو قسم است: قلیله و کثیره.

قلیله آن است که خون پنبه را آلوده نماید ولی از طرف دیگر خارج

نشود خواه خون در پنبه فرو رود یا نه و کثیره آن است که خون، در پنبه فرو رود و از آن بگذرد و جاری شود.

خون دیدن مستحاضه در اثنای طواف

* ۷۷۰. اگر مستحاضه بعد از غسل و وضو مشغول طواف شود، و در اثنای طواف لک ببیند، اگر خون او مستمر بوده و به وظیفه عمل کرده، با تحفظ از خروج خون، چیزی بر او نیست؛ و در غیر این صورت (۱) حکم حدث جدید را دارد.

۱. آیت الله مکارم: یعنی اگر خون قطع شده و غسل کرده سپس خون جاری شده، حکم حدث جدید دارد.

مستحاضه‌ای که خون او قطع نمی‌شود

* ۷۷۱. مستحاضه‌ای که خون او قطع نمی‌شود، باید برای هر یک از طواف و نماز غسل کند و وضو بگیرد (۱)؛ و باید طوری باشد که بعد از غسل و وضو، مبادرت به عمل نماید؛ بنابراین اگر با رفتن به منزل نتواند مبادرت کند، نزدیک مسجدالحرام غسل کند و وضو بگیرد. (۲)

۱. آیت الله تبریزی: بنا بر احتیاط برای طواف و نماز آن یک غسل کند و برای هر یک از آن دو یک وضو بگیرد.

۲. آیت الله خویی: در کثیره، احوط این است که برای هر کدام از طواف و نماز، غسل نماید و قلیله برای هر کدام وضو بگیرد و متوسطه یک غسل برای هر دو به جا آورد و برای هر کدام وضو بگیرد.

– آیت الله سیستانی: اگر فاصله بین غسل یا وضو یا هر دو و انجام طواف یا نماز طواف زیاد باشد و تیمم بدون فاصله میسر باشد، به احتیاط واجب قبل

از نماز یا طواف یک تیمم بدل از غسل یا وضو کند.

- آیت الله صافی: و اگر از نزدیک مسجدالحرام نتواند غسل کند احتیاطاً

در موقع ورود به مسجد تیمم بدل از غسل هم بنماید..

- آیت الله مکارم: هنگامی که مستحاضه وظیفه غسل خود را برای نمازها

انجام دهد به حکم طاهر است و غسل دیگری برای طواف لازم نیست.

مستحاضه چنانچه خون را به صورت لکه‌های مختصر ببیند باید برای هر نماز

وضو بگیرد و بدن را بشوید و نماز بخواند (استحاضه قلیله) و اگر خون جریان

دارد غسل واجب است (استحاضه کثیره) (یک غسل برای نماز صبح و غسل

دیگر برای ظهر و عصر و غسل سوم برای مغرب و عشاء) و اگر غسل برای او

ضرر یا مشقت دارد می‌تواند تیمم کند. استفتائات جدید، ج ۱، س ۸۵

توضیح: بنابراین به فتوای معظم‌له، بعد از انجام غسل برای نماز می‌تواند

طواف را انجام دهد و غسل دیگر واجب نیست.

رفتن مستحاضه به مسجد الحرام و انجام طواف مستحبی و...

* اشکال ندارد، جز مقاربت. (امام خمینی)

۱. اشکال دارد. آیات عظام: بهجت ۲. صافی، خویی.

۳. احتیاط مستحب با غسل است. آیت الله فاضل.

* ۷۷۲/۲. رفتن در مسجدالحرام و مسجدالنبی ﷺ و توقف در سایر مساجد

و خواندن سوره‌ای که سجده واجب دارد، برای زن مستحاضه اشکال ندارد؛

ولی مقاربت شوهر با او بنا بر احتیاط واجب در صورتی حلال می‌شود که غسل

کند اگر چه کارهای دیگری را که برای نماز، واجب است - مثل وضو و

عوض کردن پنبه - انجام نداده باشد. (و همچنین می‌تواند طواف مستحبی انجام

دهد ولی احتیاط مستحب است که متوسطه و کثیره برای رفتن به مسجدالحرام غسل کند. تحریر ج ۱ ص ۵۷ م ۸)

۱. بهج: مستحاضه متوسطه و کثیره بدون غسل هایی که بر آنها واجب است نمی تواند وارد مسجدالحرام و مسجدالنبی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ شوند.

۲. صا، خو: با انجام غسل های واجب همه کارها حلال می شود اگر چه کارهای واجب برای نماز را مثل عوض کردن پنبه انجام نداده باشد. آیت الله خوئی: اضافه ای دارند: و بعید نیست که این کارها بدون غسل نیز جایز باشد اگر چه احتیاط در ترک است.

۳. فا: احتیاط مستحب آن است که در این کارها غسل های واجب خود را انجام داده باشد.

عبور از مسجدالحرام و مسجدالنبی

* ۱۳۷۰. حیض و جنب نمی توانند از مسجدالحرام و مسجدالنبی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ ولو از مقدار توسعه یافته عبور کنند.

نایب گرفتن برای رمی با احتمال قاعدگی

* می تواند نایب بگیرد. (امام خمینی و آیات عظام: بهجت،

خامنه ای، خوئی، صافی، فاضل، مکارم و نوری)

- قاعدگی مجوز استنابه برای رمی نیست، باید خودش انجام دهد.

آیت الله تبریزی.

- مجرد احتمال وقوع در مشقت مجوز استنابه نیست. آیت الله

سیستانی.

※ ۱۲۵۹. زنی که احتمال بدهد، رمی باعث قاعدگی او می‌شود، اگر در اثر آن به مشقت می‌افتد، عذر محسوب می‌شود و می‌تواند نایب بگیرد.

استلام حجرالاسود برای بانوان

س ۱۳۷۹. برخی از خانم‌ها هنگام استلام حجرالاسود، بدنشان با نامحرم تماس می‌گیرد و حتی گاهی چادر و روسریشان کنار رفته و موهایشان ظاهر می‌شود، لطفاً حکم شرعی را در این خصوص بیان فرمایید.

- آیات عظام، بهجت، گلپایگانی، سیستانی، صافی، فاضل و مکارم: در فرض سؤال باید خودداری نمایند.

بخش سوم

احکام کودکان (نابالغ)

صحت حج نابالغ، و عدم کفایت آن

※ ۱۹. اگر نابالغ حج به جا آورد، صحیح است، هر چند از حَجَّة الاسلام کفایت نمی کند. بعد از بلوغ و حصول استطاعت، باید حج به جا آورد و حج زمان کودکی، کافی نیست.

لزوم حفظ طفل از محرّمات احرام

※ ۲۵. بعد از محرم شدن طفل، ولی باید او را از محرّمات احرام باز دارد (۱)، و اگر ممیز نیست، خود ولی، او را از محرّمات حفظ کند.
۱. آیات عظام بهجت، خوبی، سیستانی: این حکم در مورد احجاج صبی غیر ممیز است.

آیت الله تبریزی: این حکم در مورد احجاج صبی است.

کفاره محرّمات طفل

※ ۲۶. اگر طفل محرم، محرّمات احرام را به جا آورد، یا ولی، او را باز ندارد، کفاره بر ولی طفل است نه بر مال طفل، بنابر اقوی در صید و بنا بر احتیاط واجب، در غیر آن.

- آیت الله بهجت: فداء صید مولی علیه بر ولی است... و در آنچه عمد و

خطا کفّاره دارد... نیز بر ولی است...

- آیات عظام تبریزی، خویی و سیستانی: ظاهراً کفّارات دیگر، در غیر صید نه بر ولی واجب است و نه در مال طفل، ولی کفّاره صید بر ولی واجب است. آیت الله سیستانی: طفل غیر ممیز...

- آیت الله خامنه‌ای: اگر غیر بالغ یکی از مُحرمات احرام را مرتکب شود، چنانچه آن عمل حرام، شکار باشد، کفّاره آن بر عهده ولی اوست، اما در مورد کفّارات دیگر، ظاهر آن است که پرداخت آن واجب نیست نه بر ولی و نه از مال خود غیر بالغ.

- آیت الله صافی: کفّاره صید بر ولی طفل است، و اما در وجوب سایر کفّارات بر ولی اشکال است، اگرچه احوط این است که بر عهده ولی است.

- آیت الله مکارم: این احتیاط مستحب است.

کفّاره احرام طفلی که بدون اذن محرم شده

* ۲۹. اگر کودک ممیزی، بدون اذن ولی، محرم شود و در حال احرام، یکی از مُحرمات را مرتکب شود، کفّاره آن بر عهده کیست؟
- آیات عظام: بهجت، تبریزی، سیستانی و صافی: کفّاره واجب نیست.
آیت الله بهجت: تنها کفّاره‌ای که در عمد و خطا ثابت است در مال طفل ثابت است.

- آیت الله خامنه‌ای: رجوع شود به م ۲۶.

- آیت الله فاضل: به احتیاط واجب کفّاره بر ولی طفل است.

- آیت الله مکارم: در غیر صید، کفّاره واجب نیست.
- آیت الله نوری: ... در صورت علم و عمد بر عهده ولی طفل است.

وظیفه ولی در اعمال طفل

*۲۷. ولی، باید طفل را وادار کند که تمام اعمال حج و عمره را به جا آورد و اگر طفل نمی تواند، خود او به نیابت از وی به جا آورد. (۱)
۱. آیت الله بهجت: در صورت تمکّن، احوط آن است که در حال طواف، هر دو طاهر باشند و نماز طواف را هر دو...
آیت الله تبریزی: در وقتی که می خواهد طفل را طواف دهد، واجب است او را وضو دهد، اگر چه به صورت وضو باشد.
آیت الله فاضل: در اعمالی که نیاز به وضو دارد، احتیاطاً طفل را وضو بدهد و خودش هم وضو بگیرد.

خواب کودک هنگام طواف و سعی

س ۶۰۳. اگر کودک را در حال خواب، طواف یا سعی دهند، یا بخشی از طواف و سعی را در خواب باشد، چه حکمی دارد؟
- آیات عظام: بهجت، سیستانی و صافی: غیر ممیز باشد اشکال ندارد.
- آیت الله تبریزی: طواف و سعی او صحیح است بلی احتیاط این است که ابتدای طواف بیدار باشد.
- آیت الله خامنه ای: در مورد بچه های کوچک غیر ممیز مانع ندارد.
- آیت الله فاضل: در طواف باید طهارت و سایر شرایط آن رعایت شود.
لذا اگر کودک خوابش ببرد... طبق احکام قطع طواف عمل کند. اما در سعی

طهارت معتبر نیست و اگر کودک غیر ممیز باشد چون نیت سعی او با ولی اوست لذا اگر خوابش ببرد سعی او صحیح است.

- آیت الله نوری: در کودک خواب به اندازه متعارف به طواف و سعی او ضرر نمی‌رساند.

- آیت الله مکارم: در مورد بچه‌های کوچک اشکالی ندارد.

حکم طواف کودک از حیث طهارت و نجاست

س ۶۲۰. کودک محرمی که او را طواف می‌دهند، آیا باید بدن و لباس او پاک باشد؟ و چنانچه قبل از طواف، او را تطهیر کنند، آیا برای یک طواف کافی است و واریسی بین طواف لازم نیست؟

- آیت الله بهجت: بلی لازم است و اگر معلوم نشود در اثنای طواف که چیزی خارج شده، همان تطهیر قبل از طواف کفایت می‌کند و اگر در اثناء حدثی به وجود آید احتیاط در تجدید طهارت است مگر اینکه موجب عسر و حرج باشد.

- آیت الله تبریزی: آن مقدار که بتوانند بنابر احتیاط رعایت طهارت او را بکنند ولی واریسی لازم نیست.

- آیت الله سیستانی: رعایت طهارت بدن و لباس او لازم نیست.

- آیت الله صافی: باید شرایط طواف و نماز در طفل نیز مراعات شود و در صورت غیر ممیز بودن طفل، در صورت امکان او را وضو دهند لباس و بدن او را تطهیر کنند و در صورت شک در عارض شدن حدث و خبث واریسی لازم نیست و حکم طهارت باقی است.

- آیت الله فاضل: بلی لازم است و واری در بین طواف لازم نیست. ولی اگر متوجه شدند که لباس و بدن او نجس شده، احتیاط این است که آنها را تطهیر کنند.

- آیت الله مکارم: چنانچه قبل از طواف او را تطهیر کرده باشد کافی است.

- آیت الله نوری: بلی لازم است و برای یک طواف کافی است، و واری لازم نیست.

ختنه

چهارم. ختنه در حق مردان؛ و بنابر احتیاط (۱) واجب، درباره بچه‌های نابالغ هم رعایت شود.

۱. آیت الله تبریزی، آیت الله خویی: احوط بلکه اظهر این است که بچه ممیز که خوب و بد را تشخیص می‌دهد، اگر شخصاً محرم شود باید ختنه کرده باشد و اما اگر بچه ممیز نباشد، اعتبار ختنان در او ظاهر نیست، اگر چه اعتبارش احوط است.

- آیت الله خامنه‌ای: و در این حکم فرقی بین بالغ و غیر بالغ نیست.

- آیت الله سیستانی: اگر ممیز باشد ختنه معتبر است و اگر نباشد احتیاط مستحب است.

- آیت الله گلپایگانی: واجب است.

- آیت الله فاضل: طواف طفل ممیزی که ختنه نشده است صحیح نیست و از غیر ممیز بنابر احتیاط صحیح نمی‌باشد هر چند احرام آنها صحیح است.

کودک ختنه نشده

✽ طواف باطل است. (امام خمینی و آیات عظام)

✽ ۶۲۱. اگر بچه‌ای را که ختنه نشده، وادار به احرام، یا او را محرم کنند، احرام او صحیح است ولی طواف او صحیح نیست؛ و چون طواف نساء او باطل است بنا بر احوط حلال شدن زن بر او مشکل است؛ مگر او را ختنه و طواف دهند، یا خودش بعد از ختنان، طواف کند، یا برای طواف او نایب (۱) بگیرند.

۱. آیت الله بهجت: اگر طفل محرم بدون ختنه طواف کند یا طواف دهند او را، طواف نساء از او باطل خواهد بود طبق احتیاط مذکور، پس زن از برای او بعد از بلوغ حلال نخواهد بود مگر آنکه تدارک طواف نساء نماید، خودش یا نایش.

- آیت الله تبریزی: در ممیزی که خودش محرم شده باشد. (طواف او صحیح نیست).

- آیت الله سیستانی: اگر ممیز باشد. (طواف او صحیح نیست) بنا بر احتیاط واجب حکم کسی را دارد که طواف را ترک کرده است مگر اینکه پس از ختنه طواف را اعاده کند.

- آیت الله فاضل: طواف طفل ممیزی که ختنه نشده صحیح نیست، و از غیر ممیز بنا بر احتیاط صحیح نیست هر چند احرام آنها صحیح است.

- آیت الله مکارم: تمام طواف‌های او اشکال دارد.

- آیت الله صافی، آیت الله مکارم: گرفتن نایب در این صورت مشکل

است.

*۶۲۲. اگر بچه‌ای ختنه کرده به دنیا بیاید، طواف او صحیح است.

*۶۲۴. در طواف‌های مستحبی نیز ختنه شرط است.

مقدار پوشش دختر بچه در طواف

به مقدار معمول زنان. م س ۶۳۱ به احکام بانوان رجوع شود.

حکم طواف کودک در بغل

س ۶۴۷. شخصی که کودک را در بغل گرفته و طواف می‌دهد، آیا باید

شانه چپ کودک را به طرف کعبه قرار دهد؟

- آیت الله بهجت: بلی حتی الامکان.

- آیت الله تبریزی، آیت الله مکارم: لزومی ندارد.

- آیت الله سیستانی: باید تا حد امکان سعی کند طوری او را طواف دهد

که عرفاً طرف چپ او به طرف کعبه باشد.

- آیت الله صافی: بنابر احتیاط شانه چپ کودک نیز به طرف بیت باشد.

- آیت الله فاضل: بلی باید تمام شرایط در کودک نیز رعایت شود.

- آیت الله نوری: بلی لازم است.

سعی کودک و به عقب برگشتن

س ۸۶۸. کودکی در احرام عمره مفرده، گاهی در حال سعی به عقب

بازگشته و با همین وضع اعمال را به پایان برده است، اکنون چه وظیفه‌ای دارد؟

- آیات عظام بهجت، تبریزی، سیستانی، فاضل، مکارم، نوری: صحیح

است.

- آیت الله خامنه‌ای: اگر به اعتقاد صحّت، تقصیر انجام شده طفل از احرام خارج شده است و چیزی بر او نیست اگر چه احتیاط در اعاده سعی است.
 - آیت الله صافی: در فرض سؤال چنانچه ممیز است باید سعی را صحیحاً اعاده نماید و بقیه اعمال مرتبه را نیز انجام دهد و اگر غیر ممیز است ولی او دوباره او را سعی دهد و همچنین بقیه اعمال مرتبه را.

خواب کودک هنگام سعی

س ۸۷۰. کودک ممیزی را ولی او به سعی می‌برد؛ ولی کودک خواب است، آیا لازم است در ابتدای سعی، او را برای نیت بیدار کند، و چنانچه در آغاز بیدار باشد و در بین راه خواب برود چه حکمی دارد؟
 - آیت الله بهجت، آیت الله صافی: در حال خواب صحیح نیست باید او را بیدار کند.

- آیت الله تبریزی: احتیاط واجب این است که خواب نرود و آن مقدار را که خواب رفته، به نیت «اتمام ما نقص من سعی» اعاده کند و اگر قبل از نیت سعی، خواب رفته - بدون اشکال - سعی او باطل است.
 - آیت الله خامنه‌ای: باید برای نیت سعی، حدوثاً و بقاءً بیدار باشد، بنابراین در اثناء هم نباید خواب باشد.

- آیت الله سیستانی: سعی در حال خواب مجزی نیست و باید او را وقتی به سعی ببرد که بیدار بماند و تا ممکن است او را به راه رفتن وادارد و سعی با کالسکه فقط در حال عدم تمکن از راه رفتن مجزی است.

- آیت الله فاضل: ... در فرض مذکور اگر قبل از شوط چهارم به خواب رفته است به احتیاط واجب سعی را از اول اعاده کند و اگر بعد از شوط چهارم

خواب رفته است پس از بیدار شدن و توجه و التفات باید از جایی که به خواب رفته سعی را ادامه دهد.

- آیت الله مکارم: در صورتی که در ابتدای سعی نیت کرده باشد، اشکالی ندارد.

- آیت الله نوری: الف) لازم است که او را برای انجام نیت بیدار کند؛ ب) و آن مقداری را که در حال خواب پیش رفته است پس از بیدار شدن اعاده کند.

قربانی طفل

۲۸*. گوسفند قربانی، بر عهده ولی طفل است. آیت الله تبریزی و آیت الله سیستانی: بچه غیر ممیز.

حلق کودک

۱۱۴۷*. صبی مُمَیزی که اعمال حج را صحیح انجام داده، از سروره بودن خارج شده است. آیت الله مکارم: حلق برای سروره واجب تخییری است.

والحمد لله رب العالمین
و صلی الله علی محمد و آله اجمعین